

พินิจภาษา

เล่ม ๑

นवरรณ พันธเมธา

ก ๔๑๖.๑๑๘

ม ๕๓

ว ๓๑๒ ๓

ด. ๑

DCID LIBRARY

0000008762

ตัวอย่างสื่อการเรียนการสอน
ศูนย์พัฒนาหนังสือ

ห้ามจำหน่าย

หนังสืออ่านเพิ่มเติมภาษาไทย
ระดับมัธยมศึกษา

กรมวิชาการ
กระทรวงศึกษาธิการ

พิมพ์จำหน่ายครั้งที่หนึ่ง พ.ศ. ๒๕๔๐

จำนวน ๕,๐๐๐ เล่ม

ISBN 974-01-0094-5

พินิจภาษา เล่ม ๑

นววรรณ พันธุเมธา

ศูนย์พัฒนาหนังสือ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

© ลิขสิทธิ์เป็นของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ๒๕๓๙

พิมพ์ที่โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว

๒๒๕๙ โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว บางกะปิ กรุงเทพฯ ๑๐๓๑๐

นายสมมาตร มีศิลป์ ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา ๒๕๕๐

๔๙๕.๙๑๘ นววรรณ พันธุเมธา.

น-พ พินิจภาษา เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ กระทรวง
ศึกษาธิการ, ๒๕๓๙.

๒๔๐ หน้า.

๑. ภาษาไทย-การใช้ภาษา. ๒. ชื่อเรื่อง.

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ
เรื่อง อนุญาตให้ใช้หนังสือในโรงเรียน

ด้วยกรมวิชาการได้จัดทำหนังสืออ่านเพิ่มเติมวิชาภาษาไทย เรื่อง **พินิจภาษา** เล่ม ๑ สำหรับระดับมัธยมศึกษาชั้น กระทั่งรองศึกษาธิการ ได้พิจารณาแล้ว อนุญาตให้ใช้หนังสือนี้ในโรงเรียนได้

ประกาศ ณ วันที่ ๒๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๒

✱. 5

(นายเรือง เจริญชัย)

รองปลัดกระทรวง ปฏิบัติราชการแทน
ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

เลขทะเบียน ๙ ๐๐๙๗๕ ก.๑
เลขบัญชี ๙ ๑๗๕-๗๑๘ ก.๑
วันที่ ๓๑๒ ก.
๒๕๒๗

คำนำ

หนังสือเรื่อง พินิจภาษา เล่ม ๑ นี้ กรมวิชาการจัดทำขึ้นสำหรับใช้เป็นหนังสืออ่านเพิ่มเติมวิชาภาษาไทย สำหรับให้นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายได้ศึกษาเสริมการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภาษาไทยและสามารถใช้ภาษาไทยในชีวิตประจำวันได้ดียิ่งขึ้น ผู้เขียนคือ นางสาวนพวรรณ พันธุเมธา ได้รวบรวมตัวอย่างเกี่ยวกับการใช้ภาษาไทยซึ่งสามารถแบ่งเป็นเรื่องใหญ่ ๆ ได้ ๓ เรื่อง เรื่องที่ ๑ ว่าด้วยเสียงและอักษร ซึ่งกล่าวถึงการออกเสียงคำ การเขียนคำ และเครื่องหมายบางชนิดในภาษาไทย เรื่องที่ ๒ ว่าด้วยความหมายและการใช้คำ ซึ่งกล่าวถึงความหมายของคำและการใช้คำเพื่อสื่อความหมายในโอกาสต่าง ๆ และเรื่องที่ ๓ ว่าด้วยการเล่นกับภาษา ซึ่งกล่าวถึงการนำถ้อยคำไปใช้ในลักษณะพลิกแพลงให้เกิดเสียงและความหมายที่ทำให้เกิด

ความเพลิดเพลิน ผู้เขียนมีความสามารถเป็นพิเศษในการเสนอตัวอย่าง
การใช้ภาษาเพื่อสื่อความหมายในโอกาสต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของเสียง
อักษร ความหมาย หรือการเขียน ซึ่งทำให้ผู้อ่านได้รับความรู้ความเข้าใจ
ในเรื่องภาษาและการใช้ภาษากว้างขวางลึกซึ้งขึ้น ทั้งยังมีวิธีการเปรียบเทียบ
ให้ข้อสังเกตและเสนอแนวคิดที่เป็นประโยชน์ จูงใจผู้อ่านให้ติดตามด้วยความ
สนใจและใคร่จะศึกษากันต่อไปด้วย

เนื้อหาสาระในหนังสือเล่มนี้ แต่เดิมผู้เขียนได้เขียนลงในนิตยสาร
สตรีสารเป็นตอน ๆ ในคอลัมน์ที่ชื่อว่า “ภาษาสมัย” และได้รวบรวม
เนื้อหาเป็นหมวดหมู่ให้ครอบคลุมถึงเรื่องใหญ่ ๆ ๓ เรื่อง ดังกล่าวแล้ว
มอบให้กรมวิชาการจัดพิมพ์เผยแพร่สำหรับนักเรียนในระดับมัธยมศึกษา
ได้ศึกษาให้เกิดความรู้แตกฉานยิ่งขึ้น และกระทรวงศึกษาธิการได้มอบหมาย
ให้นางกาญจนา นาคสกุล เป็นผู้ตรวจพิจารณา หนังสือเล่มนี้มิใช่จะเป็น
ประโยชน์สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาเท่านั้น แม้บุคคลทั่วไปก็ควร
อ่านเพื่อเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจในเรื่องของภาษาให้ดียิ่งขึ้น

กรมวิชาการขอขอบคุณผู้มีส่วนร่วมในการจัดทำหนังสือเล่มนี้
ไว้ในโอกาสนี้ด้วย

พ : 8m .
(นายพะนอม แก้วกำเนิด)

อธิบดีกรมวิชาการ

๑๕ ธันวาคม ๒๕๓๒

คำปรารภ

ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๕ เป็นต้นมา ผู้เขียนได้เขียนเรื่องทั่ว ๆ ไปเกี่ยวกับภาษาลงในนิตยสารสตรีสาร โดยการแนะนำและสนับสนุนของบุคคล ๒ ท่าน คือ คุณนิลวรรณ ปิ่นทอง และ ศาสตราจารย์ ดร. คุณบรรจบ พันธุเมธา เรื่องที่เขียนไว้นี้มีได้มุ่งหมายจะให้เป็นการเป็นคำรา เป็นแต่เพียงแง่คิด ข้อสังเกต และความรู้เล็ก ๆ น้อย ๆ เกี่ยวกับภาษา เรื่องบางเรื่องเสนอเนื้อหาในเชิงสันนิษฐานและตั้งปัญหาไว้ให้ผู้่านคิด ทั้งนี้เพราะผู้เขียนมิได้มีเจตนาจะให้ข้อยุติว่าจะไรถูกอะไรผิดอย่างเด็ดขาด แต่ประสงค์จะให้แนวคิดเพื่อการศึกษาค้นคว้าต่อไป เรื่องทั้งหมดที่นำมารวบรวมไว้มีเนื้อหาสาระต่าง ๆ กัน บางเรื่องเกี่ยวกับการออกเสียงคำในภาษาไทย บางเรื่องเกี่ยวกับการสะกดคำ อธิบายว่าคำใดควรเขียนอย่างไรเพราะเหตุใด บางเรื่องเกี่ยวกับความหมายของคำบางคำ บางเรื่องเปรียบเทียบคำ ๒ คำว่ามีความหมาย

และที่ใช้ต่างกันอย่างไร บางเรื่องอธิบายการใช้คำบางคำซึ่งอาจจะมีที่ใช้
เป็นพิเศษหรืออาจทำให้ความหมายของประโยคเปลี่ยนไปอย่างน่าสังเกต
บางเรื่องกล่าวถึงการเล่นสนุกกับภาษาโดยพลิกแพลงถ้อยคำหรือเรียบเรียง
ถ้อยคำให้ต่างไปจากภาษาปรกติ ซึ่งจะพบได้ทั้งในวรรณคดีและในถ้อยคำ
ที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ด้วยเหตุที่เรื่องที่เขียนไว้มีต่าง ๆ กันไปมากมาย
หลายเรื่อง ในการเลือกคัดมารวมไว้ในหนังสือเล่มนี้ จึงได้จัดแบ่งตาม
เนื้อหาในเรื่องออกเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ๓ กลุ่ม กลุ่มแรกเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับ
เสียงและอักษร ซึ่งกล่าวถึงตัวอักษรและเครื่องหมาย การเขียนคำและ
การออกเสียงคำ กลุ่มที่ ๒ เป็นเรื่องเกี่ยวกับความหมายและการใช้คำ
กลุ่มที่ ๓ เป็นเรื่องการเล่นกับภาษาโดยวิธีการต่าง ๆ ผู้เขียนขอขอบคุณ
ศูนย์พัฒนาหนังสือ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการที่ได้ริเริ่มจัดพิมพ์
หนังสือพินิจภาษาขึ้น และหวังว่าหนังสือเล่มนี้จะให้ความรู้เกี่ยวกับภาษาไทย
ของเราแก่ผู้อ่านได้บ้างไม่มากนัก

นววรรณ พันธุเมธา

สารบัญ

เสียงและอักษร

ข ชัณฑ์ กับ ฦ หญิง

ภูมิหรือภู-มิ

ปัญหาการออกเสียงคำในภาษาไทย

ปัญหาการออกเสียงคำในภาษาไทย (อีกครั้ง)

การอ่านเครื่องหมายอัฒประกาศ

รชาติ

สาร สาส์น สาน

ประ บรร บัน

เจน เกร

หน้า

๒

๓

๘

๑๒

๑๘

๒๒

๒๖

๓๑

๓๕

๓๙

ธรรมเนียม ทำเนียม	๔๓
ประโยชน์ของวงเล็บ	๔๗
ความหมายและการใช้คำ	๕๒
คำกับความหมาย	๕๓
อันเนื่องจากหมากเตะ	๕๖
สงก็แปลว่าสง ฟางก็แปลว่าฟาง	๕๘
การตัด อ	๖๓
ทราชมเชย	๖๖
ไม่ เปลี่ยนความหมาย	๗๐
เรื่องของกู	๗๓
หรือ	๗๗
เรื่องของเบ๊	๘๑
โดยสาร	๘๕
อกไก่	๙๐
เดินเห็นวิ่งเต้น	๙๓
ได้หรือไม่ได้	๙๖
มีหน้าซ้ำ	๑๐๐
แบบ	๑๐๔
จตุรงค์	๑๐๘
เล่น	๑๑๒
ล้างอะไร	๑๑๖
ทั้ง-หลาย ทั้งหลาย	๑๑๘
ก็ดี ก็ดาม	๑๒๓

หน้า

กับ กัน	๑๒๗
เล็ก อีก	๑๓๑
ระวัง ระมัดระวัง	๑๓๕
ใครใจ ใคร่ครวญ	๑๓๖
พาล พาน	๑๔๓
เปลี่ยนความสัมพันธ์	๑๔๗
อันเนื่องจาก เป็นเป็นเป็น	๑๕๐

การเล่นกับภาษา

แปลงชื่อ	๑๕๗
ผวนคำ	๑๖๐
เอี้ยไม่ใช่	๑๖๓
การเติม อ	๑๖๗
เรียงคำคล้าย	๑๗๐
ภาษาลับ	๑๗๓
แยกคำ	๑๗๖
เขาอะไร เขาหลวง	๑๘๐
แปลงเสียงแปลงความหมาย	๑๘๓
เอาทองเลี่ยมฟัน-เอาฟันเลี่ยมทอง	๑๘๖
ภาษาศรีธนญชัย	๑๘๙
ถือ ไม่ถือ	๑๙๒
แต่....ใครคิดว่าไม่สำคัญ	๑๙๕
ตีความคำซ้อน	๑๙๘
ผิดคาดหมาย	๒๐๑

หน้า

ต่างหรือเหมือน	๒๐๔
ทำเรื่องใหญ่ให้เป็นเรื่องเล็ก	๒๐๗
แนะให้คิด	๒๑๑
เล่นคำ	๒๑๔
กลบท	๒๑๗
“ว่าพลางนางแปลงกายา เป็นองค์สุดาเขาวมลาย์”	๒๒๐
ปราสาทเสาคอดยอดด้วน	๒๒๔
สักราววิมาลา	๒๒๘

เรื่องที่ ๑

เลี้ยง
และอักษร

เสียงและอักษร

ในการใช้ภาษาสื่อสารกันนั้น เราอาจใช้วิธีพูดหรือวิธีเขียน ถ้าพูดเราก็ใช้เสียง ถ้าเขียนเราก็ใช้อักษรและเครื่องหมายต่าง ๆ อักษรไทยใช้แทนเสียงในภาษาไทยได้ดีพอสมควร และเครื่องหมายต่าง ๆ ก็ช่วยให้ข้อความที่เขียนสามารถถ่ายทอดความคิดได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม ยังมีปัญหาอยู่บ้างเกี่ยวกับการใช้เครื่องหมายและการถ่ายทอดเสียงเป็นอักษร ยังมีอักษรต่าง ๆ ที่ถ่ายทอดเสียงเดียวกัน ยังมีคำที่ออกเสียงเหมือนกันแต่เขียนได้ต่าง ๆ และยังมีคำที่เขียนต่าง ๆ แต่ออกเสียงเหมือนกัน เรามาดูกันว่ามีอักษรใด เครื่องหมายใดและคำใดบ้างที่น่าจะพิจารณาเป็นพิเศษ

ย ยักษ์ กับ ญ ญิง

ครั้งหนึ่งมีผู้ตั้งข้อสังเกตกับผู้เขียนว่า ย ยักษ์ กับ ญ ญิง นี่แปลกทำไมจะต้องมีทั้ง ย ยักษ์ และ ญ ญิง ในเมื่อออกเสียงเหมือนกัน ผู้เขียนแย้งว่าการที่อักษรสองตัวออกเสียงตรงกันไม่ใช่เรื่องแปลก อักษรอื่น ๆ ที่ออกเสียงเหมือนกันก็ยังมีอีกมาก เช่น ท กับ ธ ค กับ ข พ กับ ภ ศ กับ ส

แต่เมื่อผู้เขียนออกความเห็นไปแล้ว ก็นึกได้ภายหลังว่า ย กับ ญ ไม่เหมือนอักษรที่มีเสียงเหมือนกันคู่อื่น ๆ หรือกลุ่มอื่น ๆ ที่เดิวนัก เพราะอักษรคู่อื่นหรือกลุ่มอื่นจะออกเสียงเหมือนกัน ไม่ว่าจะอยู่ต้นคำหรือท้ายคำ เช่น ศ ที่เป็นพยัญชนะต้นของคำว่า ศก และ ส ที่เป็นพยัญชนะต้นของคำว่า สก ออกเสียงเหมือนกัน และ ศ ที่เป็นตัวสะกดในคำว่า เกศ

และ ส ที่เป็นตัวสะกดในคำว่า เกส ก็ออกเสียงเหมือนกัน แต่ ย กับ ญ จะเหมือนกันเมื่ออยู่ต้นคำเท่านั้น ถ้าอยู่ท้ายคำก็ออกเสียงต่างกันไป เช่น ยิบ กับ ญิบ ออกเสียงเหมือนกัน แต่ ชาย กับ ชาญ ออกเสียงไม่เหมือนกัน

ที่กล่าวว่า ย กับ ญ ออกเสียงเหมือนกันเมื่ออยู่ต้นคำ ผู้เขียน หมายถึง ย กับ ญ ต้นคำในภาษาไทยกรุงเทพฯ ในภาษาไทยที่พูดกัน ในจังหวัดอื่นหลายจังหวัดทั้งในภาคเหนือ ภาคใต้ และภาคตะวันออก เสียงเหนือ ย กับ ญ ที่อยู่ต้นคำอาจออกเสียงไม่เหมือนกัน คือออกเสียง ย เช่นเดียวกับคนกรุงเทพฯ แต่ออกเสียง ญ เป็นเสียงขึ้นจมูก

นอกจากนั้นมีหลักฐานว่าในภาษาไทยสมัยเก่า ย กับ ญ ที่อยู่ ต้นคำน่าจะออกเสียงไม่เหมือนกัน เช่น ในศิลาจารึกสมัยสุโขทัยมีคำ บางคู่ที่เขียนเหมือนกัน ต่างกันเฉพาะพยัญชนะต้น คำหนึ่งพยัญชนะต้น เป็น ย อีกคำหนึ่งพยัญชนะต้นเป็น ญ ความหมายแตกต่างกันไป เช่น ใน ศิลาจารึกสมัยสุโขทัยหลักที่ ๑ ด้าน ๑ มีข้อความว่า

พฤดาช ญงง พิฎ ญบเรอ แก่พิฎ

ญงง แปลว่า คงอยู่ มีชีวิต

ใน ศิลาจารึกสมัยสุโขทัยหลักที่ ๒ ด้าน ๒ มีข้อความว่า

พระคิราธาตุเสด็จจากเจดีย์ทองพุงชี (น) ไปยงง...นเหนดง

ควนสองอนนเรืองไสงาม

ยงง แปลว่า สู้

นี้ย่อมแสดงว่าในสมัยสุโขทัย ย กับ ญ ที่อยู่ต้นคำน่าจะออกเสียง ไม่เหมือนกัน คนไทยสมัยนั้นจึงสามารถแยกความแตกต่างของคำว่า ญงง ที่เป็นคำกริยา แปลว่า คงอยู่ มีชีวิต กับคำว่า ยงง ที่เป็นคำบุพบท แปลว่า สู้ ความแตกต่างของเสียง ย กับ ญ ที่อยู่ต้นคำยังคงมีอยู่ในภาษาไทยถิ่น

ที่พูดกันในบางจังหวัด เช่น จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี และ จังหวัดสงขลา แต่ความแตกต่างของสองเสียงนี้หมดไปในภาษากรุงเทพฯ และ ภาษาถิ่นอื่นบางจังหวัด ข กับ ฉ ที่อยู่ต้นคำจึงออกเสียงเหมือนกันใน ภาษาเหล่านี้

ส่วน ข กับ ฉ ที่อยู่ท้ายคำนั้นในปัจจุบัน ข เป็นตัวสะกดใน แม่เกย ส่วน ฉ เป็นตัวสะกดในแม่กน คำที่มี ฉ สะกด ออกเสียงเหมือน คำที่มี ล ร น พ สะกด เช่น กาฉญ์ ออกเสียงเหมือน กาล การ กาน กภาพ

การที่ ฉ ออกเสียงเป็นแม่กนน่าจะมีมาตั้งแต่สมัยอยุธยาหรือ ก่อนหน้านั้น เพราะในหนังสือ จินตามณี ซึ่งเชื่อกันว่าพระโหราธิบดีแต่ง ครั้งแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช มีโคลงบทหนึ่งในหน้า ๒๘ ว่า

ส จ ต ถ ท ไช้	ต่างกล
กน ฉ ร ล หค	แต่งตั้ง
พ ป ภ ท่านสมมค	ต่างกบ แลนา
ข ค ต่างกจจ	แจกให้เหินแสดง

อย่างไรก็ตามอาจารย์คุณบรรจบ พันธุเมธา ผู้รู้เกี่ยวกับภาษาไทย ได้พบว่า คำที่มี ฉ สะกดบางคำในภาษาไทยใหญ่ออกเสียงเป็น ข คำเหล่านี้ ล้วนมีสระ เป็น อุ หรือ โอะ เช่นเขียน ขุญ ออกเสียง ขุข แปลว่า เปิด หรือออกเสียง โขข แปลว่า เขข เขียน กุญ ออกเสียง กุข แปลว่า ฝ่าย หรือออกเสียง โก๊ข แปลว่า กล้วย ถ้าคำที่มี ฉ สะกดมีสระเป็น อิ ซึ่งออกเสียงเป็น เอะ หรือ แอะ จะออกเสียง ฉ เป็น น เช่นเขียน ดิฉ ออกเสียง दें แปลว่า दें เขียน ดิฉ ออกเสียง दें แปลว่า दें

นี่ชวนให้คิดว่าไทยเคยออกเสียงคำที่มี ฉ สะกดเหมือนกับคำที่มี ข สะกด มาออกเสียงเหมือนคำที่มี น สะกด คือออกเสียงเป็นแม่กน ในภายหลัง แต่เหตุใดจึงออกเสียงเป็นแม่กนก็ไม่อาจจะตอบได้ ถ้าพิจารณา

จากที่มาของคำ คำที่มี ญ สะกดหลายคำมาจากภาษาเขมร บางคำเขมร
ก็เขียน ญ สะกด เช่น

คำไทย

คำเขมร

ผลาญ

ผลาญ

ผจญ ผจญ

ผุจาญ

ชำนาญ

ชำนาญ

คำไทย	คำเขมร
บำเพ็ญ	บัพเพญ
บัญชา	บญชา

บางคำเขมรก็เขียน ล สะกด เช่น

เหรีญ	เรียล
สำราญ	สำรล

คำที่มี ญ สะกด ล สะกด และ น สะกดนั้น เขมรออกเสียงไม่ตรงกันทีเดียว คือคำที่มี น สะกดออกเสียงเหมือนคำที่มี น สะกดในภาษาไทย คำที่มี ญ สะกดเขมรออกเสียงขึ้นจมูกตอนท้าย คำที่มี ล สะกดกระดกลิ้นตอนท้ายอย่างเสียง ๒ ในภาษาอังกฤษ

ฉะนั้นจะกล่าวว่าไทยออกเสียง ญ สะกดเป็น น สะกดเพราะอิทธิพลภาษาเขมรก็น่าจะไม่ใช่ เรื่องนี้คงจะต้องศึกษาค้นคว้ากันต่อไป

กฺุมิ หรือ กฺู-มิ

เสียงเจ้าหน้าที่ประกาศว่า

“คุณกัลยา คุณปรัชญา คุณกฺุม”

ชายคนหนึ่งเดินไปหาเจ้าหน้าที่ ขึ้นไปสำคัญให้ดูพร้อมกับกล่าวว่า

“ที่จริงผมชื่อ กฺู-มิ นะครับ ไม่ใช่ชื่อ กฺุม”

กรณีนี้จะดำเนินเจ้าหน้าที่ที่เรียกชื่อผิดก็คงจะไม่ได้ เพราะคำว่า กฺุมิ ออกเสียงได้สองอย่างคือ กฺู-มิ และ กฺุม เจ้าหน้าที่เลือกออกเสียงว่า กฺุม เผอิญไม่ตรงกับกรออกเสียงของเจ้าของชื่อ จึงกลายเป็นออกเสียงผิดไป

คำว่า กฺุมิ นี้ในภาษาบาลีแปลว่า แผ่นดิน พื้น ชั้น ในภาษาสันสกฤตก็แปลคล้ายกัน คือแปลว่า ที่ ที่ดิน ส่วนฐานของรูปเรขาคณิต กฺุมิ ในทั้งสองภาษาออกเสียงได้อย่างเดียว คือออกเสียงเรียงพยางค์เป็น

ภ-มิ แต่เมื่อรับคำนี้เข้ามาใช้ในภาษาไทย ภุมิ ออกเสียงได้สองอย่างคือ
ภ-มิ และ ภุม

เมื่ออยู่ลำพังคำนี้ออกเสียงว่า ภุม หมายถึงพื้นความรู้ เช่น เขาชอบ
อวดภุมิ แต่เมื่อถูกสอบภุมิก็ได้แต่นิ่งอมภุมิ เพราะไม่มีภุมิจะตอบ

มีผู้สันนิษฐานว่า ภุมิ ที่หมายถึงพื้นความรู้ เป็นคำที่คัดมาจาก
คำเต็มว่า ภุมิรู้ ภุมิ แปลว่า พื้น ภุมิรู้ จึงแปลว่า พื้นความรู้

นอกจากจะหมายถึงพื้นความรู้ ภุมิ ก็เป็นชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เรียก
กันว่า พระภุมิ มีผู้สันนิษฐานว่า พระภุมิ ก็คือ ภุมมเทวดา ในภาษาบาลี
ภุมม แปลว่า วันอังคารหรือพื้นดิน ภุมมเทวดา จึงแปลว่า เทวดาพวกหนึ่ง
ที่สิงสถิตอยู่บนพื้นดิน ถ้าคำสันนิษฐานนี้ถูกต้องชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์องค์นี้ก็ควร
เขียนว่า พระภุม ไม่ใช่ พระภุมิ

คำว่า ภุมิ ในคำสมาส ถ้าเป็นส่วนหลังของคำสมาสจะออกเสียง
เช่นเดียวกับเมื่ออยู่ลำพัง คือออกเสียงว่า ภุม ภุมิ ในคำสมาสบางคำจะ
แปลว่า ชั้น เช่น ปัจเจกภุมิ พุทธภุมิ กามภุมิ อุณภุมิ บางคำแปลว่า
แผ่นดิน เช่น มาตุภุมิ ปิตุภุมิ สุวรรณภุมิ

แต่เมื่อ ภุมิ เป็นส่วนหน้าของคำสมาสจะออกเสียงได้ ๒ อย่าง
ออกเสียงว่า ภ-มิ ในคำว่า ภุมิธร ภุมินาด ภุมิบดี ภุมิบาด ภุมิภุช ภุมิ-
ประเทศ ภุมิภาค ภุมิรัฐศาสตร์ ภุมิศาสตร์ ภุมิทศน์

และออกเสียงว่า ภุม ในคำว่า ภุมิฐาน ภุมิธรรม ภุมิปัญญา ภุมิแพ
ภุมิคุ้มกัน ภุมิลำเนา

เราจะรู้ได้อย่างไรว่าคำใดควรออกเสียงว่า ภ-มิ คำใดควรออกเสียง
ว่า ภุม มีผู้อธิบายว่า ภุมิ ที่ประกอบรูปศัพท์อยู่หน้าคำอื่นจะออกเสียง
อย่างไรแล้วแต่ความหมาย

ถ้าหมายความว่า แผ่นดิน ที่ดิน จะออกเสียงว่า ภู-มิ เช่น ภูมิตี แปลว่า พระเจ้าแผ่นดิน ภูมิภาค แปลว่า หัวเมือง ภูมิศาสตร์ แปลว่า วิชาที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติกับสังคมที่ปรากฏในดินแดนต่าง ๆ ของโลก ภูมิทัศน์ เป็นศัพท์บัญญัติให้ตรงกับคำอังกฤษ landscape

ถ้าหมายความว่า พื้น ชัน พื้นเพ ออกเสียงว่า ภูม เช่น ภูมิธรรม แปลว่า พื้นจิตใจที่มีคุณธรรม ภูมิปัญญา แปลว่า พื้นความรู้ความสามารถ

ถ้าหมายความว่า สง่า โอ่โง่ง องอาจ ผึ่งผาย ก็ออกเสียงว่า ภูม เช่น ภูมิจาน แปลว่า สง่าผ่าเผย

หรือถ้าใช้เป็นศัพท์แพทย์ก็ออกเสียง ฦม เช่น ฦมแพ้ ก็คือสภาพที่ร่างกายมีปฏิกิริยาผิดปกติต่อสิ่งที่ไม่เป็นอันตรายที่เข้าสู่ร่างกาย เป็นศัพท์บัญญัติตรงกับคำ allergy ฦมคุ้มกัน ก็คือสภาพที่ร่างกายมีแรงต่อต้านเชื้อโรคที่เข้าสู่ร่างกาย (อันที่จริงผู้เขียนคิดว่าคำว่า ฦม ในคำ ฦมฐาน ฦมแพ้ และฦมคุ้มกันก็น่าจะแปลว่า ฟัน ชั้น ฟันเพ เช่นเดียวกับคำว่า ฦมธรรมชาติและฦมปัญญา)

คำหนึ่งที่จะทำให้เกิดข้อสงสัยว่าเหตุใดจึงออกเสียงว่า ฦม ก็คือ ฦมลำนเา พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ให้ความหมายของคำนี้ไว้ว่า ที่อยู่อันเป็นแหล่งสำคัญ ฦม ในคำ ฦมลำนเา จึงน่าจะแปลว่า แผ่นดิน ที่ดิน เช่นเดียวกับคำว่า ฦม ในคำ ฦมภาค ฦมศาสตร์ แต่ ฦมลำนเา ออกเสียงว่า ฦม-ลำ-เา ทั้งนี้เพราะมิใช่คำสมาส คำสมาสนั้นต้องประกอบด้วยคำที่มาจากบาลีหรือสันสกฤต ฦมภาค ฦมศาสตร์ ถือได้ว่าเป็นคำสมาส เพราะ ภาค เป็นคำบาลี ศาสตร์ เป็นคำสันสกฤต ฦม ก็เป็นคำในภาษาบาลีและสันสกฤต ประกอบกันเป็นคำสมาสได้ แต่ ลำเามาจากคำ ลำเา ในภาษาเขมรแปลว่า ที่อยู่ มิใช่คำบาลีหรือสันสกฤต ฦมลำนเา จึงไม่ถือเป็นคำสมาสและต้องออกเสียงว่า ฦม-ลำ-เา

สรุปว่ารู้ความหมายอย่างเดียวไม่พอ ยังต้องรู้ที่มาของคำอีกด้วย จึงจะออกเสียงคำบางคำได้ถูกต้อง

ปัญหาการออกเสียงคำในภาษาไทย

เมื่อไม่นานมานี้มีผู้สนใจภาษาไทยท่านหนึ่งถามว่า คำว่า คุณวุฒิ และ คุณคำ ควรออกเสียงอย่างไร เพราะท่านได้ขียนโฆษกวิทย์และโทรทัศน์ ออกเสียงคำทั้งสองนี้ต่างจากที่ท่านคิด

ปัญหาที่ว่าคำใดควรออกเสียงอย่างไรเกิดขึ้นได้บ่อย ๆ คำบางคำ ผู้พูดคนละคน ออกเสียงคนละอย่าง และถ้าตรวจสอบกับคำอ่านที่กำหนดไว้ในตำราหลักภาษาไทยหรือพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน อาจปรากฏว่า คำอ่านที่กำหนดไว้กับการออกเสียงของคนทั่วไปไม่ตรงกัน ตัวอย่างเช่น คำว่า ราชบุรี ตามคำราให้ออกเสียงว่า ราชชะบุรี เพราะเป็นคำสมาส ต้องออกเสียงเชื่อมกลางคำ แต่คนไทยจำนวนไม่น้อยออกเสียงโดยไม่มีเสียงเชื่อมกลางคำว่า ราชบุรี

การที่คำบางคำออกเสียงต่างกันไปได้เช่นนี้ มีผู้เรียกการออกเสียงตามที่ได้ร่ำร่ำกำหนดไว้ว่า ออกเสียงตามกฎ เรียกการออกเสียงที่ไม่เป็นไปตามกฎว่า ออกเสียงตามความนิยม และกล่าวว่า การออกเสียงตามความนิยมเป็นการออกเสียงอย่างไม่มีหลักเกณฑ์ ผู้เขียนออกจะไม่เห็นด้วยกับความคิดนี้ การที่คนทั่วไปออกเสียงคำบางคำไม่ตรงกับที่ได้ร่ำร่ำกำหนดไว้ อาจมิใช่เป็นเพราะเขาออกเสียงอย่างไม่มีหลักเกณฑ์ แต่อาจเป็นเพราะหลักเกณฑ์ในการออกเสียงของเขาไม่ตรงกับหลักเกณฑ์ที่มีอยู่ในตำราก็ได้

ผู้เขียนยังไม่อาจกล่าวได้อย่างมั่นใจนักว่า หลักเกณฑ์นั้นคืออะไร แต่จะขอตั้งข้อสันนิษฐานว่าคนไทยนิยมออกเสียงคำให้มีเสียงหนักบ้างเบาบ้างสลับกันไป ความนิยมเช่นนี้มีผลต่อการออกเสียงคำทั้งที่เป็นคำไทยและคำที่ขี้นมาจากภาษาอื่น

โดยทั่วไปพยางค์ที่จะออกเสียงเบาได้แก่พยางค์ที่มีสระเดี่ยวเสียงสั้น เช่น อะ อิ อุ และไม่มีตัวสะกด ตัวอย่างเช่น ตะแกรง ดินประสิว ตะ และ ประ จะออกเสียงเบากว่าพยางค์อื่น ๆ ส่วนพยางค์ที่จะออกเสียงหนักได้แก่พยางค์อื่น ๆ นอกจากนี้ เช่น พยางค์ที่มีตัวสะกดหรือพยางค์ที่มีสระประสม โดยเฉพาะอย่างยิ่งพยางค์ท้ายของคำ ไม่ว่าจะเป็นคำไทยหรือคำที่ขี้นมาจากภาษาต่างประเทศ มักมีเสียงหนักกว่าพยางค์อื่น เช่น สระระตะ บัลเลต์ อุตุ ออกเสียงหนักที่พยางค์ท้ายทั้งสิ้น

ถ้าเป็นคำที่มีหลายพยางค์เราก็มักออกเสียงหนักเบาสลับกัน โดยให้พยางค์ท้ายเป็นพยางค์ที่ลงเสียงหนักเสมอ สังเกตได้ว่าคำบาลีสันสกฤตนั้นเมื่อขี้นมาไว้ในภาษาไทย เรามักจะเปลี่ยนแปลงเสียงด้วยวิธีการต่าง ๆ เปลี่ยนจำนวนพยางค์บ้าง เปลี่ยนเสียงสระในพยางค์บ้าง จนกลายเป็นคำที่จะออกเสียงหนักบ้างเบาบ้างสลับกันไปได้สะดวก

ผู้เขียนจะลองตั้งคำถามสัก ๑๐ ข้อและให้คำตอบของทุกข้อโยงไปยังเรื่องการออกเสียงหนักเบา

๑. เหตุใดเราจึงเปลี่ยนเสียงสระพยางค์ท้ายในคำบางคำเป็นเสียงยาว เช่น ศาสน เปลี่ยนเป็น ศาสนา

เพราะเราออกเสียงหนักที่พยางค์ท้าย ศาสนา มีเสียง หนักเบาหนัก

๒. เหตุใดเราเปลี่ยนเสียง สระอิ เป็น เอ หรือ เอีย ในคำบางคำ เช่น ศิริจุฉาน เปลี่ยนเป็น เจริญฉาน เดียร็จฉาน

เพราะ เอีย หรือ เอ เป็นสระเสียงยาวเมื่อเปลี่ยนเสียงสระแล้ว เจริญฉาน เดียร็จฉาน จะออกเสียงหนักที่พยางค์ต้น คำทั้งสองนี้จะมีเสียง หนักเบาหนัก

๓. เหตุใดเราเปลี่ยนสระ อะ เป็น ออ ในคำ ธรณี นรสีห์ มรกต แต่ไม่เปลี่ยนในคำ วานรินทร์ อัจฉรา ทั้ง ๆ ที่ทุกคำก็มีพยัญชนะ ร ตามเสียงอะ

เพราะเราจะเปลี่ยนเสียง อะ เป็น ออ เมื่อมี ร ตามเฉพาะในกรณี ที่ อะ อยู่ในพยางค์ต้น เมื่อเปลี่ยนเสียงสระแล้ว ธรณี นรสีห์ มรกต จะออกเสียง หนักเบาหนัก

๔. เหตุใดเราเลือกข้มคำสันสกฤตต่อไปนี้แทนที่จะเลือกใช้คำข้ม ตามรูปบาลี

สันสกฤต	บาลี	ไทย
อุทฺธาน	อุชฺชาน	อุทยาน
มรุษฺสฤ	มรฺชฺมฤ	มรัชฺสฤ
วิศฺรมย	วิมฺหย	พิสมัย

เพราะรูปสันสกฤตนั้นเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเสียงบางประการแล้ว จะเหลือ ๓ พยางค์ พยางค์ต้นและพยางค์ท้ายมีสระเสียงยาวหรือมีตัวสะกด ส่วนพยางค์กลางเป็นสระเสียงสั้น ไม่มีตัวสะกด ออกเสียงแบบ หนักเบาหนักได้

๕. เหตุใดเราตัดพยางค์ในคำต่อไปนี้

บาลี

ไทย

ปาฏิหาริย์

ปาฏิหาริย์

โลกนิติ

โลกนิติ

เพื่อให้เหลือ ๓ พยางค์ ออกเสียง หนักเบาหนัก

๖. เหตุใด บรรยาย สรรพางค์ มีผู้ออกเสียง บันระยาย สันระพาง
แต่ บรรยาภาส สรรพากร ไม่มีผู้ออกเสียง บันระยาภาส สันระพากอน
เพราะ บันระยาย สันระพาง มี ๓ พยางค์ ออกเสียง หนักเบาหนัก
แต่ บันระยาภาส สันระพากอน มี ๔ พยางค์ ออกเสียง หนักเบาหนักหนัก

๗. เหตุใดมีผู้ออกเสียง ธนบัตถ์ ว่า ธนนะบัตถ์ ไม่ออกเสียง
ธนะบัตถ์ แต่ ธนบุรี ออกเสียงว่า ธนบุรี

เพราะ ธนนะบัตถ์ และ ธนบุรี มีเสียง หนักเบาหนัก

๘. เหตุใดคำสมาส พรหมลิขิต นามสกุล มินบุรี ไม่ออกเสียง
เชื่อมกลางคำ

เพราะถ้าไม่ออกเสียงเชื่อมกลางคำ คำเหล่านี้มี ๓ พยางค์ ออกเสียง
หนักเบาหนัก อยู่แล้ว

๙. เหตุใดมีผู้ออกเสียงเชื่อมกลางคำในคำ ผลไม้ คุณค่า กรรมทำ
ทั้ง ๆ ที่ไม่ใช่คำสมาส

เพราะถ้าออกเสียงเชื่อมกลางคำ คำเหล่านี้จะมี ๓ พยางค์ ออกเสียง
หนักเบาหนัก

๑๐. เหตุใดมีผู้ออกเสียงคำต่อไปนี้ต่างกับที่กำหนดไว้ในพจนานุกรมฯ

ก. อปยศ อุปกรณ์ ศตวรรษ พจนานุกรมฯ ให้ออกเสียง อะปะยศ
อุปะกอน และ สะตะวัด ตามลำดับ แต่มีผู้ออกเสียง อับปะยศ อุบปะกอน
สัดตะวัด

ข. มรรยาท บรรยาย พจนานุกรมฯ ให้ออกเสียง มั่นขาด บันยาย
ตามลำดับ แต่มีผู้ออกเสียง มั่นระขาด บันระยาย

ค. เพชรบุรี ราชบุรี พจนานุกรมฯ ให้ออกเสียง เพ็ดชะบุรี ราช-
ชะบุรี แต่มีผู้ออกเสียง เพ็ดบุรี ราชบุรี

ง. อาชญา ปรัชญา พจนานุกรมฯ ให้ออกเสียง อาดชา ปรัคยา
แต่มีผู้ออกเสียง อาดชะชา ปรัคชะชา

จ. กรณี พจนานุกรมฯ ให้ออกเสียง กระระนี แต่มีผู้ออกเสียง
กอรณี

เพราะ อับปะยด มัันระยาด เพ็ดบุรี ฯลฯ ล้วนออกเสียง หนักเบาหนัก

ผู้เขียนไม่ยืนยันว่าคำตอบที่ให้ไว้เป็นคำตอบที่ถูกต้อง เพียงแต่ต้องการตั้งข้อสังเกตว่าเราสามารถโยงคำตอบปัญหาต่าง ๆ ในการออกเสียง คำมาสู่เรื่องการออกเสียงหนักเบาได้ นี่ช่วยสนับสนุนข้อสันนิษฐานที่ว่า คนไทยนิยมออกเสียงคำไทยและคำที่ยืมมาจากภาษาอื่นหนักบ้างเบาบ้างสลับกันไป หากจะถือว่าการออกเสียงคำให้มีเสียงหนักเบาสลับกันไปเป็นหลักเกณฑ์ และนำหลักเกณฑ์นี้มาใช้ในการพิจารณาว่าคำ คุณวุฒิ และ คุณค่า ควรออกเสียงอย่างไร ก็คงจะได้คำตอบว่า คุณวุฒิ ควรออกเสียง คุณนะวุด และ คุณค่า ควรออกเสียง คุณนะค่า แต่ทว่าถ้าจะออกเสียงให้ถูกต้องตามกฎหมายก็คงจะต้องยึดพจนานุกรมฯ คำว่า คุณวุฒิ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ กำหนดให้ออกเสียง คุณนะวุติ ส่วนคำว่า คุณค่า ผู้เขียนยังหาในพจนานุกรมฯ ดังกล่าวไม่พบ

ปัญหาการออกเสียงคำในภาษาไทย (อีกครั้ง)

มีผู้สงสัยเกี่ยวกับการอ่านคำบางคำซึ่งพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ให้คำอ่านผิดไปจากที่เคยเรียนมาแต่เดิม เช่นคำว่า ผรุสวาท เดิมอ่าน พระรุศสะวาด แต่ปัจจุบันอ่าน พระรุสะวาด

การที่พจนานุกรมฯ ให้อ่านคำ ผรุสวาท ว่า พระรุสะวาด นั้นเข้าใจว่าเป็นเพราะคำนี้มาจากคำบาลี ผรุสวาท ในภาษาเดิมต้องออกเสียงเรียงพยางค์กันไปว่า พระรุสะวาทะ ส เป็นพยัญชนะต้นของพยางค์ที่ ๓ ไม่ใช่ตัวสะกดของพยางค์ที่ ๒

คำอื่น ๆ ที่บอกคำอ่านไว้ในพจนานุกรมฯ ก็น่าจะอาศัยเกณฑ์เดียวกันนี้ เช่น อธิบดี อธิปไตย กำหนดให้อ่านว่า อะทิบอดี อะทิปะไต เพราะ อธิบดี มาจากคำเดิม อธิปติ ป ซึ่งต่อมาไทยแผลงเป็น บ นั้น

เป็นพยัญชนะต้นของพยางค์ที่ ๓ ไม่ใช่ตัวสะกดของพยางค์ที่ ๒ ส่วนคำว่า อธิปไตย มาจากคำเดิม อธิปเคยฺย ป ก็เป็นพยัญชนะต้นของพยางค์ที่ ๓ ไม่ใช่ตัวสะกดของพยางค์ที่ ๒

ส่วน อนิจกรรม อนุสฺสตี กำหนดให้อ่านว่า อะนิจจะกัม อะนุสสะติ เพราะ อนิจกรรม มาจากคำว่า อนิจฺจกรฺม และ อนุสฺสตี มาจากคำว่า อนุสฺสตี คำเดิมนั้นพยางค์ที่ ๒ มีตัวสะกดอยู่แล้ว แม้จะตัดพยัญชนะออกเสียตัวหนึ่งก็ยังคงให้ออกเสียงพยางค์ที่ ๒ แบบมีตัวสะกด

เป็นอันว่าคณะกรรมการปรับปรุงพจนานุกรมฯ มีเหตุผลในการกำหนดคำอ่านเหล่านี้ แต่เหตุใดจึงมีบางคน (รวมทั้งตัวผู้เขียนเองด้วย) ออกเสียงคำผรุสวาท ว่า พระรุดสะวาด ออกเสียงคำ อธิบดี ว่า อะทิบปะดี ออกเสียงคำ อธิปไตย ว่า อะทิบปะไค (คำ อนิจกรรม กับ อนุสฺสตี ไม่ต้องกล่าวถึง เพราะออกเสียงตรงกับคำอ่านในพจนานุกรมฯ อยู่แล้ว)

คำตอบก็คือ เราเคยได้ยินบุคคลแวดล้อมออกเสียงอย่างไรเราก็ออกเสียงอย่างนั้น อันที่จริงคนแต่ก่อนก็คงไม่ได้สนใจกันนักว่าออกเสียงอย่างไรผิด ออกเสียงอย่างไรถูก ที่ท่านออกเสียงอย่างที่เรารู้ว่าผิดในปัจจุบันไม่ใช่เป็นเพราะท่านไม่รู้ภาษาบาลีสันสกฤต แต่เป็นเพราะคำที่ยืมมานั้นเมื่อยืมมาแล้วท่านก็ถือเป็นคำไทย ออกเสียงอย่างที่คนไทยรู้สึกว่าจะไม่ขัดหู ผู้เขียนเคยเขียนไว้ในเรื่องปัญหาการออกเสียงคำในภาษาไทยแล้วว่า คนไทยชอบออกเสียงมีจังหวะหนักเบาสลับกันไป คำที่มีตัวสะกดมักออกเสียงได้หนักกว่าคำที่มีสระเสียงสั้นและไม่มีตัวสะกด คำผรุสวาท อธิบดี อธิปไตย ถ้าออกเสียงว่า พระรุดสะวาด อะทิบปะดี อะทิบปะไค พยางค์ที่ ๒ จะออกเสียงเน้นหนัก และการอ่านคำเหล่านี้ก็จะมีจังหวะ เบาหนักเบาหนักสลับกันไป

ในเมื่อคณะกรรมการปรับปรุงพจนานุกรมฯ กำหนดให้อ่านตามแบบภาษาบาลีสันสกฤต แต่คนไทยทั่วไปอ่านให้มีจังหวะหนักเบาสลับกัน

ตามแบบไทย ปัญหาการออกเสียงคำในภาษาไทยจึงยังต้องมีอยู่ ถ้าจะยกตัวอย่างเพิ่มเติมก็มีอีกมาก เช่น อุปภาคย์ คำอ่านในพจนานุกรมฯ ว่า อะปะพาก แต่บางคนอ่าน อับปะพาก อมฤต คำอ่านในพจนานุกรมฯ ว่า อะมะริด แต่บางคนอ่าน อัมมะริด พิกแนต คำอ่านในพจนานุกรมฯ ว่า พิคะเนต แต่บางคนอ่าน พิกคะเนต ประกาศนียบัตร คำอ่านในพจนานุกรมฯ ว่า ประกาศะนียะบัตร แต่บางคนอ่าน ประกาศสะนียะบัตร

ถ้าจะถามว่าอ่านอย่างไรผิดอ่านอย่างไรถูก ผู้เขียนคงต้องตอบว่า ถูกทั้งสองแบบ เพราะถือหลักในการอ่านต่างกัน การอ่านแบบในพจนานุกรมฯ เป็นการอ่านที่ต้องอาศัยการเรียนรู้ รู้ว่าภาษาเดิมเขียนอย่างไร ควรออกเสียงว่าอย่างไร แต่การอ่านแบบที่อ่านกันทั่ว ๆ ไปเป็นการอ่านแบบธรรมชาติ ถือว่าฟังไม่ขัดหูเป็นสำคัญ ผู้เขียนเองชอบวิธีอ่านที่เป็นธรรมชาติ คิดว่าเป็นวิธีอ่านที่เราถ่ายทอดกันมาช้านาน แต่ก็ยอมรับว่า ภาษาเป็นเรื่องของการตกลงกัน เมื่อในปัจจุบันจะตกลงกันใหม่ ใช้หลักในการอ่านตามแบบบาลีสันสกฤต ผู้เขียนก็คงจะต้องพยายามเปลี่ยนวิธีการออกเสียงของตัวเอง แม้ใหม่ ๆ จะทำได้ยาก แด่نان ๆ เขาก็คงชินไปเอง

การอ่านเครื่องหมายอัญประกาศ

มีผู้ถามว่าในการสอนให้นักเรียนอ่านออกเสียงนั้น ถ้ามีเครื่องหมายอัญประกาศ จะต้องอ่านเครื่องหมายหรือไม่ คืออ่านว่า “เครื่องหมายคำพูดเปิด” ก่อนอ่านข้อความ และอ่านว่า “เครื่องหมายคำพูดปิด” เมื่อจบข้อความแล้วในกรณีที่ประโยคมีใจความยาว และอ่านว่า “ภายในเครื่องหมายคำพูด” ในกรณีเป็นคำหรือประโยคสั้น ๆ

ผู้ถามกล่าวว่าได้มีการอภิปรายเกี่ยวกับเรื่องนี้ ฝ่ายหนึ่งเห็นว่าไม่น่าจะอ่านเครื่องหมายอัญประกาศเพราะฟังไม่เป็นธรรมชาติ เรามุ่งให้เด็กฝึกออกเสียงตามอารมณ์และความรู้สึกของตัวละครดีกว่า แต่อีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่าตามหลักภาษาไทยแล้วจะต้องอ่านเครื่องหมายอัญประกาศ และการอ่านเครื่องหมายอัญประกาศก็มีประโยชน์ เพราะถ้าเป็นประโยคยาว ๆ

การอ่านว่า “เครื่องหมายคำพูดปิด” จะทำให้ผู้ฟังทราบได้ว่าใจความนั้นจบลงที่ใด

เรื่องเครื่องหมายอัญประกาศนี้ในเอกสารของราชบัณฑิตยสถาน เรื่อง หลักเกณฑ์การใช้เครื่องหมายวรรคตอนและเครื่องหมายอื่นๆ ซึ่งพิมพ์เผยแพร่เนื่องในวันสถาปนาราชบัณฑิตยสถานเมื่อวันที่ ๓๑ มีนาคม ๒๕๓๑ ได้กำหนดไว้ชัดเจนในหน้า ๒๗ ว่า

ในการอ่านออกเสียง เมื่อถึงเครื่องหมายอัญประกาศเปิดให้อ่านว่า “อัญประกาศเปิด” และเมื่อถึงเครื่องหมายอัญประกาศปิดให้อ่านว่า “อัญประกาศปิด”

ถ้าข้อความในเครื่องหมายอัญประกาศมีความยาวหลายย่อหน้าและใส่เครื่องหมายอัญประกาศเปิดไว้หน้าย่อหน้าทุกย่อหน้าดังตัวอย่างข้อ ๕ ให้อ่าน “อัญประกาศเปิด” เฉพาะเมื่อเริ่มข้อความเท่านั้น และอ่าน “อัญประกาศปิด” เมื่อจบข้อความ

หลักเกณฑ์การอ่านเครื่องหมายอัญประกาศนี้เป็นมติของคณะกรรมการกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการใช้ภาษาไทย ซึ่งได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับเครื่องหมายวรรคตอนไว้เพื่อส่งเสริมให้การเขียนการอ่านและการใช้เครื่องหมายวรรคตอนเป็นเอกภาพ

ผู้เขียนเห็นด้วยกับหลักเกณฑ์การอ่านเครื่องหมายอัญประกาศ แต่คิดว่าไม่ควรจะต้องอ่านว่า “อัญประกาศเปิด” “อัญประกาศปิด” ทุกครั้งที่เห็นเครื่องหมายนี้ เครื่องหมายอัญประกาศเป็นเครื่องหมายที่ใช้ได้หลายกรณี ดังที่คณะกรรมการกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการใช้ภาษาไทยได้สรุปไว้พร้อมทั้งให้ตัวอย่าง จะขอคัดข้อความบางตอนในหน้า ๒๕ มากเล่าต่อไปนี้

๑. ใช้เพื่อแสดงว่าคำหรือข้อความนั้นเป็นคำพูดหรือความนึกคิด ตัวอย่าง

มารดาสอนบุตรว่า “ลูกเอ๋ยถ้าเจ้ารักแม่มากเท่าใด เจ้าจงพยายามให้คนอื่นเขารักเจ้าเท่านั้นเถิดลูก”

(หลักภาษาไทย)

๒. ใช้เพื่อแสดงว่าคำหรือข้อความนั้นคัดมาจากที่อื่น ตัวอย่าง

ในโครงการศึกษาระดับที่สองซึ่งได้ประกาศใช้ใน พ.ศ. ๒๕๔๕ การศึกษาชั้นประถมศึกษากำหนดไว้ ๓ ปี เป็นชั้นมูลศึกษา ๑ ปี และอีก ๒ ปีเป็นชั้นประถมศึกษาแท้จริง โครงการฉบับนี้ได้อธิบายการศึกษาชั้นต้น ประถมศึกษาไว้ดังนี้

“การศึกษาชั้นนี้จะสอนกุลบุตรตั้งแต่ยังไม่มีความรู้วิชาขึ้นไปจนให้มีความรู้วิชาต่าง ๆ พอสมควรแก่ที่จะมีไว้สำหรับตัวผู้เป็นราษฎรทั่วไปรู้ไว้เป็นพื้นสำหรับตัวทุกคน กำหนดลงเป็นเขตประถมศึกษาไว้เพียงนี้เขตหนึ่ง”

(สารานุกรม พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เล่ม ๑ ก)

๓. ใช้เพื่อเน้นความเน้นให้เด่นขึ้น ตัวอย่าง

ไทยเราเรียกพราหมณ์เป็น ๓ ชั้นแต่โบราณคือ “ไวทิก” (เข้าใจว่าผู้ทรงเวท) ชั้น ๑ “เทศาตรี” ชั้น ๑ “นาลีน” ชั้น ๑ (ให้พระยาอนุมาน ถวายพระหัตถ์สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ที่ทรงมีได้ดื่อกับพระยาอนุมานราชธนะ)

๔. ใช้เพื่อแสดงว่าคำหรือข้อความนั้นใช้ในความหมายผิดไปจากความหมายปกติ ตัวอย่าง

หนังสือเรื่อง “ยักษหรืออสูร” นั้น พระยาอนุมาน เขาก็ส่งมาให้หม่อมฉันเล่มหนึ่งเหมือนกัน หม่อมฉันได้อ่านและตอบชมไปแล้ว ความที่แกล้ง “คว่ำไผ่” เอาเทวดาเจ็บแสบมาก จะคัดค้านก็ยาก

(สารานุกรม)

ผู้เขียนเห็นว่าหากใช้เครื่องหมายอัญประกาศเพื่อแสดงว่าคำหรือข้อความนั้นคัดมาจากที่อื่น ก็สมควรที่จะอ่านเครื่องหมายอัญประกาศ เพื่อให้ผู้ฟังรู้ว่าข้อความตอนใดเป็นของใคร เป็นของผู้เขียนเรื่องนั้น ๆ หรือว่าคัดมาจากที่อื่น ถ้าไม่อ่านเครื่องหมายอัญประกาศผู้ฟังอาจจะเข้าใจสับสนได้ แต่หากใช้เครื่องหมายอัญประกาศด้วยเจตนาอื่น เช่น ใช้เพื่อบั่นข้อความให้เด่นชัดหรือเพื่อแสดงว่าเป็นคำพูดหรือความนึกคิด การอ่าน

เครื่องหมายอัญประกาศน่าจะไม่ใช่จำเป็นนัก เพราะกำลังฟังข้อความอยู่
 เพลิน ๆ ก็มีคำว่า “อัญประกาศเปิด” “อัญประกาศปิด” มาขัดจังหวะ
 ในบางกรณีกลับจะเป็นผลเสียคือทำให้ผู้ฟังรำคาญ เครื่องหมายอัญประกาศ
 นั้นมีขนาดเล็ก เมื่อปรากฏอยู่ในข้อความผู้อ่านจะไม่ค่อยรู้สึกรุ่งรัง
 รกสยดา แต่ถ้าจะต้องฟังคำพูดที่ว่า “อัญประกาศเปิด” “อัญประกาศปิด”
 บ่อย ๆ ก็คงรบกวนสมาธิในการฟังอยู่ไม่น้อย

อย่างไรก็ตามเท่าที่กล่าวมานี้ก็เป็นเพียงความเห็นของผู้ใช้ภาษาไทย
 คนหนึ่งเท่านั้น

รสชาติ

มีผู้ตั้งข้อสงสัยว่า คำว่า รสชาติ นั้น เหตุใดพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ จึงให้เขียนว่า รสชาติ รสชาติ น่าจะแปลว่า กำนัดของรส เพราะ ชาติ แปลว่า กำนัด แต่เมื่อเรากล่าวถึงรสชาติอาหาร เราหมายถึงรสอาหาร มิได้มุ่งกล่าวถึงกำนัดของรสอาหารแต่อย่างใด ผู้ตั้งข้อสงสัยได้เสนอว่าคำนี้น่าจะเขียน รสชาด ชาด แปลว่า สีแดงสด สีนี้นชวนให้น่ารับประทาน อาหารของไทยต้องทั้งอร่อยและน่ารับประทาน จึงจะดี

อันที่จริงถ้าดูความหมายของคำว่า รสชาติ ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน จะเห็นว่าความหมายที่ให้ไว้คือ รส ไม่ใช่ กำนัดของรส ถ้าเช่นนั้น ชาติ ก็ดูเหมือนจะไม่มีควมหมาย เกิดปัญหาว่าคำนี้เดิมเข้าไปท้ายคำว่า รส เพื่ออะไร

ในภาษาไทยมีศัพท์ชนิดหนึ่งเรียก ศัพท์สกัตต์ พระยาอุปทิศ-
ศิลปสารได้กล่าวถึงศัพท์สกัตต์ไว้ในบทความเรื่อง ศัพท์วินิจัย เรื่อง
พยางค์ท้ายของศัพท์ ว่า กวีไทยนิยมหาศัพท์ที่มีเนื้อความเข้ารูปกันได้
มาเติมท้ายคำเพื่อให้พยางค์ท้ายได้สัมผัสกับคำที่ต้องการ เช่นศัพท์ ชีว
หาศัพท์อื่นเช่น อาตม (ตน) พ่วงท้ายเป็น ชีวอาตม (ชีวิตของตน) ลักษณะ
การเติมท้ายคำเช่นนี้ในบาลีก็มี และศัพท์ที่ใช้เติมท้ายคำบาลีเรียกว่า ศัพท์
สกัตต์ แปลว่า ความของคน หมายความว่าเนื้อความที่คงที่ตามศัพท์เดิม
พระยาอุปทิศศิลปสารได้ยกตัวอย่าง เช่น ในภาษาบาลีคำว่า รูป เมื่อใส่
ศัพท์สกัตต์ ธรรม เป็น รูปธรรม ก็หมายความว่า รูป เช่นเดียวกัน แต่
ศัพท์สกัตต์ในบาลีที่ใช้กันโดยมากก็เพื่อให้ศัพท์เป็นลิงก์เดียวกันตามไวยากรณ์
บาลี มิใช่เพื่อจะให้รับสัมผัสกันอย่างภาษาไทย

พระยาอุปทิศศิลปสารได้ยกตัวอย่างศัพท์สกัตต์ที่นิยมใช้ในภาษา
ไทยไว้หลายศัพท์ เช่น

ชาติ แปลว่า ความเกิด ชนิด มักใช้กับศัพท์ที่มีเป็นธรรมดา
โดยมากเป็นมนุษย์ สัตว์ และพืช ตัวอย่างเช่น มนุษยชาติ นรชาติ มฤคชาติ
ทิมชาติ สกุนชาติ พฤษชาติ คินชาติ เป็นต้น

ธรรม แปลว่า สิ่งที่มีอยู่เป็นธรรมดา และแปลอย่างอื่นได้อีกมาก
มักใช้กับศัพท์ที่เป็นความประพจน์หรือที่เกี่ยวกับข้อสั่งสอน เช่น บาป
บุญ เป็นต้น ตัวอย่างเช่น รูปธรรม นามธรรม บาปธรรม กุศลธรรม
อาบัติธรรม เป็นต้น

वास वेस आवาส आवेस แปลว่า ที่อยู่ เห็นใช้กับศัพท์ที่เป็น
สถานประพจน์พจน์ เช่น วัดหรือป่า ตัวอย่างเช่น หิมवास หิมเวส (ที่อยู่
มีน้ำค้าง ป่า) พนาवास พนาเวส อรัญญิกาวาส เป็นต้น

อันต แปลว่า ที่สุด ส่วนสุด มักใช้กับศัพท์ที่หมายความว่า กว้าง
ใหญ่ เช่น ท้องฟ้าหรือป่า ตัวอย่างเช่น พนานันต์ คักกานันต์ ทิศานันต์

อาการ แปลว่า กิริยา มักใช้กับศัพท์ที่เป็นอาการนามในบาลีและสันสกฤต ตัวอย่างเช่น จินตนาการ ทศนาการ คมนการ เป็นต้น

อาลัย แปลว่า ที่อยู่ มักใช้กับศัพท์ที่มีความหมายว่า ที่หรือประเทศ เช่น ที่ป่า ที่น้ำ ที่อากาศ สวรรค์ ตัวอย่างเช่น วนาลัย ชลาลัย สุราลัย มรรคาลัย นภาลัย คฤหาลัย เป็นต้น

อินทร แปลว่า จอม เป็นใหญ่ ใช้เข้าสนิทกันเป็น เอนทร ก็ได้ โดยมากมักใช้สำหรับคนหรือสัตว์หรือเทวดาที่เป็นใหญ่ ตัวอย่างเช่น นรินทร์ นเรนทร์ กชินทร์ กเชนทร์ เทพินทร์ เทเพนทร์ เป็นต้น

อุดม แปลว่า สูงสุด อุฬาร ยิ่ง ศรี เป็นสิริ เป็นสง่า มักใช้กับ
ศัพท์ที่ขกย่องหรือศัพท์ที่เป็นคำคุณ ตัวอย่างเช่น นโรดม วโรดม มโหฬาร
นารีศรี ประเสริฐศรี เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าการที่ รสชาติ แปลความหมายเหมือนกับ รส ไม่ใช่
เรื่องแปลกประหลาดแต่อย่างใด คำที่มีลักษณะอย่างเดียวกับคำ รสชาติ
ยังมีอีกมาก

สาร สำนั สาน

คำที่ออกเสียงว่า “สาน” และ หมายถึง จดหมายนั้น มีผู้สงสัย อยู่เสมอว่า ควรจะเขียนว่าอย่างไร โดยทั่วไปมักเขียนว่า สาร พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ให้ความหมายของคำว่า สาร ไว้ หลายอย่าง เป็นต้นว่า

แก่น, เนื้อแท้ที่แข็ง, เช่น แก่นสาร; ส่วนสำคัญ,
ข้อใหญ่ใจความ, เช่น ไม่เป็นสาระ; ถ้อยคำ เช่น กล่าวสาร;
หนังสือ เช่น นิตยสาร; จดหมาย เช่น เขียนสาร.

เป็นอันว่าคำว่า สาร แปลได้ว่า จดหมาย อย่างไรก็ตามถ้าเจ้าของ จดหมายเป็นพระสังฆราชหรือพระราชา ก็มักจะใช้คำว่า สาสน์ ออกเสียง ว่า “สาด” พจนานุกรมฯ บอกความหมายของคำนี้ไว้ว่า

คำสั่ง, คำสั่งสอน; โดยปริยายหมายถึงพระราชหัตถ-
เลขาทางราชการและลิขิตของพระสังฆราช เช่น พระราชสาสน์
สมณสาสน์.

เหตุใดคำว่า **สาสน์** จึงใช้เฉพาะพระราชหัตถเลขาและลิขิตของ
พระสังฆราชเท่านั้น ใน **พระบรมราชาธิบายว่าด้วยพระราชสาสน์** ของ
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงกล่าวถึงคำว่า **สาร** ว่า

ในภาษาบาลี **สาร** มีความหมายว่า **แก่น** มีทั้งที่แปลว่า
แก่นโดยตรงและที่เป็นความเปรียบ เช่น แก่นจันทร์ ว่า **จันทนสาร**
ทองคำที่หุงแล้ว ว่า **สุวรรณสาร** แก้วที่เจียรระโนแล้ว ว่า **มณีสาร**
ข้าวที่ได้เจือด้วยข้าวดิบและแกลบ ว่า **ธัญญสาร** คำใดเป็น
ใจความมิใช่ผลความก็เรียกว่า **สาร** หรือ **อรรณสาร** นอกจากนี้
สาร ก็แปลว่า ให้แล่นไป เช่น **สารถิ** แปลว่า ผู้ให้รถให้มัววิ่ง
ไปแล่นไป ช้างม้าที่หัดแล้วหรือควรจะหัดได้ก็เรียกว่า **คชสาร**
พหิสาร (หน้า ๔๔)

ในตอนท้ายพระองค์ได้ทรงสรุปว่า

ถ้าจะดูตามอย่างอุทาหรณ์ในมคธที่เรียกว่า **บาฬี** ในที่ว่า
พระมหากษัตริย์มี **พระราชสาร** ไปถึงกันก็ดี ในที่ว่า **พึงสาร**
สดับสาร เป็นต้น ก็ดี คงมีว่า **สาสน์** ทั้งสิ้นทุกแห่ง นอกจาก
บาฬีที่ไทยแต่งในเมืองนี้แล้วไม่เห็นมีเรียกหนังสือฝากว่า **สาร** เลย
รังเกียจใจอยู่จึงได้แปลงเสียว่า **ราชสาสน์** แต่ซึ่งแปลดังนั้นผิด
อย่างเกินไป ผู้ไม่เคยใช้จะสำคัญว่าผู้แปลงนั้นใจเป็นชาววัดนัก
อุคริไป ไม่เคยใช้จะให้อยู่อย่างเก่าก็ตามไม่ห้าม (หน้า ๔๕)

นี้แสดงว่าคำว่า **ราชสาสน์** เพิ่งมีใช้ในสมัยพระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้เอง น่าสังเกตว่าในพระบรมราชาธิบายนี้ คำว่า **สาสน์**
ไม่มีเครื่องหมายทัณฑฆาต ปัจจุบันนี้พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน
ให้เขียนเครื่องหมายทัณฑฆาตที่ตัว **น** และให้ออกเสียงว่า “**สาด**” อันที่จริง

คำว่า สาสน นี้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงดำริให้ใช้แทน
 คำว่า สาร ถ้าต้องการจะให้สื่อเสียงอย่างเดียวกับคำว่า สาร น่าจะเขียน
 เครื่องหมายพิเศษขนาดที่ตัว ส คำที่เขียนเช่นนี้ในหนังสือเก่าบางเล่มก็มี เช่น
 สาสนสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์
 และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ แต่ปัจจุบัน

ท่านให้เขียนเครื่องหมายทัณฑฆาตที่ตัว น เพราะกล่าวกันว่า ภาษาไทย
ไม่นิยมเขียนเครื่องหมายทัณฑฆาตที่พยัญชนะกลางคำ

ทั้งคำว่า สาร และคำว่า สาสน์ เป็นคำยืมจากภาษาบาลี ในภาษาไทย
ของเราแต่เดิม คำว่า สาณ ที่แปลว่า จดหมาย ก็น่าจะมีใช้เหมือนกัน
ทั้งนี้เพราะในพจนานุกรมภาษาฝรั่งเศส-ไทยของ Georges Minot มีคำว่า
สาณ แปลว่า จดหมาย ชาวไทขาวเป็นชาวไทกลุ่มหนึ่งซึ่งมิได้นับถือ
พุทธศาสนานิกายหินยาน คงมิได้ยืมคำว่า สาณ มาจากภาษาบาลี และ
ก็ไม่น่าจะยืมคำนี้ไปจากชาวไทยสยาม เพราะขาดการติดต่อกันมาช้านาน
ข้อสันนิษฐานอย่างหนึ่งซึ่งน่าจะเป็นไปได้ก็คือคำว่า สาณ ที่แปลว่า จดหมาย
มีอยู่ในภาษาตระกูลไทมาแต่เดิมก่อนที่ชาวไทขาวและชาวไทยสยามจะ
แยกจากกัน

ถ้าคำที่ออกเสียงว่า “สาณ” และหมายถึง จดหมาย เป็นคำไทย
แต่ดั้งเดิมจริง ๆ คำนี้ก็ควรจะเขียนว่า สาณ ไม่ใช่ สาร หรือ สาสน อย่างไรก็ดี
ขณะนี้เรายังไม่มีหลักฐานแน่ชัดว่าคำนี้มีที่มาอย่างไร พจนานุกรมฉบับ
ราชบัณฑิตยสถานกำหนดให้เขียนคำนี้ว่าอย่างไรก็ควรจะต้องเขียนว่า
อย่างนั้น

ประ บรร บัน

วันหนึ่งเพื่อนของผู้เขียนสองคนเถียงกันเรื่องการสะกดคำว่า บรรทัด คนหนึ่งบอกว่าพยางค์ต้นของคำว่า บรรทัด ต้องเขียน บ ร หัน อีกคนหนึ่งแย้งว่า น่าจะเขียน บ ไม้หันอากาศ น เพราะเขารู้มาว่าคำที่เขียน บรรร แผลงมาจาก ประ เช่น บรรจบ แผลงมาจาก ประจบ บรรจุ แผลงมาจาก ประจุ บรรทม แผลงมาจาก ประทม แต่คำว่า บรรทัด ไม่ได้ แผลงมาจากประทัด ประทัด แปลว่าเครื่องดอกไม้ไฟของจีน ส่วน บรรทัด แปลว่า ไม้ที่ขีดเส้นให้ตรง ความหมายต่างกันไกล ฉะนั้นพยางค์ บรร ใน บรรทัด จึงไม่ควรเขียน บ ร หัน

เหตุผลที่เพื่อนผู้นี้อ้างฟังเข้าที่ แต่เมื่อเปิดพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ก็ไม่พบคำว่า บันทัด มีแต่คำ บรรทัด แปลว่า

เส้นตรง, แนว; เรียกไม้ที่ใช้ช่วยขีดเส้นให้ตรงว่า

ไม้บรรทัด

นี้แสดงว่าคำที่พยางค์ต้นเป็น บรร มิได้แผลงมาจากคำที่พยางค์ต้นเป็น ประ เสมอไป จริงอยู่คำที่เขียน บรร หลายคำอาจแผลงมาจาก ประ คำเหล่านี้โดยมากเป็นคำยืม เช่น

บรรกวาด แผลงจาก ประกวาด ซึ่งอาจยืมจาก ปุรวาด ภาษาเขมร
 บรรโลม แผลงจาก ประโลม ซึ่งอาจยืมจาก ปุโลม ภาษาเขมร
 บรรลัษณ์ แผลงจาก ประลัษณ์ ซึ่งอาจยืมจาก ปุรลย ภาษาสันสกฤต
 บางคำเรายังไม่ทราบที่มาแน่ชัด อาจเป็นคำยืมหรือเป็นคำไทยมาแต่เดิมก็ได้ เช่น บรรเจิด - ประเจิด บรรดา - ประดา บรรเทา - ประเทา
 บรรเทือง - ประเทือง บรรลุ - ประลุ บรรเลง - ประเลง บรรสบ - ประสบ

แต่คำที่พยางค์ต้นเขียน บรร ในภาษาไทยมิใช่ว่าจะมาจาก ประ เสมอไป บางคำยืมมาจากคำในภาษาอื่น คำเดิมขึ้นต้นกันต่าง ๆ เป็นต้นว่า

เขมร	ไทย
คำเดิมขึ้นต้นด้วย บนฺ เช่น	
บนฺทาค์	บรรทัด
คำเดิมขึ้นต้นด้วย บญฺ เช่น	
บญฺจุ	บรรจุ ประจุ
บญฺจป	บรรจบ ประจบ
บญฺจง	บรรจง ประจง
คำเดิมขึ้นต้นด้วย ผุ เช่น	
ผุท	พทม บรรทม ประทม
ผุทุก	บรรทุก ประทุก
ผุส	ผสม บรรสม ประสม

บาลี
คำเดิมขึ้นต้นด้วย ปริ เช่น

ปริหาร

-

สันสกฤต

บริหาร

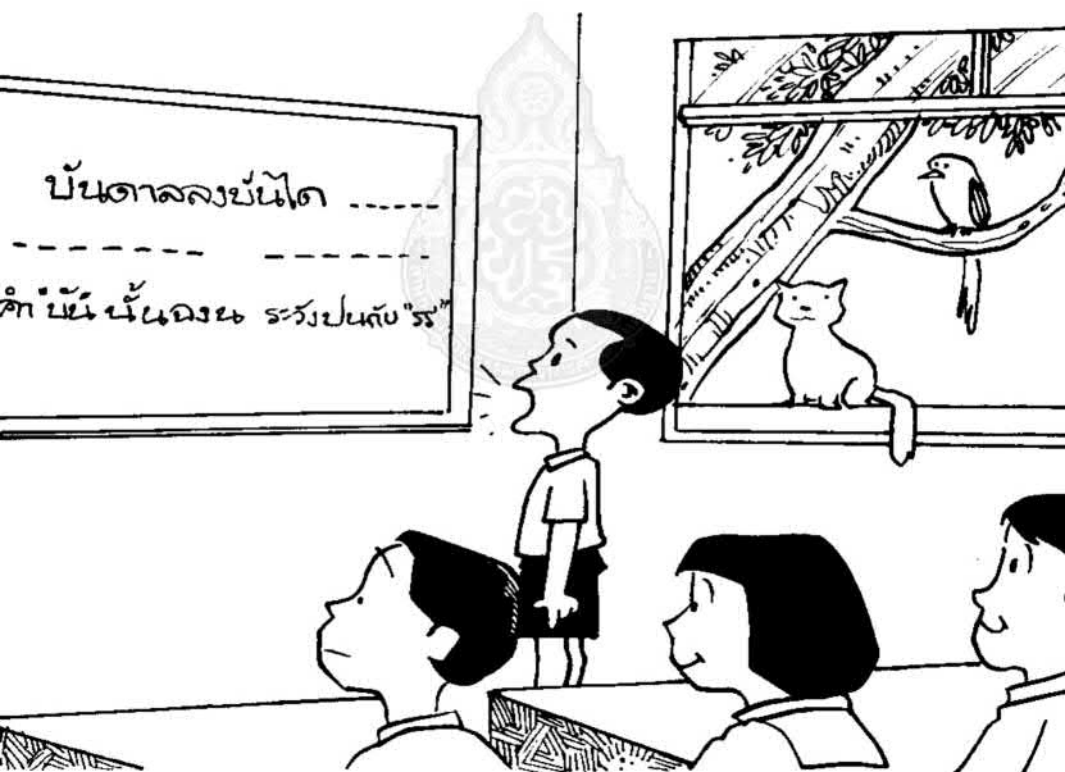
ปริยทุ

ไทย

บริหาร บรรหาร

บริษัถ บรรษัถ

นอกจากนั้นคำที่ขึ้นต้นด้วย ประ บางคำ ก็แผลงเป็น บรร ไม่ได้
เช่น ประจักษ์ ประหวั่น ประเคน ประคอง ประมาณ ประเสริฐ ประสาท
จะเห็นได้ว่าข้อสังเกตที่ว่าคำที่เขียน บรร แผลงมาจาก ประ
เป็นข้อสังเกตที่ใช้ได้เพียงบางกรณี หากยึดข้อสังเกตนี้เป็นหลักในการ

สะกดคำก็อาจจะทำให้สะกดคำบางคำผิด ดังเช่นคำว่า บรรทัด ข้างต้น พยางค์ต้นของคำนี้ได้แผลงมาจาก ประ แต่ก็ยังเขียน บรร ถ้าจะต้องการ เขียนคำนี้ให้ถูกต้องก็มีวิธีเดียวคือท่องจำ อันที่จริงคำที่พยางค์ต้นเขียน บัน และต้องใช้เสมอ ๆ มีอยู่ไม่กี่คำ เช่น บันดาล บันได บันทึกลง บันทึกลง บันลือ

เมื่อจำได้ว่าคำเหล่านี้เขียน บัน คำที่เหลือเขียน บรร ปัญหาว่าคำใด เขียน บรร หรือ บัน ก็น่าจะมีน้อยลง

เถน เถร

ขณะที่ผู้เขียนกำลังเดินดูผ้าอยู่ในห้างสรรพสินค้าแห่งหนึ่ง ก็รู้สึกว่ามีใครคนหนึ่งเข้ามาปะทะ และมีเสียงแหลม ๆ อุทานว่า

ว้าย ตาเถรตก

ผู้เขียนหันไปดู ปรากฏว่าสิ่งที่ตกคือถุงผ้า ๓-๔ ถุงที่เธอผู้นั้นปล่อยให้หลุดจากมือเพราะความตกใจ

ผู้เขียนฟังแล้วก็อดนึกสงสัยไม่ได้ว่า ทำไมใคร ๆ หลายคนจึงมักอุทานถึง ตาเถร เวลาตกใจ ตาเถรจะมาช่วยเหลือแก้ไขสถานการณ์อย่างไรก็คงไม่ได้ และยังมีนึกสงสัยต่อไปว่า ตาเถรเป็นคนประเภทไหนกันแน่

ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ให้ความหมายคำว่า เถร ไว้ว่า

พระผู้ใหญ่ ตามพระวินัยกำหนดว่า พระมีพรรษาดังแต่

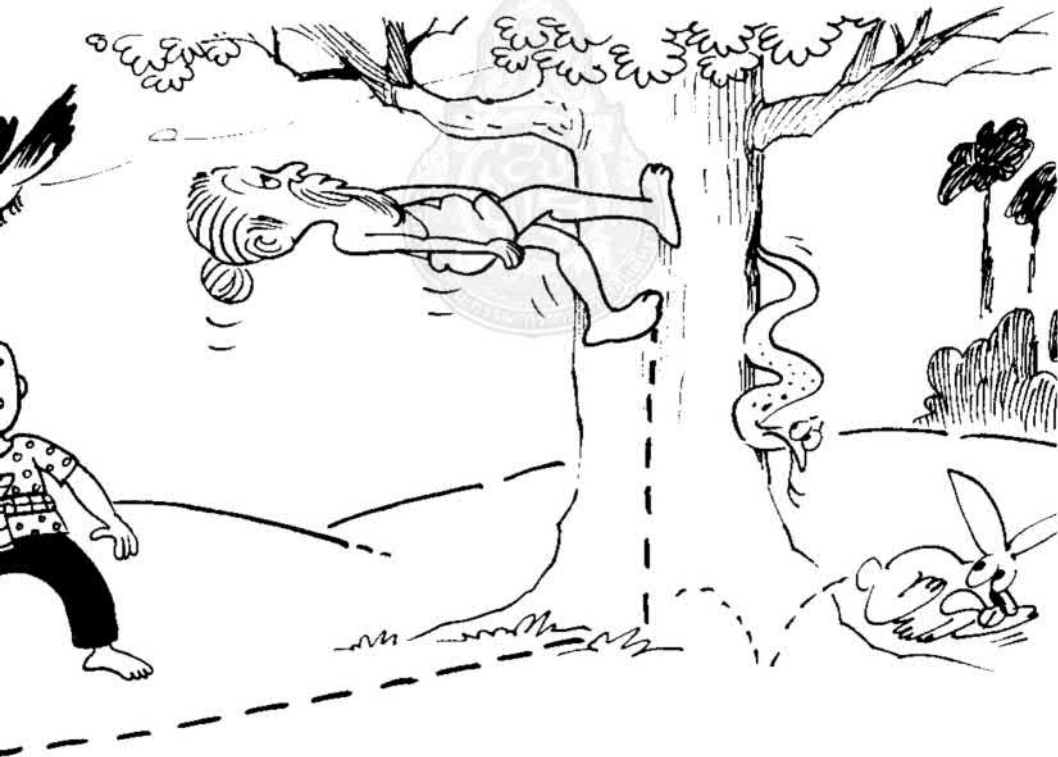
๑๐ ปีขึ้นไป เรียกว่า เณร

ถ้าเช่นนั้น เณร ก็เป็นพระภิกษุทรงศีลที่สมควรยึดถือเป็นที่พึ่ง ในประวัติศาสตร์ก็มีชื่อพระเณรที่มีชื่อเสียงและเป็นที่น่าับถืออยู่มากมาย เช่น มหาเถรศรีศรัทธา มหาเถรคันฉ่อง แต่การอุทานว่า ตาเณร แสดงว่ามีได้ยกย่อง ไม่อย่างนั้นก็คงไม่มีคำว่า ตา หน้าคำว่า เณร ถ้าลองสำรวจ เณรทั้งหลายที่คนไทยรู้จัก ก็ได้พบว่าเณรที่ความประพฤติไม่น่านิยม เช่น เณรขवाद ในเรื่องขุนช้างขุนแผน แม้จะมีความสามารถทางเวทมนตร์คาถา ก็ประพฤติหยาบช้า ไม่อยู่ในวิสัยของผู้ทรงศีล แปลงคนเป็นจระเข้ไล่ฆ่าผู้คนเสียมาก ในส่วนบางส่วน เช่น เณรตรง และ เณรส่องบาตร แม้จะมีได้แสดงว่า เณร เป็นผู้ประพฤติหยาบช้าดังเณรขवाद ก็มีความหมายทำนองล้อเลียน แสดงว่า เณรมิใช่ผู้มีปัญญา เณรตรง นั้นหมายถึงชื่อหรือตรงจนเกินไป ไม่มีไหวพริบ ไม่รู้จักผ่อนหนักผ่อนเบา เณรส่องบาตร หมายถึงคนที่ทำอะไรตามเขาทั้ง ๆ ที่ไม่รู้เรื่องราว ที่มาของส่วนทั้งสองนี้เป็นนิทานเกี่ยวกับเณรซึ่งรู้จักกันดี คนหนึ่งนั้นชื่อตรงมาก แม้กระทำการเดินก็เป็นเส้นตรง ไม่คดเคี้ยว มีต้นไม้ขวางหน้าก็ไม่เลี้ยวไปทางอื่น เลื้อยปีนขึ้นไปบนต้นไม้แทนที่จะหลีกไป ซึ่งจะทำให้ทางเดินไม่เป็นเส้นตรง อีกคนหนึ่งเห็นอาจารย์ยกบาตรขึ้นส่องหลังจากฉันอาหารและล้างบาตรแล้ว ก็ทำตามบ้างทั้ง ๆ ที่ไม่รู้เหตุผล แท้ที่จริงอาจารย์ทำเช่นนั้นก็เพื่อตรวจดูว่าบาตรมีรอยชำรุดหรือไม่ ถ้าบาตรชำรุด เช่น ทะลุ จะได้แก้ไขทำให้ดีเหมือนเดิมหรือเปลี่ยนเสียใหม่

จะเห็นได้ว่า เณรที่ประพฤติหยาบช้าและไร้ปัญญาอยู่มาก ถ้าเณรเป็นพระผู้ใหญ่อีกไม่น่าจะประพฤติเช่นนั้น ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานมีคำอีกคำหนึ่งคือ เณ หมายถึงนักบวชที่เป็นอลัชชี คำนี้มาจากภาษาบาลีว่า เณ แปลว่า ขโมย ในเมื่อ เณ หมายถึงนักบวชที่เป็น

อลัชชี ก็ดูเหมือนว่าน่าจะเหมาะกับนักบวชที่ประพฤติหยาบช้าหรือไร้
ปัญญายิ่งกว่าคำว่า เถร อาจเป็นเพราะเหตุนี้จึงมีผู้เขียนว่า เถนขवाद เถนตรง
และ เถนสอ่บมาตร

อย่างไรก็ตามคำว่า เถน น่าจะเพี้ยนมีใช้ในสมัยคันทรันโกสินทร์
ผู้เขียนได้ความรู้จากหนังสือ สารานุกรมเด็ก เล่ม ๓ พระนิพนธ์ในสมเด็จพระ
เจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์และสมเด็จพระ
เจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพว่า พระบาทสมเด็จพระจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัวทรงดำริให้ใช้คำ เถน แทนคำว่า เถร เมื่อต้องการจะกล่าวถึง
นักบวชที่มีได้ทรงศีล ในหนังสือเล่มเดียวกันนี้ยังให้ความรู้เกี่ยวกับ เถร

อีกหลายประการที่น่าสนใจ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ทรงเล่าว่า สมเด็จพระวันรัตอธิบายว่า เถร เป็นพวกครึ่งพระครึ่งเณร อาศัยวัดอยู่และพึ่งพระสงฆ์ ขอผ้าและอาหารเหลือไปบริโภค การนุ่งห่มนั้นใช้ผ้าเหลืองตามแต่จะหาได้ บางคนก็มีใครจีวรครองเหมือนพระสงฆ์ บางคนก็นุ่งแค่ผ้าอาบหรือสบงเท่านั้น ความประพฤติบางคนก็ดูดีเหมือนพระภิกษุ บ้างก็ประพฤติเลวทราม มีสุบักัญชา เป็นต้น สาเหตุที่เกิดเถร เพราะมีภิกษุที่ใส่ใจทางวิปัสสนาธุระ เมื่อทำไปมีอินทรีย์แก่กล้า ก็หลีกจากคณะไปหาที่วิเวกอยู่สันโดษตามอัธยาศัย บางรูปก็ได้สำเร็จอภิญญาสามารถทำอะไรได้อย่างศักดิ์สิทธิ์ มีคนนับถือ บางรูปก็ได้ไต่ลื้อล่อลงให้คนนับถือเพื่อประโยชน์ลาภผล แต่ก่อนมีมากที่วัดสระเกศเพราะมีป่าช้า อาจหาลาภผลได้ง่ายจากคนที่แปลกหน้ามาทำศพ ในป่าช้าผีดิบมีภุมิที่บำเพ็ญกรรมฐานปลูกไว้เป็นแถว พวกเถรได้อาศัยอยู่กันสบายในภุมิเหล่านั้น

คำอธิบายของสมเด็จพระวันรัตทำให้เข้าใจได้ว่า เหตุใดคำว่าเถร ซึ่งใช้เรียกพระผู้ใหญ่จึงกลายมาใช้เรียกนักบวชผู้มีได้เป็นที่นับถือไม่ว่าจะเป็น พระมหาเถร คาเถร หรือ เถรตรง ก็น่าจะเขียน เถร ใช้ระสกดทั้งนั้น

ธรรมเนียม ทำเนียม

ในเรื่องอ่านเล่นเรื่องหนึ่ง เพื่อนของพระเอกช่วยติดต่อกับพระเอก
ให้ได้พบกับนางเอก แล้วก็ทวงรางวัลว่า

แกควรจะให้รางวัลข้าบ้างตาม ทัมมะเนียม

คำว่า ทัมมะเนียม ไม่มีในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน
พ.ศ. ๒๕๒๕ ถ้านี้ควรจะเขียนว่า ธรรมเนียม และออกเสียงว่า ทัม-เนียม
มีความหมายว่าแบบอย่าง เช่น

ทำอย่างนี้ไม่มีอย่างไม่มี ธรรมเนียม

หรือหมายความว่า ระเบียบปฏิบัติที่ใช้กันอยู่ทั่วไป เช่น

ถึงผู้จัดการบริษัทจะเป็นชาวต่างประเทศ ก็รู้ ธรรมเนียม ไทยดี

ที่มาของคำ ธรรมเนียม นี้ พระวรวงศ์วิสิฐได้เขียนไว้ในหนังสือ
หลักภาษาไทย หน้า ๗๒ ว่า

เราเขียน **ธรรมเนียม** ตามรัชกาลที่ ๔ ทรงเห็นว่ามาจาก
ธรรมเนียม

นิยม แปลว่า กำหนด ธรรมเนียม จึงแปลเป็นศัพท์ได้ว่า กำหนด
ตามธรรม คำยืมบาลีสันสกฤตนั้นถ้าสระเป็น อิ หรือ อี ในภาษาไทยอาจ
แผลงเป็น เอีย ได้ เช่น วชิร แผลงเป็น วิเชียร ศิระ เป็น ศิเยร สติร เป็น
เสติเยร ชีร เป็น เชียร วีร เป็น เพียร จีร เป็น เจียร นิยม จึงแผลงเป็น
เนียม ได้

ในเมื่อคำว่า ธรรมเนียม เพิ่งมีใช้ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัว ก็อาจจะมีผู้สงสัยว่าแต่ก่อนคำนี้เคยเขียนว่าอย่างไร หาก
อ่านเอกสารเก่า ๆ จะพบคำว่า **ทำเนียม** ดังในกฎหมายตราสามดวง มี
ข้อความว่า

๑. อนึ่ง อาัยการผู้เปนยุกรบัตรแห่งเจ้าเมืองนอก
ทุกแห่งให้แต่งคอยราษฎร ถ้าจะตั้งยุกรบัตรให้ตั้งผู้มีตระกูลอัน
เป็นราชการ ภูชนบท**ทำเนียม**ในเมืองหลวงไป (หน้า ๔๑๕)

๒. ถ้าผู้ร้ายปล้นฆ่าเจ้าทรัพย์ตาย แลจับเอาตัวผู้ร้าย
มิได้ใช้ให้ไหมเอาผู้รักษาเมืองผู้รั้งกรมการแลชาวบ้านตาม **ทำเนียม**
ฆ่าฟันกันตาย จำเมืองเสียสองส่วน แลผู้รักษาเมืองผู้รั้งกรมการ
เสียส่วนหนึ่ง ชาวบ้านเสียส่วนหนึ่ง (หน้า ๖๐๑)

คำว่า **ทำเนียม** ในสองตัวอย่างนี้ หมายถึงระเบียบปฏิบัติที่ใช้กัน
อยู่ทั่วไป นอกจากนั้น **ทำเนียม** ที่หมายถึง แบบอย่าง ก็มีปรากฏในกฎหมาย
ตราสามดวง เช่น

๓. ผู้ใดลักฟันรั้วทลายรั้วไร่นาท่านเสีย ให้วิวคายเข้า
ไร่นาท่าน พิจารณาเปนสังไข ให้ท่านโดยสกรรจ์หมีสกรรจ์ แล้ว

ให้ทเวน ๓ วัน ให้ร้องว่าคนทั้งหลายอย่าเอาข้าเป็น ทำเนียม
(หน้า ๓๘๕)

๑ ๒๐
๔. มาตราหนึ่งถ้ากินไร่ ๒ ไร่ ๓๐ ไร่ เหลืออยู่ไร่
๕
๑๐

๑
๒ ไร่ ก็ดี หมี้ได้เหลือก็ดี ให้ดูนาซึ่งอยู่สองข้าง ได้มากน้อยให้
เอาเป็น ทำเนียม (หน้า ๓๘๑)

“เอาเข้าเป็นทำเนียม” หมายถึง เอาเข้าเป็นแบบอย่าง

“ดูนาซึ่งอยู่สองข้าง...เอาเป็นทำเนียม” ก็หมายถึง เอานาซึ่งอยู่สองข้างนั้นเป็นแบบอย่าง

น่าสังเกตว่าคำ **ทำเนียม** ในสองตัวอย่างแรก อาจนำคำ **ธรรมเนียม** ไปใช้แทนได้ แต่ **ทำเนียม** ในสองตัวอย่างหลัง ไม่อาจแทนได้ด้วยคำ **ธรรมเนียม**

คำว่า **ทำเนียม** นี้ รูปเขียนใกล้เคียงกับคำ **ทำเนียม** ในภาษาเขมร ซึ่งออกเสียงว่า “ตี๋มเนียม” และมีความหมายว่า ธรรมเนียมประเพณี เช่น **เรือดำนทำเนียม** แปลว่า ทำตามธรรมเนียม ในเมื่อรูปเขียน เสียง และความหมายของคำทั้งสองนี้ใกล้เคียงกัน เราก็อาจกล่าวได้ว่า คงมีการยืมกันและกัน เมื่อพิจารณาจากรูปคำชวนให้คิดว่า คำนี้ไทยยืมเขมร เพราะการเติม ัน กลางคำเป็นวิธีการสร้างคำตามแบบเขมร อย่างไรก็ตาม คำว่า **เนียม** น่าจะเป็นคำไทย คำนี้ไม่มีในพจนานุกรมเขมร ในภาษาเขมร มีแต่คำว่า **ทิม** แปลว่า เติ้ม อย่างเอาว้มาเติ้มเกวียน ไม่มีคำที่ออกเสียงใกล้เคียงกับคำว่า **เนียม** และแปลว่า ทำเอาอย่าง จึงอาจเป็นได้ว่า ไทยนำคำว่า **เติ้ม** ในความว่า ทำเออย่าง มาเติม ัน กลางคำตามวิธีเขมร กลายเป็น **ทำเนียม** แปลว่า แบบอย่าง แล้วเขมรยืมคำไทยคำนี้ไปใช้อีกทีหนึ่ง

ปัจจุบันคำ **ทำเนียม** ได้เลิกใช้ไป ใช้คำว่า **ธรรมเนียม** แทน

ประโยชน์ของวงเล็บ

นักเขียนผู้หนึ่งเขียนว่า

ผู้บริหารงานนี้ท่านมัวแต่ขัดกัน (อย่าพิมพ์ผิดเขียนนะครับ)

ถ้าไม่มีวงเล็บท้ายประโยคข้างต้น ประโยคดังกล่าวก็ไม่มีอะไรน่าสนใจเป็นพิเศษ แต่เมื่อผู้เขียนเขียนข้อความในวงเล็บกำกับไว้ ผู้อ่านก็จะรู้สึกสะดุดใจและนึกได้ว่า ถ้ามีการพิมพ์คำว่า ขัด ผิดก็อาจกลายเป็นคำว่า กัด ไปได้ และถ้ากลายเป็นคำนี้ นักเขียนก็คงจะต้องเดือดร้อน อันที่จริงนักเขียนก็อาจจะต้องการใช้คำนี้อยู่เหมือนกัน แต่ไม่ใช่ตรง ๆ หาวิธีแนะให้ผู้อ่านนึกถึงโดยใช่วงเล็บ

วงเล็บมีประโยชน์อยู่มาก ถ้าข้อความใดไม่เกี่ยวกับเรื่องโดยตรง แต่ผู้เขียนเห็นว่าผู้อ่านน่าจะารู้เพิ่มเติม ผู้เขียนก็จะใช้เครื่องหมายวงเล็บกำกับไว้ ทำให้รู้ว่าไม่ใช่ข้อความสำคัญ จะอ่านข้ามไปเสียก็ได้

แต่เครื่องหมายวงเล็บมิได้ใช้กำกับเฉพาะข้อความที่ไม่สำคัญเท่านั้น ในงานเขียนบางเรื่อง เครื่องหมายวงเล็บแสดงว่าข้อความนั้นไม่สำคัญ จะไม่อ่านก็ได้ แต่ในงานเขียนบางเรื่อง ข้อความในวงเล็บเป็นส่วนที่จะต้องอ่านเพราะมีความสำคัญ ผู้เขียนเจตนาใช้วงเล็บด้วยจุดประสงค์บางอย่าง เช่นต้องการเน้นคำบางคำ ดังตัวอย่างที่ยกมาข้างต้น หรือต้องการแสดงความคิดบางอย่างที่ขัดแย้งหรือต้องการล้อเลียนการใช้วงเล็บของนักเขียนอื่น ๆ

ในการถ่ายทอดความคิดของผู้อื่นลงเป็นตัวอักษรนั้น ถ้าผู้เขียนต้องการแสดงความคิดเห็นของตน ก็ใส่วงเล็บไว้เพื่อมิให้ปะปนกัน นักเขียนบางคนก็เล่นสนุกกับวงเล็บด้วยวิธีนี้ คือเขียนข้อความที่ตนต้องการจะวิจารณ์ลงไป แล้ววงเล็บข้อความที่จะช่วยให้เห็นได้ชัดว่า ข้อความที่ตนต้องการวิจารณ์นั้นไม่ถูกต้องหรือบิดเบือนไปจากความจริง ตัวอย่างเช่น ในเรื่องสั้นชื่อ *บ้านจักรวรร* 'คำแก้ว' เขียนคำโฆษณาหมู่บ้านถือสิทธิ์นิเวศ ดังนี้

คว่น...เชิญชมหมู่บ้านแห่งใหม่ แบบสวย ก่อสร้างได้มาตรฐานอยู่ (ห่าง) ใจกลางชุมชน อากาศดี รถเมลิ่วผ่าน (ปากซอย) หลายสาย น้ำประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์พร้อม (ถ้าจ่ายเงินงาม) ราคาประหยัด วางดาวน์นิดหน่อย (๒๐%) ผ่อนตามสบาย (๓๐-๕๐ ปี) วางเงินดาวน์แล้วโอนโฉนดทันที (เพื่อให้ไปจำนองธนาคารต่อ) สนใจเชิญติดต่อที่สำนักงานหมู่บ้านถือสิทธิ์นิเวศ ถนนน้ำนอง โทรศัพท์ ๑๑๑๑๑๑๑

ถ้าผู้อ่านไม่อ่านคำและประโยคที่อยู่ในวงเล็บ ก็จะรู้สึกว่ามีหมู่บ้านแห่งนี้ดีหนักหนา แต่ถ้าอ่านคำและประโยคในวงเล็บด้วย ความรู้สึกก็จะกลับเป็นตรงข้าม

ในบางกรณีถ้อยคำในวงเล็บก็เป็นถ้อยคำที่แสนธรรมดา ผู้อ่านน่าจะ
จะต้องรู้อยู่แล้ว

ตัวอย่างต่อไปนี้ได้จากข้อเขียนของ 'ฮิวเมอริสต์'

แปะ แปะ (เสียงคบบมือ)

และตัวอย่างต่อไปนี้ได้จากข้อเขียนของ 'ไพบุลย์ วงษ์เทศ'

ความจริง (fact) ก็มือผู้ว่า...

ในงานเขียนทั่ว ๆ ไปนั้น บางทีก็มีการวงเล็บข้อความธรรมดา ๆ
ไม่น่าจะต้องบอกไว้ 'ฮิวเมอริสต์' และ 'ไพบุลย์ วงษ์เทศ' ก็ได้วงเล็บ
ข้อความธรรมดา ๆ เหมือนกัน แต่ได้เลือกข้อความที่ธรรมดาอย่างยิ่งยวด
จนชวนให้นึกขำ

เรื่องที่ ๒

ความหมาย
และการใช้คำ

ความหมายและการใช้คำ

คำที่ประกอบกันเป็นภาษานั้น บางคำมีหลายความหมาย บางคำพ้องเสียงกับคำอื่น บางคำมีวิธีใช้น่าสังเกต บางคำความหมายและวิธีใช้เปลี่ยนไปตามกาลสมัยหรือเปลี่ยนไปตามบริบท บางคำดูเหมือนว่ามีความหมายเหมือนกับอีกคำหนึ่ง แต่ถ้าพิจารณาให้ดีจะพบว่า มีข้อแตกต่างอยู่มาก เรามาดูกันว่ามีเรื่องใดบ้างที่น่าสนใจเกี่ยวกับความหมายของคำ และคำใดบ้างที่มีความหมายและมีวิธีใช้ที่น่าจะนำมากล่าวถึง

คำกับความหมาย

เล่ากันว่าลุงคนหนึ่งสมมุติว่าชื่อ ลุงสุด นั่งรถไฟจะไปบ้านม้า ครั้นผ่านสถานีบ้านพาสี เห็นป้ายชื่อสถานีก็ตกใจพรวดพราดจะลง

ผู้โดยสารที่นั่งข้าง ๆ ก็ท้วงว่า “ลุงจะไปบ้านม้าไม่ใช่หรือนี่ เพิ่งบ้านพาสี ยังอีกไกลกว่าจะถึง”

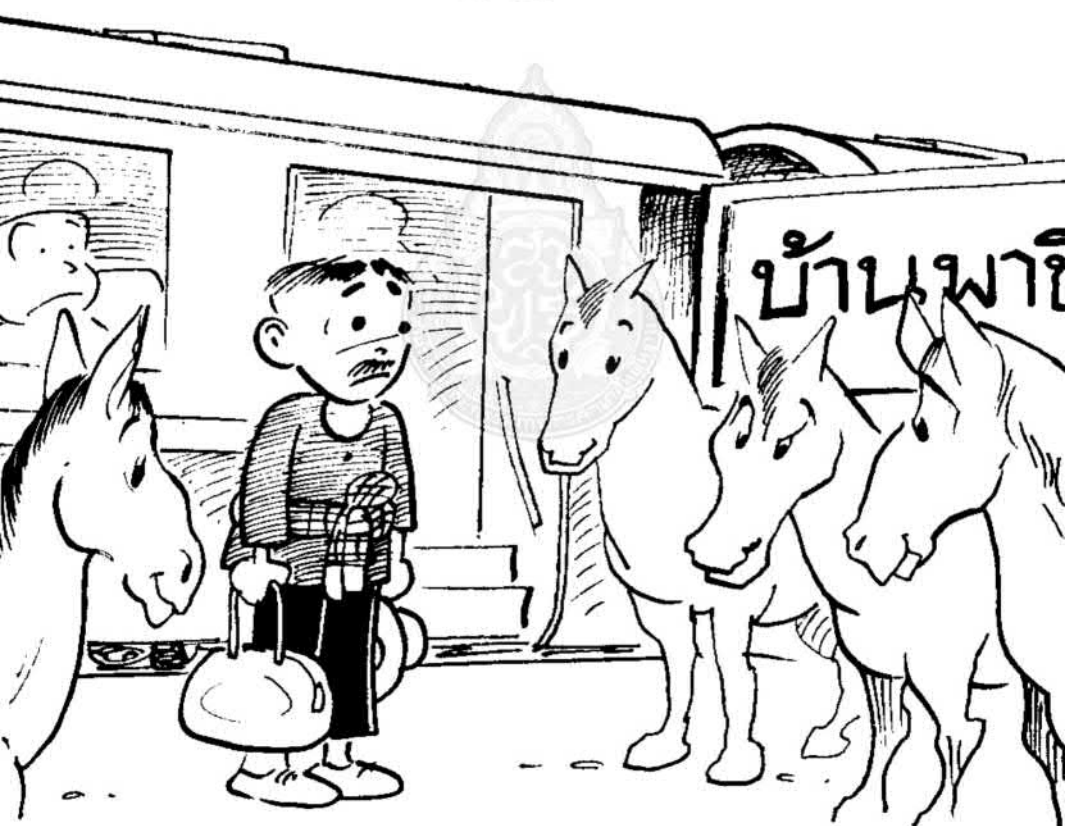
ลุงสุดเถียงว่า “บ้านม้ากับบ้านพาสีก็บ้านเดียวกันนั่นแหละ แกไม่รู้หรือว่า พาสี แปลว่า ม้า”

แล้วลุงสุดก็เก็บข้าวของลงจากรถโดยไม่ฟังเสียงห้ามปราม กว่าจะรู้ว่าบ้านพาสีไม่ใช่บ้านม้า รถไฟก็แล่นต่อไปเสียแล้ว

มีผู้กล่าวว่า ความหมายของคำคือสิ่งที่คำนั้นแทน เช่น ความหมายของกุหลาบก็คือต้นไม้ชนิดหนึ่ง มีดอกสวยงาม มีกลิ่นหอม และมีหนาม ความหมายของม้าก็คือสัตว์สี่เท้าชนิดหนึ่ง วิ่งเร็ว ร้องอ้อ ๆ แต่

ตัวอย่างข้างต้นคงทำให้เห็นได้ว่า คำกล่าวนี้น่าจะไม่ถูกนัก ถ้าความหมายของคำคือสิ่งที่ค้านั้นแทน คำที่มีความหมายเหมือนกันน่าจะหมายถึงสิ่งเดียวกัน แต่ปรากฏว่า บ้านม้า และบ้านพาชี หมายถึงสถานที่คนละแห่ง

บ้านม้าและบ้านพาชีเป็นคำ ๒ คำที่มีความหมายเหมือนกัน แต่หมายถึงสถานที่ต่างกัน ในบางกรณีคำเดียวกันนั่นเองก็หมายถึงสิ่งต่าง ๆ กันไปได้แล้วแต่สถานการณ์ เช่น

จิตกับจุกเดียวกัน จิตพูดว่า “คุณเป็นหนี้ผม”

จุกสวนขึ้นว่า “ใครบอก คุณเป็นหนี้ผมต่างหาก”

จิตอึ้งย้งยวน พูดว่า “ก็ถูกแล้วไง คุณเป็นหนี้ผม”

คนที่ฟังคำโต้เถียงของจิตกับจุกอาจจะงงว่าเถียงกันไปทำไม
ต่างคนต่างก็พูดว่า “คุณเป็นหนี้ผม” ความหมายของประโยคก็เหมือนกัน
คือผู้ฟังเป็นหนี้ผู้พูด แต่ที่ต้องเถียงกันก็เพราะ “คุณเป็นหนี้ผม” ที่จิตพูด
คุณคือจุก ผมคือจิต แต่ “คุณเป็นหนี้ผม” ที่จุกพูด คุณคือจิต ผมคือจุก
คำว่า คุณ และ ผม ในประโยคที่คนทั้งสองพูดความหมายไม่ต่างกัน ผม
หมายถึง ผู้พูด คุณ หมายถึง ผู้ฟัง แต่เมื่อเปลี่ยนผู้พูดและผู้ฟัง คุณ และ
ผม ก็หมายถึงบุคคลต่างกันไปได้ อีกสถานการณ์หนึ่งปัญหาที่เกิดขึ้น
ทำนองเดียวกับสถานการณ์แรก

จิต จุกและแจ่มคุยกัน จิตว่าแจ่มว่า “แกยุ่งมาก”

แจ่มโกรธ ค่อยจิต

จุกถามแจ่มว่า “ค่อยจิตทำไม”

แจ่มตอบว่า “มันบอกว่ แกยุ่งมาก”

จุกงง รีบพูดว่า “ฮะ ๆ อ้าวไม่ได้ยุ่งนะ”

อันที่จริงแจ่มพูดว่า “แกยุ่งมาก” เป็นการทวนคำพูดของจิต แก
หมายถึงตัวแจ่มเอง แต่ในเมื่อแจ่มเล่าให้จุกฟังอีกต่อหนึ่ง จุกเป็นผู้ฟังจึง
เข้าใจว่าสรรพนาม แก ซึ่งปรกติใช้หมายถึงผู้ฟังนั้น หมายถึงตัวจุก คำว่า
แก ยังมีความหมายคงเดิม คือ หมายถึงผู้ฟัง แต่ผู้พูดอาจใช้คำว่า แก ให้
หมายถึงผู้ที่กำลังฟังตนพูดหรือไม่ก็ได้

จะเห็นได้ว่า ความหมายของคำกับสิ่งที่คำนั้นแทนเป็นคนละเรื่อง
กัน คำที่ความหมายเหมือนกันอาจหมายถึงสิ่งต่างกัน และแม้คำเดียวกัน
อาจหมายถึงสิ่งต่างกันได้แล้วแต่สถานการณ์

อันเนื่องจากหมากเตะ

นิตกับน้อยคุยกัน นิตพูดว่า “หมากเตะของใครไม่รู้ เข้ามาอยู่ในบ้านฉัน”

น้อยถามว่า “หมากเตะนี่อะไรนะ ฉันไม่เห็นรู้จักเลย”

นิตตอบว่า “เธอจะรู้จักได้อย่างไร ฉันยังไม่ได้บอกเธอเลยว่หมากเตะก็คือลูกบอล”

“แต่เราเรียกลูกบอลว่าลูกบอล ไม่ได้เรียกว่าหมากเตะนี่” น้อยแย้ง

นิตเถียงว่า “ฉันเป็นคนพูด ถ้าฉันบอกว่าหมากเตะหมายถึงลูกบอล มันก็ต้องหมายถึงลูกบอลซิ”

น้อยสั่นศีรษะ โต้ว่า “คำแต่ละคำต้องมีความหมาย เธอจะใช้คำให้หมายความตามใจชอบได้หรือ”

“ได้ซิ” นิตตอบ “ความหมายของคำไม่ได้อยู่ที่คำ แต่อยู่ที่ว่า ผู้ใช้คำต้องการจะให้คำนั้นหมายความว่าอย่างไร คำคำเดียวกันอาจมีผู้ใช้ให้ความหมายต่างกันได้”

นึกกับน้อยสองคนนี้ใครถูกใครผิด น้อยถูกที่กล่าวว่าคำแต่ละคำจะต้องมีความหมาย แต่นึกก็ถูกที่กล่าวว่าความหมายของคำอาจเปลี่ยนแปลงไปได้แล้วแต่ผู้ใช้ คำคำเดียวกันผู้ใช้ภาษาคนหนึ่งอาจใช้ให้หมายความอย่างหนึ่ง แต่ผู้ใช้อีกคนหนึ่งอาจใช้ให้หมายความอีกอย่างหนึ่งก็ได้ ลองเปรียบเทียบบทสนทนาต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ ๑

น้อง ขอยืมเสื้อตัวเขียวหน่อยนะ

พี่ คีนี ขอยืมเสื้อคนอื่นเขาใส่อยู่เรื่อย แล้วนั่น จะไปไหน

น้อง "ไปบ้านเพื่อน เขาบอกว่ามีคนอยากจ้างฉันไปแต่งร้านให้หน่อย
 ที่ ใครจะจ้าง
 น้อง ฉันก็ยังไม่รู้"

ตัวอย่างที่ ๒

เล็ค อ้าวฤทธิ์ จะไปไหน แหมไม่ได้เจอเสียนาน
 ฤทธิ์ ไปธุระ ได้ข่าวว่าแกย้ายงานใหม่ใช่ไหม
 เล็ค อ้อ คราวนี้ทำงานเกี่ยวกับตกแต่งบ้าน
 ฤทธิ์ ดีนี แกมีหัวหน้าอยู่แล้ว ทำไมไม่รับตกแต่งสวนด้วยล่ะ
 เล็ค เอ้อ ใครจะจ้าง

บทสนทนาทั้งสองมีคำและประโยคที่ใช้ตรงกันคือ ดีนี, จะไปไหน, ใครจะจ้าง แต่ผู้พูดแต่ละคนใช้ในความหมายต่างกัน
 ดีนี อาจเป็นคำชมหรือประชด
 จะไปไหน อาจเป็นคำถามหรือทักทาย
 และ ใครจะจ้าง ก็อาจเป็นคำถามหรือคำพูดในทำนองปฏิเสธ
 ผู้พูดต้องรู้ความหมายประจำของถ้อยคำเสียก่อน แล้วจึงจะ
 พลิกแพลงใช้ให้มีความหมายต่างออกไปได้ ส่วนผู้ฟังจะตีความหมายของ
 ถ้อยคำได้ถูกต้องหรือไม่ ก็ต้องอาศัยสถานการณ์แวดล้อมเป็นเครื่องช่วยใน
 การพิจารณา

สงก็แปลว่าสง ฟางก็แปลว่าฟาง

ข้อเรื่องนี้ออกจะยาวสักหน่อย ผู้เขียนได้จากข้อเขียนของ ‘วณิช จรุงกิจอนันต์’ เรื่อง ข้อเสีย เรียงนาม คุณวณิชเล่าว่า คนไปอำเภอเพื่อขอเปลี่ยนชื่อเด็กชายเก่งเป็นเด็กชายสงฟาง

เจ้าหน้าที่คนหนึ่งถามเขาว่า “สงฟาง สง ก็แปลว่า สง ฟาง ก็แปลว่า ฟาง ไช้ไหม”

คุณวณิชตอบเจ้าหน้าที่ว่า “ไช้”

เมื่อผู้เขียนอ่านข้อเขียนของคุณวณิชมาถึงตรงนี้ ก็นึกถามตัวเองว่า จะมีทางตอบว่า ไม่ใช่ ไช้ไหม ถ้า สง ไม่ได้แปลว่า สง และ ฟาง ไม่ได้แปลว่า ฟาง จะแปลว่าอะไรได้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ให้ความหมายของ สง ว่า

ก. หย่งให้กระจายตัวหรือยกขึ้นให้น้ำหรือของเล็ก ๆ
ร่วงลง. ว. สุก, แก่จัด, (ใช้แก่หมาก)

ส่วน ฟาง ให้ความหมายว่า

น. ต้นข้าวที่นวดเอาเมล็ดออกแล้ว. ว. เห็นไม่ถนัด,
ทำให้เห็นไม่ถนัด.

และมีอีกความหมายหนึ่งว่า

น. ฟันที่เข้าใจว่าขึ้นแทนฟันแท้ที่หักไป, เป็นคำที่
ใช้ประกอบกับคำ ฟัน เป็นฟันฟาง.

สมมุติว่าคำตอบคือ

ไม่ใช่ สง แปลว่า หย่งให้กระจายตัวหรือยกขึ้นให้น้ำ
หรือของเล็ก ๆ ร่วงลง ส่วน ฟาง ก็แปลว่า ต้นข้าวที่นวดเอา
เมล็ดออกแล้ว

คำตอบก็จะนำขึ้นไปกว่าคำถาม เพราะผู้ตอบปฏิเสธว่าไม่ใช่ แต่ที่จริง
ความหมายของคำตอบก็เหมือนกับคำถามนั่นเอง

คำทั้งหลายไม่ว่าในภาษาใด ๆ ย่อมจะต้องมีความหมาย เมื่อจะ
บอกความหมายของคำ ผู้บอกอาจใช้วิธีการต่าง ๆ เช่น ชี้ให้ดูสิ่งที่เป็น
ความหมายของคำนั้น หรือวาดรูปสิ่งที่เป็นความหมายของคำนั้น แต่วิธีที่
ใช้กันโดยทั่วไปก็คือใช้คำด้วยกันเองบอกความหมาย และคำที่นำมาใช้
บอกความหมายต้องเป็นคำอื่นไม่ใช่คำที่กำลังต้องการอธิบาย เราไม่อาจจะ
บอกว่า สง แปลว่า สง ฟาง แปลว่า ฟาง การบอกเช่นนั้นแม้จะไม่มี
ทางผิด ก็ไม่ช่วยให้ผู้อื่นเข้าใจความหมายของคำว่า สง หรือ ฟาง ได้ดีขึ้น
ผู้บอกความหมายจึงจำเป็นต้องหาคำที่มีความหมายสัมพันธ์กับคำที่กำลัง
ต้องการอธิบาย เป็นต้นว่าเป็นคำที่มีความหมายตรงกัน เช่น อากันตุกะ
แปลว่า แยก วิไล แปลว่า สวย รอ แปลว่า คอย หรือเป็นคำที่มีความหมาย
ตรงข้ามกัน เช่น นอก แปลว่า ไม่ใช่ใน ใน แปลว่า ตรงข้ามกับนอก แต่

คำเป็นอันมากไม่มีคำที่มีความหมายตรงกัน และไม่มีคำตรงข้าม ผู้บอกความหมายต้องใช้วิธีอธิบาย มีผู้แนะนำเกี่ยวกับการอธิบายความหมายของคำว่าให้บอกประเภทใหญ่ ๆ เสียก่อน แล้วค่อยบอกว่ามีคุณสมบัติอย่างไรที่ทำให้ต่างกับสิ่งที่อยู่ในประเภทเดียวกัน หรือบอกว่าคล้ายกับอะไรและต่างกับสิ่งที่คล้ายกันนั้นอย่างไร เช่น หอก หมายถึงอาวุธสำหรับแทงชนิดหนึ่ง ทำด้วยโลหะ มีด้ามยาว อ้อม หมายถึงแกงชนิดหนึ่ง คล้ายแกงควั่วแต่ใส่มะระ

วิธีอธิบายเช่นนี้โดยทั่วไปก็ใช้ได้ แต่ก็มีปัญหาที่ว่าคุณสมบัติใดเล่าที่ทำให้สิ่งหนึ่งต่างกับสิ่งอื่น หากมีคุณสมบัติที่ทำให้แตกต่างกันอยู่มากมาย ผู้อธิบายไม่อาจกล่าวได้ทั้งหมด ก็ต้องพิจารณาเลือกนำมากล่าวเพียงคุณสมบัติบางอย่าง สิ่งเดียวกันจึงอาจมีผู้อธิบายความหมายต่างกันไป เช่น น้ำ อาจมีผู้อธิบายว่า คือของเหลว ใส ไม่มีสี กลิ่น รส พบได้ในห้วย หนอง คลอง บึง ฯลฯ หรืออาจมีผู้อธิบายว่า คือสารประกอบซึ่งมีองค์ประกอบเป็นธาตุไฮโดรเจนและออกซิเจน ในอัตราส่วน ๑ : ๘ โดยน้ำหนัก หรืออาจมีผู้อธิบายว่า เป็นธาตุในธาตุ ๔ คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม

ผู้ที่รู้ความหมายของคำดีเท่ากันอาจอธิบายความหมายของคำไม่เหมือนกันและยังเกิดผลแตกต่างกัน คนหนึ่งอาจอธิบายให้ผู้อื่นเข้าใจได้โดยง่าย แต่อีกคนหนึ่งอาจไม่สามารถทำให้ผู้อื่นเข้าใจหรือเข้าใจผิด คือเมื่ออธิบายแล้ว สง ก็ไม่ได้แปลว่า สง และ ฟาง ก็ไม่ได้แปลว่า ฟาง ความหมายของ สงฟาง อาจกลับกลายเป็นอย่างอื่นไป

การตัด อ

จะยกหยิบธิดีเป็นที่ตั้ง ก็ใช้ถั่งแทนสัดเห็นชัดขวาง
จึงอ่าอาวาสนิราศร้าง มาอ้างว่างวิญญาณ์ในสาคร

กลอนใน นิราศภูเขาทอง ของสุนทรภู่ บทนี้มีคำหนึ่งน่าสนใจ
คือคำว่า **ธิดี** คำนี้ตัดจากคำเต็มว่า **อธิบดี** ซึ่งแปลว่า ผู้เป็นใหญ่ ผู้ปกครอง
หัวหน้า

ในบทร้อยกรองไทย มีคำที่ตัดส่วนหน้าของคำเช่นเดียวกับ **อธิบดี**
อยู่มาก ทั้งนี้ก็เพื่อให้ได้คำที่มีจำนวนพยางค์เหมาะสมกับข้อบังคับของบท
ร้อยกรองชนิดนั้น ๆ เมื่อตัดส่วนหน้าของคำไปแล้วก็ยังถือว่าคำมีความหมาย
คงเดิม เช่น

อภิปราย-ภิปราย แปลว่า พูดชี้แจงแสดงความคิดเห็น

อภิมรย์-ภิมรย์ แปลว่า รื่นเรียวยิ่ง ยินดียิ่ง พักผ่อน
 อธิราช-ธีราช ” พระเจ้าแผ่นดินผู้ยิ่งใหญ่
 อนุช-นุช ” น้อย
 อภิเชก-ภิเชก ” แต่งตั้งโดยการทำพิธีรดน้ำ

ถ้าพิจารณาคำที่มีการคัดส่วนหน้าเหล่านี้ จะพบว่าคำเหล่านี้มาจาก
 ภาษาบาลีสันสกฤต มีอุปสรรคต้นคำ บางคำก็มีอุปสรรค อภิ ซึ่งแปลว่า
 ยิ่ง เกิน ล่วง อธิ ซึ่งแปลว่า ยิ่ง ใหญ่ ทับ หรือ อนุ ซึ่งแปลว่า น้อย
 ภายหลัง

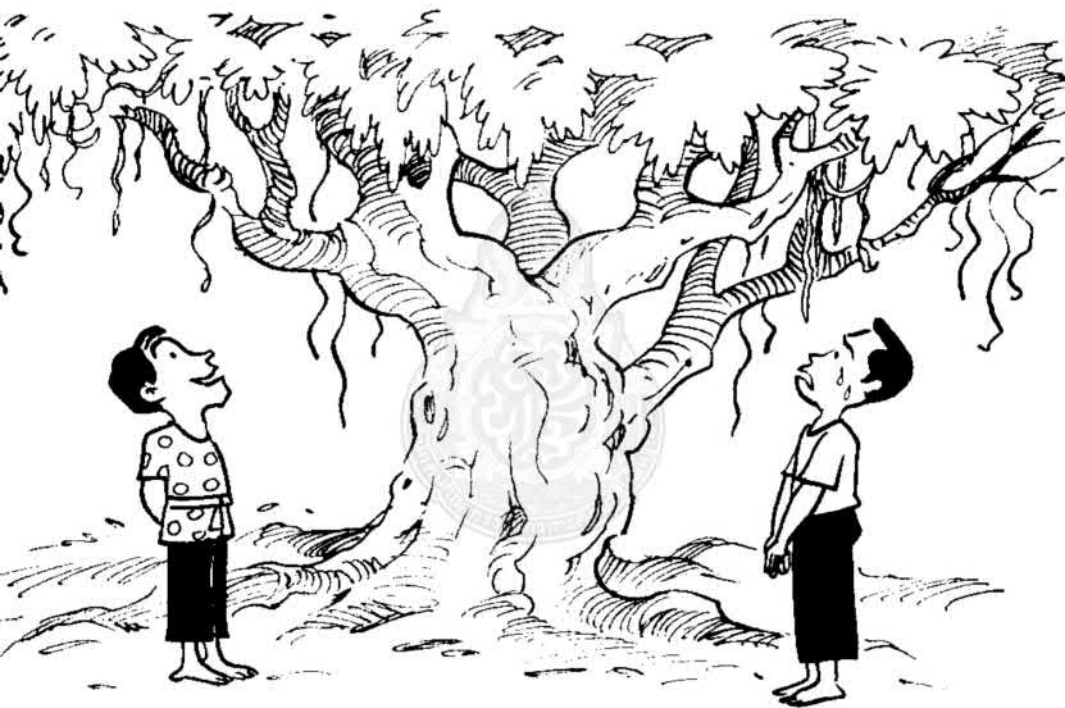
เมื่อคัด อ ซึ่งอยู่ต้นคำออกไปแล้ว ก็ยังเหลือส่วนหนึ่งของอุปสรรค
 ให้พอสังเกตเห็นได้ แต่ถ้าเป็นคำที่ลง น นิบาต แล้วเปลี่ยน น เป็น อ
 เช่น อมรณุษย์ อวิชา อกุศล จะคัด อ ไม่ได้ ถ้าคัด อ ความหมายจะ
 เปลี่ยนไป

คำหนึ่งที่น่าสงสัยว่าเปลี่ยนความหมายหรือไม่เมื่อคัด อ ต้นคำ
 ก็คือคำว่า อโศก ลองเปรียบเทียบคำประพันธ์ต่อไปนี้ ตัวอย่างแรกคัด
 มาจาก นิราศภูเขาทอง ของสุนทรภู่ ส่วนตัวอย่างที่สองคัดมาจาก พระนล-
 คำหลวง ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

เห็นโศกใหญ่ใกล้น้ำระกำแฝง	ทั้งรักแค้นแค้นสวาดประหลาดเหลือ
เหมือน โศกที่ขั้วระกำเจือ	เพราะรักเรือแรมสวาทมาคลาคลาย
อัดันอโศกใหญ่	ดูข้าไชรโศกปฐูญ
พดุษยาอย่าช่วยพุด	จงคัดโศกวิโยคใจ
อโศกเหมาะสมญา	คัดโศกดูรพิไร
จะตอบให้ชอบใจ	คัดโศกใหญ่ให้สักที่

สุนทรภู่พรรณนาถึงต้นโศกโดยเปรียบเทียบกับความโศก ส่วน
 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพรรณนาถึงต้นอโศก และขอ

ให้ต้นอโศกช่วยตัดความโศก อันที่จริง ต้นโศก กับ ต้นอโศก เป็นต้นไม้ชนิดเดียวกัน เดิมมีชื่อว่า อโศก แล้วตัด อ ต้นคำ ทำให้คำแปลของชื่อต่างกัน โศก แปลว่า ทุกข์ เศร้า ส่วน อโศก แปลว่า ไม่ทุกข์ ไม่เศร้า อโศก กับ โศก หมายถึงสิ่งเดียวกันแต่คำแปลต่างกัน

ทราวมเซย

ในเรื่อง *อันทรข้างแรม* ของ ‘โบตัน’ เด็กหญิงสองคนพี่น้อง ลูกแก้วกับลูกตาล ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับความหมายของคำซึ่งน่าสนใจยิ่ง ลูกตาลบ่นว่า คำที่แปลว่า ผู้หญิง ช่างมีมากมายเหลือเกิน จำไม่ได้ ลูกแก้ว ก็ตอบว่า

“อีกหน่อยก็จำได้เอง ยังมีอีกหลายคำนะ ทราวมเซย นงคราญ โฉมศรี ก็แปลว่าผู้หญิงทั้งนั้น”
ลูกตาลอุทานว่า “หือ ทั้งทราวมทั้งเซยเลยเธอ ผู้หญิงนี้ ทราวมแล้วเซยเธอ ทำไมจึงละพี่แก้ว แม่เคยพูดบ่อย ๆ ว่า คนทราวม คนเลว เวลาทะเลาะกับพ่อนะ พี่แก้วเคยว่าครูจิตรี เซยใจ แด่งตัวเซยเซย”

ที่ลูกตาลสงสัยคำว่า **ทราวมเซย** ก็สมควรอยู่ **ทราวม** หมายถึง เลว หรือ เสื่อม เช่น ใจทราวม เซย หมายถึง เป็น เช่น แด่งตัวเซย เมื่อเรียก

ผู้หญิงว่าทราชมเชย ก็ดูเสมือนว่าผู้หญิงทั้งหลายทั้งเป็น แต่คำนี้เท่าที่พบใช้ในบทกลอนมักเป็นคำที่ชายใช้เรียกหญิงอย่างรักใคร่ เช่น ในเรื่อง พระอภัยมณีของสุนทรภู่ พระอภัยมณีตรัสกับนางละเวงว่าจะไม่รบกับนาง ดังบทกลอนมีว่า

พระวิงวอนอ่อนหวานประทานโทษ อย่างกริ้วโกรธตรึงตรองก่อนน้องเอ๋ย
ไม่ฉกรรจ์สงครามกับ ทราชมเชย อย่างคิดเลยที่จะเล่าให้เข้าใจ

พระอภัยมณีซึ่ง “วิงวอนอ่อนหวานประทานโทษ” คงไม่ทรงเรียกนางละเวงว่าแม่เลวและเป็นเป็นแน่

ถ้า ทราชมเชย มิได้หมายความว่า เลวหรือเป็น คำนี้ควรหมายความว่าอย่างไร คำว่า เชย นอกจากจะหมายความว่า เป็น ยังมีความหมายได้อีกอย่างหนึ่งว่า สัมผัสเบา ๆ หรืออ่อนขึ้นเบา ๆ ด้วยความเอ็นดูหรือรักใคร่ เช่น เชยคาง คำว่า เชย ใน ทราชมเชย น่าจะมีความหมายนี้ ส่วนคำว่า ทราชม นอกจากจะหมายความว่า เลวหรือเสื่อม ยังมีความหมายได้ว่า ไหลอาบ เช่น “คาด้วยหกกลมหัวแตกเลือดไหลทราวมที่เดียว” แต่ความหมายนี้ก็ไม่น่าจะเป็นความหมายของ ทราชม ใน ทราชมเชย และคำอื่น ๆ อีกหลายคำที่ขึ้นต้นด้วยคำว่า ทราชม และใช้เรียกผู้หญิงได้แก่ ทราชมชม ทราชมสว่น ทราชมสวาท ทราชมวัย ทราชมรัก

ในเมื่อความหมายของคำว่า ทราชม ที่มีอยู่ในภาษากรุงเทพฯ ปัจจุบันไม่น่าจะเป็นความหมายของคำว่า ทราชม ใน ทราชมเชย เราก็จะลองหาความหมายของคำนี้ในภาษาสมัยเก่าหรือภาษาถิ่น ในอักษร-ภิธานศัพท์ของหมอบรัดเล หน้า ๓๑๔ มีความหมายของ ทราชม ว่า

ทราชม เลว ไม่สู้ดี คือสิ่งของที่ไม่สู้ดี เปนของเลว
ฤาของ กำลังกิน เปนดิน เช่น ของทราชมเลว ฤาของทราชมกิน
เปนดินนั้น

และมีความหมายของ ทราชมเชย ว่า

ทราชมเชย กำคัดเชย กำลั้งเชย คือสิ่งของที่กำคัด
ขม นั้น เช่น หญิงสาวพรหมจารีย์

ส่วนความหมายของ ทราชม ในภาษาถิ่น ในภาษาถิ่นใต้คงที่
ปรากฏใน พจนานุกรมภาษาถิ่นใต้ ๒๕๒๕ คำว่า ทราชม มีความหมายว่า
เลว และมีความหมายว่า น่าจะสมควร พอเหมาะ เช่น “จี๊ฟร่ำพอทราชมแกง”
หมายความว่าฟักเขียวพอเหมาะที่จะใช้แกง “ทราชมหมางย” เป็นสำนวน
หมายถึง สาวรุ่น

แน่ะ ยายทราชมเชยมาแล้ว

ถ้า **ทรม** หมายถึง น่าจะสมควร พอเหมาะ **ทรมสงวน** ก็
หมายถึง น่าจะสงวน **ทรมชม** หมายถึงน่าจะชม **ทรมรัก** หมายถึง น่า
จะรัก **ทรมสวาท** หมายถึง น่าจะสวาท และ **ทรมเชย** หมายถึง น่าจะเชย
ก็น่าจะสัมผัสเบา ๆ อย่างเอ็นดูรักใคร่

สรุปว่าผู้หญิงที่ **ทรมเชย** น่าจะเป็นผู้หญิงที่อยู่ในวัยเยาว์ กำลังเหมาะ
ที่จะเชยหรือน่าจะเชย ไม่ใช่ผู้หญิงที่ทั้งทรมทั้งเชยดังที่ลูกดาลเข้าใจ

ไม่ เปลี่ยนความหมาย

ข้อเรื่องนี้มีสองความหมาย ความหมายหนึ่งเป็นทำนองบอกเล่า คือ คำว่า ไม่ เปลี่ยนความหมายได้ อีกความหมายหนึ่งเป็นทำนองปฏิเสธ คือมิได้เปลี่ยนความหมาย

คำว่า ไม่ นั้นโดยปกติจะเปลี่ยนความหมายของถ้อยคำที่ตามมาให้ กลับเป็นตรงข้าม คนสวย เดิม ไม่ จะกลายเป็น คนไม่สวย รถแล่น เดิม ไม่ จะกลายเป็น รถไม่แล่น เรื่องที่ควรพูด เดิม ไม่ จะกลายเป็น เรื่องที่ไม่ควรพูด

นอกจาก ไม่ จะเปลี่ยนความหมายของถ้อยคำที่ตามมาแล้ว ถ้า เปลี่ยนตำแหน่งของคำว่า ไม่ ความหมายของประโยคอาจจะเปลี่ยนไปได้ เช่น

สุจิต คุณไม่นั่งลงหรือ

สุจินต์ ฉันนั่งไม่ลง

ไม่นั่งลง มีความหมายทำนองเดียวกับ ไม่นั่ง

แต่ นั่งไม่ลง มีความหมายทำนองเดียวกับ นั่งไม่ได้

วินัย คุณวิรัช คุณไม่คงเล่าเรื่องนี้ให้คุณโสรัจฟังก็ได้

วินิจ คุณต้องไม่เล่า

ไม่ต้องเล่า มีความหมายทำนองอนุญาตหรือแนะนำว่าไม่จำเป็นที่จะเล่า

ต้องไม่เล่า มีความหมายทำนองบังคับว่าไม่ให้เล่า

สุข ครอบครัวผมขากจนมาก ตอนเด็ก ๆ ผมเคยไม่มีสตางค์ไปโรงเรียน

ศักดิ์ ครอบครัวผมไม่จนนักหรอก แต่ผมไม่เคยมีสตางค์ไปโรงเรียน

เคยไม่มีสตางค์ไปโรงเรียน การไม่มีสตางค์เป็นเพียงประสบการณ์ครั้งหนึ่งหรือหลาย ๆ ครั้งเมื่อสมัยที่ผู้พูดยังไปโรงเรียน

แต่ ไม่เคยมีสตางค์ไปโรงเรียน การไม่มีสตางค์ไปโรงเรียนเป็นภาวะปกติ ผู้พูดมีประสบการณ์เช่นนี้ทุกครั้งที่ไปโรงเรียน

อย่างไรก็ตามถึงแม้ ไม่ จะเปลี่ยนความหมายของถ้อยคำไปได้ในบางกรณี ไม่ ก็ดูเหมือนจะไม่เปลี่ยนความหมาย ดังเช่นกรณีต่อไปนี้
หนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่งลงข่าวเกี่ยวกับกรรมการคณะหนึ่งและ
วิจารณ์ว่า

กรรมการคณะนี้ครั้งหนึ่งรับสินบน

เมื่อลงข่าวเช่นนี้กรรมการดังกล่าวก็เดือดร้อน ขอให้หนังสือพิมพ์แก้ข่าว
หนังสือพิมพ์ฉบับนั้นแก้ข่าวว่า

กรรมการคณะนี้ครั้งหนึ่งไม่รับสินบน

การแก้ข่าวของหนังสือพิมพ์ไม่เป็นประโยชน์แต่อย่างใด เมื่อแก้ข่าวเป็นว่ากรรมการครั้งหนึ่งไม่รับสินบน ก็หมายความว่ากรรมการครั้งหนึ่งรับสินบน คำว่า ไม่ ที่เติมเข้าไปดูเหมือนจะไม่เปลี่ยนความหมาย

แต่ ไม่ จะดูเหมือนไม่เปลี่ยนความหมายเฉพาะในกรณีที่ประธาน
ของประโยคมีจำนวนครั้งหนึ่งเท่านั้น หากหนังสือพิมพ์ฉบับนั้นลงข่าวว่า

กรรมการคณะนี้ส่วนมากรับสินบน หรือ

กรรมการคณะนี้ทุกคนรับสินบน หรือ

กรรมการคณะนี้กว่าครึ่งรับสินบน

เมื่อเติมคำว่า ไม่ หน้าคำกริยา ความหมายของประโยคจะเปลี่ยนไป และ
ถ้าลงข่าวว่า

กรรมการคณะนี้บางคนรับสินบน

เมื่อเติมคำว่า ไม่ หน้าคำกริยา จะเป็นการกล่าวหากรรมการมากยิ่งขึ้น

เรื่องของ กู

ลูกสาวถามพ่อว่า “เมื่อไรพ่อจะเลิกกินเหล้าเสียทีล่ะ”

พ่อตอบว่า “เรื่องของกู”

ลูกออกตัว “เวลาพ่อมาแล้วชอบด่าชาวบ้าน ฉันทายเขา”

พ่อตอบว่า “เรื่องของเอ็ง”

พ่อกล่าวว่า “เรื่องของกู” เช่นเดียวกับชื่อเรื่องนี้ แต่ เรื่องของ กู ที่เป็นชื่อเรื่องกับที่เป็นคำพูดของพ่อมีความหมายแตกต่างกัน พ่อพูดว่า “เรื่องของกู” หมายความว่า เป็นเรื่องของพ่อ ลูกสาวไม่เกี่ยว ส่วนเรื่อง ของ กู ที่เป็นชื่อเรื่องมีความหมายว่า เรื่องของคำว่า กู มิใช่หมายถึง เรื่องของผู้เขียน

กู เป็นคำที่ชาวไทยใช้แทนชื่อตนเองกันมานาน อย่างน้อยคำนี้ก็ ใช้มาตั้งแต่สมัยสุโขทัยและใช้เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน แต่ในสมัยพ่อขุนราม

คำแหงมหาราช คำว่า ฦ เป็นคำที่กษัตริย์ใช้ ส่วนในปัจจุบันนั้น คำว่า ฦ ถือเป็นคำไม่สุภาพ ใช้พูดกับผู้ที่มิฐานะเสมอกันหรือต่ำกว่า บางคนใช้คำว่า ฦ เป็นปรกติ แต่บางคนใช้ต่อเมื่อรู้สึกโกรธ คนที่ใช้คำว่า ฦ อยู่เป็นปรกตินั้น เมื่อมีผู้ตำหนิว่าไม่ควรใช้คำว่า ฦ ก็มักจะอ้างว่าเขาใช้ภาษาพ่อขุนรามฯ ทั้งนี้เพราะในศิลาจารึกหลักที่ ๑ พ่อขุนรามคำแหงมหาราชทรงใช้คำแทนพระองค์ว่า ฦ ดังข้อความตอนต้นของจารึกมีว่า

พ่อฦชื่อศรีอินทราทิตย์ แม่ฦชื่อนางเสือง

อันที่จริงนอกจากคำว่า ฦ ในสมัยสุโขทัย ยังมีคำสรรพนามที่ใช้แทนผู้พูดคำอื่นอีก เช่น เรา ข้า ดังในศิลาจารึกวัดป่าแดง ซึ่งเป็นศิลาจารึกหลักที่ ๕ พระสังฆปริณายก เจ้าคณะอริยวาสได้ให้จารึกไว้ว่า

เราไชร้เข้าพรรษาในวัดป่าแดงนี้

และใน ไตรภูมิพระร่วง ราชุกถ่าวกับไพจิตราสูรว่า

ผิแล้วข้าบมิได้วางจันทรเทวบุตรนั้นเสียได้ อันว่าศิระษะ

แห่งข้าเพียงจะแตกออกไปเป็น ๘ ภาคแล

แต่พ่อขุนรามคำแหงมหาราชทรงเลือกใช้คำว่า ฦ แทนพระองค์ หากสังเกตภาษาในสมัยสุโขทัย มิใช่แต่พ่อขุนรามคำแหงมหาราชเท่านั้น ที่ทรงใช้คำว่า ฦ ยังมีคนอื่นที่ใช้คำว่า ฦ อีกหลายคนเช่น ใน ไตรภูมิพระร่วง พระเจ้าศรีธรรมมาโสกราชกล่าวแก่นางสนมทั้งหลายว่า

แลสุข้อมกล่าวขวัญฦ แลเห็นว่าฦรักนางอสนธมิตดาได้

แลฦสำแดงบุญนางอสนธมิตดาให้สุรู้ได้

และในศิลาจารึกหลักที่ ๑๔ เจ้าเทพวชิได้เล่าถึงการที่ได้บำเพ็ญกุศลต่าง ๆ และอธิษฐานว่า

ส่วนฦไชร้ปรารถนาโพธิสมภารเมื่อใดแลฦไปมิถึงแก่

โพธิสมภารและฦเกิดมาในชาติใด ๆ ก็ดี ขอฦมิปรีชญาและ

สมบัติเกิดมาแก่ฦทุก ๆ กำเนิด พยาธิก็อย่ามีแก่ฦ

จะเห็นได้ว่าผู้ที่ใช้คำว่า กู เป็นผู้ที่เป็นใหญ่และผู้ที่กำลังกล่าวคำอธิษฐาน
 การที่ในสมัยโบราณผู้เป็นใหญ่ใช้คำว่า กู นี่น่าสนใจ อาจารย์คุณบรรจบ
 พันธุเมธา เคยเขียนถึงคำว่า กู ไว้ว่า ในภาษาจีนกลางมีคำว่า กู เป็นคำที่
 กษัตริย์ใช้แทนพระองค์เอง เทียบเท่ากับคำว่า เรา

นอกจากนั้น ขุนศิลปกรรมพิเศษ ก็กล่าวถึงคำว่า กู ไว้ใน พจนานุกรมคำพ้องไทย-มลายู ว่า

ku, aku เป็นคำแทนชื่อผู้พูดเทียบ ฉัน ผม ในภาษาปาก เป็นคำที่ใช้เรียกผู้มีฐานันดรศักดิ์ชั้นคนกู เติ้งกู ด้วย ใช้ได้ทั้ง ชายและหญิง เช่น คนกูจ๊ะ ก็เรียก กูจ๊ะ นอกจากนี้ยังใช้เป็น คำรับเมื่อพูดกับผู้มีอาวุโสทำนอง ขอรับ พะยะคะ ด้วย เช่น ปลัดอำเภอสั่งราษฎรให้ทำงานอย่างใดอย่างหนึ่ง เมื่อเขารับรอง ก็อุทานว่า กู เป็นการแสดงการระออย่างสูง

ความหมายของคำว่า กู ดังที่อาจารย์คุณบรรจบ พันธุเมธา และขุน ศิลปกรรมพิเศษกล่าวมาแสดงว่าแต่เดิมผู้ที่ใช้คำว่า กู แทนตนเองน่าจะเป็นบุคคลชั้นสูง แต่ปัจจุบันคำว่า กู มีฐานะตกต่ำลง ใช้เป็นคำหยาบไป

หรรษ

ต่อไปนี้เป็นบทสนทนาที่มีคำว่า หรรษ

บทสนทนาที่ ๑ สองสาวคุยกันเรื่องชายหนุ่มคนหนึ่ง

อ้อย เธอชอบคุณศักดิ์ไหม

อ้อย เขาก็ดีหรรษ

อ้อย ทำไมเธอไม่ชอบเขาล่ะ

อ้อยชอบชายหนุ่มผู้นั้นว่าดี เหตุใดอ้อยจึงทราบว่าคุณไม่ชอบ

บทสนทนาที่ ๒ แม่พูดกับลูกสาวคนโตว่า

แม่ หนูต้องลงรถที่ป้ายก่อนขึ้นสะพานนะจ๊ะ

ลูก คุณแม่ไม่ต้องเป็นห่วง หนูเคยไปค่ะ

แม่ เคยไปก็ดีแล้ว

ต่อมา แม่พูดอย่างเดียวกันกับลูกสาวคนที่สอง

แม่ หนูต้องลงรถที่ป้ายก่อนขึ้นสะพานนะจ๊ะ
 ลูก คุณแม่ไม่ต้องเป็นห่วง หนูเคยไปหรอกค่ะ
 แม่ เอ้ ลูกคนนี่

ลูกสาวทั้ง ๒ คนพูดเกือบเหมือนกัน เหตุใดแม่จึงโกรธ
 ลูกสาวคนที่สอง ไม่โกรธลูกสาวคนแรก

บทสนทนาที่ ๓ พี่กับน้องคุยกันเรื่องจัดห้อง

น้อง ฉันว่าจะเปลี่ยนผ้าปูใหม่หมด เอาสีชมพูอมส้มคงจะดีนะ กระดาษ
 ปิดผนังก็จะเปลี่ยนใหม่ เลื่อนชั้นไปไว้ตรงมุมห้อง บางทีจะให้พี่เขา
 มาจัดให้ พี่ว่าอย่างไร

พี่ คงสวยหรอก ถ้าให้ตาธิมาจัดให้

น้อง พี่ถนัดชอบประชิดเสียเรื่อย

พี่สาวกล่าวว่ถ้าให้ตาธิมาจัดให้คงจะสวย เหตุไฉนน้องคิดว่า
 พี่สาวประชิด

บทสนทนาทั้งสามนี้มีคำว่า หรอก เรามักใช้ หรอก ลงท้าย
 ประโยคในการพูดจา ประโยคที่ใช้คำว่า หรอก ได้มีหลายชนิด จึงดูเหมือน
 ว่าเราใช้คำนี้ได้โดยไม่จำกัด

ใช้ในประโยคบอกเล่าก็มี เช่น

ถูกเขาก็ดีหรอก

ฉันเชื่อว่าคุณแม่คงชอบหรอก

ใช้ในประโยคปฏิเสธก็มี เช่น

ฉันไม่ไปหัวหินกับเขาหรอก

พี่พิศไม่รู้เรื่องหรอก

ใช้ในประโยคคำถามก็มี เช่น

คุณอยู่คนเดียวหรอกหรือ

สิทธิ์ไม่รู้หรอกหรือ

น่าสังเกตว่า จะต้องมีการว่าหรือ อยู่ในประโยคด้วย ประโยคที่มี
คำหรือก จึงจะเป็นประโยคคำถาม

ประโยค “สิทธิ์ไม่รู้อะไร” เป็นประโยคคำถามได้ แต่ประโยค
“สิทธิ์ไม่รู้อะไรหรือ” เป็นประโยคปฏิเสธ ถ้าต้องการให้เป็นประโยค
คำถามต้องมีคำว่า หรือ เป็น “สิทธิ์ไม่รู้อะไรหรือหรือ”

ประโยค “สิทธิ์ไม่ชอบใคร” ก็เช่นกัน ประโยคนี้เป็นประโยค
คำถามได้ แต่ประโยค “สิทธิ์ไม่ชอบใครหรือ” เป็นประโยคปฏิเสธ
ถ้าต้องการให้เป็นประโยคคำถาม จะต้องเติม หรือ เป็น “สิทธิ์ไม่ชอบใคร
หรือหรือ”

แต่แม้ว่า หรอก จะใช้ได้ทั้งในประโยคบอกเล่า คำถาม และ ปฏิเสธ เราก็ต้องระมัดระวังในการใช้คำนี้ เพราะถ้าใช้ หรอก พร่ำเพรื่อ อาจทำให้ผู้ฟังโกรธโดยไม่ตั้งใจก็ได้ โดยทั่วไปนั้น หรอก มักใช้ท้ายประโยค ที่แสดงเหตุการณ์ที่ผู้พูดคาดว่าจะเกิดขึ้น หลังจากหรือเนื่องจากเหตุการณ์ใด เหตุการณ์หนึ่ง เช่น

“ดิงมาแล้ว เดี่ยวต้องลงมาหรอก”

“ฝนตกอีกแล้ว เดี่ยวน้ำก็ท่วมหรอก”

“คืนเสียทีซิ เดี่ยวไม่ทันรถหรอก”

“อย่าไปยุ่งกับแอ๊ดเลย เดี่ยวเขาโกรธเอาหรอก”

นอกจากนั้น หรอก ก็ใช้แสดงความหมายขัดแย้ง หรอก จึงมัก ปรากฏในประโยคปฏิเสธ ประโยค “เขาไม่ไปหรอก” “เขาไม่รู้หรอก” แสดงว่าผู้พูดคิดว่าอีกฝ่ายหนึ่งคิดตรงข้าม คือคิดว่าเขาไปหรือคิดว่าเขาไม่รู้

แม้จะไม่อยู่ในประโยคปฏิเสธ หรอก ก็แสดงความขัดแย้งได้ เช่น “หนูรู้หรอก” ในบทสนทนาที่ ๒ แสดงว่าลูกสาวคิดว่าแม่คิดว่าตนไม่รู้ แม่โกรธลูกสาวคนที่ ๒ ด้วยเหตุนี้

“คงสวยหรอกถ้าให้ตาธิมาจัดให้” ในบทสนทนาที่ ๓ แสดงว่า พี่กล่าวเป็นเชิงขัดแย้ง ที่จริงแล้วไม่สวย ประโยคนี้จึงเป็นการพูดประชด

ความคิดขัดแย้งนั้นในบางกรณีอาจไม่แย้งกับประโยคที่มาก่อน แต่แย้งกับประโยคที่ตามมา ประโยคที่มี หรอก จึงมักต่อด้วยคำ แต่ เช่น “เขาก็ดีหรอก แต่...” ด้วยเหตุนี้ผู้อ้อยซึ่งเป็นผู้ฟังในบทสนทนาที่ ๑ จึงรู้ว่าเมื่ออ้อยพูดว่า “เขาก็ดีหรอก” นั้น อ้อยมิได้ตั้งใจจะชม คำว่า หรอก ช่วยแสดงว่าอ้อยมีความขัดแย้งอยู่ในใจ เพียงแต่มิได้พูดออกมาเท่านั้น

เรื่องของเบี้ย

สองสาวเลือกซื้อดอกไม้ไปเยี่ยมไข้ คนหนึ่งถามขึ้นว่า
 “รู้ไหมคุณวิภาชอบดอกอะไร”
 อีกคนหนึ่งตอบว่า “ดอกเบี้ย”

เบี้ย นั้นใคร ๆ ก็รู้ว่าเป็นหอยชนิดหนึ่ง ไม่ใช่ต้นไม้ จึงไม่มีดอก
 แต่เราเรียกเงินค่าป่วยการที่ผู้กู้จะต้องเสียแก่ผู้ให้กู้ว่า ดอกเบี้ย หรือ ดอกเบี้ย
 ดอกหอย หรือพูดสั้น ๆ ว่า ดอก ทั้งนี้เพราะเรานำ เบี้ย มาใช้เป็นอุปกรณ
 ช้อขายกันแต่โบราณ ในเมื่อเบี้ยมีค่าแทนเงิน เราจึงใช้คำว่า เบี้ย ใน
 ความหมายว่าเงิน ดอกเบี้ยก็คือสิ่งทีผลออกจากเงินต้น คำนี้มีใช้ในภาษา
 มาช้านาน อย่างน้อยก็ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ดังในกฎหมายตราสามดวง
 พระไอยการทาส (หน้า ๒๒๒) มีข้อความว่า

มาตราหนึ่ง ชายผู้หนึ่งถูกเมียทาสทาพินไว้แก่ท่านมิได้
ส่งคนนั้นให้แก่ผู้ใด เอาไว้ผูกคอกเบี้ยก็ดี แล้ว เรือนเบี้ย
หนีผู้ฝากหลายตายเป็น ให้ใช้แต่ผู้ยัง ให้เป็นคั่นสินแลเบี้ยป่วยการ
นั้นเป็น ๔ ส่วน ให้แก่เจ้าเบี้ย ๓ ส่วน ปรานีแก่ผู้ชายส่วนหนึ่ง
ถ้าที่น่าสนใจในข้อความข้างต้นนอกจากคำว่า คอกเบี้ย ก็คือ
เรือนเบี้ย ซึ่งถ้าพิจารณาตามบริบทน่าจะหมายถึงบุคคลที่ถูกขายเป็นทาส
ลูกที่เกิดขณะที่แม่เป็นทาสจะกลายเป็นทาสในเรือนเบี้ย (หน้า ๒๓๐) ว่า

มาตราหนึ่ง ทาสฝากเกิดลูกในเรือนเบี้ยได้สิทธิแก่เจ้าเบี้ย
ถ้าแลลูกทาสนั้นมีสมักจะอยู่ด้วย ให้คิดเอาค่าตัวตามอายุสมหนุ่มแล
สกันส่งให้เจ้าเบี้ย...

จะเห็นได้ว่าถ้าทาสเกิดลูกในขณะที่ยังเป็นเรือนเบี้ย ลูกของทาส
นั้นจะต้องกลายเป็นทาสไปด้วย นอกจากจะสามารถหาเงินมาไถ่ค่าตัวได้
นอกจาก คอกเบี้ย และ เรือนเบี้ย เบี้ยก็ปรากฏในคำประสมอีก
หลายคำ มีความหมายว่า เงิน เช่น

เบี้ยประชุม หมายถึง เงินค่าตอบแทนที่ให้แก่กรรมการที่เข้าประชุม
เป็นต้น

เบี้ยบำนาญ หมายถึง เงินบำนาญ

เบี้ยประกัน หรือ เบี้ยประกันภัย หมายถึง เงินที่ผู้เอาประกัน
ชำระให้แก่บริษัทที่รับประกันเป็นคราว ๆ ในการทำสัญญาประกันภัย

เบี้ยปรับ หมายถึง เงินที่ศาลเรียกจากผู้แพ้กดี

ไม่แต่ เบี้ย จะปรากฏในคำประสมเท่านั้น ยังปรากฏในสำนวน
อีกด้วย เช่น

เบี้ยต่อไส้ หมายถึง เงินหรือสิ่งของที่หามาได้พอประทังชีวิตไปวัน
หนึ่ง ๆ

เบี้ยน้อยหอยน้อย หมายถึง มีเงินน้อย

เบี้ยบ้ายรายทาง หมายถึง เงินที่จะต้องใช้จ่ายหรือเสียไปเรื่อย ๆ
เป็นระยะ ๆ ในขณะที่ทำธุรกิจอย่างใดอย่างหนึ่งให้สำเร็จ

เบี้ยหัวแตกหัวแหลก หมายถึง เงินที่ได้มาไม่เป็นกอบเป็นกำ
แล้วใช้จ่ายหมดไปโดยไม่ได้อะไรเป็นชิ้นเป็นอัน

สิบเบี้ยโก้งมือ หมายถึง ของหรือประโยชน์ที่ควรจะได้รับก็เอา
ไว้ก่อน

วันนี้ เราจะเรียนเรื่อง...

เก็บเบี้ยไต้ฉันทน์ หมายถึง เก็บเล็กผสมน้อย ทำอะไรที่ประกอบ
ด้วยส่วนเล็กส่วนน้อย โนนบ้างนี่บ้าง จนสำเร็จเป็นรูปเป็นร่างขึ้นมา
ขายหน้าวันละห้าเบี้ย หมายถึง ทำให้ต้องอับอายขายหน้าอยู่ทุกวัน
ใช้เงินเป็นเบี้ย หมายถึง ใช้เงินราวกับเงินนั้นเป็นเบี้ย คือสิ่งที่มี
ค่าน้อย

น่าสังเกตว่าคำว่า เบี้ย ในสำนวนเหล่านี้หมายถึงเงินที่มีค่าน้อย
ทั้งนี้เพราะเบี้ยเป็นเงินปลีกที่ราคาต่ำที่สุด ‘เฉลิม ขงบุญเกิด’ ได้เล่าเรื่อง
เบี้ยไว้ในหนังสือสารานุกรมไทย (หน้า ๔๓๓๕) ว่า

ตามพระราชกำหนดกฎหมายโบราณ กำหนดให้คิดแปดร้อย
เบี้ยต่อเฟื้อง ตามคำบอกเล่าต่อ ๆ กันมา เมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยา
ก็ใช้ ๘๐๐ เบี้ยต่อเฟื้องจริง ครั้นย้ายบ้านเมืองมาตั้งที่กรุงเทพฯ
เบี้ยหายสาบสูญไปเหลือน้อยลง เงินเฟื้องหนึ่งแลกได้เพียง ๒๐๐
เบี้ย พ่อค้าชาวต่างประเทศเห็นว่ามีผู้ต้องการเบี้ยจึงไปเก็บหอย
จากทะเลเอาเข้ามาขายในกรุงเทพฯ ราคาเบี้ยก็ตกลงเป็นลำดับ
จนถึง ๑๓๐๐ เบี้ยต่อเฟื้อง เนื่องจากเบี้ยมีค่าตกต่ำไม่คงเส้นคงวา
รัฐบาลจึงได้ออกประกาศใช้เหรียญดึนุก อัฐ และโสฬสเมื่อ ๒๕
สิงหาคม ๒๔๐๕

ชาวไทยเลิกใช้เบี้ยไปแล้ว แต่คำว่า เบี้ย ก็ยังปรากฏอยู่ในคำและ
สำนวนจำนวนมาก

โดยสาร

วันหนึ่งเพื่อนของผู้เขียนคนหนึ่ง เอ่ยขึ้นว่า
 “วันนี้จะต้องไปธุระแถวศึกษาศึกษา ใครจะไปด้วยไหม”
 เพื่อนอีกคนหนึ่งทำท่าสนใจถามว่า
 “จะไปที่ไหนเล่า ถ้าไม่เย็นนักจะขอโดยสารไปด้วยคน”

คำว่า **โดยสาร** ที่เพื่อนของผู้เขียนใช้เป็นคำกริยา โดยปกติเรามักใช้ว่า
 โดยสารรถประจำทาง หรือ โดยสารรถเมล์ เรียกผู้ที่โดยสารรถเหล่านั้น
 ว่า ผู้โดยสาร หรือ คนโดยสาร และเรียกรถที่รับส่งผู้โดยสารว่า รถโดยสาร
 นอกจากรถโดยสารก็ยังมี เรือโดยสาร เครื่องบินโดยสาร ฯลฯ ชื่อพาหนะ
 ที่มีคำว่า โดยสาร ขยายจะหมายถึงพาหนะที่ใช้บรรทุกคน ไม่ใช่เพื่อวัตถุประสงค์
 ประสงค์อย่างอื่น เช่น บรรทุกสินค้าหรือใช้ในการรบ

แต่เพื่อนของผู้เขียนมิได้ตั้งใจจะขึ้นรถประจำทาง เหตุใดจึงใช้คำว่า โดยสาร มีผู้สันนิษฐานเล่น ๆ ว่า ที่ใช้คำว่า โดยสาร ก็เพราะถือว่ารถของเพื่อนเป็นเหมือนรถโดยสาร อาศัยนั่งไปได้ ไม่ต้องขับเอง ต่างกับรถโดยสารแต่เพียงว่าไม่ต้องเสียค่าโดยสาร

คำสันนิษฐานนี้ฟังดูก็เข้าที่ แต่อาจจะไม่ถูกก็ได้ อันที่จริงคำว่า โดยสาร ความหมายของคำก็บอกอยู่แล้วว่า ไปด้วย คำว่า สาร นั้น พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ให้ความหมายไว้หลายอย่าง

หมายถึงแก่น เนื้อแท้ที่แข็ง เช่น แก่นสาร

หมายถึงส่วนสำคัญ ข้อใหญ่ใจความ เช่น ไม่เป็นสาระ

หมายถึงถ้อยคำ เช่น กล่าวสาร

หมายถึงหนังสือ เช่น นิตยสาร

หมายถึงจดหมาย เช่น เขียนสาร

หมายถึงสิ่งที่มีองค์ประกอบเป็นอย่างเดียวกัน มีสมบัติเฉพาะของตนเอง และไม่สามารถใช้วิธีการใด ๆ มาแบ่งแยกให้เป็นส่วนอื่นที่มีองค์ประกอบและสมบัติแตกต่างไปได้ เช่น สารประกอบ สารหนู

หมายถึงช้างใหญ่ เช่น คชสาร

หมายถึงข้าวที่สีหรือดำเอาเปลือกออกแล้ว เรียกข้าวสาร

และใช้เป็นคำประกอบหน้าคำ แปลว่า ทั้งหมด ทั้งสิ้น ทุก เช่น สารทิศ ว่า ทุกทิศ สารทุกข์ ว่า ทุกข์ทั้งหมด สารเลว ว่า เลวทั้งสิ้น ที่คำว่า สาร มีหลายความหมายก็เพราะยืมมาจากคำต่าง ๆ กัน คำว่า สาร ที่หมายถึง แก่น เนื้อความ ซึ่งขยายความไปหมายถึง หนังสือและจดหมาย ซึ่งมุ่งจะบอกข้อความสำคัญนั้น พจนานุกรมฯ บอกว่า มาจากคำบาลีสันสกฤต สาร

คำว่า สาร ในคำ ข้าวสาร และ สารหนู พจนานุกรมฯ ไม่ได้บอกที่มา คำว่า สารหนู นั้นไม่อาจสันนิษฐานได้ว่าเกี่ยวข้องกับสารที่หมายถึงแก่นอย่างไร แต่คำว่า ข้าวสาร เข้าใจกันโดยมากกว่าหมายถึงข้าวที่เป็นแก่น คือข้าวที่เอาเปลือกออกแล้วเหลือแต่แก่น อย่างไรก็ตามก็ดีอาจารย์คุณบรรจบ พันธุเมธา เคยเขียนไว้ในหนังสือ บาลีสันสกฤตในภาษาไทย (หน้า ๑๔๐) ว่า

สาร ในคำ ข้าวสาร กับ สารหนู ก็อาจไม่ใช่ สาร ของ บาลีสันสกฤตที่แปลว่า แก่นแข็ง ส่วนสำคัญ เพราะมีคำ สาน ทั้งในภาษาไทยใหญ่และพม่า หมายถึง สิ่งที่เป็นเม็ดอยู่ในเปลือกที่ห่อหุ้ม สานได้ หมายถึงเม็ดตัวที่เราเปลือกออกแล้ว ข้าวสีเอาเปลือกออกแล้วก็เรียก ข้าวสาน เช่นเดียวกัน

สาร ในคำ สารหนู อาจเป็นคำไทย ๆ ภาษาไทยใหญ่ มีคำ สาน หมายถึง สารหนู เลขที่เดียว มีชื่อต่างออกไปตามลักษณะคือ สานเล็ก (สารหนูขาว) สานเหลือง (สารหนูแดง) สานเข้าแตก (ผงบอแรกซ์)

สาร ที่แปลว่า ทั้งหมด เชื่อกันว่าเลื่อนมาจากคำ สรว ในภาษาสันสกฤตซึ่งแปลว่า ทั้งหมด

ส่วน สาร ที่แปลว่า ข้างใหญ่ อาจตัดมาจาก คชสาร พลตรีพระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ทรงกล่าวถึงคำ คชสาร ไว้ในหนังสือ วิทยาวรรณกรรม (หน้า ๖๐) ว่า

มิได้หมายถึงข้างทั่วไป แต่หมายถึงข้างขึ้นทำเนียบข้างขึ้นระวาง ถ้าดูภาษาเขมรแล้วจะเห็นว่าเขมรใช้ คชสาร แปลว่า ข้างที่นั่ง ซึ่งทำให้เห็นได้ว่า สาร ในที่นี้มาจาก สร ซึ่งแปลว่า ไป หรือ เดินทาง

เมื่อพิจารณาความหมายของคำว่า สาร ทั้งหมดนี้แล้ว จะเห็นได้ว่าความหมายที่น่าจะเกี่ยวข้องกับ โดยสาร ก็คือ สาร ซึ่งมาจาก สร แปลว่า

ไป หรือ เดินทาง ส่วน โดย นั้นน่าจะเป็นคำยืมจากเขมรมีความหมายว่า
ตาม ตามไปด้วย อาศัยไปด้วย เช่น

“พระเสด็จโดยแดนชล” หมายถึงเจ้านายเสด็จตามลำน้ำ

โดยเสด็จ หมายถึงติดตามเจ้านายไปด้วย แต่อาจไม่ได้อยู่ใน
ขบวนเหมือนพวกที่ตามเสด็จ เมื่อประสมคำว่า โดย กับ สาร เป็น โดยสาร
คำนี้ก็น่าจะหมายความว่า อาศัยไปด้วย หรือ อาศัยเดินทางไปด้วย

อย่างไรก็ดีคำว่า โดยสาร นี้อาจจะมีใช้คำที่ไทยสร้างขึ้นเองด้วยวิธี
ประสมคำยืม โดย กับ สาร แต่อาจจะเป็นการยืมคำประสมของเขมรมาใช้

โดยตรง ทั้งนี้เพราะในภาษาเขมรมีคำ โถยสาร แปลว่า โดยสาร อาศัย
โดยอาศัย

ในพจนานุกรมเขมร-ไทย ฉบับทุนพระยาอนุমানราชชน เล่ม ๑
ได้ให้ตัวอย่างการใช้คำ โถยสาร ไว้ว่า

โถยสารทุกเค (โดยชาร์ตูกเก) อาศัยเรือเขา รสโถยสาร
เจริญภูมิ (รวัธส์โดยชาร์กเงญเจมิ) มีชีวิตอยู่โดยอาศัยเขาเลี้ยง
ชีวิต

ตัวอย่างดังกล่าวแสดงว่า โถยสาร ในภาษาเขมรเน้นที่การอาศัย
ผู้อื่น โดยสาร ในภาษาไทยก็มีความหมายคล้ายคลึงกันนี้ คืออาศัยเดินทาง
ไปด้วยไม่ว่าจะอาศัยรถประจำทางหรือรถส่วนบุคคล ถ้าคนไม่ต้องขับเอง
ก็ถือได้ว่าโดยสารทั้งสิ้น

อกไก่

ในรายขาว มหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์ชูชก มีข้อความพรรณนา
ตอนหนึ่ง ว่าดังนี้

ส่วนออเฒ่าพญาทลิททก ให้อีคออควิดกพะว้าพะวัง
ด้วยอมิตตคาสิจะยัง ตัวลิจะไป ธชัมมิไว้ใจ ด้วยเคหาเก่าคร่ำคร่า
ชวนโซเซ อ่อนไอ้เอ้เอียงโอนเอน กลัวว่าจะคร่ำเครนครืนโครม
ลงโย้ให้ตรงกรานไม้ยัน ค้างคจันจุนจ้องไว้ เกลากลอนใส่ซีก
ครุกระ มุงจะจะจากปรุโปร่ง แลตะละโล่งลอคเห็นฟ้า ขึ้นหลังคา
ครอบจากหลบ โกงโก้งกบกดซี่กรอบ ผ่าไม้ครอบคร่อมอกไก่
ไม้ข้างควายแขวะเป็นรู สอดเสียบหนูแท่นขันขัด ปั่นลมคัตเตาะ
หักห้อย กบชูย้อยแยกแตรกคราก จั่วจุกจากจัดห่าง ๆ ผ่าหน้าค่าง
แต่งให้มิด ล่องหลวมปิดปกซี่ฟาก ตงรอตครากเคี้ยวครารัด ค่อม่อ

ขัดค้าชิงชัง ทวาร ปฏิสงขริควา จักดอกมาขมวดเป็นเกลียว
ผูกแน่นเหนียวหน่วงประคุด ห่วงหิ้วชูลวยชักซัด ปิดมือนิดไม่เห็น
ห่าง ใต้กลอนกลางกลัดเหน็บแนม ลืมเสียดแซมซ้ำให้ขัด ไม่เคย
ปิดอย่าพักเปิด เพ้าถีบเถิดถูกไม้สั่น บันไคลงจั่นจันชะเนาะ
มันเหมาะเจาะจ้องจุนจวน ทำลนลานโน่นนี่เสร็จ กอบกำสะเกิด
กวาดปิดแล้ว ทำเรือนแล้วแล่นเข้าป่า

ข้อความพรรณนาตอนนี้ น่าสนใจที่แสดงส่วนประกอบของเรือน
ไทยสมัยก่อนไว้อย่างละเอียด เช่นมีคำว่า กลอน จากหลบ ออกไก่อ ไม้
ข้างควาย เสียบหนุ ปั่นลม กบทุ จั่ว ดง รอด รา ค่อม่อ น่าสังเกตว่าชื่อ
เหล่านี้หลายชื่อมีชื่อสัตว์ปนอยู่ ได้แก่ ไม้ข้างควาย เสียบหนุ ออกไก่อ กบทุ

ไม้ข้างควาย คือ ไม้ที่ครอบลงบนออกไก่อ ต้องเจาะรูเพื่อเอาไม้เสียบ
หนุขัดให้แน่น

เสียบหนุ คือไม้ที่เสียบเข้าไปในไม้ข้างควายที่เจาะรูไว้ เมื่อสอดเข้า
ไปแล้วก็ขัดเสียบให้ตั้งตรงเพื่อจะได้แน่นไม่หลุด

กบทุ คือสันหลังคาเรือน ไม้ที่ข่มตรงปลายกลอนไว้

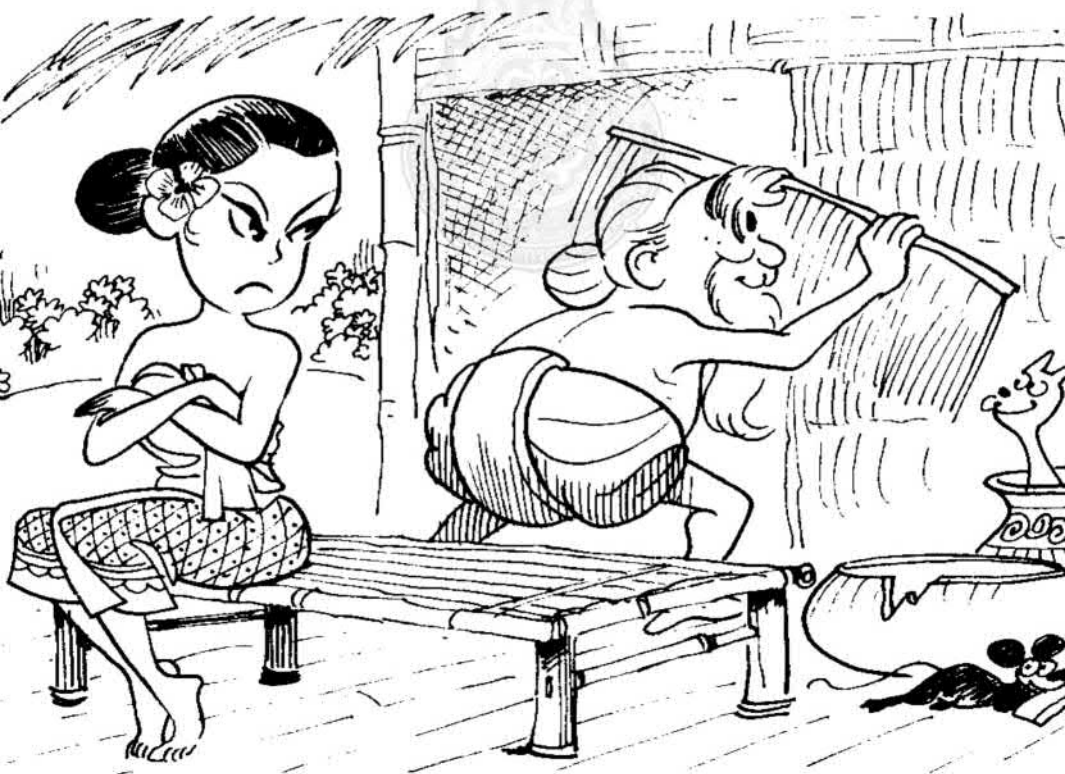
ส่วน ออกไก่อ คือไม้ที่สันหลังคาเรือน พาดบนยอดจั่วและเสาตั้ง

ผู้เขียนเคยนึกสงสัยอยู่บ่อย ๆ ว่า เหตุใดคนไทยจึงนำชื่อสัตว์ไป
ประกอบกับคำอื่นใช้เรียกชื่อส่วนประกอบของเรือน ส่วนประกอบนั้น ๆ
มีความเกี่ยวข้องกับสัตว์ต่าง ๆ อย่างไร เช่น ออกไก่อ เหตุใดจึงได้ชื่อว่าออกไก่อ
ที่ได้ชื่อเช่นนั้นเป็นเพราะมีลักษณะเหมือนออกไก่อใช่หรือไม่

ในการพิจารณาการประกอบรูปคำว่า ออกไก่อ เรามักจะถือว่าคำนี้
เป็นคำประสมที่มีความหมายเปรียบเทียบ คือนำคำว่า ออก มาประกอบกับ
คำว่า ไก่อ กลายเป็นคำประสม ออกไก่อ แต่แทนที่จะใช้ในความหมายว่าออก
ของไก่อ ก็นำไปใช้เรียกส่วนประกอบของเรือน

อย่างไรก็ตาม ดร. ประพิน มโนมัยวิบูลย์ ได้เขียนไว้ในหนังสือ ภาษาพินิจ ว่า ในภาษาจีนเก่า อุก (uk) แปลว่าเรือน บ้าน กา (ka) แปลว่า โครงหรือสันหลังคา อุกกา เป็นคำประสมใช้เรียกตัวไม้ที่มาพาดต่อกันเป็น สันหลังคา คำ ออกไ้ ในภาษาไทยก็หมายถึงไม้เครื่องเรือนที่พาดเบื่องบน เป็นสันหลังคาเหนือเสาดั่ง อาจมีที่มาจากคำ อุกกา ก็เป็นไปได้

ข้อสันนิษฐานของ ดร. ประพิน น่าเชื่อถือและก็ชวนให้คิดต่อไปอีกว่า คำที่เราเคยเข้าใจกันว่ามีความหมายเปรียบเทียบนั้น ถ้าได้ศึกษาคำภาษาอื่นประกอบก็อาจจะพบว่าแท้ที่จริงมิได้มีความหมายเปรียบเทียบดังที่เราเข้าใจ

เดินเหินวิ่งเต้น

หญิงผู้หนึ่งบอกกับเพื่อนว่า

“ฉันจะต้องเดินทางวันที่ ๑๐ นี้ แต่ยังไม่ได้รับอนุมัติให้ลาเลย ทำจะต้องไปวิ่งเองเสียแล้ว”

เพื่อนออกความเห็น ว่า “วิ่งเองแหละดี แต่เธอคงเหนื่อยหน่อย”

ผู้ที่ฟังบทสนทนาข้างต้นคงไม่มีใครเข้าใจคิดว่าหญิงคนแรกจะต้องเหนื่อยเพราะออกกำลังในการวิ่ง คำว่า วิ่ง ที่หญิงทั้งสองใช้นั้นมิได้หมายถึงการเคลื่อนที่ไปอย่างรวดเร็วโดยใช้เท้า แต่มีความหมายว่าพยายามคิดต่ออย่างเต็มที่เพื่อขอความช่วยเหลือสนับสนุนในกิจที่ต้องประสงค์ โดยทั่วไปคำว่า วิ่ง มักใช้ซ้อนกับคำว่า เดิน เป็น วิ่งเต้น ความหมายของวิ่ง กับ วิ่งเต้น ใกล้เคียงกัน มักใช้แทนกันได้เช่น

พ่อแม่พยายามวิ่ง (หรือวิ่งเต้น) ให้ลูกได้เข้าโรงเรียนที่มีชื่อว่าสอนดี ผู้รับเหมาก่อสร้างพยายามวิ่ง (หรือวิ่งเต้น) ให้ได้งานสร้างตึกหลังนี้ แต่ไม่สำเร็จ

การติดต่อเพื่อขอความสนับสนุนช่วยเหลือนี้ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวใช้คำว่า เดิน เดินเหิน และ เดินเหินวิ่งเต้น เช่น ในประกาศว่าด้วยการเดินเป็นเจ้าเมืองซึ่งอยู่ในหนังสือประชุมประกาศ รัชกาลที่ ๔ พ.ศ. ๒๔๐๕-๒๔๐๘ มีข้อความ ว่า

...อ้ายพระ อ้ายหมื่น อ้ายหลวง อ้ายขุน หรืออ้ายหมื่น เจอเจอจะกล้าๆ เป็นคนในกรุงบ้าง คนในหัวเมืองบ้าง ที่อยากจะ เป็นผู้สำเร็จราชการเมืองในหัวเมืองนั้น ๆ ทานายหน้าที่ยาว เดินขอ เสียสินบนถวายพระองค์เจ้า เจ้าจอมข้างในบ้าง หรือเดิน ขุนนางผู้ใหญ่ผู้น้อยตามพนักงานบ้าง หรือเดินในท่านผู้หญิง หรือเมียผู้น้อยตัวโปรดของขุนนางบ้าง หรือเดินตามบุตรหลานชาย หญิงของขุนนางก็มีบ้าง เสียสินบนแรงๆ ขอให้ช่วยเพ็ดทูล ว่ากล่าวให้ได้ออกไปเป็นผู้สำเร็จราชการ ที่เรียกว่าเจ้าเมือง ในหัวเมืองเอก โท ตรี จัตวา นั้นๆ ฝ่ายผู้ที่เห็นแก่สินบนก็ ค้างคนต่างรับแล้วก็ต่างคนต่างหาอุบายเพ็ดทูล เยอหยิ่งกันไป ต่าง ๆ ตามสติปัญญา (หน้า ๑๔๗)

ในพระราชปรารภเรื่อง เดินเป็นผู้ว่าราชการเมือง ในหนังสือเล่ม เดียวกันนั้น มีข้อความว่า

ผู้ใดเดินเหินจะไปเป็นผู้สำเร็จราชการหัวเมือง คนนั้น สำหรับเกี่ยวกับปีศาจที่เรียกว่าห่า ผู้ได้รับสินบนเดินเหินช่วย แก้อภัยให้คนเช่นนั้น ได้ไปเป็นผู้สำเร็จราชการหัวเมืองจะได้รับ บาปกรรมมากหนักเหมือนกับเอาทำไปปล่อยในบ้านในเมืองที่อยู่ ของมนุษย์ ขอเสียเจ็ด อย่างเอาเลย (หน้า ๑๔๗)

และในพระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เล่ม ๒ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชหัตถเลขา ถึงนายพุ่ม ขุนสมุทรโกจร ปีเถาะ พ.ศ. ๒๔๑๐ มีข้อความ ว่า

ฝ่ายขุนรัตนาวิจิตรนาथหนึ่งช่างทองนั้น กับออกยก
ความชอบตัวมาว่าตัวช่วยเดินเหินวิ่งเต้นมาก เขาเห็นแก่ตัว เขา
จึงรับทูลสยามเพราะตัวได้ช่วย (หน้า ๑๓๐)

น่าสังเกตว่าในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น การติดต่อเพื่อขอให้ช่วยในกิจที่ต้องประสงค์จะเพียงแต่ เดิน หรือ เดินเหิน ก็ได้ หรือถ้าทั้ง เดินเหิน และ วิ่งเต้น ก็คงจะดี แต่ปัจจุบันนี้ทุกคนจะต้องกระฉับกระเฉง ว่องไว ถ้าเพียงแต่ เดิน อาจจะไม่ทันการ ภาษาที่สะท้อนสภาพการณ์เช่นนี้ คือ คำว่า เดิน ในความหมายว่าติดต่อเพื่อให้ได้ผลสมประสงค์มีที่ใช้น้อย โดยทั่วไปเรามักใช้คำว่า วิ่ง หรือ วิ่งเต้น

ทำอะไรครับ

แม่กำลังซื้อของวิ่งเข้าหาโรงเรียน
ในใจ

ได้หรือไม่ได้

ชายหนุ่มคนหนึ่งอวดอ้างกับเพื่อนว่าได้เรียนศาสตรบัณฑิต สามารถทำสิ่งมหัศจรรย์ต่าง ๆ ได้ เพื่อนก็ถามว่า

“คุณเรียกผีได้ไหม”

ชายหนุ่มตอบว่า “ได้ แต่ผีอาจไม่มา”

หญิงแก่คนหนึ่งบ่นกับเพื่อนบ้านว่า “หลานป้ามันหาว่าป้าไม่รู้หนังสือ ป้าก็เรียนจนอ่านออกเขียนได้เหมือนกัน”

เพื่อนบ้านสงสัยถามว่า “วันก่อนป้ามาวานฉันเขียนจดหมายถึงลูกสาวฉันนึกว่าป้าเขียนเองไม่ได้เสียอีก”

หญิงแก่ตอบว่า “ป้าเขียนได้ แต่กลัวลูกสาวเขาอ่านไม่ออก เลยต้องมาวานคุณ”

หญิงผู้หนึ่งอวดกับเพื่อนว่า “ตอนนี้คุณวิจิตรเขามีตำแหน่งใหญ่โตนะ ใครมีธุระอะไรไปหาเขาให้ช่วย เขาช่วยได้ทั้งนั้นแหละ”

เพื่อนอดชักคอไม่ได้ ท้วงว่า “ฉันเคยขอให้ช่วยคอนคุณวีระจะต้องย้าย ช่วยไม่เห็นได้เลย”

หญิงผู้นั้นตอบเรียบ ๆ ว่า “ฉันบอกแล้วไงว่า เขาช่วยได้ทั้งนั้น จะสำเร็จหรือไม่ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง”

คำว่า ได้ มีหลายความหมาย ความหมายหนึ่งคือ สามารถ ใช้หลังคำกริยาอื่น ช่วยขยายความหมายของคำกริยาในแง่ที่ว่าสามารถทำกิจรยานั้น ๆ หรือไม่ เมื่อกล่าวว่าใครทำกิจรยาใดได้ ก็หมายความว่าเขาสามารถทำกิจรยานั้น ตัวอย่างเช่น เรียกผีได้ หมายความว่า สามารถเรียกผี เขียนหนังสือได้ หมายความว่า สามารถเขียนหนังสือ ช่วยใคร ๆ ได้ หมายความว่า สามารถช่วยใคร ๆ

ดู ๆ ก็ไม่น่าจะมีปัญหา แต่บทสนทนาข้างต้นแสดงว่า คำว่า ได้ ทำให้เกิดปัญหาได้เหมือนกัน ปัญหานั้นก็คือ ที่ว่าทำได้นั้นต้องแสดงความสามารถเพียงไร ถ้าเรียกผีแล้วผีไม่มาจะถือว่าเรียกได้หรือไม่ ถ้าเขียนหนังสือแล้วผู้อ่านอ่านไม่ออกจะถือว่าเขียนได้หรือไม่ และถ้าช่วยใครแล้วช่วยไม่สำเร็จจะถือว่าช่วยได้หรือไม่

มีกิจรยาอยู่ไม่น้อยที่ผู้ทำทำโดยหวังผลบางประการ เมื่อเราเรียกใครเราย่อมต้องการให้ผู้นั้นมา เมื่อเราเขียนหนังสือเราย่อมต้องการเขียนให้ตนเองหรือผู้อ่าน เมื่อเราช่วยใครเราย่อมต้องการช่วยให้สำเร็จ หากผู้ทำกิจรยาสามารถทำกิจรยาอย่างใดอย่างหนึ่ง แม้ยังไม่สำเร็จผล คนบางคนจะถือว่าผู้ทำทำได้ แต่บางคนจะถือว่าผู้ทำทำได้ก็ต่อเมื่อทำแล้วสำเร็จผลดังประสงค์ คือถ้าเรียกผีแล้วผีไม่มาก็หมายความว่าเรียกไม่ได้ เขียนหนังสือไม่เป็นตัว ใคร ๆ อ่านไม่ออกก็ถือว่าเขียนไม่ได้ ช่วยใครแล้วช่วยไม่สำเร็จก็ถือว่าช่วยไม่ได้

อนึ่งการทำได้หรือไม่ได้อาจเกี่ยวข้องกับปัจจัยหลายอย่าง บุคคลผู้หนึ่งอาจมีความสามารถทำกิจรยาอย่างหนึ่งได้ แต่ก็อาจมีเหตุผลบางอย่าง

ทำให้เขาไม่สามารถทำได้ก็ได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

หญิงผู้นี้ไปที่ศูนย์การแปลแห่งหนึ่ง เธอถามเจ้าหน้าที่ว่า “ได้ข่าวว่าที่นี่แปลงานได้เร็วใช่ไหมคะ เพื่อนดิฉันเคยว่าจ้างให้ที่นี่แปลเอกสารของเขา แต่ข้ามคืนก็เสร็จ”

เจ้าหน้าที่ตอบว่า “ครับ เรารับแปลงานที่เร่งด่วนโดยคิดราคาพิเศษ”

หญิงผู้นั้นดีใจพูดต่อไปว่า “คุณช่วยจัดการแปลเอกสารนี้ให้หน่อยได้ไหม ดิฉันจะต้องรีบใช้ อยากให้เสร็จใน ๒ วัน จะคิดค่าป่วยการเท่าไรคะ”

เจ้าหน้าที่ปฏิเสธว่า “เราแปลไม่ได้หรอกครับ เอกสารนี้แปลจริง ๆ วันเดี๋ยวก็เสร็จ แต่ตอนนี้คนของเรามีงานเต็มมือ งานเร่งทั้งนั้นด้วย ให้เวลาแค่ ๒ วันคงไม่มีใครแปลได้”

จะเห็นได้ว่าคนของศูนย์การแปลแห่งนั้นสามารถแปลเอกสารให้เสร็จในวันเดียว แต่หญิงผู้นั้นให้เวลาถึง ๒ วันก็ยังไม่สามารถแปลได้เพราะไม่มีเวลาจะแปล หรืออีกตัวอย่างหนึ่ง

ภรรยาซื้อตัวหนึ่งให้สามีดู ถามว่า “คุณว่าฉันใส่ได้ไหม”

สามีมองดูอย่างไม่สนใจนัก ตอบสั้น ๆ ว่า “ได้”

ภรรยาพูดต่อไปว่า “ฉันจะใส่ไปงานกินน่ะ”

สามีตอบว่า “ไม่ได้”

คำตอบของสามีดูเหมือนว่าจะขัดแย้งกันเอง แต่ภรรยาฟังแล้วเข้าใจดีโดยที่สามีไม่ต้องให้เหตุผลยืดเยื้อว่าเหตุใดจึงตอบว่า ได้ และ ไม่ได้ ในเวลาไล่เลี่ยกัน

มีหน้าซ้ำ

มีเรื่องเล่าว่าชายผู้หนึ่งไปพบแหล่งน้ำในป่า เมื่อได้กินน้ำแล้วมีใจกรุณาใคร่จะให้ผู้อื่นได้ประโยชน์ด้วย ก็เขียนป้ายติดไว้ว่า ที่นี้มีน้ำ มีผู้อื่นผ่านมาพบ แต่แทนที่อ่านแล้วจะดีคิดว่า ที่นี้มีน้ำก็อ่านว่า ที่นี้มีมีหน้า เข้าใจว่าที่นั่นมีมีมีมากก็ตกใจวิ่งหนีไป อดกินน้ำ

เรื่องเล่าเรื่องนี้ผู้เล่าอาจจะเล่าแปลกเพี้ยนกันไปบ้าง ต่างกันที่รายละเอียด แต่เนื้อหาส่วนใหญ่ก็คงใกล้เคียงกัน ใช้เป็นอุทาหรณ์ได้ว่าวรรณยุกต์ในภาษาไทยนั้นมีความสำคัญ เมื่ออ่านวรรณยุกต์ผิดก็ตีความหมายของคำผิดไปได้ แต่ประโยชน์ที่ได้จากเรื่องนี้ไม่เพียงแต่ทำให้เห็นความสำคัญของเสียงวรรณยุกต์และเครื่องหมายวรรณยุกต์เท่านั้น ยังทำให้เห็นตัวอย่างการใช้คำว่า หน้า อีกด้วย

คำว่า หน้า นี่ปัจจุบันยังใช้กันอยู่ในภาษาถิ่นบางถิ่น ในพจนานุกรม
ภาษาถิ่นได้ ๒๕๒๕ ให้ความหมายของคำ หน้า ไว้ว่า จูใจ ในภาษาไทย
ถิ่นนอกประเทศยังมีการใช้คำว่า หน้า อยู่ทั่วไป เช่น ภาษาไทลื้อ ภาษา
ไทพ่าเก๋ กินหน้า หน้า หมายถึง กินให้มาก ๆ

ในภาษากรุงเทพฯ ปัจจุบันคำว่า หน้า ไม่มีใช้เป็นคำเดี่ยว ๆ แต่จะ
ปรากฏร่วมกับคำอื่น เป็นต้นว่าปรากฏร่วมกับคำ ใจ เป็น หน้าใจ หมายถึง
ทำให้สนใจ เช่น

ฉันต้องอดหน่อไม้ของโปรดมานาน วันนี้ได้โอกาสเลยกินเสียหน้าใจ
เป็นที่ของคุณแล้ว คุณก็ทำให้หน้าใจ เอะ

หรือปรากฏร่วมกับคำว่า อิ่ม เป็น อิ่มหน้า หมายถึง อิ่มมาก เป็น
ที่พอใจ ให้ความรู้สึกที่ดี ไม่เหมือน อิ่มแปล้ หรือ อิ่มดื้อ ซึ่งหมายความว่า
แต่เพียงว่าอิ่มมาก อิ่มหน้า จึงมักจะต่อด้วย สำราญ เป็น อิ่มหน้าสำราญ

ในสมัยก่อน หน้า อาจใช้กับ มิ เป็น มิหน้า เช่น ในพงศาวดารฉบับ
พระราชหัตถเลขา มีข้อความว่า

ประพาศพิลาทจุจริคให้ทหารมาสักคั้งพระเทพกษัตริ
ไปครั้งหนึ่งมิหน้ายังมีใจกำเริบขมมากกระทำข้ายพระนครศรีอยุธยา
อีกเล่า จำเราจะยกไปตีเปนทัพกระหนาบ (หน้า ๒๐๕)
และในเรื่อง โมโหโมเก มีข้อความว่า

เรือกำปั่นที่ผูกพ้อหาไว้ให้สองลำก็แตกเสียเมื่อปึกลายนี้
ลำหนึ่งปีนัง มิหน้า กลับเข้ามาแตกเสียอีกลำหนึ่ง

สำนวน มิหน้า นี่ปัจจุบันไม่ใช่ จะต้องใช้ มิหน้าซ้ำ หรือบางทีก็มี
ผู้ตัดคำให้สั้นลงกลายเป็น หน้าซ้ำ เช่น

เขาโกงเงินฉันไปแล้ว มิหน้าซ้ำพูดให้เจ็บใจว่าฉันโง่ หมายความว่าเขา
โกงเงินฉันไปแล้วยังไม่หน้าใจ ซ้ำยังพูดให้ฉันเจ็บใจอีกด้วย

หากพิจารณาประโยคนี้นี้เทียบกับประโยคในพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา และในเรื่อง *โมไลโมเก* จะเห็นว่า มิน่า มีตำแหน่งเปลี่ยนไป สมัยก่อน มิน่า ใช้เต็มท้ายประโยคหน้า แต่ปัจจุบัน มิน่าซ้ำ อยู่ต้นประโยคหลัง ส่วนความหมายของ มิน่า นั้นจากตัวอย่างในพงศาวดารฯ และในเรื่อง *โมไลโมเก* จะเห็นว่าสำนวนนี้ใช้ในทางไม่ดี คือใช้ในเรื่องที่พม่าประทุพดิเป็นพาลและในเรื่องเรือแตก ปัจจุบัน มิน่าซ้ำ ก็มักใช้ในทางไม่ดี เช่น

โจรปล้นบ้านแล้ว มิหนำซ้ำยังจุดไฟเผาอีก

พ่อตายแล้ว มิหนำซ้ำแม่ยังป่วยหนัก

อย่างไรก็ตามผู้เขียนได้เคยอ่านพบประโยคบางประโยคซึ่งมีความหมายในทางดี แต่ก็มีคำว่า มิหนำซ้ำ เช่น

เขาทำบุญแล้ว มิหนำซ้ำยังฟังเทศน์อีกด้วย

การทำบุญและการฟังเทศน์เป็นการกระทำที่ดี พุทธศาสนิกชนพึงปฏิบัติ เมื่อใช้ มิหนำซ้ำ เชื่อมข้อความที่มีความหมายในทางดีเช่นนี้ ประโยคจึงฟังแปลก ถือได้ว่าใช้คำผิดไปจากที่ควร

แบบ

มีผู้อ่านซึ่งสนใจการใช้ภาษาไทยท่านหนึ่ง ฝากมาถามผู้เขียนว่า ทำไมคนสมัยนี้โดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชนจึงชอบพูดคำว่า แบบ ผู้เขียนไม่ทราบแน่ชัดว่าการพูดคำว่า แบบ นี้นิยมแพร่หลายกันเมื่อไร จำได้แต่ว่าเมื่อ ๑๐ กว่าปีมาแล้วผู้เขียนเรียนจบกลับมาเมืองไทยก็ได้ยินคำพูดว่า แบบ ขึ้นต้นประโยคเกือบทุกประโยค ทำให้สะดุดหู ต้องออกปากถามเพื่อนคนหนึ่งว่า

“ที่เขาพูดกันว่าแบบ ๆ นี่แบบอะไร”

เพื่อนตอบว่า “จะเป็นแบบอะไร ก็แบบที่เขาพูดกันนะสิ”

เป็นอันว่าไม่ได้คำตอบ

เพื่อนอีกคนหนึ่งให้ข้อสันนิษฐานซึ่งน่าฟังอยู่เหมือนกัน เขาบอกว่าคำว่า แบบ ที่ใช้ขึ้นต้นประโยคคงเหมือนวลี sort of ในภาษาอังกฤษ

เขาเคยได้ยินฝรั่งบางคนพูดวลีนี้จนติดปาก แทนที่จะพูดว่า He is good. ก็พูดว่า He is sort of good. แทนที่จะพูดว่า He is busy. ก็พูดว่า He is sort of busy. ต้องมีวลีว่า sort of แทรกเข้าไปด้วย ซึ่งคงจะพอแปลได้ว่า “เขาทำนองจะเป็นคนดี” “เขาทำนองจะยุ่ง” เวลาพูดวลีนี้บางทีพูดติดต่อกันไปกับคำอื่นในประโยค แต่บางทีก็หยุดชะงักเสียก่อนแล้วจึงพูด เขาคิดว่าเป็นเพราะยังนึกคำไม่ออก

ผู้เขียนเองยังไม่เคยพบฝรั่งที่ชอบพูด sort of จนติดปาก แต่เคยอ่านหนังสือที่นักภาษาศาสตร์คนหนึ่งเขียนเมื่อหลายปีมาแล้วเกี่ยวกับภาษาของผู้หญิง เธอตั้งข้อสังเกตว่าผู้หญิงไม่ค่อยชอบพูดอะไรอย่างหนักแน่น มั่นใจ และได้ยกตัวอย่างถ้อยคำสำนวนที่ผู้หญิงใช้ sort of ก็เป็นหนึ่งในจำนวนถ้อยคำที่เธอยกมาเป็นตัวอย่าง เมื่อผู้เขียนบอกเพื่อนว่ามีนักภาษาศาสตร์ตั้งข้อสังเกตว่าผู้หญิงชอบพูด sort of เพื่อนของผู้เขียนก็สรุปว่า

เหมือนกันเลย คนที่ชอบพูดว่า แบบ ก็มักจะเป็นผู้หญิง

ผู้เขียนยังไม่เห็นด้วยนักว่าคนที่ชอบพูดว่า แบบ มักเป็นผู้หญิง แต่ก็คิดว่าข้อสันนิษฐานของเพื่อนฟังเข้าที่

เดิมผู้ที่ใช้คำว่า แบบ อาจใช้ในลักษณะอย่างที่เป็นของของผู้เขียนกล่าวก็ได้ คือเมื่อจะอธิบายอะไรก็บอกว่า แบบที่มีลักษณะอย่างนั้น ๆ เช่น

หนูตั้งใจจะเปิดร้านสักร้านหนึ่ง แบบ..... ร้านเล็ก ๆ นะคะ ไม่ต้องใหญ่โตอะไร แบบ..... อย่างที่ไม่ต้องเสียค่าเช่าแพง เข้าใจไหมคะ หนูจะหาผู้ช่วยสักคน แบบช่วยเราจริง ๆ ช่วยกันคิดช่วยกันทำ ของที่ขายก็กะว่าจะเป็นของกระจุกกระจิก แบบ..... พวกเข้มกลัด ผ้าเช็ดหน้า กีบ อะไรอย่างนี้นะคะ แบบ..... ของน่ารัก ๆ นะคะ ถ้าหนูเปิดร้านแล้วพี่ช่วยมาอุดหนุนหนูด้วยนะค่ะ

จะเห็นว่าข้อความที่ตามหลังคำว่า แบบ เป็นข้อความทำนองอธิบายหรือบรรยายลักษณะ แต่ปัจจุบันดูเหมือนว่า แบบ จะเป็นแค่เพียงคำพูดติดปาก เมื่อยังนึกคำอื่นไม่ออกก็ใช้คำว่า แบบ ไปก่อน คำว่า แบบ กัน

อยู่ระหว่างประโยคเหมือนอย่างທີ່บางคนพูดว่า อ้า บางคนพูดว่า ง่า แต่ อ้า หรือ ง่า เป็นการเปล่งเสียงโดยไม่มีความหมาย ถ้าใครพูด อ้า หรือ ง่า คั่นระหว่างประโยคบ่อย ๆ ก็อาจถูกล้อเลียนว่าพูดติดอ่าง คือไม่สามารถพูดประโยคยาว ๆ ติดต่อกันไปได้ ต้องหยุดชะงักเป็นช่วง ๆ ส่วนคนที่พูดคำว่าแบบ คั่นระหว่างประโยค ไม่ให้ความรู้สึกรู้ว่าเป็นคนพูดไม่คล่องเหมือนอย่างคนที่พูด อ้า หรือ ง่า ถ้าจะมีผู้ล้อเลียนก็ล้อแต่ว่าใช้คำซ้ำ ๆ เทียบได้กับที่บางคนชอบพูดคำว่า นะคะ ลงท้ายด้วย นะคะเกือบทุกประโยค หรือ

บางคนชอบพูดคำว่า มัน ขึ้นคั่นประโยคว่า มันเกือบทุกประโยค คำว่า
แบบ ดูน่าสนใจกว่าคำ นะคะ หรือคำว่า มัน ก็ตรงที่ว่าผู้ใช้คำว่า แบบ
ติดปากมีจำนวนมากและเพี้ยนนิยมนกันในระยะ ๑๐ กว่าปีมานี้จนจะถือเป็น
แฟชั่นของภาษาก็น่าจะได้ ตัวผู้เขียนเองนั้นมืออยู่ระยะหนึ่งที่ได้ยินคำว่า แบบ
บ่อยมากจนวันหนึ่งก็ได้ยินเสียงตัวเองพูดว่า แบบ ได้ยินแล้วก็จะะจ๊ก
นึกขึ้นตัวเองว่าเราก็ตามสมัยใช้คำนี้กับเขาด้วย

จตุรงค์

วันหนึ่งเพื่อนของผู้เขียนตั้งข้อสังเกตขึ้นว่า

“แปลกนะ สีนี้เขานับกันเป็นเลขที่”

ผู้เขียนถามว่า “เลขคืออะไร”

เพื่อนผู้นั้นตอบว่า “ก็เลข ๑ ๓ ๕ นะซี ลองไล่ดูก็ได้ เรามีคำเอกรงค์ แปลว่า ๑ สี ไตรรงค์ แปลว่า ๓ สี เบญจรงค์ แปลว่า ๕ สี.....” ยังพูดไม่ทันจบเพื่อนอีกคนหนึ่งก็ท้วงว่า

“แล้วจตุรงค์ล่ะ”

คนอื่น ๆ ที่นั่งฟังอยู่ด้วยหัวเราะขันแย้งว่า “จตุรงค์ แปลว่าองค์ ๔ ต่างหาก ไม่ใช่ ๔ สี”

เจ้าของความคิดไม่ยอมแพ้เถียงว่า “จตุรงค์ แปลว่าองค์ ๔ ก็จริงหรอก ฉันก็รู้ แต่แปลว่า ๔ สีก็น่าจะได้ จตุ แปลว่า ๔ รงค์ แปลว่า สี ไม่ถูกหรือ”

ได้ฟังเหตุผลเช่นนี้คนอื่น ๆ ก็นิ่งอึ้ง คอบไม่ถูกเหมือนกันว่า
ทำไมจตุรงค์ จึงแปลว่า ๔ สีไม่ได้

เมื่อเปิดหาคำในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕
พบคำไตรรงค์ แปลว่า ๓ สี เรียกธงชาติไทยซึ่งมี ๓ สี ๕ แถบ คือ แดง ขาว
น้ำเงิน ขาว แดง ว่าธงไตรรงค์ เบญจรงค์ แปลว่า แม่สีทั้ง ๕ คือ ดำ แดง
ขาว เขียว (คราม) เหลือง เรียกเครื่องถ้วยชามที่เขียนลวดลายด้วยแม่สีทั้ง
๕ ว่าด้วยเบญจรงค์ ชามเบญจรงค์ จตุรงค์ แปลว่าองค์ ๔ , ๔ เหล่า ถ้า
เข้าสมาสกับ พล เป็น จตุรงค์พล หรือกับ เสนา เป็น จตุรงค์นิเสนา แปลว่า
กองทัพมีกำลัง ๔ เหล่า คือ เหล่าช้าง เหล่ารถ เหล่าม้า เหล่าราบ ส่วนคำ
เอกรงค์ ไม่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานเพราะเป็น
ศัพท์เฉพาะ ในพจนานุกรมศิลป์ ของ น. ณ ปากน้ำ ให้ความหมายของ
เอกรงค์ ว่า

คือสีที่แสดงอำนาจเด่นครอบงำภาพเขียนอยู่เพียงสี
สีเดียว จะเห็นได้จากภาพเขียนของไทยโบราณสมัยอยุธยาตอนต้น
สีเอกรงค์ก็คือ สีดินแดง ส่วนสีอื่นเช่นดินเหลืองหรือเขม่าดำที่
เอามาประกอบเป็นเพียงส่วนน้อยเท่านั้น

จะเห็นได้ว่าความหมายของคำ เอกรงค์ ไตรรงค์ และเบญจรงค์
ล้วนเกี่ยวกับสี แต่ความหมายของคำ จตุรงค์ ต่างออกไป ทั้งนี้เพราะคำ
จตุรงค์ ไม่ได้มีคำว่า รงก ซึ่งแปลว่าสีเป็นส่วนประกอบเหมือนคำอื่น ๆ
แต่ประกอบด้วยคำ จตุร และ องคุ จตุร แปลว่า ๔ องคุ แปลว่าส่วนภาค
จตุรงก จึงแปลว่า ๔ ส่วน ๔ ภาค

ปัญหาคือเราจะถือว่าคำ จตุรงค์ ประกอบด้วย จตุ กับ รงก ได้
หรือไม่ ถ้าถือว่าประกอบด้วย จตุ กับ รงก คำนี้ก็แปลว่า ๔ สีได้

หากพิจารณาคำที่มีความหมายเกี่ยวกับ ๔ จะพบว่ามีขึ้นต้นด้วย
จตุรอยู่หลายคำ เช่น จตุรคุณ แปลว่า ๔ เท้า จตุรพักตร์ แปลว่าผู้มี ๔ หน้า

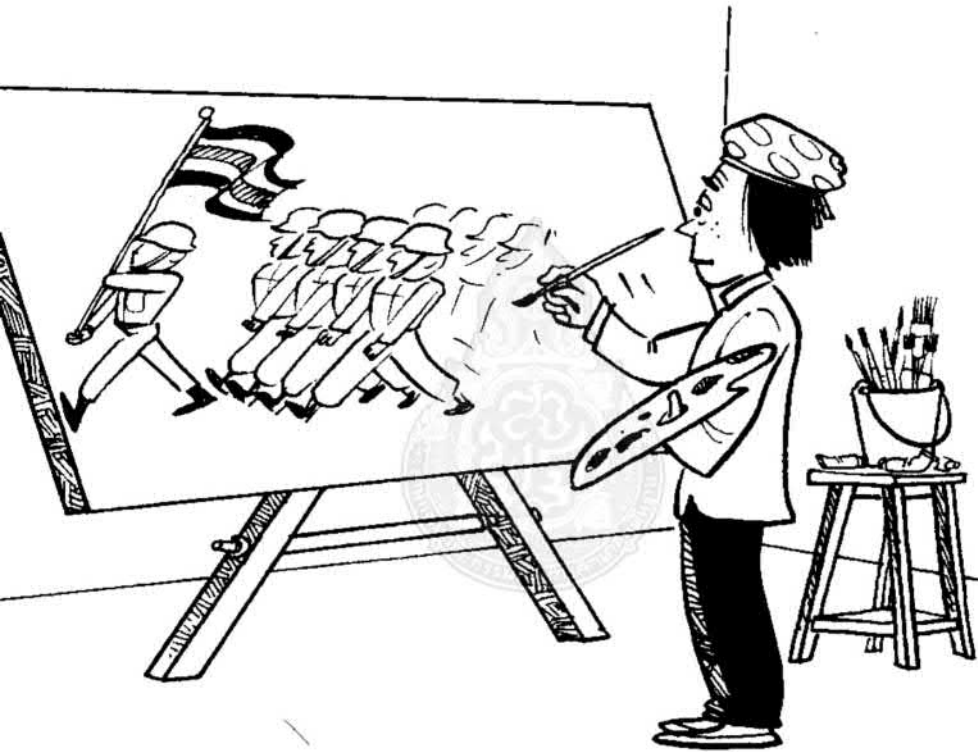
คือพระพรหม จตุรพิธพร แปลว่า พร ๔ ประการ คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ จตุรยுக แปลว่ายุคทั้ง ๔ คือ กฤตายุค ไตรตายุค ทวาปรยุค กัลลียุค
สรุปได้ว่าถ้าต้องการให้คำมีความหมายเกี่ยวกับ ๔ ไม่ว่าจะเป็น
๔ เท้า ๔ หน้า หรือยุคทั้ง ๔ ก็ให้ใช้ จตุร ประกอบหน้าคำ

แต่คำที่มีความหมายเกี่ยวกับ ๔ และขึ้นต้นด้วย จตุ ก็มีเหมือนกัน
เช่น จตุบาท แปลว่าสัตว์ ๔ เท้า จตุบริษัถ แปลว่า บริษัถ ๔ เหล่า
ถ้าเป็นพุทธบริษัถ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา จตุปัจจัย แปลว่า
เครื่องอาศัยเลี้ยงชีวิตของบรรพชิตในพระพุทธศาสนา ๔ อย่าง คือ จีวร
(ผ้าห่มห่ม) บิณฑบาต (อาหาร) เสนาสนะ (ที่อยู่) คิลานเภสัช (ยา)

เป็นอันว่าทั้ง จตุ และ จตุร ใช้ประกอบหน้าคำทำให้มีความหมาย
ว่า ๔ ผู้เขียนได้เรียนถามผู้รู้ทางภาษาบาลีสันสกฤตสองท่าน คืออาจารย์
คุณบรรจบ พันธุเมธา และอาจารย์ศักดิ์ศรี แยมั่นดดา ขอให้อธิบายคำ
ทั้งสองนี้ อาจารย์บรรจบอธิบายว่า จตุร ใช้ในภาษาสันสกฤต ส่วน จตุ
ใช้ในภาษาบาลี เมื่อ จตุร ปรากฏหน้าพยัญชนะเสียงก้องที่เรียกว่าพยัญชนะ
โฆมะ และปรากฏหน้าสระ จะยังคงมีรูปเป็น จตุร เช่น จตุรคุณ แปลว่า
๔ เท้า จตุรงคินุ แปลว่ามีองค์ ๔ แต่ถ้า จตุร ปรากฏหน้าพยัญชนะเสียงไม่
ก้องที่เรียกว่าพยัญชนะอโฆมะ โดยเฉพาะ ก และ ป จะกลายเป็น จตุ เช่น
จตุบาท แปลว่าสัตว์ ๔ เท้า จตุโกณ แปลว่า ๔ มุม ส่วน จตุ นั้น
ในบางกรณีปรากฏหน้าคำเลยทีเดียว เช่น จตุภาค แปลว่าส่วนที่ ๔ จตุมาส
แปลว่า ๔ เดือน แต่บางกรณีต้องมีพยัญชนะซ้อนตามหลัง จตุ เช่น จตุพิพิธ
แปลว่า ๔ อย่าง มีพยัญชนะซ้อน พุพ จตุคต แปลว่าที่ ๔ มีพยัญชนะซ้อน
คต ซึ่งมีเค้าว่าบาลีใช้ จตุร เหมือนกัน จึงต้องใช้พยัญชนะซ้อนแทน รุ

อาจารย์ศักดิ์ศรีอธิบายเช่นเดียวกันว่า จตุร ปรากฏในภาษาบาลี
สันสกฤตและ จตุ ปรากฏในภาษาบาลี อาจารย์กล่าวว่า จตุรงค์ แปลว่า
๔ สี่ได้ ถ้าถือว่าคำนี้ประกอบด้วย จตุ กับ รงค จะแปลว่า ๔ สี่ แต่ถ้าถือว่า

ประกอบด้วย จตุร กับ องค จะแปลว่าองค์ ๔ อาจารย์ได้กรุณาอธิบาย
เพิ่มเติมด้วยว่าคำ เอกรงค์ ทวิรงค์ ไตรรงค์ จตุรงค์ เบญจรงค์ จะแปลว่า
๑ สี ๒ สี ๓ สี ๔ สี และ ๕ สี ตามลำดับ

เล่ม

เมื่อสี่ห้าปีก่อนมีฝรั่งคนหนึ่งบอกผู้เขียนว่า เขาสนใจคำลักษณนามในภาษาไทยและอยากจะเขียนวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับเรื่องนี้ คำลักษณนามที่เขาสนใจมากเป็นพิเศษคือคำว่า เล่ม เหตุที่เขาสนใจคำนี้ก็เพราะเป็นคำลักษณนามที่ใช้กับคำนามจำนวนมาก

ใช้กับหนังสือก็ได้ เช่น หนังสือ ๒ เล่ม

ใช้กับเกวียนก็ได้ เช่น เกวียน ๕ เล่ม

ใช้กับเทียนก็ได้ เช่น เทียน ๓ เล่ม

ใช้กับมီးดก็ได้ เช่น มီးด ๔ เล่ม

ใช้กับดาบก็ได้ เช่น ดาบ ๒ เล่ม

เขาดังข้อสังเกตว่าคำลักษณนามในภาษาไทยส่วนใหญ่ใช้บอกลักษณะของคำนาม เช่น ถ้าคำนามหมายถึงสิ่งที่มีลักษณะกลมก็มักใช้คำว่า

ถูก ถ้าคำนามหมายถึงสิ่งที่มีลักษณะเป็นแผ่นก็มักใช้คำว่า ใบ ถ้าคำนามหมายถึงสิ่งที่มีลักษณะยาวก็มักใช้คำว่า เส้น หรือ สาย แต่คำว่า เล่ม ต่างกับคำลักษณะนามคำอื่นเพราะใช้กับคำนามที่หมายถึงสิ่งที่มีลักษณะต่าง ๆ กัน มีดและดาบอาจถือได้ว่ามีรูปร่างคล้ายกันและเป็นของมีคมเหมือน ๆ กัน แต่เทียน เทียน และหนังสือมีรูปร่างต่างกันและต่างกับมีดและดาบด้วย

ผู้เขียนฟังข้อสังเกตของเขาแล้วก็รู้สึกที่น่าสนใจ พยายามนึกหาความคล้ายกันของสิ่งต่าง ๆ ที่ใช้ลักษณะนามว่า เล่ม ก็นึกไม่ออก จำได้ว่าอาจารย์คุณบรรจบ พันธุเมธา เคยเขียนไว้ในหนังสือชื่อ ลักษณะภาษาไทยใหญ่ เทียบกับภาษารุงเทเพฯ ว่า แลม ใช้กับเทียน เช่น เดินสี่ห้าแลม แปลว่า เทียน ๔-๕ เล่ม คำว่า แลม นั้นเสียงใกล้เคียงกับคำว่า เล่ม มาก และอาจารย์คุณบรรจบยังได้เขียนไว้ในเรื่อง คนไท-ไทย ด้วยว่า คำว่า แลม ใช้กับสิ่งที่มีลักษณะยาว ๆ เช่น เรือ

เรื่องคำว่า เล่ม นี้ศาสตราจารย์พระยาอนุมานราชธน ก็ได้เขียนไว้ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๔๔ ปรากฏในจดหมายที่ท่านเขียนกราบทูลสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ซึ่งต่อมาสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทยได้รวบรวมพิมพ์หลายพระหัตถ์และจดหมายของนักปราชญ์ทั้งสองนี้ขึ้นเป็นเล่มให้ชื่อว่าบันทึกเรื่องความรู้ต่าง ๆ ศาสตราจารย์พระยาอนุมานราชธนเขียนไว้ว่า

ข้าพระพุทธเจ้ากำลังสอบค้นในภาษาไทยถิ่นต่าง ๆ อยู่ คำว่า เล่ม ในไทยใหญ่อธิบายว่าสิ่งที่ยาวเรียวตามส่วนของสิ่งนั้น ๆ ท่อนหรือแท่ง สิ่งใด ๆ ที่มีลักษณะยาว คิดด้วยเกล้าฯ ว่าเทียนเรียกว่า เล่ม จะมุ่นับแอกที่เทียมเทียนเป็นประธาน เมื่อข้าพระพุทธเจ้าไปภาคพายัพต้นปีที่ล่วงมานี้ได้ความว่าเทียนเขาเรียกว่า ล้อ ตรงกับที่ไทยใหญ่ใช้ ส่วนภาคอีสานเรียกว่า

เกวียน ในภาษามอญเรียกเกวียนว่า กวี คิดด้วยเกล้าฯ ว่าเกวียน
จะเป็นภาษาตระกูลมอญ-เขมร

สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ได้มีลายพระหัตถ์ดรัส

ตอบว่า

ท่านให้ความเห็นในเรื่องเรียกเกวียนว่าเลม อาศรัยด้วย
ไม้ท่อนอันเป็นหลักของเกวียนซึ่งเขาเรียกว่าทูป ฉันทนด้วย
เค็มตัว สมุคไทยก็เรียกว่าเลม แต่ครั้งถึงคัมภีร์ใบลานซึ่งควรจะ
เรียกเลมเหมือนกัน แต่เรียกว่าสุก ไปยึดเอาเชือกร้อยทูปเข้า
ข้อทั้งนั้นเห็นจะนึกเอาตามสมัยใครเรียกนำเป็นอะไรก็เรียกตาม
กันไป เหมือนหนึ่งสมุคฝรั่งก็ไม่ยาวเป็นท่อนแต่เรียกกันว่า
เลม เป็นอันเรียกตามสมุคไทย ลางทีก็เรียกกันว่าปิ้ง ดูทีเป็น
ภาษาจีน แปลว่าอะไรก็ไม่ทราบ ทองแท่งเรียกทองลิ่ม ก็มี
ลักษณะเป็นท่อนยาว คำลิ่มกับเลมเห็นว่าเป็นอันเดียวกัน

ผู้เขียนออกจะเห็นคล้อยตามข้อสันนิษฐานที่ว่า เล่ม ๒ ใช้กับสิ่งที่มีลักษณะยาว ๆ คาน มีด กรรไกร พาย เข็ม เทียน ล้วนมีลักษณะยาวทั้งสิ้นที่จะเป็นปัญหาอยู่บ้างก็คือ เกวียน กับสมุดและหนังสือ ซึ่งไม่อาจจะกล่าวได้ว่ามีลักษณะยาว แต่ข้อสันนิษฐานของสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์และศาสตราจารย์พระยาอนุมานราชธนก็มีเหตุผลน่าเชื่อถือ พอจะอธิบายได้ว่าเหตุใดเราจึงใช้คำลักษณนาม เล่ม กับสิ่งเหล่านี้ด้วยกรรมวิธีการอุปทานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานก็คงมีความคิดเช่นเดียวกันนี้จึงให้ความหมายของเล่มไว้ว่า

ลักษณนามสำหรับเรียกสิ่งของบางชนิดที่มีลักษณะยาวเรียวยาวมีด หอก พาย เข็ม เช่น มีดเล่มหนึ่ง เข็ม ๒ เล่ม, ใช้เรียกเกวียนหรือสมุดหนังสือว่า เล่ม ด้วย เช่น เกวียน ๒ เล่ม หนังสือ ๓ เล่ม สมุด ๔ เล่ม.

เป็นอันว่าถ้าผู้เขียนจะต้องตอบคำถามเกี่ยวกับคำว่า เล่ม อีกก็คงจะพอให้คำตอบได้

ล้างอะไร

ธรรมเนียม
เราก็ดูกันมีอาจารย์
เราคิดท่านประหาร
เราบ่คิดท่านมล้าง

เป็นพยาน
หนึ่งบ้าง
เราชอบ
คานันคินสนอง

เพื่อนของผู้เขียนคนหนึ่งเล่าว่า หลานชายอ่านโคลงบทนี้ ซึ่งเชื่อกันว่าศรีปราชญ์แต่ง แล้วก็ถามว่า “ท่าน” ล้างอะไร ล้างดาบหรือ ไม่ใช่เฉพาะหลานชายของผู้เขียนเท่านั้น เด็กอื่น ๆ อีกหลายคนและแม้ผู้ใหญ่บางคนอ่านโคลงบทนี้แล้วก็คงจะสงสัยอยู่เหมือนกัน เพราะคำว่า มล้าง ปัจจุบันไม่มีที่ใช้ คำว่า มล้าง หรือ ล้าง ปรากฏในวรรณกรรมสมัยเก่าตั้งแต่ครั้งสุโขทัย อยุธยา และรัตนโกสินทร์ตอนต้น เช่น

อันว่าไหม้แลล้างให้ดับหายเสียนั้นมี ๓ จำพวก แล จำพวก ๑
เพื่อไฟ จำพวก ๑ เพื่อน้ำ จำพวก ๑ เพื่อลม แลไฟหากมาล้าง
มากกว่าน้ำแลลม ไฟมล้าง ๗ คาบเล่า น้ำจึงมล้าง คาบ ๑ เล่า

(ไตรภูมิพระร่วง หน้า ๒๕๑)

ผีสนมไทยถึงตายแลให้มล้างใช้ ให้ใส่สนับเพลา ก่อนจึงมล้าง

(กฎหมายตรา ๓ ดวง หน้า ๓๓)

บุกบันฟันแทงฆ่า พม้ามอญไทยใหญ่ ไถ่มล้างลาวคายนาน
ไถ่มล้างยวนคายนาน

(ถิลิตตะเองพ่าย หน้า ๑๒๔)

จากข้อความที่ยกมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่า มล้าง หรือ ล้าง หมายถึง
ฆ่าหรือทำลาย

ปัจจุบันคำว่า มล้าง ไม่มีใช้ในภาษาไทยกรุงเทพฯ มีแต่คำว่า ล้าง
ซึ่งปรากฏในสำนวน เช่น ลูกศิษย์คิดล้างครู และมักใช้คู่กับคำว่า ฆาต
เช่น ล้างฆาต จอมล้างจอมฆาต ตามล้างตามฆาต แต่โดยทั่วไปคำว่า
ล้าง ที่เราได้ยินและได้เห็นกันอยู่ทุกวันนี้มิได้หมายถึงฆ่าหรือทำลาย
แต่หมายถึงทำให้สะอาดด้วยน้ำหรือไฟ เช่น ล้างมือ ล้างผัก ล้างป้าช้า ผู้ที่
จะใช้คำว่า ล้าง ในความหมายว่าฆ่าหรือทำลายมีไม่มากนัก มักพบใน
นวนิยายหรือเรื่องสั้นของนักเขียนบางคน เช่น ในเรื่อง คำน้ำนม ‘ไม้
เมืองเดิม’ ให้เสือบาง แห่งทุ่งไผ่พันมือประกาศว่า

กูจะล้างบาง กูจะล้างไผ่พันมือให้เหลือแต่ดินกับชื่อเท่านั้น ขึ้น
บ้านไหนกูจะจุดให้หมด (หน้า ๒๓)

ในเรื่อง ศิลปินเอก ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ก็ใช้คำว่า ล้าง
เหมือนกันดังนี้

เรื่องต่อมาเป็นเรื่องของบริษัทหนึ่งชื่อว่าอุทัยภาพยนตร์ ซึ่งทำการ
โฆษณาเป็นการครึกครื้นมโหฬารยิ่งไปกว่าบริษัทแรก และ

ภาพยนตร์เรื่องนั้นชื่อว่า “เสือลี้ดทุ่ง” แสดงชีวิตของเจ้าหนุ่ม
คนหนึ่งซึ่งยากจน ต้องรับจ้างขนถังเทศบาล แต่อดทนต่อความ
ยากแค้นและความดูถูกดูหมิ่นจากสังคมไม่ไหวจึงต้องออกไป
เป็นเสือ และจบชีวิตลงอย่างสะอาดสะอ้านเหมือนกับชื่อเรื่อง
ชื่อเรื่อง “เสือลี้ดทุ่ง” ฟังดูน่ากลัวไม่น้อย แต่คำบรรยาย
ขยายความก็ทำให้ผู้อ่านลืมนึกว่า ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ใช้คำว่า ลี้ด
ในความหมายใด และเรื่องนี้ลี้ดอะไรแน่

กูจะลี้ดทุ่งให้ราบ!

ทั้ง-หลาย ทั้งหลาย

หญิงผู้หนึ่งพูดกับเจ้าหน้าว่า

“เดือนนี้ดิฉันเดือนครีอนจริง ๆ ค่ะ พอดีโรงเรียนเปิดเทอม ลูกก็หลายคน”

เจ้าหน้าถามว่า “ลูกกี่คนล่ะ”

หญิงผู้นั้นตอบว่า “สามคนค่ะ”

เจ้าหน้าร้อง “โอ๊ย มีลูกไม่กี่คน ยังจะบ่นว่าลูกหลายคน ฉันมีตั้งเจ็ดคนเชียวนะ”

คำว่า หลาย มีความหมายบอกจำนวน แต่เป็นจำนวนที่ไม่แน่นอน ส่วนใหญ่ต้องแล้วแต่ความรู้สึกรับของผู้พูด ผู้พูดในตัวอย่างข้างต้นคิดว่ามีลูกสามคนก็ถือได้ว่ามีลูกหลายคนแล้ว แต่ผู้ฟังเห็นว่าจำนวนสามคนจะถือว่าหลายคนยังไม่ได้

แม้ หลาย จะเป็นคำที่บอกจำนวนไม่แน่นอน หน้าที่ในประโยคก็มิได้ต่างกับคำที่บอกจำนวนแน่นอนเท่าไรนัก ตำแหน่งใดในประโยคใช้คำ

บอกจำนวนต่าง ๆ ได้ก็มักใช้คำว่า หลาย ได้ เช่น

เรามีลูกสามคน หรือ เรามีลูกหลายคน

นักเรียนสี่คนจะต้องพักการเรียน หรือ นักเรียนหลายคนจะต้องพักการเรียน

แต่ หลาย มีที่ใช้จำกัดกว่าคำบอกจำนวนอื่น ๆ ตรงที่เราไม่อาจนำคำว่า ทั้ง มาขยายคำว่า หลาย ได้เหมือนอย่างคำบอกจำนวนทั่วไป เช่น เราพูดได้ว่า

ลูกทั้งสองคนไม่อยู่บ้าน และ เขาไปเยี่ยมเพื่อนทั้งสี่คน แต่ไม่พูดว่า

ลูกทั้งหลายคนไม่อยู่บ้าน และ เขาไปเยี่ยมเพื่อนทั้งหลายคน

เหตุที่คำว่า ทั้ง ขยายคำว่า หลาย ไม่ได้ น่าจะอยู่ที่ว่า หลาย บอกจำนวนไม่แน่นอน คำบอกจำนวนอื่น ๆ ถ้าบอกจำนวนไม่แน่นอน เช่น ๔-๕ ๒๐๐-๓๐๐ เราก็ไม่นำคำว่า ทั้ง มาขยาย เช่น ไม่พูดว่า

เด็กทั้ง ๔-๕ คน มีความเห็นตรงกัน

เขาทำเงินหายหมดทั้ง ๒๐๐-๓๐๐ บาท

อย่างไรก็ตามแม้คำว่า ทั้ง ใช้ขยายคำว่า หลาย ไม่ได้ แต่ก็อาจประสมกับคำว่า หลาย กลายเป็นคำประสมทั้งหลาย คำว่า ทั้งหลาย ใช้ขยายความหมายของคำนามหรือสรรพนามได้เช่นเดียวกับคำประสมที่ประกอบด้วยคำ ทั้ง กับคำบอกจำนวนทั่ว ๆ ไป เช่น อาจพูดได้ว่า

พ่อค้าทั้งสองคืนแต่เช้า หรือ พ่อค้าทั้งหลายคืนแต่เช้า

ข้าพเจ้าทั้งสามไม่รู้จักใครที่นี่ หรือ ข้าพเจ้าทั้งหลายไม่รู้จักใครที่นี่

ในบางกรณี ทั้งหลาย ก็ทำให้กำกวมได้เช่นเดียวกับคำขยายอื่น ๆ เช่น ประโยคว่า

บุตรของเศรษฐีทั้งสองต่างไม่พอใจ และ บุตรของเศรษฐีทั้งหลายต่างไม่พอใจ

ต่างก็ตีความได้เป็นสองนัย แล้วแต่จะถือว่าคำขยายขยายคำว่าบุตรหรือคำว่าเศรษฐี

น่าสังเกตว่าประโยคต่าง ๆ ข้างต้นนี้ ถ้าตัดประธานของประโยคออกไป คงไว้แต่คำขยาย บางประโยคจะใช้ได้ บางประโยคจะใช้ไม่ได้ ประโยคที่ใช้ได้คือประโยคที่มีคำ ทั้ง ซึ่ง ประกอบกับคำบอกจำนวนทั่ว ๆ ไป ประโยคที่ใช้ไม่ได้คือประโยคที่มีคำ ทั้งหลาย เราพูดได้ว่า

ทั้งสาม ไม่รู้จักใครที่นี่ แต่ไม่พูดว่า ทั้งหลายไม่รู้จักใครที่นี่ หรือพูดว่า ทั้งสอง ต่างไม่พอใจ แต่ไม่พูดว่า ทั้งหลายต่างไม่พอใจ

นี่ย่อมแสดงว่า ทั้งหลาย มีที่ใช้จำกัดกว่าคำ ทั้งสอง ทั้งสาม ฯลฯ คือ ใช้ขยายคำอื่นได้เท่านั้น ใช้เป็นประธานของประโยคไม่ได้

อ้อ...ตกลงกันเสีย ใครจะไป
โรงเรียนวันไหน หยุดวันไหน

การที่ ทั้งหลาย ใช้เป็นประธานของประโยคไม่ได้ แต่ ทั้งสอง ทั้งสาม ฯลฯ ใช้เป็นประธานได้ จะเป็นข้อแตกต่างสำคัญของคำเหล่านี้ อย่างไรก็ดีเราอาจสันนิษฐานได้ว่า ทั้งหลาย ก็เคยเป็นประธานได้เช่นเดียวกัน ทั้งนี้เพราะใน *ศิลาจารึก* ของพ่อขุนรามคำแหงมหาราชมีประโยคที่คำทั้งหลายใช้เป็นประธานดังนี้

...ในกลางป่าตานนี้มีฆาตสองอนน อนนฝั่งซ้าย(ขา)
ลา พระมาส อนนฝั่งซ้ายพุทธฆาต(ข)ดวรหินข่มนงมีลาบาตร
สถาปกวัชนี(จึง) ทงทั้งหลายเหน

...๑๒๐๑๑ ศกปีกุน ให้ชุดเอาพระธาตุออก ทงทั้งหลาย
เหนกทำบูชาบเรอแก่พระ ธาตุได้เดือนหกวณจึงเอาลงฝังใน
กลาง (เมื่อ) งษริสรชนาโล

นอกจากนี้ในภาษาไทยถิ่นอื่นก็มีการใช้คำ ทั้งหลาย เป็นประธานของประโยค ดังเช่นภาษาไทยถิ่นอีสานก็มีประโยคว่า “ดั่งลาย จ้มเต้เต้” ซึ่งแปลว่าเราทั้งปวงยินดีแท้ ๆ

เราจึงอาจจะสันนิษฐานได้ว่า ทั้งหลาย เคยใช้เป็นประธานของประโยค แต่ได้จำกัดที่ใช้ในภายหลัง ปัจจุบัน ทั้งหลาย ต้องใช้ขยายความหมายของคำนามหรือสรรพนาม ใช้เป็นประธานของประโยคไม่ได้

ก็ดี-ก็ตาม

ในบทความเรื่อง ศัพท์เทคนิคแปลทางวิศวกรรมไฟฟ้า : ปัญหาและข้อขัดแย้ง หน้า ๑๑๐ มีข้อความว่า

รัฐบาลได้มอบหมายให้ราชบัณฑิตยสถานทำหน้าที่บัญญัติศัพท์วิชาการแทนคณะกรรมการที่รัฐบาลได้เคยจัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๕ อย่างไรก็ตาม ราชบัณฑิตยสถานในขณะนั้นไม่สามารถทำงานบัญญัติศัพท์ได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากขาดทั้งงบประมาณและกำลังคน

ผู้เขียนบทความข้างต้นใช้สำนวน อย่างไรก็ตาม เชื่อมข้อความแสดงความขัดแย้ง ถ้าจะใช้ อย่างไรก็ดี แทน อย่างไรก็ตาม ข้อความข้างต้นก็มีได้เปลี่ยนความหมายไปแต่อย่างใด

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ให้ความหมายของ อย่างไรก็ดี และ อย่างไรก็ตาม ไว้ว่าเป็นสำนวน แปลว่า ถึงเช่นนั้น

แม้กระนั้น พจนานุกรมฯ มิได้บอกที่มาของคำทั้งสอง แต่ผู้เขียนเชื่อว่า คำ ใด ๆ ก็ดี และ ใด ๆ ก็ตาม นี้ เราคิดสร้างขึ้นเลียนคำ however ในภาษาอังกฤษ คือ ใด ๆ ตรงกับ how และ ก็ดี หรือ ก็ตาม ตรงกับ ever ใด ๆ ก็ดี และ ใด ๆ ก็ตาม ใช้แทนกันได้ แต่ ก็ดี และ ก็ตาม มีที่ใช้ต่างกัน

ทั้ง ก็ดี และ ก็ตาม เป็นสัณฐานที่ใช้กันมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย ในหนังสือ ไตรภูมิพระร่วง มีคำว่า ก็ดี ปรากฏอยู่มากมายหลายแห่ง เช่น

ส่วนอันว่าแก้วแหวนเงินทองทั้งหลายอันมีในแผ่นดินนี้ก็ดี แม้นว่า
อยู่ในใต้แผ่นดินแสลกลงไปได้ ๑๖ โยชน์ก็ดี แม้นว่าอยู่ใน
ท้องมหาสมุทรก็ดี แลขุนพระคลังนั้นอาจสามารถแลเห็นทั่ว
ทุกแห่งแล (หน้า ๑๓๘)

ก็ดี นั้นส่วนใหญ่อะไรก็ต้องปรากฏตั้งแต่สองคำขึ้นไป แต่ก็มีบ้าง เหมือนกันที่ปรากฏเพียงคำเดียว เช่นในกฎหมายตราสามดวง มีข้อความว่า

จ้างบ่าวไพร่ขึ้นส่งไปแห่งใด ๆ ก็ดี ให้จ้างถึงนายจึงเป็นค่านับ
(หน้า ๔๐๑)

ส่วน ก็ตาม ก็มีที่ใช้มาช้านานเหมือนกัน ในกฎหมายตราสามดวง มีข้อความว่า

ถ้ามีความกะตัญญูรักใคร่ในญาติปรารภจะเกบอัฐไว้ทำบุญ
ให้ทานจะเอาไว้ที่บ้านเรือนของคน ก็ตาม จะฝังไว้ในที่ควรจะฝัง
นั้น ก็ตาม แต่อย่าเกบเอาอัฐไปทิ้งไว้ในกุฏิวิหารการบูรเรียน
(หน้า ๗๗๕)

น่าสังเกตว่าคำ ก็ตาม ในข้อความข้างต้นเราไม่สามารถนำคำ ก็ดี มาแทนได้ ทั้งนี้เพราะข้อความดังกล่าวมีเนื้อความขัดแย้งกัน คือผู้ที่ รักรญาติจะเก็บอัฐไว้ที่บ้านก็ได้จะฝังไว้ก็ได้ แต่ไม่ให้เอาอัฐไปทิ้งไว้ในกุฏิ วิหาร ก็ดี ใช้เชื่อมข้อความที่คล้ายคลึงกันจึงใช้แทน ก็ตาม ไม่ได้

ในปัจจุบัน กี่ดี และ ก็ตาม ยังคงใช้เชื่อมข้อความ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ กล่าวถึง กี่ดี ว่า

แสดงความหมายเป็นส่วน ๆ หรือเน้นความให้มีน้ำหนักเท่ากัน
เช่น บิดากี่ดี มารดากี่ดี ย่อมรักบุตร

ส่วน ก็ตาม พจนานุกรมฯให้ความหมายว่า

ใช้อย่าง กี่ดี แต่บางแห่งมีแนวความหมายเท่ากับ ก็ตามใจ
ก็ตามที่ ก็ตามเรื่อง แล้วแต่กรณีที่ใช้โดยอาศัยพฤติการณ์ของเรื่อง
เป็นเครื่องแวดล้อม

ในบางกรณี ก็ดี และ ก็ตาม ใช้แทนกันได้ เช่นประโยคว่า

เงินทองที่มีอยู่มากมายก็ดี เสื้อผ้าเครื่องประดับที่สามีสรรหามาให้

ก็ดี ช้อเสียงเกียรติยศก็ดี ไม่ทำให้เขามีความสุขได้อย่างแท้จริง

เราอาจใช้คำว่า ก็ตาม แทนคำ ก็ดี ได้

แต่ในบางกรณีเมื่อนำคำ ก็ตาม มาแทน ก็ดี ความหมายจะเปลี่ยนไป
เช่น

ในการออกค่ายครั้งนี้ ครูก็ดี นักเรียน ก็ดี ต้องร่วมกันทำกิจกรรม

ประโยคนี้นี้ได้เน้นว่า ครูกับนักเรียนมีฐานะแตกต่างกัน ความหมายของ
ประโยคมีเพียงว่า ทั้งครูและนักเรียนต้องปฏิบัติเหมือนกัน คือร่วมกันทำ
กิจกรรม แต่ถ้านำคำก็ตาม มาแทน ก็ดี เป็น

ในการออกค่ายครั้งนี้ ครูก็ตาม นักเรียนก็ตาม ต้องร่วมกันทำ
กิจกรรม

ประโยคนี้นี้เน้นว่า ครูกับนักเรียนมีฐานะแตกต่างกัน แต่ไม่ว่าจะเป็นครูหรือ
นักเรียนก็ต้องปฏิบัติอย่างเดียวกัน คือ ร่วมกันทำกิจกรรม

จะเห็นว่า ก็ดี กับ ก็ตาม ใช้แทนกันได้ในบางประโยค แต่ใน
บางประโยคถ้าใช้แทนกันความหมายจะเปลี่ยนไปดังกล่าวแล้ว

กับ กัน

ในเรื่องสันชุตชาวเขื่อน ของ ‘มนันยา’ อันมีตัวเอกคือ นายและ
นายเป้ง มีบทสนทนาตอนหนึ่งว่าดังนี้

“เออ นายกับพี่เป้งเมื่อไหร่จะแต่งงานกันเสียทีนะ”

“เฮอะ” นายวางแก้วเหล้าดังกึก “กูไม่ใช่กระเทยจะได้
แต่งงานกับผู้ชาย”

ผู้ที่พูดประโยคแรกไม่ได้ตั้งใจจะชักชวนให้นายแต่งงานกับนายเป้ง
แต่อาศัยความเขื่อนนั้นไปได้ก็เพราะเมื่อพูดว่าใครกับใครแต่งงานกันจะ
ตีความได้ ๒ อย่าง อย่างหนึ่งคือคนทั้งสองแต่งงานกัน อีกอย่างหนึ่ง
คือต่างคนต่างแต่งงานกับคู่ของตน ผู้พูดพูดประโยคดังกล่าวให้มีความหมาย
อย่างที่สอง แต่ผู้ฟังเข้าใจไปว่าผู้พูดพูดให้มีความหมายอย่างทีหนึ่ง

คำว่า กัน เป็นคำที่น่าสนใจคำหนึ่ง คำนี้มีหลายความหมายและหลายหน้าที่ หน้าที่หนึ่งคืออยู่หลังกริยา ช่วยขยายความหมายให้รู้ว่าผู้ทำกริยานั้นมีหลายคน เช่น

เด็ก ๆ หั้วเราะกันใหญ่

ใคร ๆ พูดกันว่าห้วนหน้าจะลาออกจากงาน

เพื่อน ๆ รู้เรื่องนี้กันทุกคน

ผู้ทำกริยาในประโยคข้างต้นล้วนเป็นพหูพจน์

ในกรณีที่คำกริยาเป็นกริยาชนิดที่ต้องมีผู้ทำสองฝ่าย คำว่า กัน อาจใช้หมายถึงผู้ทำฝ่ายหนึ่งก็ได้ หรืออาจเป็นแค่เพียงคำที่ช่วยขยายความหมายให้รู้ว่าผู้ทำกริยามีหลายคนก็ได้ เช่น

๑. ก. เรารู้จักกันมานานแล้ว

ข. พลังงานชนิดนี้เรารู้จักกันมานานแล้ว

๒. ก. เด็ก ๆ โกรธกัน ผู้ใหญ่ก็ไม่ควรเข้าไปยุ่ง

ข. เด็ก ๆ โกรธกันใหญ่พอรู้ว่าครูของแกลถูกแกล้ง

๓. ก. พี่น้องไม่ช่วยกันบ้างเลย

ข. วิจัยลำบากถึงอย่างนี้ พี่น้องยังไม่ช่วยกันบ้างเลย

ในตัวอย่างข้างต้นนั้นประโยค ข. มีความหมายชัดเจน คำว่า กัน เพียงแต่ช่วยให้รู้ว่าผู้ทำกริยามีหลายคน แต่ประโยค ก. มีความหมายกำกวมอาจตีความว่ามีผู้ทำกริยา ๒ ฝ่ายกระทำกริยาต่อกันและกันก็ได้ หรือตีความว่ามีผู้ทำกริยาหลายคนก็ได้

ประโยค ก. ทั้งสามประโยคนี้อาจมีลักษณะทำนองเดียวกับประโยคที่ว่า “นายกับพี่เป้งเมื่อไหร่จะแต่งงานกันเสียทีนะ” ก็มีความหมายกำกวม ตีความได้ ๒ อย่างแล้วแต่จะถือว่าคำว่า กัน ทำหน้าที่อย่างไร

น่าสังเกตว่าประโยคข้างต้นนั้นเมื่อตัดคำว่า กัน ออกก็ยังพอจะตีความหมายได้ว่า ผู้พูดถามว่าเมื่อไรนายจะแต่งงานกับนายเป้ง แม้ว่า

ความเป็นไปได้จะลดน้อยลง สาเหตุของความกำกวมอาจจะไม่ได้อยู่ที่คำว่า
กัน เท่านั้นอาจอยู่ที่คำว่า กับ ด้วยก็ได้

คำว่า กับ เป็นคำที่ใช้เชื่อมคำอื่น อาจเชื่อมนามกับนามก็ได้ เช่น นายกับ
พี่เป้ง

เชื่อมกริยากับนามก็ได้ เช่น แต่งงานกับพี่เป้ง

เมื่อคำว่า กับ เชื่อมกริยากับนามไม่สู้จะมีปัญหา ความหมายจะมี
เพียงว่านามนั้นมีส่วนร่วมในการทำกริยา เช่น คุณวิชัยไปกับสุดา ก็หมาย
ความว่า คุณวิชัยกับสุดาไปด้วยกัน

แต่ถ้าคำว่า กับ เชื่อมนามกับนามเราอาจตีความนามทั้งสองนั้น
ร่วมกันหรือแยกกันก็ได้

บทสนทนาต่อไปนี่ตอนต้นเหมือนกับจะเป็นการกล่าวหาหญิงชาย
คู่หนึ่งว่าไปเชียงใหม่ด้วยกัน

นี่ เธอรู้ไหม คุณวิชัยกับสุดาไปเชียงใหม่ตั้งแต่เมื่อวาน

ทำไมเธอรู้

อุณาเขาพบคุณวิชัยกับสุดาที่สถานีรถไฟ

ภรรยาคุณวิชัยเขา⁴รู้เรื่องไปเชียงใหม่หรือเปล่าละ

รู้สิ ก็เขาไปกับคุณวิชัย

เมื่ออ่านถึงตอนท้ายเรื่องกลับกลายเป็นว่า คุณวิชัยไปเชียงใหม่กับภรรยา
สุดาเพียงแต่เผชิญไปเชียงใหม่ในวันเดียวกันแต่มิได้ไปด้วยกันกับคุณวิชัย

ประโยคที่มีคำว่า กัน อาจกำกวมในแง่ที่ว่าผู้ทำกริยาอาจต่างคน
ต่างทำกริยาก็ได้ หรือทำกริยาต่ออีกฝ่ายหนึ่งก็ได้ ส่วนประโยคที่มีคำว่า
กับ เชื่อมคำนามก็อาจกำกวมในแง่ที่ว่า ผู้ทำกริยาอาจต่างคนต่างทำ
กริยาก็ได้ หรือร่วมกันทำกริยาก็ได้ ด้วยเหตุนี้ประโยคที่มีทั้งคำว่า กัน และ
กับ ดังประโยคว่า “นายกับพี่เป้งเมื่อไหร่จะแต่งงานกันเสียทีนะ” จึงกำกวม

เล็ก อีก

เล็ก และ อีก เป็นคำที่น่าสนใจเพราะแนวความหมายบางประการ
ต่อไปนี้เป็นบทสนทนาที่มีคำว่า เล็ก

บทสนทนาที่ ๑

วินัย	คุณมีไม้ขีดไหม
วิรัช	ไม่มีครับ
วินัย	คุณเลิกบุหรี่ได้แล้วรี เก่งจริง
วิรัช	เปล่าครับ ไม่ได้เลิก
วินัย	คุณยังสูบบุหรี่อีกรี
วิรัช	เปล่าครับ ไม่ได้สูบ
วินัย	คุณจะเอาชิ่งใจกันแน่ ถ้าคุณไม่ได้สูบบุหรี่ก็เลิกแล้วซิ
วิรัช	ผมไม่ได้เลิกครับ ผมไม่เคยสูบบุหรี่

บทสนทนาที่ ๒ (จากเพลงระบำของคณะปัญญาพล หน้า ๘๗)

- ชาย ๑ เอ้าเชิญ พ่อพวกระบำ เชิญ ๆ เชิญ ๆ แหม ข้าเหลือเกิน
 ชาย ๒ อะไรรีบช้า ผมนะจ้องอยู่ที่เดียว
 ชาย ๑ อ้าว แล้วกัน มาจ้องอะไรฉันล่ะ ไม่ได้เฝ้าสวดคัมภีรอก
 ชาย ๒ จ้องจะเล่นระบำนี่ ไม่ได้จ้องล้วงกระเป๋าทรงหน้า เห็นคนอย่างผม
 เป็นคนมือไวไปได้
 ชาย ๑ อ้อ เลิกแล้วหรือ
 ชาย ๒ ไม่ใช่เลิก ไม่เคยล้วงเลย เออ จะพูดให้เราเป็นคนเสียเสียเรื่อย ไม่เคยล้วง
 กระเป๋าใครเลย ผมหาเงินทางร้องรำทำเพลงครับ

ต่อไปนี้เป็นบทสนทนาที่มีคำว่า อีก

บทสนทนาที่ ๑

- สุดา วิชาจะแต่งงานเดือนหน้า
 สุภา แต่งอีกแล้วหรือ
 สุดา เขายังไม่เคยแต่งสักหน่อย
 สุภา ฉันทหายความว่าคนในบริษัทเราจะแต่งงานอีกแล้ว เดือนหน้าจะมี
 คนแต่งตั้ง ๓ ราย

บทสนทนาที่ ๒

- สิทธิ์ ถ้าคุณขอขมเงินเขาได้ ผมจะให้คุณอีก ๕๐๐ บาท
 ศักดิ์ ทำไมพูดอย่างนั้น คุณยังไม่เคยให้เงินผมนะ
 สิทธิ์ ก็ถ้าคุณได้เงินจากเขาแล้วมาได้จากผม ก็ต้องถือว่าได้อีกไม่ใช่หรือ

คำว่า เลิก กับคำว่า อีก เน้นความหมายอย่างเดียวกัน เลิก
 หมายความว่า ไม่ทำต่อไป ซึ่งเน้นความหมายว่าเคยทำมาแล้ว เมื่อผู้พูด
 กล่าวว่าคู่สนทนาเลิกสูบบุหรี่หรือเลิกล้วงกระเป๋า จึงเน้นความหมายว่า
 เขาคิดว่าคู่สนทนาเคยสูบบุหรี่และเคยล้วงกระเป๋า แต่จะไม่ทำอีกต่อไป

ส่วนคำว่า อีก หมายความว่า เพิ่ม ก็เน้นความหมายว่าเคย
 ทำมาแล้ว เมื่อผู้พูดกล่าวว่า แต่งอีกแล้ว จึงเน้นความหมายว่าเคยแต่งงาน

มาก่อน และเมื่อกล่าวหา ให้คุณอีก ๕๐๐ บาท จึงแนะความหมายว่าเคยให้คุณมาก่อน

อย่างไรก็ดี เลิก กับ อีก ก็ต่างกันในแง่ที่ว่า เลิก ระบุว่าเคยทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งมาแล้วอย่างแน่นอน ส่วน อีก เพียงแต่ให้ความหมายว่าทำเพิ่มจากที่เคยทำหรือกำลังทำอยู่ การเพิ่มนั้นสิ่งที่เพิ่มไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งเดียวกันหรือการกระทำอย่างเดียวกัน หากนางสาว ก แต่งงานแล้วนางสาว ข แต่งบ้าง ก็เรียกว่า แต่งอีก ได้ หรือนาย ก ให้นาย ข

ข้มเงิน แล้วนาย ก ให้เงินนาย ข ก็เรียกว่า ให้เงินอีก ได้ คำว่า อีก จึงมิได้แสดงว่าเคยทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งมาแล้วเสมอไป ไม่เหมือนกับคำว่า เลิก ซึ่งหมายความว่าเช่นนี้เสมอ

ในเมื่อคำว่า เลิก หมายความว่า เคยทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างแน่นอน และคำว่า อีก หมายความว่า อาจจะเคยทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง คำว่า เลิก จึงใช้กับกริยาที่เคยเกิดขึ้นแล้ว ส่วนคำว่า อีก ก็มักใช้กับกริยาที่อาจเกิดขึ้น

ระวัง ระมัดระวัง

วันหนึ่งผู้เขียนนั่งรถไปกับเพื่อน ผ่านโรงเรียนแห่งหนึ่ง ที่ริมถนน ใกล้เคียง ๆ โรงเรียนมีป้ายปักไว้ บนป้ายมีข้อความว่า

ระวัง นักเรียนข้ามถนน

เพื่อนของผู้เขียนเห็นป้ายแล้วก็ยิ้ม เอ่ยขึ้นลอย ๆ ว่า “นักเรียนโรงเรียนนี้คงจะร้าย เขาถึงบอกให้ระวัง”

อีกวันหนึ่งคุณอาของผู้เขียนเล่าว่า คุณอาไปกับเพื่อนได้ไปธุระที่บ้าน หลังหนึ่ง เมื่อไปถึงบ้านหลังนั้น เพื่อนของคุณอาถึงลงจากรถไปกดกริ่ง ที่หน้าประตู พอประตูเปิดหมาที่อยู่ในบ้านก็วิ่งพรวดออกมา

คนขับรถร้องเตือนเพื่อนของคุณอาด้วยความหวังดีว่า “อาจารย์ ระวังหมา”

เพื่อนของคุณอาจตอบทันทีว่า “ฉันจะระวังทำไมหมา ฉันก็ระวังตัวฉันซิ”

คำว่า ระวัง เป็นคำหนึ่งที่ที่น่าสนใจ เมื่อใช้คำว่า ระวัง ร่วมกับคำอื่น คำนามที่ตามหลังคำว่า ระวัง อาจเป็นสิ่งที่ป็นภัยทำให้ต้องระวังก็ได้ หรือ อาจเป็นสิ่งที่จะเป็นอันตราย เราต้องระวังไม่ให้เกิดภัยแก่สิ่งนั้นก็ได้อีก เมื่อพูดว่า ระวังมือ ระวังตัว ระวังลูก เรากลัว มือ ตัว และลูก จะเป็นอันตรายจึงต้องระวัง แต่เมื่อพูดว่า ระวังหมา ระวังคนร้าย ระวังรถ เรากลัวว่า หมา คนร้าย และรถ อาจทำให้เกิดอันตรายจึงต้องระวังไม่ให้อันตรายเกิดขึ้นได้

ระวัง อาจใช้ซ้อนกับคำ ระมัด เป็น ระมัดระวัง คำว่า ระมัด นี้ ปัจจุบันไม่ใช่คำพ้อง ต้องใช้ซ้อนกับคำ ระวัง แต่ในสมัยก่อน เราจะใช้คำ ระมัด โดยไม่ต้องมีคำ ระวัง ก็ได้ เช่น ใน นิราศพระบาท ของสุนทรภู่ มีกลอนบทหนึ่งว่า

เจ้าของศาลรักหวานขึ้นปิ่นต้น ระวังคนตื่นมือระมัดมัน
เหมือนคบคนคำหวานรำคาญครัน ถ้าพลั้งพลันเจ็บอกเหมือนดกดาล
และในกฎหมายตราสามดวง มีข้อความว่า
ทำพญาเสนามนตรีมุขลูกขุนเตรียมตัว ดังหน้าระมัด คอยฟังกรับ
(หน้า ๖๔)

เมื่อพิจารณาจากบริบทจะเห็นว่า ระมัด ก็มีความหมายเช่นเดียวกับ ระวัง เมื่อนำคำว่า ระมัด มาซ้อนกับ ระวัง เป็น ระมัดระวัง ความหมายก็น่าจะยังคงเดิม อย่างไรก็ตาม ระวัง กับ ระมัดระวัง ใช้แทนกันได้เพียงบางกรณีเท่านั้น ในบางกรณีจะใช้แทนกันไม่ได้ ตัวอย่างเช่นประโยคต่อไปนี้นำว่า ระวัง และ ระมัดระวัง ใช้แทนกันได้

๑. ก. เขาระวังมาก เราจับผิดเขาไม่ได้หรอก
- ข. เขาระมัดระวังมาก เราจับผิดเขาไม่ได้หรอก

๒. ก. จิราปิดประตูอย่างระวังเพื่อไม่ให้เกิดเสียงดังรบกวนเพื่อนที่นอนหลับสนิท

ข. จิราปิดประตูอย่างระมัดระวังเพื่อไม่ให้เกิดเสียงดังรบกวนเพื่อนที่นอนหลับสนิท

แต่บางประโยคต่อไปนี้ใช้คำ ระวัง และ ระมัดระวัง แทนกันไม่ได้

๓. ก. แม่ใช้ให้นัดคอยระวังน้องไม่ให้วิ่งออกประตูไป

ข. แม่ใช้ให้นัดคอยระมัดระวังน้องไม่ให้วิ่งออกประตูไป

๔. ก. ระวังให้ดีจะเจ็บตัว

ข. ระมัดระวังให้ดีจะเจ็บตัว

๕. ก. คากแดดนาน ๆ ระวังจะเป็นไข้

ข. คากแดดนาน ๆ ระมัดระวังจะเป็นไข้

๖. ก. พิชัยเป็นคนระมัดระวัง พุคน้อย

ข. พิชัยเป็นคนระวัง พุคน้อย

ประโยค ๓ ก.-๖ ก. ข้างต้นใช้ได้ แต่ประโยค ๓ ข.-๖ ข. ใช้ไม่ได้

ตัวอย่างต่าง ๆ เหล่านี้แสดงว่าทั้ง ระวัง และ ระมัดระวัง เป็นคำกริยา ใช้เป็นกริยาของประโยคได้ เช่น

เขาระวังมาก เขาระมัดระวังมาก

อาจมีคำว่า อย่าง นำหน้าใช้ขยายกริยาอื่นก็ได้ เช่น

ปิดประตูอย่างระวัง ปิดประตูอย่างระมัดระวัง

แต่คำว่า ระวัง ต่างกับ ระมัดระวัง ตรงที่ว่า

คำว่า ระวัง มีคำนามตามได้ เช่น ระวังน้อง มีคำกริยาอื่นตามหลังก็ได้ เช่น ระวังจะเป็นไข้ ใช้ในประโยคคำสั่งก็ได้ เช่น ระวังให้ดี

ส่วน ระมัดระวัง มีคำนามตามไม่ได้ มีคำกริยาอื่นตามก็ไม่ได้และไม่ใช้ในประโยคคำสั่ง

อย่างไรก็ดี ระมัดระวัง อาจขยายความหมายของคำนาม เช่น พิษัย เป็นคนระมัดระวัง

แต่ ระวัง ไม่ใช่ขยายคำนาม

จะเห็นว่า ระวัง กับ ระมัดระวัง ดูเผิน ๆ เหมือนกับว่ามีความหมายและที่ใช้เหมือนกัน แต่ที่จริงแล้วมีที่ใช้ต่างกันไม่น้อย

ใครใจ ใครครวญ

ใน *ศิลาจารึก* ของพ่อขุนรามคำแหงมหาราชด้านที่ ๔ มีข้อความตอนหนึ่งซึ่งทำให้คนไทยทั้งหลายได้รู้ว่าพ่อขุนรามคำแหงมหาราชเป็นผู้ประดิษฐ์อักษรไทย ดังนี้

พ่อขุนรามคำแหงหา ใครใจ ในใจแลใส่ลายสือไทยนี้
ลายสือไทยนี้จึงมีเพื่อขุนสุนันใส่ไว้

ข้อความตอนนี้พวกเราคนไทยในสมัยหลังอ่านเข้าใจได้ดี แต่ก็มืออยู่คำหนึ่งซึ่งไม่แน่ว่าหมายความว่าอย่างไรเพราะปัจจุบันไม่มีที่ใช้ คือคำว่า **ใครใจ** คำนี้ยังปรากฏในเอกสารโบราณฉบับอื่นอีก เช่น ในกฎหมายตราสามดวง มีว่า

จะเอาแต่ ๒ ส่วนก็ดี จะควรเอาแต่ส่วนหนึ่งแลถึงส่วน
ก็ดี ให้**ใครใจ** ดูจงควรแล้วจึงปรับไหม (หน้า ๔๑๓)

ถ้าพิจารณาจากข้อความ ใคร่ใจ น่าจะหมายความว่า คิด แต่ในปัจจุบันคำว่า ใคร่ ไม่ได้หมายความว่า คิด มักใช้ในการติดต่อกันอย่างเป็นทางการ เช่น

ทางห้องสมุดใคร่จะสำรวจหนังสือ

ข้าพเจ้าใคร่จะทราบเรื่องราวโดยละเอียด

ถ้าใช้เป็นคำนาม คำนามว่า ความใคร่ มีความหมายแคบเข้าไปอีก คือหมายถึงเฉพาะความปรารถนาทางเพศ เช่น

เขาอ้างว่าได้ล่วงเกินเธอไปนั้นเป็นเพราะความรัก แต่ที่แท้เป็นความใคร่

และถ้าใช้เป็นปฏิเสธมีคำว่า ไม่ นำหน้า ไม่ใคร่ มีความหมายต่างออกไปมาก คือหมายความว่า น้อย เช่น ไม่ใคร่มี คือมีน้อย ไม่ใคร่พูด คือ พูดน้อย บางทีก็ใช้ว่า ไม่ค่อย

จะเห็นได้ว่าความหมายของ ใคร่ ดูเหมือนจะไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องคิด แต่ก็มีคำอยู่คำหนึ่งที่มิคำว่า ใคร่ เป็นส่วนประกอบและมีความหมายเกี่ยวข้องกับการคิด คำนั้นคือ ใคร่ครวญ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ให้ความหมายของ ใคร่ครวญ ไว้ว่า ตรិตรอง พิจารณา คิดทบทวน ตัวอย่างเช่น

เมื่อได้ใคร่ครวญอย่างรอบคอบแล้ว เขาก็ตัดสินใจไม่ส่งลูกไปเรียนที่อังกฤษ

การที่ ใคร่ครวญ มีความหมายว่า คิด พิจารณา ไม่น่าจะอยู่ที่คำว่า ครวญ เพราะ ครวญ ปัจจุบันหมายถึง ร้อง เปล่งเสียง เช่น

เขาครวญเพลงอย่างไพเราะ

เมื่อใช้ซ้อนกับคำอื่นก็มีความหมายเกี่ยวกับการเปล่งเสียงทั้งสิ้น เป็นต้นว่า ครวญคราง หมายถึง ร้องคราง เช่น

เขาครวญครางด้วยความเจ็บปวด

คร่ำครวญ หมายถึง พูดรำพัน เช่น

เธอร้องให้คร่ำครวญด้วยความเสียใจที่ต้องสูญเสียสามี

ดังนั้นจึงอาจสันนิษฐานได้ว่า ใคร ที่มีความหมายเกี่ยวกับการ
คิดก็น่าจะมีอยู่เหมือนกัน ใคร ที่มีความหมายเกี่ยวกับการคิดนี้เองที่
ประสมกับคำว่า ใจ เป็นใครใจ และซ้อนกับคำว่า ครวญ เป็น ใครครวญ

เมื่อลองสำรวจภาษาไทยถิ่นต่าง ๆ ก็ได้พบว่าภาษาไทยหลายถิ่นใช้
คำไค้ใจ หมายความว่าคิด แต่ออกเสียงต่างกันตามถิ่น เช่น ในภาษาไทยเหนือ
ซึ่งพูดกันอยู่ในมณฑลยูนนาน แห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน ออกเสียง
เค่อ-อ เจอ-อ ในภาษาไทยถิ่นซึ่งพูดกันอยู่ในมณฑลยูนนานเช่นกันออกเสียง
ไค้ใจ และในภาษาไทยใหญ่ซึ่งพูดกันในสหภาพพม่า ออกเสียง ไค้เจ้อ-อ

นี่เป็นเครื่องยืนยันว่าข้อสันนิษฐานข้างต้นน่าจะถูกต้อง ในภาษาไทย แต่เดิมคงมีคำว่า **ไครใจ** ซึ่งออกเสียงแตกต่างกันไปตามท้องถิ่น ปัจจุบันยังมีอยู่ในภาษาไทยถิ่นบางถิ่น แต่ภาษากรุงเทพฯ เลิกใช้แล้ว ยังเหลือหลักฐานที่แสดงว่าเราเคยใช้คำนี้แต่ในศิลาจารึก ส่วน **ไคร่ครวญ** ก็คงเป็นคำที่มีใช้กันมานาน ปัจจุบันยังใช้กันอยู่ในภาษากรุงเทพฯ

พาล พาน

ผู้เขียนได้รับคำถามเกี่ยวกับการใช้คำว่า พาน และ พาล ท่านผู้ถามสงสัยเพราะในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานมีทั้ง พานจะโกรธ พานจะตาย และ พาลหาเรื่อง ซึ่งชวนให้คิดว่า พาน และ พาล มีที่ใช้เหมือนกัน

คำว่า พาล นั้นคงเป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปแล้วว่ามาจากคำบาลีว่า พาล ซึ่งแปลว่า โง่ อ่อน คนโง่ เด็กอ่อน ดังปรากฏในพุทธศาสนสุภาษิตว่า ทุกฺโข พาลหิสังคโม แปลว่า สมาคมกับคนพาล นำทุกข์มาให้ ในภาษาบาลีคำว่า พาล เป็นคำนามและคำคุณศัพท์ เมื่อยืมมาใช้ในภาษาไทยคำนี้ใช้เป็นคำนามก็มี เช่น ประพาดิคนเป็นพาล

ใช้เป็นคำกริยาก็มี เช่น

เด็กคนนี้พาลจริง ๆ เอาชนะเขาไม่ได้แล้วก็เกล้งเขา

นอกจากนั้นยังใช้ขยายคำนาม เช่น

ฉันไม่อยากพูดกับคนพาล

และใช้ขยายคำกริยาแสดงความหมายว่าทำกิจยานั้น ๆ ในลักษณะพาล เช่น

อัจฉาที่เขาเก่งกว่าเลยพาลเกลียดเขา

วันนี้ทำการบ้านไม่เสร็จ เลยพาลไม่ไปโรงเรียน

ส่วนคำว่า พาน ไม่ทราบที่มาแน่ชัด ต้องถือว่าเป็นคำไทยไปก่อน คำว่า พาน ที่ใช้ น หนูสะกดนี้ถือได้ว่ามีหลายคำ ความหมายต่าง ๆ กัน บางคำใช้เป็นคำนาม บางคำใช้เป็นคำกริยา บางคำใช้เป็นคำขยาย คำว่า พาน ที่เป็นคำนาม บางคำหมายถึงภาชนะชนิดหนึ่ง มักใช้วางเครื่องบูชา เช่น ดอกไม้ รูป เทียน บางคำหมายถึง ส่วน ดอน ใช้แก่สิ่งของบางชนิด เช่น พานท้ายป็น พานท้ายเรือ และบางคำหมายถึงฐานของนมเกิดเป็น ไตแข็งขึ้น เริ่มอาการแห่งความเป็นหนุ่มอย่างที่ใช้กันว่า เด็กหนุ่มเพิ่ง แดกพาน

คำว่า พาน ที่เป็นคำกริยามีความหมายว่า พบ มักใช้เข้าคู่กับคำ พบ เป็น พบพาน หรือ พานพบ หรือเข้าคู่กับคำ พ้อง เป็น พ้องพาน ใช้เข้าคู่กับคำ แผลว เป็น แผลวพาน มีความหมายว่า ปะทะ ระเบิด เช่น

ลมพัดผสมปลิวพานหน้าพานตานำรำคาญ

และมีความหมายว่า คล้องไว้ เกี่ยวหรือกั้นไว้ เช่นในคำ สายพาน และในคำร้องเล่นรื้อรำซำของเด็กสมัยก่อนที่ลงท้ายว่า

เก็บเบี้ยได้ฉุนร้าน พานเอาคนข้างหลังไว้

หรือในเพลงเกี่ยวข้าวสงฟางว่า

พานเถอะนะแม่พาน...ฯลฯ...มาช่วยกันพานฟางเอ

ส่วนคำว่า พาน ที่จะเป็นปัญหาคือ พาน ที่ใช้เป็นคำขยาย
พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ให้ความหมายว่า

ค่อนข้าง, ออกจะ, แสดงหรือมีอาการค่อนข้าง, เช่น

พานจะเป็นลม พานจะตาย พานจะโกรธ พานจะไม่กินข้าว

และอ้างที่ใช้ในบทละครเรื่องสังข์ทอง ว่า พี่พานขราหุดมัว

พจนานุกรมฯ ให้ตัวอย่างการใช้คำว่า พาน ไว้หลายตัวอย่าง
แต่ตัวอย่างอาจจะสั้นเกินไปแสดงความหมายของ พาน ได้ไม่ชัดเจน
ผู้เขียนจึงลองนึกตัวอย่างประโยคที่ยาวออกไปดังนี้

เมื่อเข้าไม่ได้กินข้าว เลยพานจะเป็นลม

พูดกันไม่รู้เรื่อง เลยพานจะโกรธ

งานก็ไม่หนักอะไรนักหนา พานจะตายขึ้นมาแล้ว

ถูกสาวโกรธแม่ พานจะไม่กินข้าว

คำว่า พาน ในประโยคเหล่านี้ใช้ขยายความหมายของคำกริยา
หมายความว่า เป็นกริยาที่ไม่น่าหรือไม่ควรจะเกิดขึ้น แต่ก็กำลังจะเกิดขึ้น
เพราะมีสาเหตุดังที่ผู้พูดกล่าวไว้ ซึ่งต่างกับคำ พาล ที่ว่า คำว่า พาล
ใช้ขยายความหมายของคำกริยาให้หมายความว่า ทำกริยาในลักษณะพาล
เช่น พาลหาเรื่อง พาลโกรธ พาลอิจฉา

ลองเปรียบเทียบประโยค ๒ ประโยคต่อไปนี้

เขาพูดให้เพื่อนเข้าใจไม่ได้ เลยพานจะโกรธ

หมายความว่าเมื่อไม่สามารถพูดให้เพื่อนเข้าใจได้เขาก็ออกจะรู้สึกโกรธ ซึ่ง
เป็นความรู้สึกที่ผู้โกรธมิได้ตั้งใจจะให้เกิดขึ้น

เขาพูดให้เพื่อนเข้าใจไม่ได้ เลยพาลโกรธ

หมายความว่าเมื่อไม่สามารถพูดให้เพื่อนเข้าใจได้เขาก็เกรงหาเรื่องโกรธเพื่อนเสียเลย

ผู้เขียนอธิบายความแตกต่างของ พาน และ พาล ตามที่ตัวเองใช้อยู่ และได้สอบถามเพื่อนอีกหลายคนปรากฏว่าใช้ตรงกัน หากจะมีผู้อ่านบางท่านใช้ต่างออกไปผู้เขียนก็ยินดีรับฟัง

เปลี่ยนความสัมพันธ์

คุณศักดิ์ขับรถพาคุณสิทธิไปธุระต่างจังหวัด หลังจากที่รถแล่นไปได้เกือบชั่วโมง คุณสิทธิก็ต้องตกใจเพราะอยู่ดี ๆ คุณศักดิ์ก็เร่งเครื่องชนดัดพารถกระโจนไปข้างหน้า คุณสิทธิโวยวายเตือนคุณศักดิ์ว่า

“ขับช้า ๆ สิคุณ เดี่ยวจะถึงที่เสียก่อนถึงที่หรอก”

คุณศักดิ์ไม่ยอมลดความเร็ว เตียงคุณสิทธิว่า “คุณไม่เคยได้อินหรือว่าขับช้า ๆ อันตราย”

ขับช้า ๆ อันตราย เป็นคำเตือนนักขับรถทั้งหลายให้รู้ว่า อาจมีอันตรายจึงให้ขับช้า ๆ แต่คุณศักดิ์กลับตีความหรือแกล้งตีความว่า ถ้าขับช้า ๆ จะเกิดอันตราย คือให้อันตรายเป็นผลของ ขับช้า ๆ

ถ้อยคำที่เรียงต่อ ๆ กันอาจสัมพันธ์กันได้ต่าง ๆ ผู้อ่านหรือผู้ฟังจะต้องพิจารณาเองว่า ถ้อยคำนั้น ๆ ควรสัมพันธ์กันอย่างไร โดยอาศัย

ข้อความแวดล้อมหรือสถานการณ์แวดล้อมช่วยในการพิจารณา

สมมุติว่าคุยบอกคุยว่า

แม่ป่วยหนัก พ่อไปเชียงใหม่

คุยอาจต้องการบอกคุยว่าแม่ป่วยหนัก พ่อจึงต้องไปเชียงใหม่เพื่อดูแลแม่ หรือคุยอาจพูดเป็นเชิงประชดประชันว่า แม่ก็ป่วยหนัก พ่อก็ไปเชียงใหม่ เลยไม่รู้ว่าจะเหลือวไปหาใคร หรือคุยอาจพูดเป็นเชิงตำหนิพ่อว่า คุณติ ขนาดแม่ป่วยหนักพ่อยังไปเชียงใหม่ได้ คุยจะรู้ว่าคุยหมายความว่าอย่างไรแน่ก็ต้องอาศัยสีหน้าท่าทาง และความรู้เกี่ยวกับครอบครัวของคุยประกอบ

ในเมื่อถ้อยคำที่เรียงต่อ ๆ กันอาจสัมพันธ์กันได้ต่าง ๆ คำที่ใช้เชื่อมถ้อยคำจึงมีประโยชน์มาก คำเชื่อมจะช่วยให้ผู้ฟังหรือผู้อ่านได้รู้ว่า ถ้อยคำที่ได้ยินหรือได้เห็นนั้นสัมพันธ์กันอย่างไรแน่ ประโยคคู่เดียวกันอาจใช้คำเชื่อมต่าง ๆ กัน ทำให้ความสัมพันธ์ของประโยคต่างกันไปได้ เช่น ประโยคต่อไปนี้ต่างกันที่คำเชื่อม

อุไรเล่นเปียโน ตอนที่ อุไรร้องเพลง

อุไรเล่นเปียโน ส่วน อุไรร้องเพลง

อุไรเล่นเปียโน ให้ อุไรร้องเพลง

อุไรเล่นเปียโน แต่ อุไรร้องเพลง

อุไรเล่นเปียโน และ อุไรร้องเพลง

อุไรเล่นเปียโน แล้ว อุไรร้องเพลง

อุไรเล่นเปียโน ก่อน อุไรร้องเพลง

อย่างไรก็ดีการใช้คำเชื่อมก็ต้องระวังว่าเมื่อใช้แล้วความหมายของประโยคจะตรงกับเจตนาเดิมของผู้ใช้ประโยคนั้น ๆ หรือไม่ เช่น คำขวัญที่ว่า

กินข้าวให้หมด คนอดยังมี มีผู้นำคำเชื่อม จึง มาแทนคำว่า ยัง ดังนี้
กินข้าวให้หมด คนอดจึงมี

เปลี่ยนคำเพียงคำเดียวความสัมพันธ์ระหว่างวรรคหน้าและวรรคหลัง
ของคำขวัญก็แปรเปลี่ยนไป

อันเนื่องจาก เป็นเป็นเป็น

เมื่อครั้งที่ผู้เขียนยังเรียนอยู่ที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้มีโอกาสเป็นศิษย์ของศาสตราจารย์พระยาอนุมานราชธน ยังจำได้ว่าวันหนึ่งท่านยกตัวอย่างประโยคที่น่าสนใจว่า

เป็นเป็นเป็น คายเป็นคาย

ผู้เขียนคิดว่า ประโยคที่ยกมาเป็นตัวอย่างนี้น่าสนใจเพราะ “เป็นเป็นเป็น” มีคำว่า เป็น ซ้ำกันถึง ๓ คำ เหตุใดจึงใช้คำว่า เป็น ซ้ำกันได้มาก เช่นนี้ อาจจะมีผู้ตอบว่าเป็นเพราะคำว่า เป็น มีหลายความหมาย คำว่า เป็น ที่ซ้ำกันอยู่ ๓ คำมีความหมายต่างกัน เป็น คำหน้าและคำหลังมีความหมายว่า มีชีวิตอยู่ แต่เป็น คำกลาง มีความหมายแสดงสภาพบอกความสัมพันธ์ระหว่างคำหน้ากับคำหลัง ในบางกรณีมีความหมายคล้ายกับ คือ

แต่คำตอบดังกล่าวก็ยังไม่ทำให้หมดข้อสงสัย ทั้งนี้เพราะว่า เป็น คำกลางจะมีความหมายต่างออกไป คำว่า เป็น คำหน้ากับคำหลังก็ยังมี ความหมายอย่างเดียวกัน ประโยคตัวอย่างนั้นถ้าแปลความหมายตรงไป ตรงมาจะแปลได้ว่า มีชีวิตอยู่คือมีชีวิตอยู่ ไม่มีชีวิตอยู่คือไม่มีชีวิตอยู่ ฟังดูเป็นอย่างที่เรียกกันว่า พูดแบบกำปั้นทุบดิน ผู้ฟังไม่เข้าใจว่าผู้พูดจะ พูดไปทำไม โดยปรกติประโยคที่มีคำว่า เป็น เป็นกริยาที่ใช้เชื่อมความ คำที่อยู่หน้าและหลังคำว่า เป็น มักเป็นคนละคำกันเช่น ผิดเป็นครู โกรธ เป็นไฟ เงินเป็นล้าน นิดเป็นหมอ หากคำที่อยู่หน้าและหลังคำว่า เป็น เป็นคำเดียวกัน เช่น หนังสือเป็นหนังสือ เงินเป็นเงิน จะฟังแปลกนอกจาก จะต้องพิจารณาสถานการณ์ประกอบ ประโยค เป็นเป็นเป็น ดายเป็นดายนี ถ้าพิจารณาสถานการณ์ประกอบจะเห็นว่าใช้พูดเมื่อผู้พูดตัดสินใจเด็ดขาดว่า จะกระทำแม้กระทำแล้วจะถึงกับเสียชีวิตก็ยอม

ประโยคที่มีคำว่า เป็น อยู่ระหว่างคำที่ซ้ำกันเช่นนี้ยังมีอีกมาก เช่น ดันจะต้องพูดให้เขาเข้าใจ โกรธเป็นโกรธ

ขนมอร่อยมากฉันเลยกินจนหมด อ้วนเป็นอ้วน

ผมไม่กลัวเขาหรอก ยิ่งเป็นยิ่ง ผมก็มีปืนเหมือนกัน

ผมจะต้องพูดให้รู้เรื่อง ออกเป็นออก หางานใหม่ก็ได้

ประโยคตัวอย่างทั้งหมดล้วนแสดงว่าผู้พูดตัดสินใจที่จะทำโดยไม่คำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้น

ประโยคที่มีลักษณะดังกล่าวอาจมีความหมายอย่างอื่นอีกก็ได้ เช่น

พ่อเป็นพ่อ แกอย่าลืมนะ

พี่เป็นพี่ ข้อมมีสิทธิ์ดูว่าน้องได้

ครูเป็นครู เมื่อถูกศิษย์ทำผิดก็ต้องดักเตือน

ประโยคทั้ง ๓ ตัวอย่างนี้ผู้พูดเน้นบทบาทของตน เดือนให้ผู้ฟังระลึกว่าผู้พูดมีสิทธิและหน้าที่ตามบทบาท คำที่อยู่หน้าคำว่า เป็น เป็นคำที่

ผู้พูดใช้แทนตนเอง ทำหน้าที่เหมือนสรพนาม ส่วนคำที่อยู่หลังคำว่า เป็น เป็นคำที่แสดงบทบาทของผู้พูด

ในบางกรณีบุคคลบางคนปฏิบัติตนหรือมีคุณสมบัติไม่สมกับฐานะ บทบาท หรือสิ่งบางสิ่งมีลักษณะหรือคุณสมบัติไม่สมกับลักษณะประจำ ของสิ่งนั้น ๆ ก็อาจมีผู้กล่าวทำนองวิจารณ์ เช่น

ถูกดุด่าตามเคย เขาชอบเนียน
ผิดเป็นถูก เน้นถูกเป็นผิด
อยู่เสมอ

ในเมื่อแม่ไม่เป็นแม่ ลูกก็เป็นอย่างนี้แหละ

ตั้งแต่แม่ไม่อยู่บ้าน บ้านไม่เป็นบ้าน

นอกจากนั้น เป็น ก็อาจใช้ระหว่างคำที่ผู้พูดต้องการเน้น เช่น

ฉันบอกว่าเคยเป็นเคยชิ ฉันจะหลอกเธอทำไม

ผมบอกว่าไม่เป็นไมชิ คุณอย่าเสียเวลาอันวอนเลย

ผู้พูดกล่าวซ้ำคำโดยนำคำว่า เป็น มาเชื่อมเพื่อให้ผู้ฟังเชื่อ
คำพูดของตน หรือในบางกรณีผู้พูดก็ใช้คำว่า เป็น ระหว่างคำที่ผู้พูด
ต้องการเน้นว่าแตกต่างกับสิ่งอื่นหรือการกระทำอื่น ไม่ควรปะปนกัน เช่น

ให้เป็นให้ ขายเป็นขาย

เรียนเป็นเรียน เล่นเป็นเล่น

งานเป็นงาน เล่นเป็นเล่น

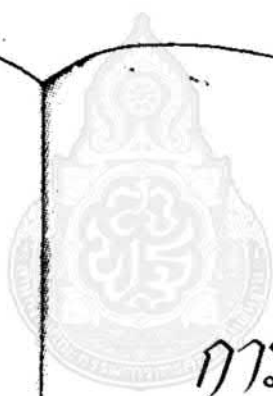
จะเห็นได้ว่าปกติคำที่อยู่หน้าและหลังคำว่า เป็น จะไม่ซ้ำกัน
แต่ เป็น ก็อาจอยู่ระหว่างคำที่ซ้ำกันได้ในบางกรณี มีความหมายต่าง ๆ กันไป
ดังกล่าวแล้ว

เรื่องที่ ๓

การเล่น
กับภาษา

การเล่นกับภาษา

ภาษานั้นโดยทั่วไปใช้สื่อความหมาย แต่ในบางกรณี ผู้ใช้ภาษามิได้ต้องการสื่อความหมายโดยตรงไปตรงมา จุดประสงค์สำคัญคือใช้ภาษาเป็นเครื่องมือให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน คนไทยมีความสามารถอย่างยิ่งในด้านนี้ สามารถเล่นกับภาษาหาความเพลิดเพลินหรือความขบขันได้ด้วยวิธีต่าง ๆ ในโอกาสที่เป็นทางการเราจะไม่พบภาษาลักษณะนี้ แต่จะพบได้เสมอในโอกาสที่เป็นการสังสรรค์กันระหว่างเพื่อนฝูง เรามาดูกันว่าคนไทยเล่นกับภาษาได้อย่างไรบ้าง

แปลงชื่อ

ในจดหมายเหตุเรื่อง *ทูตอเมริกันเข้ามาในรัชกาลที่ ๓* มีข้อความว่า

เมื่อการะฝัดทูตอังกฤษเข้ามาทำหนังสือสัญญาที่กรุง ฯ มีข้อความ
เป็นประการใดได้ใส่ในหนังสือพิมพ์ทุกข้อ

การะฝัด ที่ปรากฏชื่อในจดหมายเหตุนี้ที่แท้ก็คือ เซอร์จอห์น
ครอฟอร์ด ชื่อเดิมกับชื่อในภาษาไทยเสียงต่างกันไปมิใช่น้อย

นอกจากชื่อ การะฝัด ชื่อชาวยุโรปและอเมริกันที่คนไทยออกเสียง
เพี้ยนไปยังมีอีกมาก เช่น

เสนรี บราวน์ เรียกว่า หันตรี บารนี เซอร์เฮมส์ บรุค เรียกว่า
เย สัปปรุช หมอแมคฟาร์แลนด์ เรียกว่า หมอมมพาลัน หมอแมททูน
เรียกว่า หมอมะตุม และนายแรงกิน เรียกว่า นายแรงกิน

การที่เราเรียกชื่อเพื่อนไปเช่นนี้มีผู้สันนิษฐานไว้ว่าเป็นเพราะคนไทยฟังเสียงภาษาอังกฤษไม่ชัดและออกเสียงไม่ได้ จึงเรียกเพื่อนไปให้สะดวกแก่หูและลิ้นของคนไทย แต่น่าสังเกตว่าเสียงที่เพื่อนไปมักจะเป็นคำที่มีความหมายและความหมายก็มักจะไปในทางขบขัน ถ้าจะกล่าวว่าการเรียกชื่อให้เพื่อนไปเป็นเพราะอารมณ์ขันของคนไทยก็น่าจะเป็นไปได้ คนไทยเมื่อได้ยินชื่อที่แปลกหูฟังไม่ถนัดก็แปลงให้เสียงเพื่อนไปเสียเลย และให้เพื่อนโดยมีความหมายนำขึ้นด้วย

ความนิยมแปลงชื่อน่าจะอยู่ในสายเลือดของคนไทย แม้ในปัจจุบันเราก็จะได้พบการแปลงชื่อทั้งชื่อไทยชื่อเทศอยู่บ่อย ๆ ทั้งในเรื่องข่าวขันและในถ้อยคำที่พูดกันเล่นในชีวิตประจำวัน ชื่อที่แปลงนั้นจะมีลักษณะบางอย่างที่สัมพันธ์กับชื่อเดิม ทำให้รู้ว่าชื่อเดิมเป็นอะไร

ชื่อแปลงบางชื่อเพียงแต่เปลี่ยนเสียงพยัญชนะ เช่น ชื่อหนังสือพิมพ์ไทยใหม่ แปลงเป็น ไตใหม่ เสรีภาพ แปลงเป็น เสรีباب ชื่อคนโยชิกาวะ แปลงเป็น โยชีวะ ชื่อโรควัณโรค แปลงเป็น วันละโรค

บางชื่อเปลี่ยนเสียงสระ เช่น ชื่อหนังสือพิมพ์ศรีกรุง แปลงเป็น ศรีกรง เกียรติศักดิ์ แปลงเป็น เกียรติสาธ

บางชื่อเปลี่ยนเสียงวรรณยุกต์ เช่น ชื่อเมืองนิวยอร์ก แปลงเป็น นัวยอก ชื่อคน ทรงเดช แปลงเป็น ส่งเดช

บางชื่อเปลี่ยนทั้งพยางค์ เช่น ชื่อนาฬิกา มิได้ แปลงเป็น มิเดิน บุโลวา เป็น บุโรทั้ง ชื่อหนังสือพิมพ์ไทย แปลงเป็น พิมพ์ตาย

บางชื่อเปลี่ยนวิธีสะกดการันต์ เช่น ชื่อเมืองอียิปต์ แปลงเป็น อียิบิน ชื่อหนังสือพิมพ์วารศัพท์ แปลงเป็น วานสับ และบางชื่อก็ใช้คำต่างประเทศที่เสียงพ้องกับคำไทยมาแทน เช่น ชื่อหนังสือพิมพ์ประชากร แปลงเป็น ประชาgone

บางชื่อใช้คำตรงข้ามหรือคำที่มักใช้คู่กันมาแทน เช่น ชื่อสกุลแซ่ตั้ง
แปลงเป็น แซ่ล้ม ชื่อนักประพันธ์เชคสเปียร์ แปลงเป็น เชคสแกละ

และบางชื่อใช้วิธีแปลภาษาต่างประเทศเป็นภาษาไทย เช่น ชื่อนัก
ประพันธ์เชคสเปียร์ แปลง (หรือแปล) เป็น นายเขย่าหอก ลองเฟลโลว์
แปลเป็น นายเพื่อนยาก

จะแปลงวิธีไหนดีที่สุดแล้วแต่จะทำให้ได้ชื่อแปลงที่มีความหมาย
ฟังน่าขันเพียงใด

ผวนคำ

คำ เจ้าโศภนนำดีหวัมนให้เบะเลข

แดง ก็ ตางตะหริด นะซี

แดงพูดว่า ตางตะหริด ความหมายก็คือ ติดตะราง ตางตะหริด
ถือเป็นคำผวนเพราะมีการสับเสียงสระและพยัญชนะท้าย การสับเสียงนั้น
อาจเกิดขึ้นได้เสมอ เสียงที่สับกันอาจเป็นเสียงในพยางค์ต้นและพยางค์ท้าย
ของคำคำเดียวหรืออาจเป็นเสียงในคำต้นและคำท้ายในกลุ่มคำ ทั้งอาจเกิดขึ้น
ได้โดยเจตนาและไม่เจตนา ถ้าเกิดขึ้นโดยไม่เจตนา เช่น บางคนพูด พักผัด
เป็น พัดผัก ก็ถือเป็นการสับเสียง แต่ถ้าเกิดขึ้นโดยเจตนาแก้งพูดสับเสียง
ก็จะเรียกว่าคำผวน

คนไทยทั้งหลายรู้จักคำผวนดีและมีความฉับไวในการผวนคำ เรา
จะได้ยินคำผวนอยู่บ่อย ๆ ในการพูดจาสนทนากันโดยทั่วไป ในปริศนา

คำทาย ในเรื่องเล่า และแม้ในบทกลอน กลอนเพลงปฐพีพากย์ทั้งหลาย ซึ่งส่วนมากจะเป็นเพลงพื้นบ้านที่ร้องโต้ตอบกัน จะมีคำผวนปนอยู่เป็นอันมาก ดังเช่นกลอนเพลงปฐพีพากย์ต่อไปนี้

ชาย ว่าอียี่สำเพ็ง เอ็งสำผวน

ฟังพูดจาช่างกวนละน้ำใจ มันพูดด้วยกวนด้วยชะอึ่กะตวน

ช่างหยิกช่างข่วนทำให้กูเจ็บใจ เอ้อชา

หญิง พูดด้วยกวนด้วยชินาง กะตวน

ช่างหยิกช่างข่วนนะเจ็บใจ

เอ็งเอ๊ยเอ็งมาด่าว่าคำผวน

แม่จะต่อสำนวน (หุยชะ) ลงไป

คำที่นำมาผวนบางคำเมื่อผวนแล้วไม่มีความหมาย เช่น มาแลกกัน-มาลั่นดูแก กลัวเมีย-เกลี้ยมัว เหากินกบาล-ห่านกินกเบา แต่ส่วนใหญ่เมื่อผวนแล้วมักมีความหมายกลายเป็นอีกคำหนึ่ง ทำให้ผู้พูดสามารถเล่นกับภาษาพูดอย่างหนึ่งให้หมายความเป็นอย่างอื่นไปได้ บางคำเป็นคำหยาบเมื่อผวนแล้วฟังดูไม่หยาบ การมีคำผวนทำให้ผู้พูดมีโอกาสดูถึงคำหยาบต่าง ๆ ได้โดยไม่ต้องพูดออกมาตรง ๆ แต่ในขณะที่เกี่ยวกับการมีคำผวนก็ทำให้ผู้พูดต้องระวังไม่พูดคำที่ผวนแล้วจะกลายเป็นคำหยาบ

อย่างไรก็ตามคำผวนมิใช่จะต้องเกี่ยวข้องกับคำหยาบเสมอไป บางทีผู้พูดก็แกล้งผวนคำเพื่อล้อเล่นในหมู่เพื่อนฝูง เช่น ถ้าใครคนหนึ่งกล่าวถึงแขกก็อาจจะมีการพูดคำว่า **แขกตามคอย** ถ้าใครพูดถึงชนชาติดัตช์ก็อาจจะมีการพูดคำว่า **ดัทชแม็ก** ถ้าใครพูดถึงอินเดียแดงก็อาจจะมีการพูดคำว่า **อินเดียนแดง** **เผ่าซอกี** หรือถ้าใครกินอาหารที่รสชาติไม่ถูกปาก แล้วถูกถามว่าอร่อยไหม คำตอบก็อาจจะเป็นว่า **คงไม่ແລກ**

นอกจากนั้นคำผวนอาจใช้ทดลองปัญญาของผู้ฟังก็ได้ ในปริศนาคำทาย และในเรื่องเล่าล้อเลียนต่าง ๆ บางทีก็มีคำผวนปนอยู่ ถ้าผู้ฟังไม่รู้

จักคำพวนก็ท่ายไม่ได้หรือไม่เข้าใจเรื่อง เช่นปริศนาบทหนึ่งมีว่า

อะไรเอ๋ย เจ๊กขาย ไทยเขียน

คำตอบคือ เทียนไข คำว่าเทียนไขแฝงอยู่ในตัวปริศนาแล้วแต่อยู่ในรูปของคำพวน ถ้าผู้ท่ายไม่รู้จักพวนคำก็ท่ายไม่ได้

หรือในเรื่องเล่าเรื่องหนึ่งมีว่า เด็ก ๒ คนคุยกัน คนหนึ่งถามความเห็นอีกคนหนึ่งว่า

กาгинซี่หมู หรือ หมูกินซี่กา

ถ้าผู้ถูกถามพาซื้อพยายมนึกถึงความจริง อาจจะตอบว่า กาгинซี่หมูหรือ หมูกินซี่กาอย่างใดอย่างหนึ่ง ไม่ว่าจะตอบอย่างไรถ้าพวนแล้วจะกลายเป็นคำตอบที่ฟังน่าขัน ทำให้ผู้ถามมีโอกาสหัวเราะเยาะหรือล้อเลียนผู้ตอบได้

เอ๊ยไม๊ไช่

แดง นายทองพุดประโยคนี่เร็ว ๆ นะ เข้าฟาดฟัดผัด เย็นฟาดผัดฟัก
ดำ เข้าฟาดฟัดผัด เอ๊ยไม๊ไช่ เข้าฟาดฟัดผัด เย็นฟาดผัดฟัด เอ๊ยไม๊ไช่...

คำคงจะต้อง “เอ๊ยไม๊ไช่” ไปเรื่อย ๆ ตราบใดที่จะต้องพุดประโยค
๒ ประโยคข้างต้นเร็ว ๆ ฟาด ฟัก และ ผัด เสียงใกล้เคียงกันมาก เมื่อ
นำมาเรียงไว้ด้วยกันก็ชวนให้ออกเสียงสับสนกันได้ง่าย ใครบางคนคง
จะได้สังเกตความจริงที่ว่าเมื่อพุดเร็ว ๆ ผู้พุดมักจะออกเสียงคำบางคำ
สับสนกัน และคำที่ออกเสียงสับสนกันนั้นมักเป็นคำที่เสียงใกล้เคียงกัน
การเล่นออกเสียงคำต่าง ๆ อย่างรวดเร็วจึงเกิดขึ้น

ลองพิจารณาข้อความต่อไปนี้ แต่ละข้อความล้วนใช้ในการเล่น
ออกเสียง

เข้าฟาดฟักผัด เอ็นฟาดผัดฟัก
 ชามเขี้ยวคว่ำเข้า ชามขาวคว่ำคำ
 ทหารแบกปืนเบิกปุนไปโบกคึก
 ตัดใบตองมารองแดงคอง
 กินเผือกติดฟัน กินมันติดเหงือก
 ยักษ์ใหญ่มาไล่ยักษ์เล็ก

จะเห็นได้ว่าแต่ละข้อความมีคำที่เสียงพยัญชนะเหมือนกันหรือ
 เสียงสระเหมือนกัน

ตัวอย่างแรก เข้าฟาดฟักผัด เอ็นฟาดผัดฟัก

ฟาด และ ฟัก เสียงพยัญชนะต้นเหมือนกัน

ฟาด และ ผัด เสียงพยัญชนะท้ายเหมือนกัน

ฟัก และ ผัด เสียงสระเหมือนกัน

ตัวอย่างที่สอง ชามเขี้ยวคว่ำเข้า ชามขาวคว่ำคำ

ชาม และ เข้า เสียงพยัญชนะต้นเหมือนกัน

เขี้ยว และ ขาว เสียงพยัญชนะต้นและพยัญชนะท้ายเหมือนกัน

คว่ำ และ คำ เสียงสระเหมือนกัน เสียงพยัญชนะต้นก็ใกล้เคียงกัน ต่างกันแต่ที่ว่า คว่ำ มีเสียง ว ควบ ส่วน คำ ไม่มีเสียง ว ควบ

ตัวอย่างที่สาม ทหารแบกปืนเบิกปุนไปโบกคึก

แบก เบิก และ โบก เสียงพยัญชนะต้นและท้ายเหมือนกัน

ปืน และ ปุน เสียงพยัญชนะต้นและท้ายเหมือนกัน

ตัวอย่างที่สี่ ตัดใบตองมารองแดงคอง

ตอง และ แดง เสียงพยัญชนะต้นและท้ายเหมือนกัน

รอง คอง และ ตอง เสียงสระและพยัญชนะท้ายเหมือนกัน

ตัวอย่างที่ห้า กินเผือกติดฟัน กินมันติดเหงือก

เผือก และ เหงือก เสียงสระและพยัญชนะท้ายเหมือนกัน

ฟัน และ มัน เสียงสระและพยัญชนะท้ายเหมือนกัน

ตัวอย่างที่หก ชักษ์ใหญ่มาไล่ชักษ์เล็ก

ชักษ์ และ ใหญ่ เสียงพยัญชนะต้นเหมือนกัน

ใหญ่ และ ไล่ เสียงสระเหมือนกัน

ไล่ และ เล็ก เสียงพยัญชนะต้นเหมือนกัน

ความยากของข้อความเหล่านี้จะอยู่ที่มีคำออกเสียงเหมือนกัน
บางส่วน ไม่เหมือนกันทั้งหมด และคำที่เหมือนกันมีอยู่หลายคู่ เมื่อออก
เสียงเร็ว ๆ ผู้พูดอาจออกเสียงคำหนึ่งเป็นอีกคำหนึ่งในคู่ เช่น
แทนที่จะออกเสียงว่า ตัดใบตองมารองแดงตอง ก็ออกเสียงว่า ตัดใบตองมา
แรงตองตอง

แทนที่จะออกเสียงว่า ทหารแบกปืนเบ็กปุ่นไปโบกคึก ก็ออกเสียงว่า ทหาร
แบกปืนโบกปืนไปโบกคึก

หรือในบางกรณีก็ออกเสียงเหมือนคำที่อยู่ใกล้เคียง เช่นแทนที่จะออกเสียง
ว่า ชักษ์ใหญ่มาไล่ชักษ์เล็ก ก็ออกเสียงว่า ชักษ์ใหญ่มาไล่ชักษ์เข็ก

หรือแทนที่จะออกเสียงว่า กินเผือกติดฟัน กินมันติดเหงือก ก็ออกเสียงว่า กิน
เผือกติดฟัน กินมันติดเหงือก

เมื่อออกเสียงคำสับสนก็จะฟังน่าขัน และนั่นก็เป็นความสนุก
อย่างหนึ่ง

การเติม อ

มีภาษิตบทหนึ่งซึ่งมักจะมีผู้ถกเถียงกันอยู่เสมอคือ
คบคนดีเป็นศรีแก่ตัว คบคนชั่วอัปราชัย

คำว่า อัปราชัย ในภาษิตข้างต้นควรแปลว่าอะไร ถ้าพิจารณาตาม
รูปศัพท์ อัปราชัย น่าจะมาจากคำว่า ชย ซึ่งแปลว่า ชนะ ลงอุปสรรค ปรา
กลับความเป็น ปราชย แปลว่า แพ้ ลงนิบาต น แปลง น เป็น อ เมื่ออยู่
หน้าพยัญชนะสำเร็จรูปเป็น อปราชย แปลว่า ไม่แพ้ คำนี้นำมาใช้ในภาษา
ไทยว่า อปราชัย หรืออัปราชัย

แต่หากแปลคำ อัปราชัย ว่าไม่แพ้ ภาษิตข้างต้นก็จะไม่มีความหมาย
ดังที่ต้องการ เมื่อพิจารณาข้อความแวดล้อมแล้วจะต้องแปลคำ อัปราชัย
ว่า แพ้ ปัญหาก็คือถ้าแปลคำ อัปราชัย ว่าแพ้ ก็ดูเสมือนว่า อ ที่อยู่ต้นคำ

ไม่มีความหมาย มิได้ช่วยกลับความให้ตรงข้าม จะพูดว่า ปราชัย หรือ อปราชัย ความหมายก็ยังคงเป็นอย่างเดียวกัน

อัปราชัย เป็นตัวอย่างของคำที่มี อ ต้นคำซึ่งความหมายมิได้เปลี่ยนไปจากเดิม อันที่จริงคำที่มี อ ต้นคำกับที่ไม่มีมี อ ต้นคำ ความหมายจะต่างกัน ตัวอย่าง เช่น

กุศลกรรม คือการกระทำที่ดีที่ชอบ ต่างกับ **อกุศลกรรม** คือการกระทำที่ไม่ดีไม่ชอบ

คนกตัญญู คือคนที่รู้คุณท่าน ต่างกับ **คนอกตัญญู** คือคนที่ไม่รู้คุณท่าน

คนมีสัตย์ คือคนที่ซื่อตรงรักษาคำพูด ต่างกับ **คนอสัตย์** คือคนไม่ซื่อตรง ไม่รักษาคำพูด

จะเห็นได้ว่าถ้าเพียงแต่เพิ่มตัว อ หน้าคำบางคำความหมายของคำนั้นก็กลับเป็นตรงข้าม พระมหามุนี (ทริพyth) คงจะได้คำนึงถึงความจริงข้อนี้ จึงเริ่มเรื่อง *ระเด่นลันได* ว่าดังนี้

มาจะกล่าวบทไป ถึงระเด่นลันไดอนา
 เสวยราชย์องค์เดียวที่ยวราภา ตามตลาดเขาชิงช้าหน้าโบสถ์พราหมณ์
 คำว่า **อนา** ซึ่งปรากฏในวรรคหน้านั้นไม่ใช่คำที่กวีทั่วไปใช้แสดงลักษณะของพระเอก หากเปรียบกับบทละครเรื่องอิเหนา บทละครเรื่อง *อิเหนา* เริ่มเรื่องว่าดังนี้

มาจะกล่าวบทไป ถึงสิ่งศักดิ์ทรงธรรม์นาถา
 เป็นหน่อเนื้อเชื้อวงศ์เทวา ปิตุเรศมารดาเดียวกัน

สิ่งศักดิ์ทรงธรรม์มีคำขยายว่า **นาถา** ซึ่งเป็นคำขยายที่เหมาะสม เพราะทั้งสิ่งศักดิ์เป็นระเด่นที่สืบเชื้อสายมาจากวงศ์เทวา มีศักดิ์สูง มียศ มีอำนาจ เป็นที่พึ่งของคนทั้งหลายได้ ตรงข้ามกับระเด่นลันไดซึ่งเป็นแต่เพียงขอทาน อยู่ลำพังคนเดียว เป็นที่พึ่งของใครไม่ได้ ระเด่นลันไดจึงไม่เป็น

นาถา แต่เป็นคน อนาถา พระมหามุนตรีเพียงแค่เติมอักษร อ หน้าคำ นาถา
ความหมายของคำก็เปลี่ยนไปเป็นตรงข้ามและให้ร้ายขึ้น

เรียงคำคล้าย

คำประกอบด้วยเสียงและความหมาย คำบางคู่คล้ายกันที่เสียงและบางคู่คล้ายกันที่ความหมาย คำที่เสียงหรือความหมายคล้ายกันถ้าปรากฏร่วมกันเพียง ๒-๓ คำอาจจะยังไม่ทำให้ผู้ใดสนใจ แต่ถ้าเรียงกัน ๕-๖ คำขึ้นไปจนถึงสิบ ๆ คำผู้ได้เห็นหรือได้ยินย่อมรู้สึกว่าเป็นความแปลกที่มักจะนำไปสู่ความขบขัน

ตัวอย่างคำที่เสียงคล้ายกันเรียงกันหลาย ๆ คำปรากฏในเรื่องขันทหลายสำนวน เช่น จดหมายถึงเพื่อน ‘วณิษ จรุงกิจอนันต์’ เขียนไว้ในหน้า ๑๔๕ ว่า

หนูนี้สติฉันมันซึกจะสะตึงไปทุกสตีป เหตุเพราะโรคไม่ค่อยมี
สตาจกมันเข้ามาเป็นศัตรู ทำอะไร ๆ ก็ซึกจะคุมตามไม่ค่อยจะ
ใคร่รองตรวจตรา

ในปรากฏการณ์ของนักพูดคนหนึ่งซึ่งปรากฏอยู่ในหนังสือ ลูกเล่นลูกฮา ของ ‘ทินวัฒน์ มฤคพิทักษ์’ ก็มีคำ ระบาย กับ ระยอง ซึ่งมีเสียงคล้ายกัน เรียงกันอยู่เป็นอันมากดังนี้

ท่านอาจารย์ ท่านสมาชิกผู้มีเกียรติ วันนี้ผมจะมาพูดเรื่อง เมืองระยอง ไม่ใช่เมืองระย่ำ แต่คนระย่ำมันไปอยู่ระยอง...(ฮา) ทำเอาระยองต้องพลอยระย่ำ...(ฮา) ทั้ง ๆ ที่คนระยองไม่ใช่ คนระย่ำ...(ฮา) คนระยองนะไม่เคยระย่ำ...(ฮา) ไอ้คนระย่ำมัน ชอบไปทำที่ระยอง...(ฮา) เมืองระยองเลยกลายเป็นเมืองระย่ำ...(ฮา) เพราะมันชอบไปทำกันที่ระยอง...(ฮา)

ในนิทานหรรษา เรื่อง ราชสีห์กับหนู ‘ฮิวเมอริสต์’ นำคำที่เสียง สละเหมือนกันมาเรียงกันดังนี้

ราชสีห์ที่ขวิดได้กินเหล้าและเข้าซอยกลางมากไปหน่อย
ไม่ได้หัดบนอนผ่นพัก เข้าขึ้นจึงโซเซโศผ เลขโยเยโมเมปูโล
ปูเลไม่ไปทำงาน

และในเรื่อง อบไค้หวิธ ‘ฮิวเมอริสต์’ ก็นำคำที่คล้ายกันมากมาย หลายคำมาเรียงไว้ด้วยกัน คำเหล่านี้มิได้คล้ายกันทางด้านเสียงดังตัวอย่าง ข้างต้นแต่คล้ายกันทางด้านความหมาย

ก็เกิดจลวิจลโกลาหลอลหม่านระตำระสายสับสนซุลมน
วุ่นวายแตกตื่นป่วนปั่นสะเทือนยุ่งเหยิงวุ่นหัวนไหว

แล้วก็เกิดวิปโยคโศกเศร้าอาดูรสดครันทศหดหู่หมองไหม้
ทุกข์โศกนัสแห่งใจปริเทวะเทวษคร่ำครวญรำพันหวนไห้อาลัย

ที่สุดก็เกิดปรีดาปราโมทย์ชื่นมื่นรื่นรมย์ยินดีปีติอิ่มแรม
แจ่มใส เบิกบานสำราญสำเร็จชานสนสโสมใจชอบใจชื่นใจดีใจ
อิมใจบานใจฟูใจเรใจ

เมื่อนำคำที่คล้ายกันมาเรียงกันมาก ๆ ไม่ว่าจะเป็นคำที่คล้ายกัน
ทางด้านเสียงหรือความหมาย ก็มักจะก่อให้เกิดความขบขันได้ทั้งสิ้น

ภาษาลับ

เด็กสองคนคุยกัน คนหนึ่งพูดว่า

“ฉันก็จะไปโก้น้ำกินเนื้อเนื้อฝรั่งนี่ก็”

อีกคนหนึ่งตอบว่า “ฝรั่งนี่ก็ฉันกินไหมก็อยู่บ้านกิน”

คนอื่นฟังคำได้ของเด็กสองคนนี้แล้วก็คงไม่เข้าใจว่าเขาพูดอะไรกัน ฟังดูเหมือนเป็นภาษาไทยแต่ก็ไม่ใช่ภาษาไทยอย่างที่คนไทยทั่วไปใช้พูดจาสื่อสารกัน

อันที่จริงเด็กสองคนก็พูดภาษาไทยนี่เอง แต่เป็นภาษาไทยที่มีการดัดแปลง มีกฎเกณฑ์เป็นพิเศษ ทำให้เข้าใจกันได้เฉพาะหมู่เฉพาะพวก คนที่อยู่นอกหมู่บ้านนอกพวกไม่รู้กฎเกณฑ์ที่เพิ่มขึ้น ฟังแล้วย่อมไม่เข้าใจ คนที่จะเข้าใจได้มีแต่คนในพวกของตน

ภาษาลับนั้นบางทีก็ใช้พูดหรือเขียนเรื่องลับ ไม่ต้องการให้ผู้อื่นรู้เรื่องด้วย แต่บางทีก็ใช้กันเพื่อความสนุกสนานเท่านั้นเอง การสร้างกฎเกณฑ์ใหม่ ๆ ให้แก่ภาษา การใช้ภาษาตามกฎเกณฑ์นั้น ๆ และการตีความภาษาที่คนอื่นใช้ตามกฎเกณฑ์ที่เพิ่มขึ้นใหม่ถือเป็นการฝึกสมองทดลองปัญญา นับได้ว่าเป็นการเล่นอย่างหนึ่ง

อาจมีผู้สงสัยว่าภาษาทั้งหลายก็มีกฎเกณฑ์อยู่แล้ว ผู้ใช้ภาษาลับจะเพิ่มกฎเกณฑ์อะไรอีก กฎเกณฑ์ของภาษาลับเป็นกฎเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงภาษา อาจจะทำหนดให้เดิมคำบ้าง ตัดคำบ้าง ย้ายที่คำบ้าง เปลี่ยนเสียงพยัญชนะหรือสระ หรือวรรณยุกต์ในคำให้เป็นเสียงที่ต้องการบ้าง สุดแล้วแต่ผู้ใช้ภาษาลับจะตกลงกัน เช่น ภาษาลับของเด็กสองคนข้างต้นนั้นใช้วิธีเพิ่มคำและเปลี่ยนเสียงวรรณยุกต์ของคำบางคำ เราถอดเป็นภาษาธรรมดาได้ดังนี้

ภาษาลับ ฉั่นกันจะกะไปกิห้ากินฉ่อเกือผรั่งกิ่งหนึ่งก็

ภาษาธรรมดา ฉั่นจะไปหาเธอพรั่งนี้

ภาษาลับ ผรั่งกิ่งหนึ่งก็ฉั่นกันใหม่ไถ้อยู่ที่บ้าน

ภาษาธรรมดา พรั่งนี้ฉั่นไม่อยู่บ้าน

ภาษาลับมีการเปลี่ยนเสียงวรรณยุกต์ของคำทุกคำให้เป็นวรรณยุกต์เอก และมีการเพิ่มคำหลังคำแต่ละคำ คำที่เพิ่มขึ้นคือ กั้น ก๊ะ กี้ ก้า เกือ กึง กี่ กู๋ ก้าน คำเหล่านี้ล้วนมีเสียงวรรณยุกต์ตรี มีพยัญชนะต้นเป็น ก สระและพยัญชนะท้ายเหมือนคำที่อยู่ข้างหน้า

ผู้ใช้ภาษาลับอาจเพิ่มกฎเกณฑ์อย่างอื่นก็ได้ เช่น แทนที่เด็กสองคนจะพูดอย่างข้างต้นอาจพูดว่า

ภาษาลับ หลั่นเจอละเจอลไฉเปอหลาเหอเลอเธอล่งเพร่อลิ้นเื้อ

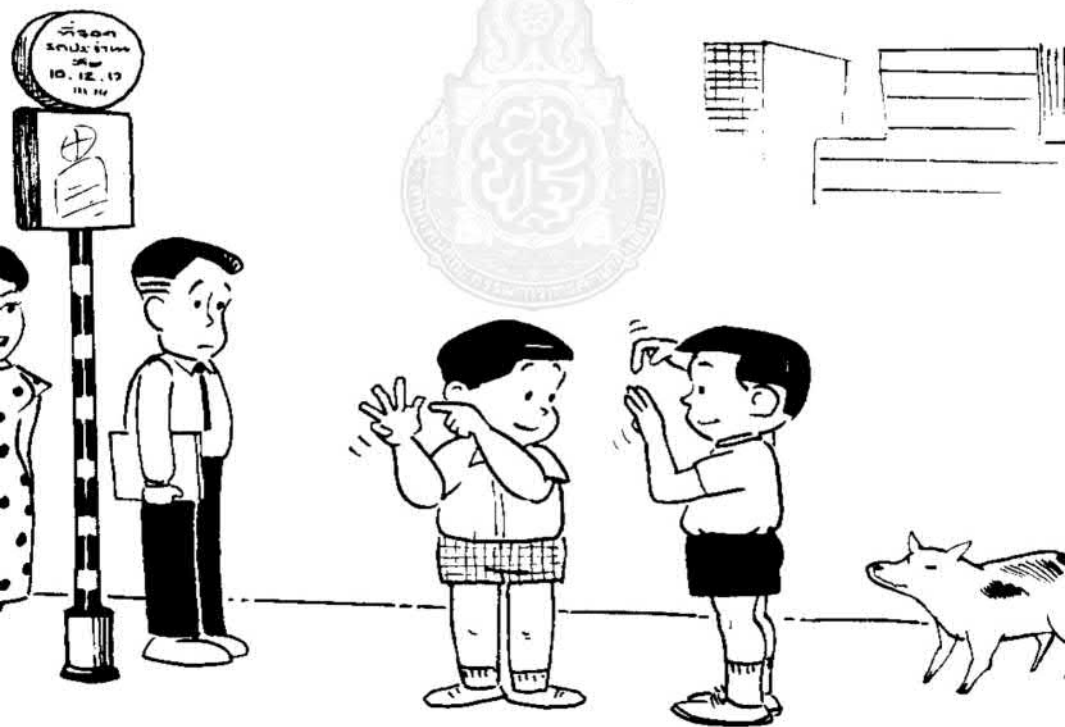
ภาษาธรรมดา ฉั่นจะไปหาเธอพรั่งนี้

ภาษาลับ ล่งเพร่อลิ้นเื้อหลั่นเจอลไฉเม่อหลูเห่อล่านเบื้อ

ภาษาธรรมชาติ ฟังนี้ฉันไม่อยู่บ้าน

กฎนี้ก็มีกำเพิ่มคำ แต่คำที่เพิ่มขึ้นต่างออกไป คือเพิ่มคำว่า เจอ เจอ เปอ เหว เซอ เพรอ เนื่อ เมื่อ เหยื่อ เบื่อ คำเหล่านี้มีเสียงพยัญชนะต้น และวรรณยุกต์เหมือนคำที่อยู่ข้างหน้าแค่สระเป็น เออ ส่วนคำที่อยู่ข้างหน้า นั้นก็มีการเปลี่ยนแปลงเสียง คือเปลี่ยนเสียงพยัญชนะต้นกลายเป็น ล ทั้งหมด

การใช้ภาษาลับเป็นการเล่นอย่างหนึ่งของเด็ก แต่เมื่อเด็กเติบโตขึ้น เป็นผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่บางคนบางกลุ่มก็ยังชอบใช้ภาษาลับอยู่ กฎเกณฑ์ของ ภาษาลับอาจแตกต่างกันไปแล้วแต่คนในแต่ละกลุ่มจะกำหนดใช้ร่วมกัน

แยกคำ

ในหนังสืออิวิเมอริสต์คิดเบ่ง เรื่อง บริษัทข้าวแกงไทยจำกัด ‘อิวิ-เมอริสต์’ เขียนไว้ว่า

ประชาชนคนสามัญอย่างนายเหลว นายเปล้า นายจูด นายซิด ที่หาก้วยเดียวทั้งตลาดมืด ตลาดโพสท์เพล้ และ ตลาดสว่าง ไม่ได้ มีก็แต่ก้วยเดียวเถื่อนซึ่งเสฟเข้าไปอาจมีอันตรายนั้น พวกนั้นนั่งสลอนกินข้าวแกงแทรกแซงอยู่กับท่านผู้มีเกียรติมาก เกียรติปานกลาง เกียรติน้อยและไร้เกียรติอยู่ทั่วไป ประพฤติความเป็นประชาธิปไตยเป็นอันดี ไม่เสียแรงที่ปลุกและฝึงมาเป็นเวลานาน (หน้า ๒๖๕)

ข้อเขียนนี้มีคำที่น่าสังเกตอยู่หลายคำ ตลาดมืด ตลาดโพสท์เพล้

ตลาดสว่าง ท่านผู้มีเกียรติมาก เกียรติปานกลาง เกียรติน้อย ไร้เกียรติ
ปลุก และ ผิง

ถ้า ตลาดมืด ตลาดสว่าง มีใช้ทั่ว ๆ ไป แต่ ตลาดโพล์เพล้ เพิ่ง
จะปรากฏในข้อเขียนนี้ ท่านผู้มีเกียรติ มีใช้ทั่วไป แต่ ท่านผู้มีเกียรติมาก
เกียรติปานกลาง เกียรติน้อย และ ไร้เกียรติ ไม่เคยมีปรากฏมาก่อน ปลุกผิง
ประชาธิปไตย มีใช้ทั่วไป แต่ ปลุกและผิงประชาธิปไตย ไม่มีผู้ใดใช้
เช่นนี้

ข้อเขียนของ ‘ฮิวเมอริสต์’ แสดงให้เห็นวิธีเล่นกับภาษาอย่าง
หนึ่งคือแยกคำที่เคยใช้ร่วมกัน ในภาษาไทยมีคำหลายคำที่มักปรากฏรวม
กันอยู่เสมอ เป็นคำซ้อนบ้าง คำประสมบ้าง ส่วนนบึง คำเหล่านี้เมื่อถูก
แยกออกจากกันเมื่อใดผู้อ่านก็จะรู้สึกสะดุดใจเมื่อนั้น

วิธีแยกคำที่เคยใช้ร่วมกันนั้นมีต่าง ๆ เช่นอาจหาคำอื่นมาแทรก
ระหว่างคำนั้น ปลุกและผิงในข้อเขียนของ ‘ฮิวเมอริสต์’ ก็ใช้วิธีดังกล่าว
นอกจาก ปลุกและผิง ในข้อเขียนนี้แล้วในข้อเขียนอื่น ๆ ‘ฮิวเมอริสต์’ ก็
นำคำซ้อนมาจับแยกอยู่เสมอ ๆ เช่น

ผมรวบเอามารวมไว้ที่แห่ง

มันไปวิ่งเดินโดยไม่ได้วิ่งและไม่ได้เดิน

เวลาจะตายคงไม่มีอะไรจะอ้างว่าตายเพราะอายโน่นล้มอายนี่เหลว

ถึงผมจะเคยล้มแต่ก็ยังไม่ถึงแก่เหลว

ไม่แต่ ‘ฮิวเมอริสต์’ เท่านั้น นักเขียนอีกหลายคนก็เคยเขียนคำอื่น
แทรกระหว่างคำซ้อน เช่น ‘มนันยา’ ให้นายเปิง พระเอกในเรื่องสั้นชุด
ชาวเขื่อน ว่านายของเขาว่า

ผมไม่เหมือนนายนี้ จะได้ดัดกลีบลัดแหล่หมดเหลือแต่ต้นหา

และ ‘จันทร์พาไฟ’ เขียนจดหมายถึงเพื่อนไว้ในเรื่อง เซอร์มอนสำหรับเจ้าบ่าว

แต่ฉันไม่ชักโคนไถแล้วไม่ชักโคนสวน

การแยกคำที่เคยใช้ร่วมกันอีกวิธีหนึ่งคือเปลี่ยนคำที่ปรากฏใน
คำซ้อน คำประสม หรือสำนวนเสียบ้าง เช่น

มี ตลาดมืด ตลาดสว่าง แล้วก็ประสมคำใหม่เป็น ตลาดโพล้เพล้

มี ท่านผู้มีเกียรติ แล้วก็สร้างสำนวนใหม่เป็น ท่านผู้มีเกียรติมาก
เกียรติปานกลาง เกียรติน้อย และไร้เกียรติ

มีสำนวนเปรียบเทียบ ขาวนาเป็นกระดูกสันหลังของชาติ แล้วก็มี
กระดูกซี่โครงของชาติและกระดูกตอนอื่น ๆ ของชาติ

มีคำประสมว่า ไข่ตั้ง แล้วก็มี ไข่ต้องแต่ง

มีสำนวนว่า สุ่มสี่สุ่มห้า แล้วก็มี สุ่มหกสุ่มเจ็ด

มี สะบันห่านแหลก แล้วก็มี สะบันห่านละเอียด

การแยกคำที่เคยใช้ร่วมกันออกจากกันเสียบ้างทำให้ภาษาที่เราเห็น
ซ้ำซากจำเจดูน่าสนใจยิ่งขึ้น

เขาอะไร เขาหลวง

เมื่อเด็ก ๆ ผู้เขียนเคยร้องเล่นกับเพื่อน ๆ ว่า

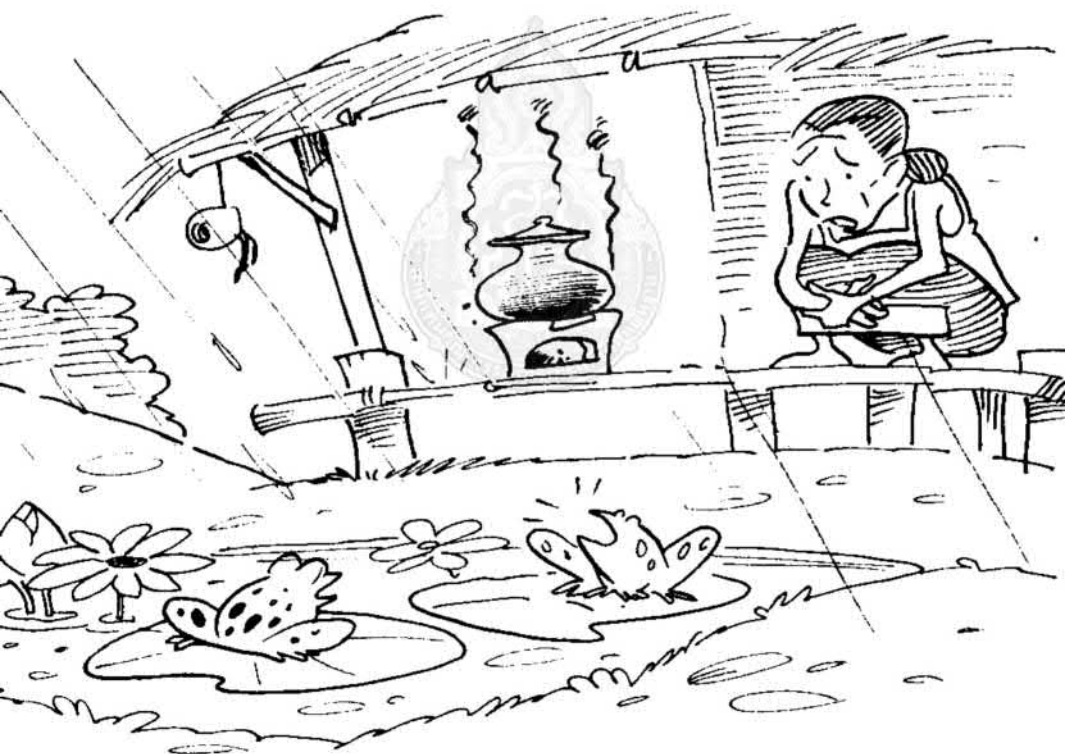
นกอะไร นกเขา เขาอะไร เขาหลวง หลวงอะไร หลวงพรหม
พรหมอะไร พรหมศรี ศรีอะไร ศรีชิง ชิงอะไร ชิงนก

เมื่อร้องมาถึงชิงนกแล้วก็ร้องต่อไปเหมือนกับที่ร้องมาแล้วแต่ต้น
ได้ว่า นกอะไร นกเขา เขาอะไร เขาหลวง ฯลฯ ร้องไปจนถึง ชิงนก ใหม่
แล้วก็ร้องต่อว่า นกอะไร นกเขา เป็นเช่นนี้เรื่อย ๆ ไปไม่สิ้นสุดจนกว่าผู้ร้อง
จะเบื่อเลิกร้องไปเอง

บทร้องเล่นของเด็กบทนี้ลักษณะเป็นคำถามคำตอบ เปรียบได้กับ
การหนีการไล่ที่ไม่มีวันจน ผู้หนีหนีเป็นวงกลม ถูกไล่มาจนถึงที่เก่าแล้วก็
หนีต่อไปได้อีกตามเส้นทางเดิม เส้นทางที่วิ่งหนีวิ่งไล่นี้เป็นวงกลมเล็ก ๆ

ใช้เวลาไม่นานก็วนกลับมาจุดเดิม ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดวิ่งเป็นวงกลมใหญ่ขึ้น
ระยะทางยาวออกไป ก็จะวนกลับมาถึงที่เก่าช้าลง บทร้องเล่นของเด็ก
ข้างต้นก็เช่นกัน ถ้าเติมคำเข้าไปอีกกว่าจะร้องจนถึงที่เดิมก็ต้องใช้เวลา
นานขึ้น เช่น แทนที่จะร้องว่า ยิงนก สมมุติว่าผู้ร้องเปลี่ยนเป็นร้องว่า
ยิงเสือ บทร้องก็จะยาวออกไปดังนี้

ยิงอะไร ยิงเสือ เสืออะไร เสือปลา ปลาอะไร ปลาตีน
ตีนอะไร ตีนท่า ท่าอะไร ท่าเรือ เรืออะไร เรือหาง
หางอะไร หางนก นกอะไร นกเขา...

ถ้าผู้ร้องไม่ถาม อะไร จะถามว่า ทำไม ก็ได้ มีบทร้องเล่นอีกบทหนึ่ง ใช้คำถามว่า ทำไม ดังนี้

กบเอ๋ยทำไมจึงร้อง	กบมันร้องเพราะท้องมันปวด
ท้องเอ๋ยทำไมจึงปวด	ท้องมันปวดเพราะข้าวมันดิบ
ข้าวเอ๋ยทำไมจึงดิบ	ข้าวมันดิบเพราะไฟมันดับ
ไฟเอ๋ยทำไมจึงดับ	ไฟมันดับเพราะฝนมันตก
ฝนมเอ๋ยทำไมจึงตก	ฝนมมันตกเพราะกบมันร้อง
กบเอ๋ยทำไมจึงร้อง	...

การถามว่า ทำไม เป็นการถามเหตุผล ถามว่า ทำไมกบร้อง ตอบว่า เพราะท้องมันปวด แต่สาเหตุที่ท้องมันปวดเป็นผลของผลของการที่กบร้อง ในเมื่อกบร้องเพราะท้องปวดและท้องก็ปวดเพราะกบร้อง การถามการตอบในบทร้องบทนี้ก็มีลักษณะเช่นเดียวกับบทร้องบทก่อน คือเวียนวนไปได้เรื่อย ๆ ไม่สิ้นสุด

บทร้องเล่นทั้งสองบทก็สนุกตรงความไม่สิ้นสุดนี้เอง

แปลงเสียงแปลงความหมาย

วันหนึ่งคุณอุษาแวะไปทำงานของคุณสุดา เห็นคุณสุดา นั่งอยู่คนเดียวในห้องทำงานก็ถามว่า “ทำไมนั่งคนเดียว คนอื่นไปไหนกันหมด”

คุณสุดาตอบว่า “เขาไปประชุมกัน”

คุณอุษาซักว่า “แล้วคุณไม่ต้องประชุมหรือ”

คุณสุดาตอบว่า “ฉันไม่ใช่กรรมการนี้ ถ้าจะไปประชุมก็คงเป็นกรรมการ ฉันเป็นกรรมกรว่างงานอย่างนี้ดีกว่า”

กรรมการ กรรมกร และ กรรมเกิน ต่างกันที่เสียงสระในพยางค์ท้าย เป็น สระอา สระอ และสระเออ ตามลำดับ คำว่า กรรมการและกรรมกร มีใช้ทั่วไปในภาษา แต่คำว่า กรรมเกิน ไม่ได้ใช้กันทั่วไป คุณสุดาแปลงเสียงสระคำว่า กรรมการ เป็น กรรมเกิน ใช้ในความหมายว่านอกไปจากกรรมการ คนไทยไม่น้อยชอบแปลงเสียงของคำให้ผิดเพี้ยนไปต่าง ๆ คำที่ผิด

เพี้ยนไปนั้นมักจะไปพ้องกับคำที่มีความหมายอย่างอื่น เช่น

คุณอุบลพูดกับคุณอุทัยว่า “ฉันบอกคุณแล้วว่า พักยาอาจกลายเป็นพัทยา ถ้าไม่มีนักท่องเที่ยวนะ คุณก็ไม่เชื่อดัน”

คุณอุทัยหัวเราะลั่นว่า “ได้ทีพี่แพะไหลเชียวนะ ถึงอย่างไรบริษัทเราก็กังไม่ทรุดหรอก ผมมีโครงการใหม่กำลังหาแนวทางแบบเหมาะ ๆ เพื่อนคุณที่ซื้อสิริอรนะสนใจจะเป็นนางแบบบ้างไหม”

คุณอุบลตอบว่า “ให้เป็นนางแบบดีกว่าละมั้ง นี่ก็เพิ่งออกจากโรงพยาบาล ชวนน้องสาวเขาคิดว่า หน้าตาคล้าย ๆ กันแต่ไม่ใช่โรคออกแดดเหมือนสิริอรเพราะเขาเป็นนักกีฬา”

คุณอุทัยสนใจซักว่า “เป็นนักกีฬาด้วยหรือ เคยได้เหรียญบ้างไหม”

คุณอุบลตอบว่า “ก็เกือบได้หลายหนแล้วแต่ยังไม่เคยได้สักที ปีนีก็เข้าแข่งไม่ได้เพราะเขาดึงท้องลูกคนที่สอง เพื่อน ๆ เขาล้อกันทั้งนั้นว่าไม่ได้เป็นนักกีฬาเหรียญทอง ก็เป็นนักกีฬาเหรียญทองไปก่อนก็แล้วกัน”

คุณอุบลกับคุณอุทัยแปลงเสียงของคำมากมายหลายคำ คำในภาษาไทยนั้นแต่ละพยางค์จะประกอบด้วยเสียงพยัญชนะต้น สระ วรรณยุกต์ และอาจจะมีเสียงพยัญชนะท้ายอยู่ด้วยหรือไม่ก็ได้ การแปลงเสียงก็จะอยู่ในขอบเขตดังกล่าว คือ เสียงที่ถูกเปลี่ยนแปลงจะต้องเป็นเสียงพยัญชนะต้น พยัญชนะท้าย สระ หรือวรรณยุกต์ นำสังเกตว่าคุณอุบลกับคุณอุทัยมิได้เปลี่ยนแปลงเสียงพยัญชนะ เลือกลงแปลงแต่เสียงสระและวรรณยุกต์ เช่น

แปลงเสียงวรรณยุกต์เอกเป็นโท จี๋ จึงกลายเป็น จี้

แปลงเสียงวรรณยุกต์โทเป็นจัตวา ไ่่ จึงกลายเป็น ไหล

แปลงเสียงวรรณยุกต์สามัญเป็นตรี ทอง จึงกลายเป็น ท้อง

แปลงเสียงสระแอะเป็นแอะ นางแบบ จึงกลายเป็น นางแบ็บ

แปลงเสียงสระอาเป็นแอและวรรณยุกต์สามัญเป็นโท พัททยา จึงกลายเป็น พัทแท๋

คุณอุบลกับคุณอุทัยแปลงคำให้มีเสียงผิดไปจากเดิม ในขณะเดียวกัน ความหมายก็ผิดไปจากเดิมด้วย

เอาทองเลี่ยมพัน เอาพันเลี่ยมทอง

เมื่อเด็ก ๆ ผู้เขียนเคยได้ยินเพื่อน ๆ ร้องเล่นว่า

วันนี้วันศุกร์เอากระปุกมาใส่กระเป๋ พรุ่งนี้วันเสาร์เอากระเป๋ามาใส่กระปุก

ฟังแล้วก็นึกจนกว่า เอากระเป๋ามาใส่กระปุก กับ เอากระปุกมาใส่กระเป๋ ความหมายจะต่างกันอย่างไร

ต่อมาเมื่อโตขึ้นอีกหน่อยได้อ่านหนังสือของนักเขียนท่านหนึ่ง ท่านเล่าถึงการเลี่ยมพันทองและกล่าวว่า สมัยหนึ่งนักแสดงประเภทลิเกและลำตัดมักจะขอให้อาจารย์ที่เก่งทางเมตตามหานิยมทำตะกรุดทองลงคาถาพิเศษใส่ให้ที่พันเพื่อว่าผู้หญิงจะได้หลงรัก ด้วยเหตุนี้จึงมีบทร้องของลูกคู่ในเพลงลำตัดว่า

รักกัน ๆ เอาพันเลี่ยมทอง รักกัน ๆ เอาพันเลี่ยมทอง

ตัวพีรคน้องจึงได้อาพองมาเยี่ยมพิน

อ่านแล้วก็ชวนสงสัยอีกว่า อาพินเยี่ยมทอง กับ อาทองเยี่ยมพิน
ความหมายจะต่างกันเพียงไร

ภาษาไทยของเรานั้นใคร ๆ ก็กล่าวว่าการเรียงลำดับคำเป็นเรื่อง
สำคัญ ประโยคที่เรียงลำดับคำต่างกันความหมายมักจะต่างกัน เช่น

ถ้าชายผู้หนึ่งพูดว่า มีคนบอกว่าคุณเก่งกว่าผมมาก ผู้ฟังย่อมรู้สึก
พอใจ แต่ถ้าชายผู้นั้นกล่าวต่อไปว่า แต่ที่จริงผมเก่งกว่าคุณมาก ความรู้สึกของ
ผู้ฟังจะเปลี่ยนไป อาจแปลกใจ ไม่พอใจ หรือขบขันที่ชายผู้นั้นกล่าว
ยกย่องตนเอง

ประโยคว่า คุณเก่งกว่าผมมาก สับลำดับคำเป็น ผมเก่งกว่าคุณมาก
ความหมายเปลี่ยนไป แต่ อากระปุกมาใส่กระเป๋ สับลำดับคำเป็น อากระเป๋
มาใส่กระปุก หรือ อาพินเยี่ยมทอง สับลำดับคำเป็น อาทองเยี่ยมพิน ความหมาย
ไม่เปลี่ยน

จะเห็นได้ว่าประโยคที่สับลำดับคำแล้วบางประโยคความหมายจะ
เปลี่ยนไป แต่บางประโยคความหมายก็ไม่เปลี่ยน นอกจากนั้นประโยคที่
ฟังดูเหมือนกับความหมายไม่เปลี่ยน แต่ที่จริงความหมายเปลี่ยนไปเพราะ
การสับลำดับคำก็มีอยู่มาก ตัวอย่างเช่น

วันหนึ่งแม่ค้าขายข้าวแกงร้องบอกลูกค้าประจำว่า “วันนี้แม่ค้าแกงไก่
ใส่หน่อไม้ อร่อยนะคะ” พร้อมกับดักหน่อไม้ในหม้อแกงให้ดูเป็นตัวอย่าง
ลูกค้าร้องว่า “ไอ้โฮ หน่อไม้เต็มหม้อเลย ฉันเอาแกงหน่อไม้ใส่ไก่จานหนึ่ง”

ผลก็คือแม่ค้าก้อนปะหลับปะเหลือก แต่ก็ดักแกงให้โดยดีและความ
หาไก่ให้ลูกค้ามากเป็นพิเศษ

หรืออีกตัวอย่างหนึ่งเป็นบทสนทนาระหว่างหญิงวัยกลางคน
สองคน

คนหนึ่งอวว่า

“คุณรู้ไหม เมื่ออาทิตย์ที่แล้วนี้เองแหละ ลูกสะใภ้ฉันก็กลายเป็นเศรษฐี”

อีกคนหนึ่งพูดขึ้นบ้างว่า “แปลกจริง ทำไมมาเหมือนกันได้ เมื่ออาทิตย์ที่แล้วเศรษฐีก็กลายเป็นลูกสะใภ้ฉัน”

หญิงคนที่สองพูดเหมือนกับว่าเรื่องที่ตนเล่าเหมือนกับเรื่องของหญิงคนแรก แต่ที่จริงเรื่องทั้งสองนั้นต่างกันมาก

ภาษาศรีธนญชัย

เมื่อเอ่ยถึงศรีธนญชัย คนไทยส่วนใหญ่คงรู้จักดี เรื่องราวของศรีธนญชัยติดปากติดหูคนไทยในแง่ที่ว่า ศรีธนญชัยเป็นคนฉลาด ความฉลาดของศรีธนญชัยประการหนึ่งเกี่ยวข้องกับการใช้ภาษา ศรีธนญชัยสามารถพลิกแพลงภาษาหาประโยชน์ใส่ตนและรังแกผู้อื่นได้ ดังจะเห็นจากประวัติชีวิตของเขาหลายตอน

เมื่อเด็ก ๆ พ่อแม่ให้ศรีธนญชัยอาบน้ำนึ่งทั้งข้างนอกข้างใน ศรีธนญชัยซึ่งรียนานองอยู่แล้วก็ถือโอกาสฉำน้ำอง ล้วงเอาอวัยวะภายในออกมาทำความสะอาด และอ้างว่าปฏิบัติตามคำสั่งของพ่อแม่ พ่อแม่โกรธไล่ศรีธนญชัยออกจากบ้าน ศรีธนญชัยต้องไปทำงานกับแม่ค้าขนมซึ่งเคยแสดงความเอ็นดูน้องของศรีธนญชัย แม่ค้าสั่งให้ศรีธนญชัยไปขายขนม

และให้พรให้ขายดีเป็นเทน้ำเทท่า ศรีธนญชัยก็แก้งแม่คำ เทขนมทิ้งน้ำหมด โดยอ้างว่าแม่คำสั่งให้ทำอย่างนั้น

ต่อมาศรีธนญชัยได้ไปรับราชการอยู่กับพระเจ้าแผ่นดิน ศรีธนญชัยก็มักจะหาโอกาสเพ็ดทูลโดยใช้ถ้อยคำกำกวมให้พระเจ้าแผ่นดินเข้าพระทัยผิด อยู่เสมอ ๆ เช่น ศรีธนญชัยขาดเฝ้าหลายวัน เมื่อพระเจ้าแผ่นดินทรงถาม ศรีธนญชัยก็ทูลว่าที่ขาดเฝ้าเพราะต้องอยู่เฝ้าเรือนทองที่คนเพิ่งสร้างใหม่ ฟังดูเหมือนกับว่าศรีธนญชัยร่ำรวยถึงกับมีเรือนทองคำ อันที่จริงเรือนทองหลังนั้นเป็นแต่เพียงเรือนที่สร้างด้วยไม้ทองเหลือง

อีกครั้งหนึ่งศรีธนญชัยทูลขอที่ดินทำแคว้นค้าย เมื่อพระเจ้าแผ่นดินทรงอนุญาต ศรีธนญชัยก็ไล่ตีแมวเข้าไปในเขตบ้านเรือนราษฎร กว่าแมวจะคืนค้ายศรีธนญชัยก็ได้ที่ดินของผู้อื่นมาเป็นของตนเป็นอันมาก

ต่อมาอีกศรีธนญชัยใคร่จะได้ภรรยา หาเจ้าแก่ไปขอร้องหญิงที่ตนชอบ ทางฝ่ายผู้หญิงเรียกร้อยเงินร้อยหาบทองพันชั่ง ศรีธนญชัยก็จัดแจงเอาเงินมาเจาะรูแล้วร้อยเข้าที่หาบและเก็บเอาใบทองพันชั่งมาใส่ขันทำเป็นขันหมาก ทางฝ่ายพ่อแม่ผู้หญิงไม่รู้จะได้เถียงอย่างไร จำเป็นต้องขกลูกสาวให้ศรีธนญชัยทั้ง ๆ ที่ไม่เต็มใจ ศรีธนญชัยก็ได้ภรรยาโดยแทบไม่ต้องเสียเงิน

อยู่มาไม่นานศรีธนญชัยก็หาทางแก้งผู้อื่นอีก เผอิญخانเรือนของศรีธนญชัยทรุดลงเพราะดอม่อหัก ศรีธนญชัยก็คิดอุบายไปบอกเพื่อนผู้หนึ่งว่าขอขมคนของเพื่อนผู้นั้นไปทำดอม่อ เพื่อนก็ใจดีให้ขม แทนที่ศรีธนญชัยจะใช้คนเหล่านั้นซ่อมขานเรือนของตนก็กลับให้ยื่นเรียงเป็นระยะแบบกรอดไว้แทนดอม่อ เพื่อนจะว่าศรีธนญชัยทำผิดจากที่พูดกันไว้ก็ไม่ได้ เพราะศรีธนญชัยขมคนไปทำดอม่อจริง ๆ

เรื่องศรีธนญชัยเป็นเรื่องของคนฉลาด ความฉลาดของศรีธนญชัยบางครั้งก็เป็นประโยชน์แก่บ้านเมือง ช่วยบ้านเมืองให้รอดพ้นจากข้าศึก ซึ่งตามนิยายที่เล่ากันมา ศรีธนญชัยได้ทำประโยชน์แก่บ้านเมืองเช่นนี้

หลายครั้ง แต่บางครั้งความฉลาดก็เป็นประโยชน์ต่อตัวศรีธนญชัยแต่เพียงผู้เดียว ทำให้ศรีธนญชัยสามารถแกล้งและเอาเปรียบผู้อื่นโดยที่ผู้ได้รับความเสียหายไม่สามารถเอาผิดได้ ทั้งนี้เพราะศรีธนญชัยรู้จักเล่นกับภาษาหาประโยชน์จากประโยคหรือวลีที่มีความหมายกำกวม ดีความหมายได้หลายอย่าง ความหมายที่รู้กันทั่วไปมีอย่างหนึ่งศรีธนญชัยแกล้งตีความไปอีกอย่างหนึ่ง ไม่ตรงกับที่ผู้อื่นเข้าใจ แต่ก็กล่าวไม่ได้ว่าตีความผิด เพราะหัดที่คนอย่างศรีธนญชัยไม่ได้มีมากนัก ไม่เช่นนั้นเรื่องวุ่นวายคงจะเกิดขึ้นบ่อย ๆ เพราะภาษาที่ใช้กันทั่ว ๆ ไปมักมีความกำกวม ถ้าใครจะหาประโยชน์จากความกำกวมของภาษาพาให้ผู้อื่นเดือดร้อนดังเช่นศรีธนญชัย ก็ย่อมทำได้ไม่ยาก

ถือ ไม่ถือ

นักศึกษาเห็นอาจารย์หอบข้าวของพะรุงพะรังก็เข้าช่วยถือ อาจารย์ส่งยิ้ม และดูงให้แต่ไม่ยอมส่งกล่องใบหนึ่ง บอกนักศึกษาว่า

“นี่กล่องรองเท้า เธออย่าถือเลย”

นักศึกษาตอบว่า “ไม่เป็นไรครับ ผมไม่ถือ”

อาจารย์เลบ่นว่า “เธอไม่ถือ แล้วเธอจะมาแย่งฉันถือทำไม”

คำว่า ถือ ของอาจารย์กับนักศึกษาน่าจะมีความหมายต่างกัน อาจารย์ไม่ยอมให้นักศึกษาถือกล่องรองเท้า คือไม่ยอมให้นักศึกษาพกพา กล่องรองเท้าไปให้ ส่วนนักศึกษาไม่ถือ คือไม่คิดว่ากล่องรองเท้าเป็นของ ตัวจนแตะต้องไม่ได้ ในเมื่อนักศึกษาไม่ถือจึงคิดจะช่วยถือกล่องรองเท้าให้ อาจารย์

คำว่า ถือ เป็นคำที่มีหลายความหมาย ดังพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ได้ให้ความหมายไว้ว่า

ถือ ก. เอาไว้ในมือ, จับยึดไว้, เช่น ถือนิด ถือปิ่น ถือนั่งถือ; ทรงไว้, ดำรงไว้; เอาไว้ในใจ เช่น ถือศีล ถือนึกคิดนา; ยึดเอาไว้, นับเอาไว้, เช่น ถือเป็นญาติกัน ถือเรา ถือเขา ถือพวก ถือโทษ; เชื่อนั่นว่าเป็นมงคลหรืออัปมงคล เช่น ถือไม่ให้ใครจับหัว ถือไม่ลอคได้ถุน; นับถือน เช่น ถือศาสนา; (กฏ) เช่า เช่น ถือนสวน, เช่าถือน ก็ว่า

จะเห็นได้ว่าพจนานุกรมฯ ให้ความหมายของคำว่า ถือ ไว้ถึง ๖ ความหมาย ความหมายที่อาจารย์ใช้คือความหมายที่ว่า เอาไว้ในมือ จับยึดไว้ ความหมายที่นักศึกษาใช้คือความหมายที่ว่า เชื่อนั่นว่าเป็นมงคล หรืออัปมงคล

ด้วยเหตุที่คำว่า ถือ มีหลายความหมาย เมื่อผู้พูดใช้คำว่า ถือ ผู้ฟังอาจเข้าใจความหมายของคำนี้ต่างไปจากที่ผู้พูดต้องการก็ได้ ความเข้าใจผิดอันเนื่องมาจากคำว่า ถือ ดังเรื่องข้างต้นอาจจะเกิดขึ้นได้เสมอ ตัวอย่างเช่น สามิภรรยาคนหนึ่งเดินกลับจากตลาด เมื่อผ่านบ้านหลังหนึ่ง ภรรยาที่เล่าให้สามิฟังว่าเจ้าของบ้านเลิกค้มเกล้าหันมาถือนิด ๕ ทุกวันพระ แล้วภรรยาก็พูดขึ้นลอย ๆ ว่า “คุณถือนั่งก็ดีหรือก”

สามิหันไปมองภรรยาถามว่า “ถือนั่งเต็มมืออย่างนี้แล้วยังจะให้ถือนะไรอีก”

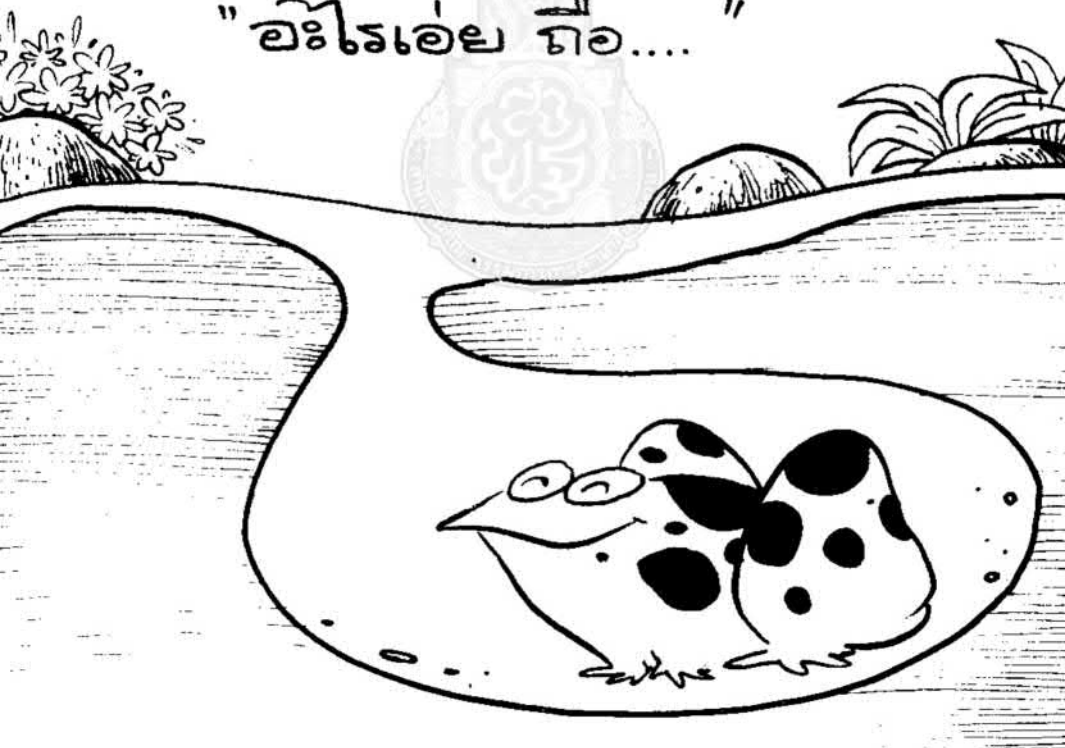
ภรรยาพูดถึงถือนิด แต่สามิเข้าใจว่าให้ถือนะของ คำว่า ถือ มีหลายความหมายสามิจึงเข้าใจผิดไปได้

ในเมื่อคำว่า ถือ มีหลายความหมาย นักเขียนเรื่องขันก็อาจใช้ความจริงข้อนี้ให้เป็นประโยชน์โดยเขียนแซกแซยคำว่า ถือ ที่มีความหมายต่าง ๆ กัน ดังที่ ‘อิวเมอริสต์’ ได้เขียนไว้ในหนังสืออิวเมอริสต์ในอารมณ์ขัน เรื่อง ถือนหัว ต่อไปนี้

ผมเป็นคนประเภทถือหัว จะชี้แจงว่าถืออย่างไรก็ค่อนข้างจะหมดท่า บอกได้แต่ว่าผมไม่ได้จับเอาไว้ยึดเอาไว้เหมือนอย่างถือของ ไม่ใช่พฤติกรรมตามกฎหมายอย่างเช่นถือบวช ไม่ได้นับเอาอย่างเช่นถือเป็นญาติหรือถือเป็นพวก ไม่ได้รักษาย่างเช่นถือศีล ไม่ได้นำเข้าเก็บผลกินหรือขายอย่างเช่นถือสวน ไม่ได้ถืออย่างถือดี ไม่ได้ถืออย่างถือท้าย ไม่ได้ถืออย่างถือน้ำพิพัฒน์สัตยา (หน้า ๓๗๕)

ความหมายของคำว่า ถือ ตามที่ระบุไว้ในพจนานุกรมฯนั้นมีปรากฏในข้อความข้างต้นทั้งหมด

"อะไรเอ่ย ถือ...."

แต่.....ใครคิดว่าไม่สำคัญ

ชายผู้หนึ่งเล่าถึงเพื่อนว่า

เพื่อนผมคนนี้เป็นพ่อค้า แต่เป็นคนซื่อมาก

คำบอกเล่าของชายผู้นี้ นำสังเกตที่ใช้คำเชื่อมว่า แต่ ถ้าเขาจะเปลี่ยนคำเชื่อมเป็นคำว่า และ ดังนี้

เพื่อนผมคนนี้เป็นพ่อค้า และเป็นคนซื่อมาก

ประโยคจะเป็นการบอกเล่าถึงอาชีพและอุปนิสัยของเพื่อนตามธรรมดา แต่เมื่อเขาใช้คำ แต่ ประโยคเดียวกันนั้นเองจะแสดงทัศนคติของเขาว่า คนที่ซื่อมาก ๆ ไม่น่าจะเป็นพ่อค้า

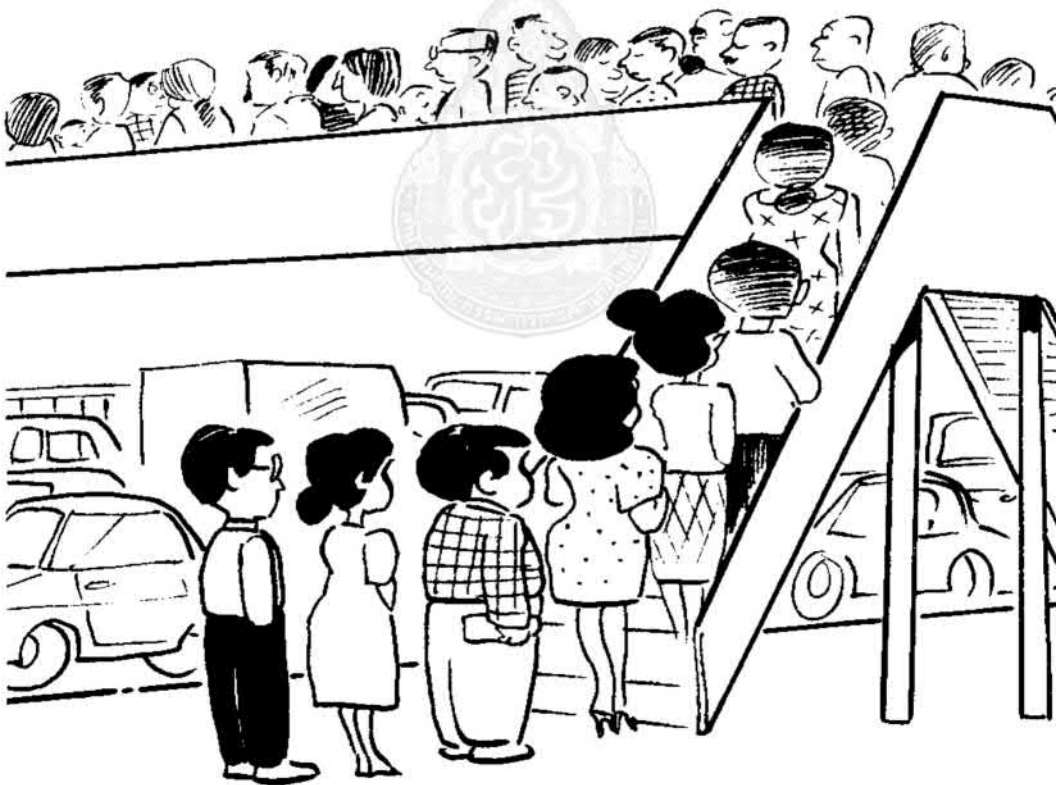
ในการพูดจาสนทนากันโดยทั่วไปนั้น ความขัดแย้งมักจะมีขึ้นได้ อาจเป็นความขัดแย้งในเรื่องที่พูดหรือความขัดแย้งทางความคิดเห็น เช่น

วิภาพูดว่า “สุดาสวยนะ”

วิไลอาจจะพูดว่า “แต่ฉันน่าจะดีไปหน่อย”

ถ้าผู้พูดเกรงใจคู่สนทนาที่อาจแสดงความคิดเป็นทำนองกล้อยตามเสียก่อน แล้วแสดงความคิดเห็นที่ขัดแย้งของคนภายหลัง คำพูดทำนองว่า “ก็จริงหรอก แต่....” จึงได้ขึ้นกันอยู่บ่อย ๆ

นอกจากนั้นในบางกรณีผู้พูดหรือผู้เขียนบางคนก็เล่าเรื่องชวนให้เข้าใจผิดเสียก่อน แล้วจึงจะลงท้ายด้วยประโยค แต่...แก้ความเข้าใจผิดเช่นในเรื่อง จดหมายจากเมืองอังกฤษ ‘น.ม.ส.’ ทรงเล่าว่า

เรื่องบรรพบุรุษของลงหีบมีสำคัญอย่างหนึ่งที่ต้องระวังให้มาก คือ ในเรือเมล์เขาไม่ได้ยกหีบไปวางให้อย่างเรียบร้อย เพราะของมากต่อมากด้วยกัน ต้องจับโยน ๆ ราวกับถั่วเรือจะถล่มทลายหมด แต่ที่จริงเรือจะทลายมิได้ หีบของเรานั้นเองจะทลาย

ในจดหมายถึงเพื่อน บอกเล่าถึงเด็กหนุ่มคนหนึ่งที่เป็นผู้ฝากเข้าทำงาน ผู้เขียนจดหมายบอกเพื่อนว่า

สุชาติกำลังเรียนงาน ถ้าผมบอกว่าทำอย่างนี้ไม่ถูกเขาก็จะไม่ทำอีก เขาไม่เคยทำอะไรผิดซ้ำสองเลย แต่เขาจะทำผิดใหม่อยู่เรื่อย ๆ

ในการสอบสัมภาษณ์เพื่อเข้าทำงานตำแหน่งเลขานุการ ผู้สมัครคนหนึ่งบอกคุณสมบัติของคนว่า

ดิฉันจดเลขได้ แต่ช้ากว่าจลธรรมดานิดหน่อย

และในย่อวาที่เรื่อง *กรุงเทพฯ เป็นเมืองสวรรค์* ในหนังสือ *ลูกเล่น-ลูกฮา* ของ 'ทินวัฒน์ มฤคพิทักษ์' ผู้พูดฝ่ายหนึ่งก็เล่าให้เข้าใจผิด และแก้ความเข้าใจผิดด้วยประโยค แต่.....ดังนี้

เดี๋ยวนี้เมืองสวรรค์กรุงเทพฯ นี่แก้ปัญหาโรคคิดได้แล้ว...

คือ เขาสร้างสะพานลอยขึ้นมา...รถก็เลยไม่ติดบนถนน...แต่ไปติดบนสะพานลอยครับ

ตีความคำซ้อน

ในบทสนทนาระหว่างชายสองคน คู่สนทนาพูดกันดังนี้

“เฮ้ย เมียอ้าว อย่าเกาะเกาะ”

“เฮ้ะ ๆ ยังไม่ได้ เกาะ สักหน่อย แคเกาะเท่านั้น”

คำว่า เกาะเกาะ หมายถึงพูดพาดพิงเชิงขู่สาว ความหมายนี้เป็นที่รู้กันทั่วไป ชายคนที่สองเข้าใจดีว่าชายคนแรกใช้คำ เกาะเกาะ ในความหมายอย่างไร แต่ก็แกล้งตีความ เกาะเกาะ เป็นอย่างอื่นโดยแยกคำ เกาะเกาะ เป็น เกาะ และ เกาะ

เกาะ หมายถึง จับ ยึด

เกาะ หมายถึง ทำให้หลุดออกด้วยเครื่องมือหรือเล็บ

ภาษาไทยมีวิธีสร้างคำโดยนำคำที่เสียงหรือความหมายคล้ายกันมาซ้อนกัน เรียกว่า คำซ้อน ความหมายของคำซ้อนไม่เหมือนความหมาย

ของคำที่เป็นส่วนประกอบที่เดียวกัน ต่างมากบ้างต่างน้อยบ้างแล้วแต่กรณี หากใครสักคนหนึ่งตีความคำซ้อนโดยพิจารณาจากความหมายของคำที่เป็นส่วนประกอบก็จะได้รับความหมายที่แปลกออกไป ไม่เหมือนความหมายที่รู้จักอยู่เดิม ดังคำ เกาะเกาะ ข้างคัน

ความสามารถในการตีความคำซ้อนให้แปลกออกไปมีประโยชน์อยู่ไม่น้อย นักเขียนบางคนได้แสดงอารมณ์ขันโดยแก้งตีความคำซ้อนให้ต่างกับความหมายที่คนทั่วไปเข้าใจ เช่น พระราชมวงศเธอกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ หรือ ‘น.ม.ส.’ ทรงกล่าวถึงความงามของหญิงในเรื่อง *นางอินคัสสา* ในหนังสือ *ประมวลนิทานของ น.ม.ส.* ว่า

นางสีดาซึ่งกล่าวกันว่างามนักงานหนานั้น บางคนเห็นว่างานหนายังกว่างานนัก งานหนาในที่นี้หมายความว่างานอวบ ๆ ไม่ใช่งานเอบเล็กเอบบาง นางสีดาจึงเลยถูกหาว่าตะโพกสุดเสียงสังข์ จะเรียกว่าเป็นคำชมนั้นไม่ได้ (หน้า ๓๔)

คำซ้อน *งานนักงานหนา* หมายถึง งานยิ่ง แต่ ‘น.ม.ส.’ ทรงแยกความหมายของ *งานนัก* กับ *งานหนา* และทรงตีความว่า *งานหนา* หมายถึงงานและหนาคืองานอวบ

นอกจาก ‘น.ม.ส.’ ‘ฮิวเมอริสต์’ ก็เขียนไว้ในเรื่อง *อบได้หกวิธี* ว่า

“อ้าว มัวมานั่งคลุมโปงอยู่นี้ ไม่เคลื่อนไหวกะเขาบ้างหรือ”

“เคลื่อนอะไรไหวละ เป็นไข้อยู่ยังจี้ เคลื่อนไม่ไหวหรอกจะให้เคลื่อนไหวไปไหนกะใครเขา”

“ก็เรียกร้องรัฐธรรมนูญล่ะ”

“แกอย่างกันนี้ แล้วกำลังเป็นไข้อยู่ยังจี้ เรียกได้คำเดียว

ก็คงร้องเสียแล้ว ผากเรียกร้องแทนด้วยซี”

ทั้ง *เคลื่อนไหว* และ *เรียกร้อง* เป็นคำซ้อน มีความหมายเฉพาะ *เคลื่อนไหว* หมายถึงไม่อยู่นิ่ง ไม่คงที่ แสดงกิริยาหรือปฏิบัติบางอย่างใด

อย่างหนึ่ง เรียกร้อง หมายถึงแสดงความต้องการ แต่ ‘ฮิวเมอริสต์’ ตีความว่า เคลื่อนไหว คือเคลื่อนและไหว ไหว มีหลายความหมาย ‘ฮิวเมอริสต์’ ตีความหมายว่า ไหว หมายถึงทำได้ เคลื่อนไหว จึงหมายถึงเคลื่อนไปได้ ส่วน เรียกร้อง ‘ฮิวเมอริสต์’ ก็ตีความว่าเป็นเรียกและร้อง

คำว่า เคลื่อนไหว และ เรียกร้อง เป็นคำธรรมดา ๆ ที่ใช้กันทั่วไป แต่เมื่อ ‘ฮิวเมอริสต์’ ตีความคำทั้งสองต่างออกไปก็ย่อมทำให้ผู้อ่านเกิด ความสนใจขึ้นได้

ผิดคาดหมาย

ชายผู้หนึ่งบ่นกับเพื่อนว่า “เมื่อย่างเขาไม่ถูกรอกกับเงิน”

เพื่อนออกความเห็นว่า “แปลกดีนี่ ล้อเลขไม่ต้องให้เงินเดือนเขาซี”

ชายผู้นั้นถอนใจ บ่นต่อว่า “ทำไมจะไม่ต้องให้ ให้ไปแล้ววันเดียวหมดเลย พอว่าเข้าเขาก็ว่าเขาไม่ถูกรอกกับเงิน ต้องใช้ให้หมด”

ไม่ถูกรอกกับเงิน มีความหมายไม่ชัดเจน ผู้ฟังฟังแล้วเข้าใจว่า ภรรยาของผู้พูดไม่ชอบเงิน การที่ผู้พูดอธิบายขยายความหมายว่าที่แท้ ภรรยาชอบใช้เงิน เก็บเงินไว้กับตัวไม่ได้ จึงพลิกความคาดหมายของผู้ฟัง

ในการบอกเล่านั้นบางครั้งผู้พูดมิได้บอกเล่าอย่างตรงไปตรงมา แต่จะเล่าชวนให้ผู้ฟังเข้าใจผิดเสียก่อนแล้วจึงจะวกกลับมาเล่าความจริง ซึ่งทำให้ผิดความคาดหมายของผู้ฟัง ตัวอย่างการบอกเล่าเช่นนี้เราจะได้ยิน หรือได้อ่านกันอยู่เสมอ ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ ๑

ขณะที่ทุกคนกำลังนั่งรอกรรยาของผู้จัดการบริษัท ผู้จัดการก็พูดขึ้นว่า “กรรยาของผมเป็นคนตรงเวลาเสมอ”

ผู้ช่วยผู้จัดการสนองว่า “นั่นสิครับ แต่วันนี้รถคงติดมากเลยยังไม่ถึง”

ผู้จัดการหัวเราะพูดว่า “เขายังไม่ควรจะมาถึงหรอก ไม่ว่าไปไหนเขาจะต้องสายครึ่งชั่วโมงทุกที”

เมื่อผู้จัดการพูดว่ากรรยาเป็นคนตรงเวลา ผู้ฟังย่อมเข้าใจว่ากรรยาของผู้จัดการไม่ไปที่ไหนช้าหรือเร็วกว่าเวลา แต่เมื่อผู้จัดการอธิบายขยายความผู้ฟังจึงได้เข้าใจว่าผู้จัดการใช้วลี ตรงเวลา ผิดกับที่คนทั่วไปเข้าใจการที่กรรยาของผู้จัดการสายครึ่งชั่วโมงทุกครั้งไม่ว่าจะไปไหน ผู้จัดการก็ถือว่าเป็นการตรงเวลาเหมือนกัน

ตัวอย่างที่ ๒

ชายคนหนึ่งไปซื้อยา ปรากฏว่ายาที่เขาต้องการซื้อราคาสูงกว่าที่เขาคาดมาก เขายืนลังเลว่าควรซื้อหรือไม่ ผู้ขายก็พูดขึ้นเป็นเชิงสนับสนุนให้ซื้อว่า “ยานี้ดีมากครับ”

เขาตอบว่า “นั่นสิ ยาแพง ๆ มักจะดี”

ผู้ขายยิ้มแต่ก็ต้องหยุดยิ้มเมื่อเขาพูดต่อไปว่า “ถ้าไม่ดีกว่าคนไข้ก็ดีกว่าคนขาย”

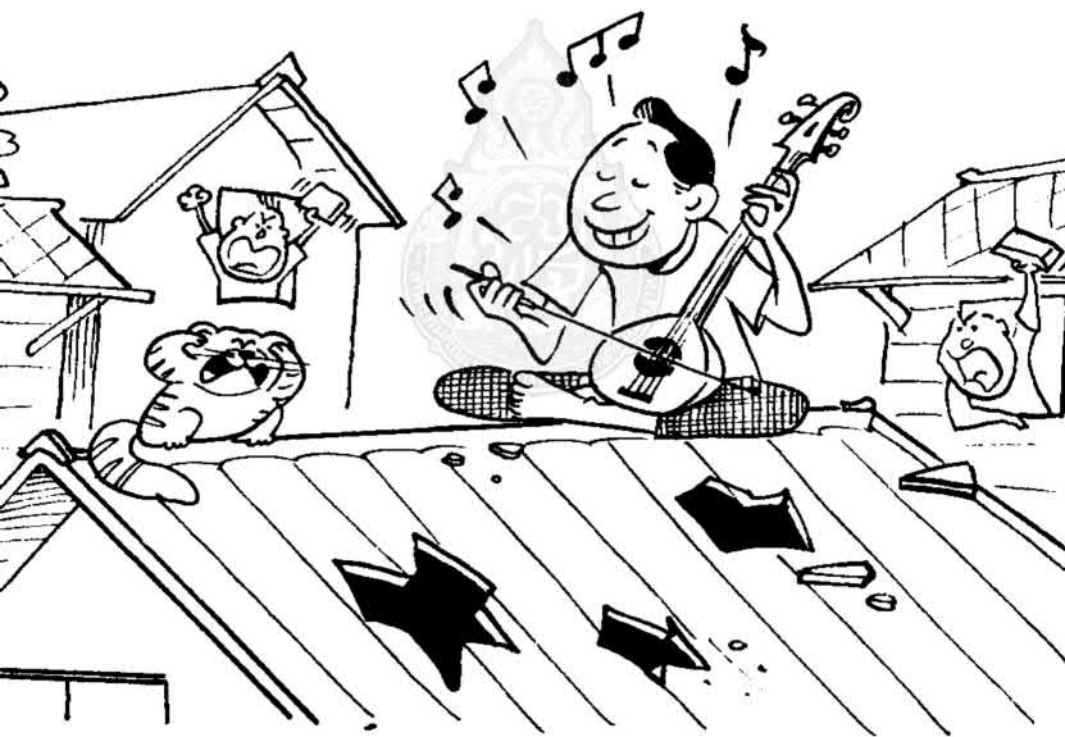
คำพูดของชายผู้นี้ฟังครั้งแรกเหมือนกับว่า เขามีความคิดเห็นคล้อยตามผู้ขายว่ายานั้นดี แต่เมื่อเขาพูดต่อไปก็ทำให้ผู้ฟังเข้าใจได้ชัดเจนขึ้นว่า เขามีความคิดเห็นเกี่ยวกับยาราคาแพงอย่างไร

ตัวอย่างที่ ๓

ในเรื่อง *ขอโดยคนที่สี่* ไม่เป็น ‘โก้ บางกอก’ เล่าว่า การหัดตีซออยู่ในห้องที่เก็บเสียงได้มิดชิดและติดเครื่องปรับอากาศจะเป็นเร็วกว่าหัดในห้องที่เปิดประตูหน้าต่างโล่งโล่ง เมื่ออ่านเพียงเท่านั้นผู้อ่านจะเข้าใจว่า สาเหตุที่เป็นเร็วกงเป็นเพราะในห้องที่เก็บเสียงมิดชิด ผู้หัดจะมีสมาธิในการตีซอได้ดีกว่า แต่ ‘โก้ บางกอก’ ได้ให้เหตุผลว่า

การหัดตีซอในห้องที่ไม่เก็บเสียงนั้นเสียงซออ้อมดังไปถึงทั้งเพื่อนบ้านและศัตรูบ้าน บุคคลจำพวกหลังมีความอดทนน้อย.... มักคิดว่าเสียงซออ้อมดังน้อยกว่าเสียงก้องอิฐกระทบหลังคาบ้าน และมักจะพยายามกลบเสียงซอของเราด้วยการเอาก้อนอิฐขว้างหลังคาบ้าน การตีซอจึงย่อมจะยืดยืดเป็นธรรมดา เพราะผู้ฝึกหัดจะต้องหยุดกลางคันเพื่อป็นขึ้นไปซ่อมหลังคา และเก็บก้อนอิฐบนหลังคาอยู่ตลอดเวลา....

เหตุผลของ ‘โก้ บางกอก’ ดังกล่าวนี้น่าปลุกความภาคภูมิใจของผู้่าน

ต่างหรือเหมือน

ชายสองคนคุยกัน คนหนึ่งพูดว่า “สำนักงานของผมช่างโกลาเลือนเกิน
นี้ถ้าผมมีเงินมาก ๆ ผมจะซื้อบ้านโกลั ๆ สำนักงาน”

อีกคนฟังแล้วก็หัวเราะพูดว่า “ผมไม่ซื้อบ้านหรอก ถ้าผมมีเงินมาก ๆ
ผมจะซื้อสำนักงานโกลั ๆ บ้าน”

ฟังชายสองคนคุยกันแล้วก็นำคิดว่าคำพูดของเขาเหมือนหรือ
ไม่เหมือนกัน คนหนึ่งจะซื้อบ้าน อีกคนหนึ่งจะซื้อสำนักงาน ผลจากการ
กระทำของเขาจะคล้ายคลึงกันคือมีบ้านโกลัสำนักงาน แต่ก็ต่างกันที่ว่า
คนหนึ่งจะเป็นทั้งเจ้าของบ้านและเจ้าของสำนักงานที่อยู่โกลักันนั้น ในขณะที่
อีกคนหนึ่งเป็นเพียงเจ้าของบ้านมิได้เป็นเจ้าของสำนักงาน

คำกริยาบางคำมีลักษณะพิเศษ คือคำนามที่อยู่ข้างหน้าและอยู่
ข้างหลังคำกริยานั้น ๆ อาจสลับลำดับกันได้โดยความหมายของประโยค

ไม่เปลี่ยนไปมากนัก เช่น

โรงเรียนอยู่ใกล้บ้าน และ บ้านอยู่ใกล้โรงเรียน

สุคาพบกับนิภา และ นิภาพบกับสุคา

สมชายแต่งงานกับสิริ และ สิริแต่งงานกับสมชาย

แจกันใบนั้นเหมือนกับแจกันใบนี้ และ แจกันใบนี้เหมือนกับแจกันใบนั้น

นิตยสารต่างกับวารสาร และ วารสารต่างกับนิตยสาร

รถบรรทุกชนกับรถไฟ และ รถไฟชนกับรถบรรทุก

ประโยคข้างต้นต่างกันแต่เพียงการเน้น ผู้พูดต้องการเน้นสิ่งใด หรือผู้ใดสิ่งนั้นหรือผู้นั้นก็เป็่็นประธาน ในเมื่อประโยคบางประโยคอาจ สับลำดับคำได้โดยความหมายเปลี่ยนไปไม่มาก ผู้ใช้ภาษาก็อาจใช้ความจริง ในเรื่องนี้ให้เป็นประโยชน์โดยเขียนหรือพูดประโยคที่เสมือนว่าความหมาย เหมือนกันแต่แท้จริงความหมายไม่เหมือนกัน เช่น

หญิงกลางคนผู้หนึ่งพูดกับหญิงอีกผู้หนึ่งว่า “คุณสิริเขาโชคดี เขาได้ผู้แทน เป็นลูกเขย”

หญิงคนที่สองอุทานว่า “เหมือนกับคุณสาวงามเลย ลูกเขยเขาก็ได้เป็นผู้แทน”

หญิงคนที่สองพูดเหมือนกับว่าเรื่องที่คนเล่าเหมือนกับเรื่องของ หญิงคนแรก แต่ที่จริงเรื่องทั้งสองไม่เหมือนกันทีเดียว ลูกเขยคุณสิริได้ เป็นผู้แทนก่อนที่จะได้เป็นลูกเขยคุณสิริ แต่ลูกเขยคุณสาวงามได้เป็นผู้แทน หลังจากที่เป็นลูกเขยคุณสาวงามแล้ว

ในกรณีคล้าย ๆ กัน

ชายคนหนึ่งอวดกับชายอีกคนหนึ่งว่า “ผมกับเมียผมไม่เคยทะเลาะกัน เมียผมไม่เคยมีความเห็นขัดกับผมเลย”

ชายคนที่สองก็สนองว่า “ผมกับเมียผมก็เหมือนกัน ผมไม่เคยมีความเห็น ขัดกับเมียผมเลย”

ชายคนที่สองพูดเสมือนว่าสาเหตุที่คนและภรรยาไม่ทะเลาะกัน เหมือนกับสาเหตุที่ชายคนแรกและภรรยาไม่ทะเลาะกัน แต่อันที่จริงสาเหตุที่

ทำให้สามีภรรยาสองคู่นี้อยู่อย่างสงบสุขไม่เหมือนกันทีเดียว ภรรยาของชายคนแรกไม่เคยมีความเห็นขัดกับสามี แต่ชายคนที่สองไม่เคยมีความเห็นขัดกับภรรยา ซึ่งตีความได้ว่ายอมตามความเห็นของภรรยา ไม่เป็นตัวของตัวเอง

จะเห็นได้ว่าประโยชน์ที่เราคิดว่าความหมายเหมือนกันเมื่อได้ฟังหรือได้เห็นเป็นครั้งแรกนั้น ถ้าฟังซ้ำหรืออ่านซ้ำอีกครั้งหนึ่งก็อาจพบความหมายแตกต่างกันอยู่มาก

ทำเรื่องใหญ่ให้เป็นเรื่องเล็ก

คนบางคนชอบทำเรื่องเล็กให้เป็นเรื่องใหญ่ แต่บางคนชอบทำเรื่องใหญ่ให้เป็นเรื่องเล็ก หรือในบางกรณีก็จำเป็นต้องทำเรื่องใหญ่ให้ดูเหมือนเป็นเรื่องเล็ก วิธีทำเรื่องใหญ่ให้เป็นเรื่องเล็กก็คือ เล่าเฉพาะเรื่องที่ฟังไม่ร้ายแรงเท่าใดนัก ไม่บอกความจริงทั้งหมดในทันที ทำให้ผู้ฟังเข้าใจผิดว่าเป็นเรื่องไม่สำคัญ แต่ถ้าผู้ฟังชักใช้ต่อไปก็จะได้ความจริงว่าเรื่องนั้น ๆ ที่แท้เป็นเรื่องสำคัญทีเดียว

ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างการเล่าเรื่องที่ทำเรื่องใหญ่ให้เป็นเรื่องเล็ก เปรียบเทียบกับการเล่าเรื่องเดียวกันอย่างตรงไปตรงมาตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ตัวอย่างเหล่านี้คัดแปลงจากตัวอย่างในหนังสือ ลูกเล่น: กลเม็ดการพูดคุยให้สนุก เล่ม ๒ ของ 'วีระพล สุวรรณนันท์'

ตัวอย่างที่ ๑

สามี รถเรากงจะต้องซ่อมใหญ่ น้ำเต็มตัวถังรถเลย
ภรรยา ทำไมอยู่ดี ๆ น้ำเข้าไปในรถได้ คุณจอดทิ้งไว้ที่ไหน
สามี ในคลอง

อย่างนี้เล่าให้ดูเป็นเรื่องเล็ก อาจจะเล่าอย่างตรงไปตรงมาก็ได้ว่า

สามี เมื่อคืนผมขับรถตกลงไปในคลอง
เหตุที่น้ำเต็มตัวถังรถก็เพราะรถตกลงไปในคลอง สามีเลือกเล่าถึง
ผลคือน้ำเต็มตัวถังรถ เพราะฟังดูไม่ใช่เรื่องร้ายแรงเท่าเรื่องที่ว่ารถตกลงไป
ในคลอง

ตัวอย่างที่ ๒

ลูก แม่ ๆ หนูทำบันไดพาดล้มมาจากเสาไฟฟ้า
แม่ ลูกน่าจะไปบอกพ่อเขาซิ แม่ไม่ไปยุ่งเรื่องอย่างนี้หรอก
ลูก พ่อรู้แล้วแม่ ก็ตอนบันไดพาดล้มลงมานะพ่ออยู่บนบันไดพาด
ด้วยละ

ถ้าเล่าอย่างตรง ๆ ก็ว่า

ลูก แม่จ๋า พ่อปีนบันไดขึ้นไปซ่อมไฟฟ้าแล้วหนูทำบันไดล้ม
ลงมาจ๊ะ

การที่บันไดล้มลงมาไม่ใช่เรื่องสำคัญ แต่ถ้าบันไดที่ล้มนั้นมีคน
อยู่ด้วยต้องถือว่าเป็นเรื่องสำคัญ เพราะคนซ่อมต้องได้รับบาดเจ็บ ลูกเล่าเรื่อง
ที่ไม่สำคัญ คือบันไดล้ม แทนที่จะเล่าเรื่องสำคัญ คือพ่อปีนบันไดแล้วบันได
ล้มลงมา

ตัวอย่างที่ ๓

นาย ก ที่นั่นสถานีตำรวจไซ้ไหมครับ
ตำรวจ ใช่ครับ
นาย ก มีคนจมนโคลนมาถึงหัวเข่าแฉะครับ รีบมาช่วยเหลือด่วน
ตำรวจ ก็บอกให้เขาค่อย ๆ เดินขึ้นมาสักครับ

นาย ก เขาเดินไม่ได้ครับ ตอนเขาคกลงไปในโคลนเขาเอาหัวที่มลง
ไปก่อน

เล่าตรงตามเหตุการณ์ได้ว่า

นาย ก คุณตำรวจครับ มีคนหกล้มหัวที่มลงไปในโคลน โผล่ขึ้นมา
แต่ขา

เมื่อมีใครเล่าว่าคนจมโคลนถึงเข้า ผู้ฟังย่อมเข้าใจว่าส่วนที่จมนั้นคือ
ขา การที่ขาใครสักคนจะจมโคลนลึกเพียงเข้าไม่ใช่เรื่องร้ายแรง ผู้เล่าเล่าข้าม
รายละเอียดที่สำคัญคือผู้จมโคลนหัวที่มลงไป ส่วนที่จมโคลนคือหัวและ
จมลึกถึงเข้าซึ่งต้องถือเป็นเรื่องร้ายแรง

จะเห็นได้ว่าผู้เล่าสามารถเล่าเรื่องร้ายแรงให้ฟังดูเหมือนไม่ร้ายแรง
ได้โดยเลือกเล่าแต่เหตุการณ์ที่ไม่สำคัญ การเล่าวิธีนี้ทำให้ผู้ฟังต้องเสียเวลา
ชักช้าแต่ก็มักทำให้เกิดความขบขัน (แก่ผู้ที่มีใจเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์)

แนะให้คิด

นานมาแล้วผู้เขียนเคยอ่านเรื่องสั้นเรื่องหนึ่ง พระเอกเป็นทหารที่มีอารมณ์ขันและมีความสามารถมากมาย วันหนึ่งพระเอกผู้นั้นนั่งดื่มเหล้าอยู่กับเพื่อน ๆ เพื่อนล้อเลียนเรื่องที่เขาไปคิดพันผู้หญิงคนหนึ่ง เขาทำเป็นโกรธและคำเพื่อนว่า อ้ายเหี้ยมดกม้า

เมื่อผู้เขียนอ่านมาถึงตอนนี้ก็รู้สึกงง ไม่เข้าใจว่าทำไมคำพูดเช่นนั้นจึงถือเป็นคำด่า ต้องอ่านซ้ำอีกครั้งหนึ่งจึงได้นึกได้ว่า ถ้าอ้ายเหี้ยมดกม้าแล้วจะเหลืออะไร

คนไทยเรามีความสามารถในการสรรหาล้อคำมาใช้ให้ผู้ฟังต้องคิดแล้วจึงจะเข้าใจ ถ้าจะว่าใครบางที่ผู้พูดก็ไม่ว่าตรง ๆ แต่ใช้วิธีเปรียบเปรยพูดเป็นสำนวนชวนให้คิด คิดแล้วอาจจะเจ็บใจยิ่งกว่าถูกว่าตรง ๆ เช่น

นายจิตว่านายจอมว่า “ที่เขาว่ากันว่ามนุษย์มาจากลิงนี่คงจะจริง ดูหน้าเจ้าจอมก็ได้”

นายจอมฟังแล้วก็คงจะโกรธนายจิตอยู่ไม่น้อย

นักเขียนบางคนเมื่อจะเขียนถึงอะไร บางทีแทนที่จะเขียนถึงเรื่องนั้น ๆ ตรงไปตรงมาก็ใช้วิธีบรรยายถึงเรื่องอื่น ๆ ซึ่งสัมพันธ์กับเรื่องนั้น ๆ แทน ตัวอย่างเช่นในเรื่อง จดหมายจากวางหรั่ง ของ ‘น.ม.ส.’ จางวางหรั่งเขียนจดหมายถึงนายสนธิ์บุตรชาย ข้อความตอนหนึ่งว่าดังนี้

ถ้ามันเรียนอย่างกระยาจกหัวมันไม่สูง ถ้าเรียนอย่าง
กระฎุมพี เวลามันจะเกาหัวจะต้องเอื้อมแขนสักหน่อยถึงจะเกาถึง
ถ้าบางคนมันจะต้องค่อแขนด้วยเสียอีก

ถ้า ‘น.ม.ส.’ ซึ่งเป็นผู้พิมพ์จะทรงเขียนอย่างตรงไปตรงมาว่า ผู้ที่เรียนอย่างกระฎุมพีจะหัวสูง ก็คงได้ความเท่ากัน แต่จะไม่ได้รสขบขันเท่าที่เขียนโดยอ้อม

ไม่เฉพาะแต่ ‘น.ม.ส.’ เท่านั้น นักเขียนอื่น ๆ ที่ใช้วิธีแฉะให้คิด ไม่บอกเล่าตรงไปตรงมายังมีอีกมาก ในหนังสือหน้าลายกระเซ็น เรื่อง ชื่อใครคิดว่าจะสำคัญ ‘ชาติรี อนุเรียร’ เล่าว่า

พ่อมีวิธีตั้งชื่อลูกได้แหวกแนวกว่าใคร ๆ ท่านเป็นตำรวจ ต้องย้ายไปเรื่อย ๆ ลูกก็เกิดแทบทุกสถานที่ที่ย้ายทีเดียว ท่านเลยตั้งชื่อลูกตามชื่อโรงพักที่ท่านอยู่... พี่ชายผมสองคน คนหนึ่งเกิดเมื่อตอนที่ท่านอยู่โรงพักชนะสงคราม เลยได้ชื่อชนะ อีกคนหนึ่งเกิดที่โรงพักจระเข้ใหญ่ชื่อชาละวัน น้องชายคนหนึ่งเกิดที่โรงพักท่าช้าง ซึ่งอยู่เลยโคราชไปหน่อย ได้ชื่ออุทุมพร พ่อผมบอกว่าตั้งชื่อลูกคนไหนไม่ลำบากเท่ากับตั้งชื่อให้ผมเลย... โรงพักที่พ่อผมย้ายไปอยู่และเกิดผมนั่นอยู่ในเขตจังหวัดสมุทรปราการ เป็นตำบลเล็ก ๆ สมัยนั้นเขาเรียกบางเหี้ย (หน้า ๒๐๓-๒๐๔)

ในเรื่องข้างขึ้นเรื่องหนึ่งมีบทสนทนาระหว่างพ่อกับลูก

ลูกถามพ่อว่า “คุณพ่อเขียนในที่มืดได้ไหมครับ”

พ่อบอกว่า “ได้ซิลูก จะทำไมรี”

ลูกก็บอกว่า “ถ้าอย่างนั้นผมจะดับไฟนะครับ แล้วคุณพ่อช่วยเซ็นสมุดพกให้ผมด้วย”

และอีกเรื่องหนึ่งเป็นบทสนทนาระหว่างคุณวิจิตกับคุณวิชัย

คุณวิจิตพูดว่า “อ้าวเห็นลื้อถือหูโทรศัพท์อยู่นานแล้ว ทำไมไม่พูดเสียที”

คุณวิชัยตอบว่า “ลื้อไม่รู้อะไร อ้าวกำลังพูดกับเมียอ้าว”

เรื่องที่คุณเขียนเขียนอ้อมแอะให้คิดเช่นนี้ ถ้ามีการอธิบายขยายความ

ให้กระจ่างขึ้นก็หมดรส

เล่นคำ

เคยมีผู้ตั้งข้อสังเกตว่าวรรณคดีไทยไม่เหมือนวรรณคดีของชาติอื่น กวีไทยนิยมการเล่นคำ มักนำคำที่เสียงพ้องกันแต่ต่างความหมายมาเรียงไว้ใกล้ ๆ กัน บทประพันธ์ตอนชมป่าในวรรณคดีไทยหลายเรื่องหลายตอน มีเสียงไพเราะ เล่นคำแพรวพราว แต่ไม่ตรงความจริง เช่น วรรณคดีเรื่อง *อิเหนา* ตอนอิเหนาจะจากเมืองหมันหยา กวีได้พรรณนาไว้ว่า

ว่าพลางทางชมกณานก
เบญจวรรณจับวัลย์ชาติ
นางนวลจับนางนวลนอน
จากพรากจับจากจันรรจา
แขกเต้าจับเต้าร้างร้อง
นกแก้วจับแก้วพาทิ

โฉนผกจับไม้ชิงมี
เหมือนวันพี่ไกลสามศูตามา
เหมือนพี่แนบนวลสมรจินตะหรา
เหมือนจากนางสการะวาตี
เหมือนร้างห้องมาหยาวิรมิ
เหมือนแก้วพี่ทั้งสามตั้งความมา

กระเวนไพร่ร่อนร้องกระเวนไพร่	เหมือนเวรโคให้นิราศเสนาหา
เค้าโงงจับโงงอยู่เอกา	เหมือนพื้บโงงมาเมื่อไกลนาง
กั้มแคจับแคสันโคขเดี้ยว	เหมือนเปล่าเปลี่ยวกับใจในไพรกว้าง
ชมวิหคคนโกไม่ไปตามทาง	คะนึ่งนางพลางรีบโยธี

นักอ่านหลายคนวิจารณ์ว่า ไม่น่าเป็นไปได้ที่คนแต่ละชนิจะเลือกจับต้นไม้ที่มีชื่อเหมือนหรือคล้ายชื่อนกนั้น ๆ ทำไมคนจากพรากจะต้องจับต้นไม้จาก นกแขกเต้าจับต้นไม้ร้าง นกแก้วจับต้นไม้แก้ว นกเค้าโงงจับต้นไม้กั้มแคจับต้นไม้แค ข้างเป็นความบังเอิญที่กล่าวได้ว่าเหลือเชื่อ

ไม่แต่บทชมป่าในเรื่องอิเหนาเท่านั้น บทชมป่าในวรรณคดีเรื่องอื่น ๆ ก็มีกล่าวถึงนกที่จับต้นไม้ที่มีชื่อเดียวกัน เช่นใน *ลิลิตพระลอ* มีร่ายว่าดังนี้

พระลอเสด็จลีลา ชมพฤษภาหลายหลาก สองปลาก้างแถวทาง
 ยางจับยางชมฝูง ยุงจับยุงขั้วเข้า เปล้าจับเปล้าเปลกหมู่ กระสาตู้
 กระสัง รังเรียงรังรินาน ไก่กลานไต่หงอนไก่ ไผ่จับไผ่คู่กลอ
 ดอด้ดอจับไม้ดอด ดับกลอดดพงกา กล้ากลาจับจับกล้า หัวจับ
 หัวลอดแล กั้มแคจับแคป่า ดอกบัวว่าชมบัว กระเวนวังนัว
 กระเวนดง ข้างทองลงจับทองขั้ว แขกเต้าด้วเต้าแขก ไค้ไม้แมก
 ไปมา บรู๊ก็กณามผู้ ชมพิทกเห็นผู้ เรียกร้องหากัน

สัตว์ที่กวีพรรณนาไว้โดยธรรมชาติวิสัยไม่น่าจะจับต้นไม้ดังกล่าว ผู้ไม่ชอบวรรณคดีไทยจึงโจมตีว่ากวีไม่นึกถึงความจริง บทพรรณนาต่าง ๆ อ่านแล้วไม่เห็นภาพหรือไม่ให้ความรู้สึกเท่าที่ควรเพราะกวีห่วงแต่เล่นคำ ส่วนผู้ที่ชอบวรรณคดีไทยก็ชมว่า นี่แสดงอัจฉริยภาพของกวีที่สามารถนำคำที่เสียงเหมือนกันแต่ต่างความหมายมาเรียงไว้ใกล้ ๆ กัน

ผู้อ่านจะชอบหรือไม่ชอบวรรณคดีไทยก็ตาม เราก็ต้องยอมรับว่า การเล่นคำเป็นลักษณะหนึ่งในวรรณคดีไทย เมื่อกวีไทยพรรณนาธรรมชาติ

ก็มักจะมีการเล่นคำ ความนิยมเช่นนี้สะท้อนให้เห็นว่าคนไทยมีความ
สำนึกสูงในเรื่องภาษาและชอบเล่นกับถ้อยคำ การเล่นกับถ้อยคำมิได้มี
ปรากฏเฉพาะในถ้อยคำที่ใช้กันทั่วไปในชีวิตประจำวันเท่านั้น ในกวีนิพนธ์
ซึ่งเป็นงานเขียนที่ละเอียดประณีตยิ่งขึ้น กวีก็เพลิดเพลินกับการเลือกสรร
ถ้อยคำมาเรียงร้อยเข้าด้วยกันให้ได้เสียงและความหมายตามต้องการ ปา
ในวรรณคดีไทยจึงมักจะเป็นป่าที่มีชื่อสัตว์ชื่อต้นไม้คล้าย ๆ กัน และมัก
จะคล้ายกับคำที่แสดงความรู้สึกในใจของกวีด้วย

กลบท

ใน กาพย์ห่อโคลงนิราศธารทองแดง ของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร มีกาพย์ยานี
กับโคลงสี่สุภาพต่อไปนี้

คหฬฐ์รุง	งศคฐ์หฬฐ์
หฬฐ์คคอยู่	รปงทุหฬฐ์
คจข้คคค	พจพจ
หฬฐ์รุง	ศคค
งคหฬหฬค	งคอยู่
หฬฐ์รุง	รปคคค

กาพย์กับโคลงข้างคั่นน่าสนใจเพราะคำทุกคำในกาพย์และโคลง
ล้วนแล้วแต่เป็นเสียงสระอุหรือสระอู กาพย์ที่มีลักษณะเช่นนี้ได้ชื่อว่า
กาพย์บาทเลื่อนลำ ส่วนโคลงที่มีลักษณะเช่นนี้ก็ได้อีกชื่อว่า โคลงบาทเลื่อนลำ

ภาพยบาทเลื่อนลำและโคลงบาทเลื่อนลำมีลักษณะอย่างที่เราเรียกว่า กลบท คือมีข้อบังคับในการแต่งเป็นพิเศษกว่าโคลงและภาพยธรรมดา กวีนิพนธ์ บทใดกวีบัญญัติลักษณะบังคับเพิ่มเติมเป็นพิเศษกว่าลักษณะบังคับที่มีเดิม กวีนิพนธ์บทนั้นก็ได้อธิบายว่าเป็นกลบท คำประพันธ์ทุกชนิดเป็นกลบทได้ เราจึงมีทั้งโคลงกลบท กลอนกลบท ภาพยกลบท และฉันทกลบท

ตามตำราฉันทลักษณ์นั้นท่านกล่าวว่ากวีเพิ่มลักษณะบังคับต่าง ๆ ขึ้นเพื่อความไพเราะ คำกล่าวนี้อาจจะเป็นจริงอยู่บ้าง ทั้งนี้เพราะกลบท บางชนิดไพเราะกว่าคำประพันธ์ธรรมดา ตัวอย่างเช่น กลอนกลบททุกบทเด่น *ด้อยหอย* ในหนังสือชุมนุมตำรากลอนฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ ต่อไปนี้ (หน้า ๑๖๖)

ข้าชื่อแข่งเขียนชื่อห้องจองนามหมาย ถ้าไฉ่ชื่อลือว่าชายไว้ศักดิ์ศรี
พระบัณจุลทุนบันเทิงพระทัยทวี ดังยศแสงเด่นยศศรีหลวงปรีชา

กลบทข้างต้นฟังไพเราะ เพราะนอกจากจะมีสัมผัสสระเหมือน กลอนสุภาพทั่วไปแล้วยังมีสัมผัสอักษรระหว่างสามคำแรกกับสามคำถัดไป ในแต่ละวรรคอีกด้วย

แต่กลบทที่ไพเราะผู้คำประพันธ์ธรรมดาไม่ได้ก็มี เช่นกลอนกลบท *อักษรกลอนตาย* ซึ่งปรากฏในหนังสือชุมนุมตำรากลอนเล่มเดียวกัน ต่อไปนี้ (หน้า ๑๘๖) ฟังไม่ไพเราะเพราะใช้คำตายทั้งหมด

สุดคิฉจิตวิตกกองจะทรุด ทุกข์เพราะรักหนักสุดซึ้งจักขาด
นุชเทวยศศกคอบอกนาฏ แทบจะวาทชีพวดคองอบแสบ

หากพิจารณากลบททั้งหลายจะเห็นว่าบางกลบทมีลักษณะบังคับ ที่ไม่เกี่ยวกับเสียง เช่น กลบทชื่อ *สุนทรโกศล* บังคับให้ใช้แค่ สอ มิให้ใช้ สอ ยอ กลบทชื่อ *อธิปติอักษร* บังคับให้ใช้แค่ ยอ มิให้ใช้ สอ สอ กลบทชื่อ *ถาวรธิดา* บังคับให้ใช้ไม้้วนทุกวรรค มิให้ใช้ไม้มลาย กลบทชื่อ *โสภณานุกูล* บังคับให้ใช้ไม้มลายทุกวรรค มิให้ใช้ไม้้วน

นี่แสดงว่าจุดมุ่งหมายสำคัญในการแต่งกลบทน่าจะมีใช้เพื่อความไพเราะ ถ้าอย่างนั้นกวีแต่งกลบทเพื่ออะไร อาจสันนิษฐานได้ว่าการคิดข้อบังคับขึ้นเป็นพิเศษ การพยายามแต่งให้ได้ตามข้อบังคับนั้น ๆ และการแข่งขันว่าใครจะคิดข้อบังคับได้แปลกใหม่และซับซ้อนกว่าคนอื่น ๆ น่าจะเป็นความสนุกสนานเพลิดเพลินอย่างหนึ่งของกวีไทย กลบทจำนวนมากมายจึงได้เกิดขึ้น

“ว่าพลางนางแปลงกายา เป็นองค์สุดาเยาวมาลย์”

ถ้ากลอนข้างต้นนี้นักอ่านทั้งหลายคงจะจำกันได้ว่ามาจากบทละครเรื่อง *อุณรุทธร้อยเรื่อง* บทละครเรื่องนี้คุณสุวรรณแต่งไว้ตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ ปรากฏทรงกล่าวถึงบทละครเรื่องอุณรุทธร้อยเรื่องไว้ในอธิบายเรื่องบทละครของคุณสุวรรณว่า

...บทละครอุณรุทธร้อยเรื่องนั้น คุณสุวรรณเกณฑ์ให้ตัวบทในละครเรื่องต่าง ๆ มารวมกันอยู่ในเรื่องเดียว ถ้าดูโดยกระบวนความอยู่ข้างจะเลอะ แต่ไปดีทางสำนวนกลอนกับแสดงความรู้เรื่องละครต่าง ๆ กว้างขวาง เพราะในสมัยนั้นบทละครยังมีได้พิมพ์ คุณสุวรรณคงต้องพยายามมากทีเดียวจึงได้รู้เรื่องละครต่าง ๆ มากถึงเพียงนั้น แต่มีอยู่บท ๑ ในอุณรุทธร้อยเรื่อง

ของคุณสุวรรณ ซึ่งควรสรรเสริญในกระบวนการว่าเป็นความคิด
แปลกดี คือบทจำแลงตัว...

บทจำแลงตัวดังกล่าวนี้มีข้อความว่าดังนี้

จำจะยกโยธาคลาไคล	ตามองค์พระอภัยเชษฐา
ว่าพลางนางแปลงกายา	เป็นองค์สุดาเขาวมาลย์
รู้พลให้กลายเป็นโยธา	ไอยราแปลงเป็นคชสาร
พาซึ่งแปลงเป็นอาชาชาญ	พระพรหมานแปลงเป็นท้าวธาดา
ไกรสรให้แปลงเป็นสิงหราช	สฤณชาติให้แปลงเป็นปักษา
พระรามเสกแปลงเพศเป็นรามา	พยัคฆาแปลงเป็นพยัคฆ์
พระยาครุฑแปลงเป็นสุบรรณจร	วานรแปลงเป็นกระบี่ศรี
นาคาเป็นพระขวาสุกรี	โกสีย์แปลงเป็นท้าวสหสนัย
พระสุริยันนั้นเป็นทินกร	ศศิธรเป็นดวงแขไข
เจ้าพลาชงามแปลงนามเป็นหมื่นไว	ชาละวันนั้นให้เป็นกุมภา
พระอิศวรแปลงเป็นพระสุลี	ทรีแปลงเป็นเมหิงษา
เทเวศร์แปลงเพศเป็นเทวา	กิงราแปลงเป็นกิงรี
พระยาหงส์แปลงองค์เป็นเหมราช	พระดาบสแปลงชาติเป็นฤษี
โลกลายกายาเป็นคาวี	มฤคิ์แปลงเป็นมฤคา

(อุณรุทธอุยเรื่อง)

กลอนที่บรรยายถึงการจำแลงตัวยังไม่จบ ยังมีคำอีก ๒-๓ คำกลอน
แต่คัดมาเพียงเท่านี้ก็คงทำให้ผู้อ่านเห็นได้แล้วว่า ผู้ที่จำแลงตัวและสิ่งที่
จำแลงตัวมีมากมาย เป็นเทพเจ้าก็มี เช่น พระอิศวร พระพรหม พระอาทิตย์
พระอินทร์ เป็นตัวละครในวรรณคดีก็มี เช่น พลาชงาม ชาละวัน พระราม
และเป็นสัตว์ต่าง ๆ ก็มี เช่น ครุฑ นาค หงส์ โค ช้าง ม้า แต่การจำแลงตัว
ทั้งหมดไม่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ผู้ที่จำแลงตัวและสิ่งที่จำแลงตัวยังคง
เป็นคนเดิมและสิ่งเดิมนั่นเอง เช่น นางที่แปลงเป็นสุดาก็ยังคงเป็นนางคนเดิม
รู้พลที่แปลงเป็นโยธาก็ยังเป็นรู้พลอย่างเดิม ไอยราที่แปลงเป็นคชสารก็ยัง

เป็นช่างอย่างเดิม พาชื้ที่แปลงเป็นอาชาก็ยังเป็นมั่วอย่างเดิม ฯลฯ ถ้าจะถามว่าเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้นก็ต้องตอบว่า ชื่อของบุคคลต่าง ๆ และสิ่งต่าง ๆ ก่อนและหลังการแปลงตัวแม้จะเป็นคนละชื่อคนละคำก็หมายถึงสิ่งเดียวกัน คำที่เสียงต่างกันแต่หมายถึงสิ่งเดียวกันเหล่านี้บางคู่ก็เป็นคำแผลง เช่น มฤคิ-มฤคา เทเวศร์-เทวา กินรี-กินรา บางคู่ก็เป็นชื่อของบุคคลเดียวกัน เช่น พระอิสวร-พระสุติ พลายงาม-หมื่นไวข พระพรหมาน-ท้าวธาดา

และบางคู่ก็เป็นคำพ้องความหมายหรือที่เรียกว่าไวพจน์ เช่น ดาบส-ฤาษี
ไอยรา-คชสาร สกุนชาติ-ปักษา

คุณสุวรรณใช้ประโยชน์จากความจริงที่ว่าคำที่ใช้เรียกสิ่งเดียวกัน
อาจมีได้หลายคำ นำคำที่หมายถึงสิ่งเดียวกันแต่เสียงต่างกันมาเรียงกันไว้
ทำให้ดูเหมือนว่าเป็นคนละสิ่ง แต่ที่แท้ก็คือสิ่งเดียวกันนั่นเอง

ปราสาทเสาคอดยอดดวน

เมื่อเอ่ยถึงคำว่า ปราสาท ใคร ๆ ก็จะต้องนึกเห็นภาพสิ่งก่อสร้างที่หุ่หุ่ร่าส่างาม ใช้เป็นที่ประทับของพระเจ้าแผ่นดินหรือเป็นที่ประดิษฐานสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ปราสาทที่เสาคอดและยอดดวนไม่น่าจะมี หรือถ้าจะมีก็ไม่น่าจะเรียกว่าปราสาท แต่ปราสาทที่มีลักษณะเช่นนี้ก็มีปรากฏแล้วในเรื่อง *ระเด่นลันได* ซึ่งผู้แต่งคือ พระมหามนตรี (ทวีป)

บทกลอนในเรื่อง *ระเด่นลันได* ได้กล่าวถึงปราสาทเสาคอดยอดดวนไว้ดังนี้

อยู่ปราสาทเสาคอดยอดดวน
มีทหารหอนเห่าเฝ้าโม่งขาม

กำแพงแก้วแล้วล้วนด้วยเรือพนา
คอยปราบปรามประจามิตรที่คิดร้าย

ใครอ่านกลอนบทนี้แล้วคงจะนึกขึ้น เหตุที่ขึ้นก็เพราะคำที่ใช้มีความหมายขัดกัน ปรasaทควรจะโอ้อำ แต่ปรasaทที่กล่าวถึงนั้นเสาคอดยอดด้วน กำแพงแก้วควรสร้างด้วยวัสดุที่ทนทานมั่นคง แต่กำแพงที่กล่าวถึงเป็นเพียงเรือหวาม และทหาควรจะมีลักษณะน่าเกรงขาม แต่ทหาที่กล่าวถึงเป็นเพียงสุนัข

ถ้อยคำที่มีความหมายขัดกันดังในบทกลอนข้างต้นมีอยู่ทั่วไปในเรื่อง ระเด่นลันได บทประสงทรเครื่องของระเด่นลันไดก็มีถ้อยคำขัดกันอยู่ไม่น้อย ดังบทกลอนพรรณนาว่า

ครันรุ่งแสงสุริยันตะวันไฉ่	ไถ่ไถ่ลงในอ่างแล้วล้างหน้า
เสร็จเสวยข้าวดังกับหนังปลา	ลงสระสงคกคในท้องคลอง
กระโดดดำสามทีสี่เหือไถ่	แล้วย่างขึ้นบันไดเข้าในห่อง
ทรงสุคนธ์ปนละลายดินสอพอง	ชโลมสองแก้มคางอย่างแมวคราว

ระเด่นลันได “เสวยข้าวดังกับหนังปลา” “สระสงคกคในท้องคลอง” และ “ทรงสุคนธ์ปนละลายดินสอพอง” คำนามที่อยู่ถัดจากคำกริยารากศัพท์แสดงถึงความเป็นอยู่ของชนชั้นสามัญที่ค่อนข้างจะยากไร้เมื่อใช้คู่กับรากศัพท์ซึ่งเป็นคำสำหรับเจ้านายย่อมทำให้เกิดความขัดแย้ง แต่ก็เป็นการขัดแย้งที่เหมาะสมเพราะระเด่นลันไดเป็นทั้งระเด่นและขอทาน หรือถ้าจะกล่าวให้ตรงความจริง เป็นขอทานที่ถูกสมมุติให้เป็นระเด่น

ความขัดแย้งอันเกิดจากความจริงที่ว่า ระเด่นลันไดเป็นทั้งระเด่นและขอทาน มีปรากฏแม้ในตอนที่กล่าวถึงการหาเลี้ยงชีวิตของระเด่นลันได พระมหามนตรีผู้เขียนเรื่องระเด่นลันไดพรรณนาไว้ดังนี้

เที่ยวสี่ซอกขอข้าวสารทุกบ้านช่อง	เป็นเสบียงเลี้ยงท้องของฉาว
ไม่มีใครชิงชิงทั้งหญิงชาย	ค่างฝากายฝากตัวกลัวบารมี

กลอนตอนนี้เขียนไว้ชัดเจนว่า ระเด่นลันไดต้อง “ขอ” ข้าวสารชาวบ้านมาเลี้ยงชีวิต แต่แม้กระนั้นผู้เขียนก็ไม่เรียกของที่ชาวบ้านให้ระเด่น

ลันไดว่า “ทาน” หากเรียกว่า “ของถวาย” ให้สมฐานะที่ลันไดเป็นถึง
ระเด่น

จะเห็นได้ว่าคำที่มีความหมายขัดแย้งกันนั้น คำหนึ่งจะเหมาะสม
กับฐานะของระเด่น อีกคำหนึ่งเหมาะสมกับฐานะของขอทาน นอกจากคำ
ข้อความบางตอนก็มีความหมายขัดแย้งกันด้วยเหตุที่ระเด่นลันไดมีสองฐานะ
ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด คือบทกลอนที่พรรณนาความเก่งกล้าสามารถของ
ระเด่นลันได ตอนหนึ่งระเด่นลันไดอวดนางประแดะ หญิงที่ตนไปผูกสมักร
รักใคร่ว่า

พี่ก็ทรงศักดิ์กล้าหาญ แต่ข้าวสารเต็มกระบุงยังแบกไหว
ปลาแห้งที่เอาเข้าเผาไฟ ประเดี้ยวใจเกี้ยวเล่นออกเป็นจุม

นางประแดงก็เอ้ออกล้อตามว่า

จึงนบนอบขอบตัวทำกลัวบุญ	ไม่รู้เลขพ่อคุณนี้มีฤทธิ์
กระนั้นสี่มือพระเสด็จมา	หมูหมาย่นย่อไม้รอดิต
ขอพระองค์จงฟังยังหยุดคิด	อย่าให้มีความผิดติดตัวน้อง

และเมื่อระเด่นลันไดแอบไปหานางประแดง ก็ได้สำแดงฤทธิ์ดังกล่าวแล้วว่า

แล้วผาดแผลงสำแดงเดช	เดินมาตามตรอกชอกกำแพง
---------------------	-----------------------

ข้อความที่พรรณานานี้แสดงว่าระเด่นลันไดมีความเก่งกล้าสามารถไม่น้อยหน้าระเด่นทั้งหลาย แต่ความเก่งกล้าสามารถที่อ้างนั้นเป็นแต่เพียงความเก่งกล้าที่ขอทานคนหนึ่งจะมี นี่ก็เหมือนกับชีวิตความเป็นอยู่โดยทั่วไปของระเด่นลันไดที่ผู้เขียนพรรณนาไว้ให้มีความเป็นอยู่อย่างระเด่น แต่ก็ก็เป็นเพียงระเด่นที่เป็นขอทาน

ระเด่นลันไดเป็นตัวละครที่น่าสนใจในแง่ที่มีสองฐานะ ฐานะทั้งสองนี้ตรงข้ามกัน นำชมพระมหรมาณตรีที่ใช้ภาษาแสดงฐานะที่ตรงข้ามกันได้เหมาะสม

สักราวีมาลา

สักวาหรือสักรวาเป็นชื่อกลอนแบบหนึ่ง บทหนึ่งมี ๔ คำกลอน หรือ ๘ วรรค แต่ละบทขึ้นต้นด้วยคำ สักวา หรือ สักรวา และลงท้ายด้วย คำ เอย คนไทยนิยมแต่งสักรวากันมาแต่โบราณ ‘ฉันทิชย์ กระแสสินธุ์’ ได้เล่าไว้ในหนังสือ กวีโวหารและโบราณคดี เรื่อง *สักรวาไกรทอง* ว่า การเล่นสักรวามีมาตั้งแต่สมัยอยุธยา นิยมลอยเรือเล่นกันในฤดูน้ำหลาก และมักจะเล่นกันในเวลากลางคืน วงที่เล่นสักรวาแต่ละครั้งอาจมีหลาย ๆ วง แต่ละวงสมมุติเป็นตัวละครในวรรณคดี เช่น ถ้าเล่นเรื่องรามเกียรติ์ก็จะ มีวงที่เป็นพระราม พระลักษมณ์ นางสีดา ทศกัณฐ์ ฯลฯ ผู้บอกสักรวา จะแต่งบทสักรวาให้ตัวละครเหล่านี้มีบทบาทเหมือนดังที่ปรากฏในเรื่อง รามเกียรติ์ แต่ถึงแม้จะต้องยึดเรื่องรามเกียรติ์เป็นหลักผู้บอกสักรวาก็

สามารถสอดแทรกความรู้สึกของคนไว้ในบทสักรวาทหรือแต่งบทสักรวาท
กระทบกระทั่งกับผู้อื่น ความสนุกของการเล่นสักรวาทก็อยู่ที่การปะทะ
คารมระหว่างผู้บอกสักรวาทนั่นเอง

‘ฉันทิขย์ กระแสสินธุ์’ ยังได้เล่าไว้ด้วยว่า ในสมัยพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ครั้งหนึ่งมีสักรวาทหน้าที่นั่ง คุณพุ่ม นักสักรวาท
หญิงลือนามได้แต่งสักรวาทเป็นทำนองว่า ถ้าขุนนิพนธ์พจนารด (ดิศ)
อาลักษณ์สำคัญคนหนึ่งในสมัยนั้น ไม่เอารดแก้วมารับแล้วจะไม่ยอมไปเล่น
สักรวาทด้วย ขุนนิพนธ์พจนารดได้ใช้คำฟ้องเสียงให้เป็นประโยชน์ บอกบท
สักรวาทตอบคุณพุ่มว่า

สักรวาทว่าจะขึ้นซึ่งรดแก้ว	พอรู้แล้วมิได้คิดองขนาง
จึงหักเอากิ่งแก้วตามแนวทาง	มาสอไล่สองข้างที่งอนรด
หอมกลิ่นแก้วกล้วกลิ่นสุมาลัย	รวยระรื่นชื่นใจให้ปรากฏ
รดแก้วมีแล้วอย่ารันทด	ขอเชิญมาขึ้นรดเถิดน้องเอย

คุณพุ่มจำต้องเล่นสักรวาทหน้าที่นั่งตามสัญญา เรื่องที่เล่นครั้งนั้น
คือเรื่องไกรทอง ขุนนิพนธ์พจนารดรับบทเป็นไกรทอง ส่วนคุณพุ่ม
รับบทเป็นวิมาลา ขุนนิพนธ์พจนารดได้แต่งบทสักรวาทว่า

สักรวาทไกรทองทำลงล้อ	ปลื้มมีดหมอออกมาแหลมเขี้ยวให้เห็น
แล้วหยักรั้งตั้งท่าว่าเนื้อเย็น	นี่ฤาเป็นภรรยาชาละวัน
ถ้ามันไม่ยอมเสียเป็นเมียพี่	ก็น่าที่ชีวาจะอาศัย
ด้วยมีดหมอฤทธิ์แรงแสงเป็นมัน	แทงตะบันถึงปอดไม่รอดเอย

คุณพุ่มตอบโต้บอกบทสักรวาทว่า

สักรวาทวิมาลาทำคาขาว	เห็นมีดยาวพลามแหลมวับแวมไล่
ให้คิดกลัวตัวงอหดห้อยใจ	จึงตอบไปด้วยรศพจนา
อย่าเป็นเมียเลขหม่อมขอมเป็นแม่	ฉันก็แก่รุ่นราวถึงคราวป้า
เหล่ากุมภีลธมไปในกองคา	จงเลือกหาตามชอบระบอบเอย

วิมาลาไม่ยอมเป็นเมียแต่ยอมเป็นแม่ของไกรทอง เป็นอันว่าคุณพุ่ม
ใช้กรรมแก้ลำขุนนิพนธ์จนารถได้

รายชื่อหนังสืออ้างอิง

๑. โก๋ บางกอก (นามแฝง). *ขอโดยคนที่สี่ไม่เป็น* ใน นิตยสารคุณหญิง.
มกราคม ๒๕๑๔, หน้า ๑๕๓-๑๕๔.
๒. คณะกรรมการพิจารณาและจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์
สำนักนายกรัฐมนตรี. *ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ ๑. พระนคร :*
โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, ๒๕๒๑.
๓. กลังวิทยา. *ไตรภูมิพระร่วง ของพระยาสิทธิไทย. ธนบุรี :* โรงพิมพ์
รุ่งวัฒนา, ๒๕๑๕.
๔. ศีกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว. *ศิลปินเอก* ใน หนังสือเรียนภาษาไทย
ชุดทักษะสัมพันธ์ เล่ม ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การค้ำ
ของคุรุสภา, ๒๕๒๘, หน้า ๘๖-๑๐๑.

๕. จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. ประชุมประกาศรัชกาลที่ ๔ พ.ศ. ๒๓๙๔-๒๔๐๐. พระนคร : โรงพิมพ์องค์การค้ำของคุรุสภา, ๒๕๐๓.
๖. _____. พระบรมราชาธิบายว่าด้วย พระราชสาส์น ในหนังสืออนุสรณ์งานฉาปนกิจศพหม่อมราชวงศ์กุนตี อ่องระเบียบ ณ วัดมกุฏกษัตริยาราม วันอาทิตย์ที่ ๑๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๒๗.
๗. _____. พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เล่ม ๒. พระนคร : โรงพิมพ์องค์การค้ำของคุรุสภา, ๒๕๐๖.
๘. ฉันทิชย์ กระแสสินธุ์. สักรวาไกรทอง ในกวีโวหารและโบราณคดี. พระนคร : ก้าวหน้า, ๒๕๐๓, หน้า ๔๐๐-๔๐๖.
๙. ชาตรี อนุเชียร. ชื่อใครคิดว่าไม่สำคัญ ในน้ำลายกระเซ็น. กรุงเทพฯ : ปิยะสาส์น, ๒๕๒๐, หน้า ๑๕๐-๒๐๔.
๑๐. ทินวัฒน์ มฤคพิทักษ์. ลูกเล่น-ลูกสา. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : ก้องหล้า, ๒๕๒๓.
๑๑. ธรรมธิเบศร, เจ้าฟ้า. กาพย์ห่อโคลงนิราศธารทองแดง. พิมพ์ในการพระราชทานเพลิงศพพระยาเลวณิชาธรรมวิทักษ์ ณ วัดเทพศิรินทราวาส วันที่ ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๕.
๑๒. น. ณ ปากน้ำ (นามแฝง). พจนานุกรมศิลป์. กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครการพิมพ์, ๒๕๒๒.
๑๓. นราธิปพงศ์ประพันธ์, พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่น. วิทยาวรรณกรรม. พระนคร : แพร่พิทยา, ๒๕๐๖.
๑๔. นริศรานุวัดติวงศ์, สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยา. บันทึกเรื่องความรู้ต่างๆ เล่ม ๔. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๑.
๑๕. _____. และสมเด็จพระกรมพระยาดำรงราชานุภาพ. สาส์นสมเด็จพระ เล่ม ๓. พระนคร : โรงพิมพ์องค์การค้ำของคุรุสภา, ๒๕๐๖.

๑๖. บรรจบ พันธุเมธา. บาลีสันสกฤตในภาษาไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๑๗.
๑๗. _____. ลักษณะภาษาไทยใหญ่เทียบกับภาษากรุงเทพฯ. พระนคร : ศิวพร, ๒๕๐๘.
๑๘. โบตัน (นามแฝง). จันทรข้างแรม. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๓๑.
๑๙. ปริมาณุชิตชินโรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระ. ตะเลงพ่าย. พิมพ์ครั้งที่ ๑๕. พระนคร : โรงพิมพ์องค์การค้ำของกุสุสภา, ๒๕๐๓.
๒๐. ประพิน มโนมัยวิบูลย์. ภาษาสัมพันธ์ : ไทย-จีน ใน ภาษาพินอิน. เอกสารอัดสำเนา หน้า ๓๖-๔๓.
๒๑. แปลก ศิลปกรรมพิเศษ. พจนานุกรมคำพ้องไทย-มลายู. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๒๕.
๒๒. พจนานุกรมเขมร-ไทย ฉบับทุนพระยาอนุমানราชชน. ๕ เล่ม. กรุงเทพฯ : จงเจริญการพิมพ์, ๒๕๑๗.
๒๓. พิตยาลงกรณ์, กรมหมื่น. จดหมายจากวังหน้า. พระนคร : คลังวิทยา, ๒๕๐๗.
๒๔. _____. ประมวลนิทานของ น.ม.ส. พระนคร : คลังวิทยา, ๒๕๐๔.
๒๕. _____. พระนิพนธ์บางเรื่องและปาฐกถา. พระนคร : โรงพิมพ์องค์การค้ำของกุสุสภา, ๒๕๐๗.
๒๖. _____. เรื่องของนักเรียนเมืองอังกฤษ. พระนคร : โรงพิมพ์ไทย, ๒๔๕๕.
๒๗. พิมพ์ชัยศึกษากรณ์. บทละครอุณรุทร้อยเรื่องของขุนสุวรรณ. พระนคร, ๒๕๐๓.

๒๘. พิมพ์ศึกษากรณ. บทละครเรื่องระเด่นลันไดของพระมหามนตรี (ทรัพย์).
พระนคร, ๒๕๐๓.
๒๙. เพ็ญ ปัญญาพล. เพลงระบำของคณะปัญญาพล ในหนังสือเนื่องในงาน
ฉาปนกิจศพ เพ็ญ ปัญญาพล. พระนคร : โรงพิมพ์แร่การช่าง,
๒๕๐๔, หน้า ๘๗-๘๒.
๓๐. มนัสนา (นามแฝง). เอแมนคอลด์เป้ง เรื่องสั้นชุดชาวเขื่อน. พิมพ์
ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : ประพันธ์สาส์น, ๒๕๒๐.
๓๑. ไม้ เมืองเดิม (นามแฝง). คำนำนมและกลางเพลิง. กรุงเทพฯ :
เสริมวิทย์บรรณาการ, ๒๕๒๒.
๓๒. มงคล เดชนครินทร์. ศัพท์เทคนิคแปลทางวิศวกรรมไฟฟ้า : ปัญหา
และข้อขัดแย้ง ในวารสารภาษาและหนังสือ ปีที่ ๑๘, ฉบับที่ ๒,
หน้า ๑๑๐.
๓๓. ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕.
พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๕.
๓๔. _____. สารานุกรมไทย เล่ม ๗ ของ เฉลิม บงบุญเกิด. พระนคร :
โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๐๘-๒๕๑๐.
๓๕. _____. หลักเกณฑ์การใช้เครื่องหมายวรรคตอนและเครื่องหมาย
อื่น ๆ. เอกสารเผยแพร่ชุดที่ ๔ เนื่องในวันสถาปนาราชบัณฑิตยสถาน
๓๑ มีนาคม ๒๕๓๐. กรุงเทพฯ : บริษัทประยูรวงศ์ จำกัด, ๒๕๓๐.
๓๖. วรเวทย์พิสิฐ, พระ. หลักภาษาไทย. มปท. มปป.
๓๗. วลีษฐ์ เดชกุญชร. สัพเพหระคดี. พระนคร : โรงพิมพ์ผดุงศึกษา,
๒๕๐๕.
๓๘. วาณิช จรุงกิจอนันต์. จดหมายถึงเพื่อน. ๒ เล่ม. กรุงเทพฯ :
ดวงดา, มปท.

๓๙. วีระพล สุวรรณนันท. ลูกเล่น : กลเม็ดการพูดคุยให้สนุก เล่ม ๒.
กรุงเทพฯ : บริษัทประยูรวงศ์ จำกัด, ๒๕๒๔.
๔๐. ศรีนกรินทรวโรฒ, มหาวิทยาลัย. สถาบันทักษิณคดีศึกษา. พจนานุกรม
ภาษาถิ่นใต้ ๒๕๒๕. กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครพิมพ์, ๒๕๒๕.
๔๑. ศรีสรรค์, เจ้าหมื่น (เพ่ง). โมโหโมเห ใน ร้อยแก้วแนวใหม่ของไทย
พ.ศ. ๒๔๑๗-๒๔๕๓. กรุงเทพฯ : สมาคมภาษาและหนังสือ
แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๓๐, หน้า ๑๐๘-๑๑๐.
๔๒. ศัตราวุธจารย์ อิวเมอริส Pen. Con, D.D. (นามแฝง). เข็กสาธบาย
สยามสมัยรายสัปดาห์. ปีที่ ๕, ฉบับที่ ๔๒๕ (๔ กรกฎาคม
๒๔๘๕).
๔๓. ศิลปกร, กรม. เรื่องกฎหมายตราสามดวง. กรุงเทพฯ, ๒๕๒๑.
๔๔. ศิลปบรรณาการ. จินตมณี เล่ม ๑-๒ กับบันทึกเรื่องหนังสือ
จินตมณีและจินตมณีฉบับพระเจ้าบรมโกศ. ธนบุรี : โรงพิมพ์
รุ่งวัฒนา, ๒๕๑๒.
๔๕. _____. พระนลคำหลวง ของสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทร-
มหาราชราช พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. พระนคร : โรงพิมพ์
เจริญธรรม, มปท., หน้า ๑๘๕-๑๘๑.
๔๖. _____. พระอภัยมณีคำกลอน ของสุนทรภู่ ฉบับหอสมุดแห่งชาติ.
พระนคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองรัตน์, ๒๕๐๕.
๔๗. _____. อิเหนา พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๒ ฉบับหอสมุดแห่งชาติ.
พระนคร, ๒๕๐๘.
๔๘. ศึกษาธิการ, กระทรวง. กรมวิชาการ. หนังสืออ่านกวีนิพนธ์
เรื่อง ลิลิตพระลอ. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การค้ำของ
กุสุภา, ๒๕๐๕.

๔๙. สุนทรภู่. ประชุมนิราศสุนทรภู่. พิมพ์แจกในงานฉาปนกิจศพคุณแม่ชื่อน โกลา วันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๐๐. พระนคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๔๙๙.
๕๐. องค์การค้าของคุรุสภา. ชุมนุมคำกลอน ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ. กรุงเทพฯ, ๒๕๑๕.
๕๑. _____. มหาเวสสันดรชาดก ฉบับ ๑๓ กัณฑ์. พิมพ์ครั้งที่ ๑๔. พระนคร : โรงพิมพ์องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๐๙.
๕๒. _____. หนังสืออักขราภิธานศัพท์ ของ หมอบรัดเลย์ พ.ศ. ๒๔๑๖. พระนคร, ๒๕๑๔.
๕๓. อุปกิตศิลปสาร, พระยา. ศัพท์วินิจฉัย เรื่อง พยางค์ท้ายของศัพท์ ใน ปาฐกถาหลักภาษาไทย. กรุงเทพฯ : บรรณาการ, ๒๕๑๗. หน้า ๑๕๗-๑๖๓.
๕๔. อิวเมอริสต์ (นามแฝง). ราชสีห์กับหนู นิทานหรรษา. พระนคร : โรงพิมพ์เจริญธรรม, ๒๕๐๖.
๕๕. _____. บริษัทข้าวแกงไทย จำกัด ใน อิวเมอริสต์คิดเบ่ง. พระนคร : โอเดียนสโตร์, ๒๔๙๖, หน้า ๒๕๙-๒๗๕.
๕๖. _____. หัสดีสัญญา. พระนคร : เกษมสัมพันธ์การพิมพ์, ๒๕๐๕.
๕๗. _____. อ้ายเปี้ยด้วน. พระนคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองรัตน์, ๒๕๐๖.
๕๘. _____. ถือหัว ใน อิวเมอริสต์ในอารมณ์ขัน. พระนคร : เกษม-สัมพันธ์การพิมพ์, ๒๕๐๕.
๕๙. _____. จบได้หกวิธี ในด้วยตุน ปีที่ ๓ เล่ม ๓.

รายชื่อผู้จัดทำหนังสือ

ผู้เขียน

นางสาวนวรรณ พันธุ์เมธา

ผู้ตรวจ

นางกาญจนา นาคสกุล

บรรณาธิการ

นางสาวสมพร จารุณี

นางบุญสม น้ำเจริญ

นางสาวดุณี เทพา

ผู้ออกแบบ

นางสาวสมพร จารุณี

และฝ่ายเลขศิลป์

ปกและภาพประกอบ

กลุ่มเบญจรงค์

ใบประเมินหนังสือ

กรุณาให้ข้อมูลเกี่ยวกับหนังสือนี้ส่งคืนกรมวิชาการ ภายใน ๑ เดือน หลังจากได้รับหนังสือ เพื่อกรมวิชาการจะได้จัดทำหนังสือประกอบการเรียนการสอนที่มีคุณภาพ และสอดคล้องกับความต้องการ

๑. หนังสือ เรื่อง “พินิจภาษา” มีเนื้อหาสาระที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านระดับมัธยมศึกษาอย่างน้อยเพียงไร

มาก	พอสมควร	น้อย
☐	☐	☐

๒. หนังสือที่ให้ความรู้เกี่ยวกับภาษาไทยและการใช้ภาษาไทยสำหรับระดับมัธยมศึกษา มีอยู่แล้วในห้องสมุดของโรงเรียนอย่างน้อยเพียงไร

มาก	พอสมควร	น้อย	ไม่มีเลย
☐	☐	☐	☐

๓. การเสนอเนื้อหาของหนังสือนี้น่าสนใจอย่างน้อยเพียงไร

มาก	พอสมควร	น้อย
☐	☐	☐

๔. เนื้อหาเกี่ยวกับภาษาไทยและการใช้ภาษาไทยในหนังสือนี้ยากหรือง่ายอย่างไร สำหรับนักเรียนที่จะศึกษาทำความเข้าใจ

ยากเกินไป	ไม่ยากเกินไป	ง่ายเกินไป	ไม่ง่ายเกินไป
☐	☐	☐	☐

๕. ท่านต้องการให้กรมวิชาการผลิตหนังสือประเภทเสริมประสบการณ์ใช้ประกอบการเรียนการสอนในเรื่องใดบ้าง

.....

.....

.....

ศูนย์พัฒนาหนังสือ
(ฝ่ายพัฒนาสื่อการเรียนการสอน ระดับมัธยมศึกษา)
กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ
ถนนราชดำเนินนอก
กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๐๐

ศึกษาภัณฑ์พาณิชย์

พิมพ์ที่โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว นายสมมาตร มีศิลป์ ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา พ.ศ. ๒๕๔๐

นววรรณ พันธุมธา

เป็นนักภาษาศาสตร์ สำเร็จการศึกษาด้านอักษรศาสตรบัณฑิต และอักษรศาสตรมหาบัณฑิตในสาขาวิชาภาษาไทย จากคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้รับปริญญาโท (M.A.) และปริญญาเอก (Ph.D.) ทางภาษาศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยวอชิงตัน (UNIVERSITY OF WASHINGTON) ประเทศสหรัฐอเมริกา นววรรณ พันธุมธา มีความรู้ความสามารถและเชี่ยวชาญในเรื่องการใช้ภาษาไทยมาก และได้เขียนตำรา หนังสือเรียน และบทความให้ความรู้เกี่ยวกับภาษาไทย และการใช้ภาษาไทย เผยแพร่ในที่ต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง ประเภทตำรา เช่น การใช้ภาษา ไวยากรณ์ไทย ประเภทหนังสือเรียน เช่น หนังสือเรียนวิชาความรู้เกี่ยวกับภาษาไทย ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย ๓ ของมหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมาธิราช ประเภทบทความ ได้แก่ สรรพนามกับการละคำ คำหลายหน้าที่ ในภาษาไทย และ เล่นคำ เล่นกับคำ เป็นต้น

นววรรณ พันธุมธา เป็นนักอักษรศาสตร์และนักเขียนที่มีกัลยาณิการเขียนที่น่าสนใจชวนติดตาม มีการเสนอตัวอย่างที่ช่วยส่งเสริมความเข้าใจ ได้อย่างดีเยี่ยม และยังมีวิธีการกระตุ้นให้เกิดความคิดวิพากษ์วิจารณ์ด้วย ปัจจุบันนววรรณ พันธุมธา เป็นอาจารย์สอนภาษาไทยประจำคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ท่านเคยมีปัญหาค้นหาข้อเขียนคำบางคำมีอยู่หรือไม่
บางครั้งท่านถึงจะไม่ทราบว่าคุณนี่คำนั้นจะต้องใช้
หรือไม่ว่า

หรือเขียนอย่างไรดี
แต่จริงนั้นหากเข้าใจเกี่ยวกับเสียง อักษร ความหมาย
และการใช้คำแล้ว ภาษาไทยมิได้ยากแต่อย่างใดเลย
หนังสือเรื่อง ทัศนภาษา นี้ ผู้เขียนได้อธิบายให้เราเข้าใจ
เกี่ยวกับเสียง อักษร ความหมาย และการใช้คำซึ่ง
นำไปใช้ในโอกาสต่างๆ กันตามเจตนาที่แตกต่าง
ทำให้เราเข้าใจและสามารถใช้ภาษาด้วยความหมาย
อย่างถูกต้อง นอกจากนั้นผู้เขียนยังชี้ชวนให้ผู้เขียน
และสังเกตเกี่ยวกับการใช้ภาษาในการเขียน
เสียด้วย กระทั่งเข้าท้ายให้เกิดความสนใจใฝ่
หาความรู้เพิ่มเติมด้วย หนังสือนี้จึงมิใช่ให้ความรู้ใน
การใช้ภาษาเท่านั้น ยังให้ความเพลิดเพลินและ
ของดีแก่ทุกคนด้วย

ภาษาถิ่นภาษาไทย

เขียนโดย ศาสตราจารย์ ดร. วิชาญ วัฒนศิริ

พิมพ์ครั้งที่ ๑๐๐

๕๐๐๐๐๐

9 789740 100942